

TOIVAKKA

Elämisen elementit.

TILINPÄÄTÖS 2023

SISÄLLYSLUETTELO

1. KUNNANJOHTAJAN KATSAUS.....	1
2. KUNNAN HALLINTO JA SIINÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET	3
3. YLEINEN JA OMAN ALUEEN TALOUDELLINEN KEHITYS.....	5
3.1. KESKI-SUOMI JA TOIVAKKA	5
3.2. OLENNAISET MUUTOKSET KUNNAN TOIMINNASSA	12
3.3. VEROTULOT.....	12
3.4. VALTIONOSUDET	14
3.5. KUNNAN HENKILÖSTÖ.....	17
3.6. YMPÄRISTÖASIAT.....	17
3.7. MUUT EI-TALOUDELLISET ASIAT	18
3.8. ARVIO TODENNÄKÖISESTÄ TULEVASTA KEHITYKSESTÄ	19
3.9. ARVIO MERKITTÄVIMMISTÄ RISKEISTÄ JA EPÄVARMUUSTEKIJÖISTÄ SEKÄ MUISTA TOIMINNAN KEHITTÄMISEEN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ.....	25
3.10. SELONTEKO SISÄISEN VALVONNAN JA RISKIENHALLINNAN JÄRJESTÄMISESTÄ	31
3.11. TALOUDEN TASAPAINOTUS	34
3.12. TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY.....	36
4. KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS.....	37
4.1. YHDISTELMÄ KONSERNITILIPÄÄTÖKSEEN KUULUVISTA YHTEISÖISTÄ	37
4.2. KONSERNIN TOIMINNAN OHJAUS	37
4.3. OLENNAISET KONSERNIA KOSKEVAT TAPAHTUMAT	38
4.4. ARVIO KONSERNIN TODENNÄKÖISESTÄ TULEVASTA KEHITYKSESTÄ	41
4.5. SELONTEKO KONSERNIVALVONNAN JÄRJESTÄMISESTÄ	42
4.6. KONSERNITILINPÄÄTÖS JA SEN TUNNUSLUVUT	43
5. TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMINEN JA TOIMINNAN RAHOITUS.....	47
5.1. KUNNAN TILINPÄÄTÖS JA TUNNUSLUVUT.....	47
6. RAHOITUSASEMA JA SEN MUUTOKSET	49
7. KOKONAISTULOT JA MENOT.....	51
8. TILINPÄÄTÖSLASKELMAT.....	52
8.1. TULOSLASKELMA	52
8.2. RAHOITUSLASKELMA	53
8.3. TASE.....	54
8.4. KONSERNITULOSLASKELMA	56
8.5. KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA	57
8.6. KONSERNITASE.....	58
9. TALOUSARVION TOTEUTUMINEN	59
9.1. KÄYTTÖTALouden JA TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN	60
9.2. VEROTULOJEN ERITTELY.....	60
9.3. RAHOITUSOSAN TOTEUTUMINEN	61
9.4. YHTEENVETO MÄÄRÄRAHOJEN JA TULOARVIOIDEN TOTEUTUMISESTA.....	62
9.5. TARKASTUSLAUTAKUNTA.....	68
9.6. KESKUSVAALILAUTAKUNTA.....	70
9.7. KUNNANVALTUUSTO.....	71
9.8. HALLINTOPALVELUT	74
9.8.1. KUNNANHALLITUS	75
9.8.2. HALLINTO- JA TALOUSOSASTO.....	77

9.8.3. ELINKEINOTOIMI.....	82
9.9. SIVISTYS- JA HYVINVOINTILAUTAKUNTA	87
9.9.1. SIVISTYS- JA HYVINVOINTIPALVELUIDEN HALLINTO	89
9.9.2. PERUSOPETUS.....	93
9.9.3. ESIOPETUS.....	104
9.9.4. VAPAA SIVISTYSTYÖ	107
9.9.5. KULTTUURI- JA KIRJASTOPALVELUT.....	110
9.9.6. VAPAA-AJAN PALVELUT	116
9.9.7. VARHAISKASVATUS	121
9.9.8. NUORISOPALVELUT	127
9.9.9. HYVINVOINTIPALVELUT	130
9.10. KUNTAYMPÄRISTÖLAUTAKUNTA.....	133
9.10.1. KUNTAYMPÄRISTÖPALVELUJEN HALLINTO.....	135
9.10.2. YHDYSKUNTASUUNNITTELU.....	137
9.10.3. LUPA- JA YMPÄRISTÖJAOSTO	140
9.10.4. JÄTEHUOLTO	150
9.10.5. YHDYSKUNTATEKNISET PALVELUT (LIIKENNEVÄYLÄT, PUISTOT JA YLEISET ALUEET)	153
9.10.6. TOIMITILAPALVELUT (KIINTEISTÖT, SIIVOUS-, KIINTEISTÖN- JA RUOKAHUOLTOPALVELUT)	157
9.10.7. MAA- JA METSÄTILAT	164
9.10.8. VESI- JA VIEMÄRIHUOLTOLAITOS	167
9.10.9. VESIHUOLTOLAITOKSEN VUOSIKERTOMUS	169
10. TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT	185
10.1. TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT	185
10.2. TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT	187
10.2.1. TASEEN VASTAAVIA KOSKEVAT LIITETIEDOT	187
10.2.2. TASEEN VASTATTAVIA KOSKEVAT LIITETIEDOT	189
10.2.3. VAKUUKSIA, VASTUUSITOUMUKSIA JA TASEEN ULKOPUOLISIA JÄRJESTELYJÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT	191
10.2.4. HENKILÖSTÖÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT	192
11. TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUS JA TILINTARKASTUSMERKINTÄ	194

1. KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Vuoden 2023 tilinpäätös on ensimmäinen tilinpäätös, jossa Toivakan kunnan rakenteeseen ei ole kuulunut enää perusturvan toimiala sekä siihen liittyvät palvelut. Vuosi 2023 jää historiaan historiamme suurimman hallinnollisen uudistuksen toimeenpanovuonna, kun hyvinvointialueet aloittivat toimintansa ja sosiaali- ja terveystalouden ja pelastustoimen tehtävät siirtyivät pois kuntien järjestämistä vastuulta. Vuosi 2023 jää Suomen historiaan myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta, Suomesta tuli Naton jäsen 4. huhtikuuta.

Maailman terveysjärjestö julisti toukokuussa 2023, että koronaviruspandemia ei enää ole kansanterveysuhka, ja Covid-19 on luokiteltu valvottavaksi tartuntataudiksi. Vuosi 2023 oli kuitenkin osoitus siitä, että elämme monikriisien aikaa ja geopoliittiset jännitteet olivat vahvasti läsnä. Venäjän julma hyökkäyssota jatkuu Ukrainassa, ja Lähi-idän kriisi eskaloitui uudelleen, kun terroristijärjestö Hamas iski lokakuussa Israeliin. Maailmantilanteen vaikutukset talouteen voimistuivat vuoden aikana, kun hintojen nousu, korkeat korot ja maailmantalouden heikko kysyntä kurjistivat taloutta laaja-alaisesti. Taloustilanne heijastui myös Keski-Suomeen, kun yritysten liikevaihto kääntyi vuoden edetessä selvään laskuun ja työmarkkinoiden myönteinen kehitys tyrehtyi.

Toivakassa elettiin vuonna 2023 muutosten aikaa myös sisäisesti, kun valtuusto valitsi uuden kunnanjohtajan edellisen siirtyessä toisen kunnan palvelukseen. Uusi kunnanjohtaja toimii virkaa tekevänä kunnanjohtajana toistaiseksi. Toivakan kunnan isoin haaste vuonna 2023 oli vuoden 2024 talousarvion valmistelu tilanteessa, jossa valtionosuudet laskivat liki yhden tuloveroprosentin verran suhteessa talousarvion pohjana olleeseen arvioon. Samalla piti löytää keinot suunnitella vuoden 2024 talousarvio niin, että taseeseen kertynyt alijäämä saadaan katettua vuoden 2024 loppuun mennessä alijäämän kattamisveloitteen mukaisesti. Tämä tarkoitti niin veronkorotuksia, omaisuuden myyntiä, käyttötalouden kehysten avaamista ja uusien säästöjen hakemista kuin myös koko henkilöstöä koskevien yhteistoimintaneuvotteluiden käymistä.

Toivakan kunta onnistui tavoitteessaan. Toivakan kunnan ja Savonlinnan kaupungin välinen Suur-Savon Sähkön osakekauppa sai lainvoiman 28.1.2023. Kaupassa Toivakan kunta myi 491 kappaletta Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeita Savonlinnan kaupungille 6000 euron osakekohtaiseen hintaan. Kauppahinnaksi muodostui näin ollen 2.946.000,00 euroa. Toivakan kunnan ja Savonlinnan kaupungin välinen osakekauppa varmistui sen, että Toivakan kunta pystyi kattamaan taseessa olevan 1,6 miljoonan euron alijäämän etuajassa.

Toivakan kunta ei jättänyt alijäämän kattamisveloitetta osakekaupan toteutumisen varaan vaan Toivakan valtuusto hyväksyi vuodelle 2024 924 000 euroa ylijäämäisen talousarvion. Lisäksi Toivakan kunta haki ja sai valtiovarainministeriöltä harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta vuodelle 2023 yhteensä 150 000 euroa.

Vuoden 2023 talousarvion oli suunniteltu olevan 236 751 € ylijäämäinen. Talousarviomuutosten jälkeen tilikauden arvioitu ylijäämä oli 406 751 €. Kuitenkin tilinpäätös vuodelta 2023 toteutui siten, että tilikauden tulos on 2 696 264,76 euroa, josta tilikauden ylijäämäksi varausten ja rahastojen muutosten jälkeen, jää 2 717 708,72 euroa. Vuosikate oli vahva, 3 530 584,49 euroa.

Onnistuimme positiivisen vuosikatteen sekä ylijäämäläisen tilikauden tuloksen tavoitteessa, vaikka taloudellisia yllätyksiä vuoteen mahtui paljon.

Vuosi oli isojen muutosten keskellä hyvin työntäyteinen ja raskas. Etenkin koko kunnan henkilöstöä koskevat yhteistoimintaneuvottelut ja alijäämän kattamisvelvoitteen hallitsema talousarvion valmisteluprosessi koettelivat henkilöstön jaksamista. Saavutetut tulokset osoittivat kuitenkin sen, että suunnitelmallinen työ yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi on mahdollista. Kunnassa on tunnustettu hyvin se, että alijäämän kattaminen on ehto ja edellytys myös uusien kasvutoimenpiteiden mahdollistamiseksi ja kuntastrategian toteuttamiseksi. Vahva tulevaisuus-usko ja toivakkalainen yhteistöllisyys auttoivat vaikean siirtymävaiheen keskellä.

Toivakan elämisen elementtejä olemme vuoden aikana pyrkineet tuomaan kaikin keinoin todeksi ja työ jatkuu. Strategiamme ulottuu aina vuoteen 2030 saakka. Olemme oppiva ja kehittyvä, avoin ja rohkea, aito ja yhteisöllinen. Vuoden aikana onnistuimme ulkoisessa viestinnässä, ja Toivakka näkyi niin maakunnallisessa kuin valtakunnallisessa mediassa ennätysellisen paljon.

Verotuloja ja valtionosuuksia saimme yhteensä 8 068 715 euroa, mikä oli arvioitua enemmän. Taustalla vaikuttivat muun muassa vuodelta 2022 vuodelle 2023 siirtyneet verotilitykset eli niin sanottu sote-uudistuksen verohäntä sekä kuntasektorin sopimuspalkkojen ennakoitua suurempi nousu. Verotuloennusteissa ei näy kuitenkaan nousua, ja koko kuntatalouden näkyvät synkkevät lähivuosina, kun sote-uudistuksen poikkeuserät poistuvat.

Toivakan väkiluku vuoden 2023 lopussa oli 2369 henkilöä. Kokonaislasku vuoden aikana oli 38 henkilöä. Vaikka syntyvyys nousi edellisestä vuodesta, luonnollinen väestönlisäys oli negatiivista aikaisempaa vuotta suuremman kuolleisuuden vuoksi. Kuntien välinen nettomuutto oli selkein kohta, jossa jäätiin edellisestä vuodesta. Kunnan väestökehityksen eteen tulee tehdä töitä jatkossa entistäkin määrätietoisemmin, kun väestö samalla ikääntyy ja kaupungistuminen ilmiönä kiihtyy.

Työttömyys laski edellisestä vuodesta ja työttömien määrä pysyi lähes koko vuoden ajan Toivakassa alle 9 prosentissa, sen ollessa marraskuussa peräti 6,5 prosenttia. Kunnan osarahoittaman työmarkkinatuen osuus vuonna 2023 oli yhteensä 128 656 euroa, joka oli 6240 euroa enemmän kuin vuonna 2022.

Vuoden 2023 aikana kunnan talous saatiin kuntoon, alijäämän kattamisvelvoite hoidettiin yli vuoden etuajassa ja kunnan tase ja käyttötalous mahdollistavat uuden kasvun toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen. Kertaluontoisten tulojen varaan kunnan taloutta ei voi rakentaa, mutta osakekaupan tuoma myyntitulo mahdollistaa kuntastrategian mukaisten kehittämis- ja uudistamistoimenpiteiden lisäksi taloudellisen puskurin kerryttämistä tulevien kuntakentän haasteiden vuosien suojaksi.

Tahdon kiittää osaltani vuodesta 2023 kunnan luottamushenkilöitä, henkilöstöä, yrittäjiä, seurakuntia, seuroja, yhdistyksiä ja koko toivakkalaista yhteisöä yhteistyöstä, joustavuudesta sekä sitoutumisesta yhteisen Toivakan eteen tehtävään työhön.

Toivakassa 25.3.2023

Touko Aalto

vt. kunnanjohtaja

2. KUNNAN HALLINTO JA SIINÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET

Kuntastrategia on kunnanvaltuuston hyväksymä strategia, josta kunnan kaikki keskeisin päätöksenteko, suunnittelu ja kehittäminen johdetaan. Kuntalain 37§ mukaisesti kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Kuntastrategia tulee tarkistaa vähintään kerran valtuuston toimikaudessa.

Toivakan kunnanvaltuusto on hyväksynyt päivitetyn kuntastrategian 14.2.2022 §:ssä 5. Strategiaprosessissa hyödynnettiin verkkopohjaista kyselyä, jonka avulla luotiin koonti edelliskauden valtuustolle strategian painopisteistä ja prosessista sekä osana brändityötä kuntalaiskysely.

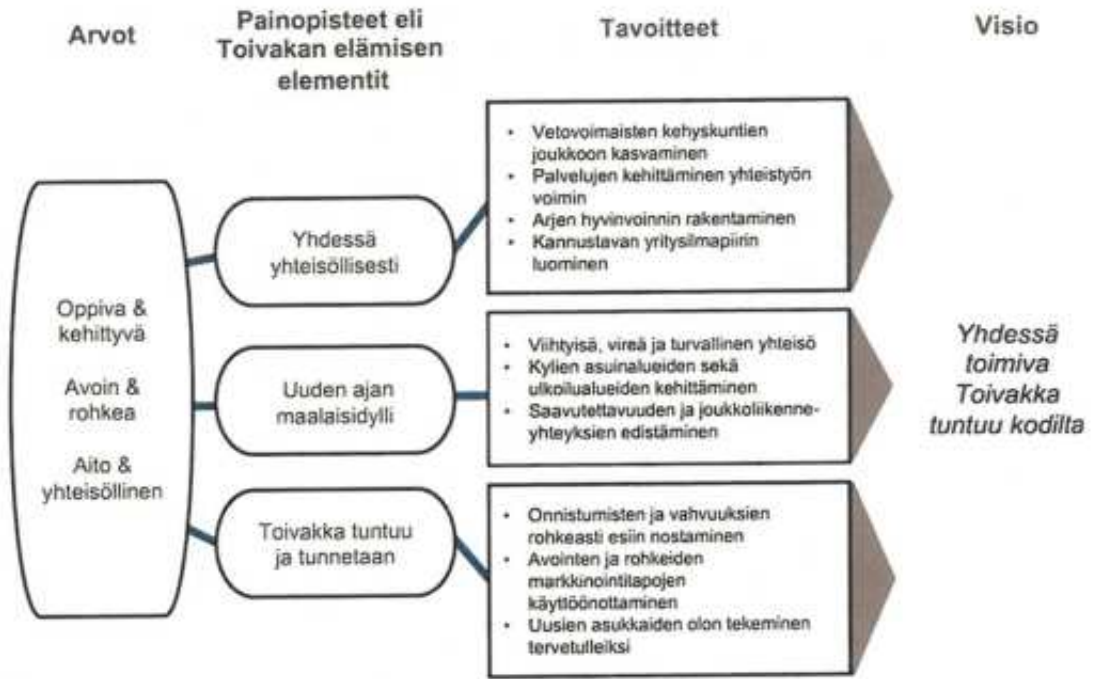
Vuoden 2023 talousarvion tavoitteet johdettiin päivitetyn kuntastrategian pohjalta.

Kuntastrategiassa tulee ottaa huomioon:

- 1) kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen;
- 2) palvelujen järjestäminen ja tuottaminen;
- 3) kunnan tehtäviä koskevissa laeissa säädetyt palvelutavoitteet;
- 4) omistajapolitiikka;
- 5) henkilöstöpolitiikka;
- 6) kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet;
- 7) elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittäminen.

Toivakan kunnan päivitetyn kuntastrategian visiona on *"Yhdessä toimiva Toivakka tuntuu kodilta"*. Elämisen elementeiksi, eli strategisiksi kärjiksi on nostettu *"Yhdessä toimiva Toivakka"*, *"Uuden ajan maalaisidylli"* ja *"Toivakka tuntuu ja tunnetaan"*. Arvoina pidetään edelleen mukana *"oppiva ja kehittyvä"*, *"avoin ja rohkea"* sekä uutena parina *"aito ja yhteisöllinen"*.

TOIVAKKA

3. YLEINEN JA OMAN ALUEEN TALOUDELLINEN KEHITYS

3.1. Keski-Suomi ja Toivakka

Yleisesti kuntataloudesta

Vaikka kuntien ja kuntayhtymien tilinpäätösarvotiedot vuodelta 2023 jäivät hieman odotuksista, kokonaisuutena kuntatalouden tunnuslukuja voidaan pitää vahvoina. Kuntatalous saavutti viiden vuoden tauon jälkeen tasapainon, kun investoinnit huomioiva rahoitusjäämä nousi 200 miljoonan euron ylijäämään. Sitä aikaisemmin kuntatalous oli tasapainossa vuonna 2006. Myös tilikauden tulos nousi poikkeuksellisen vahvalle tasolle: 1,8 miljardiin euroon. Tiedot käyvät ilmi kuntatalouden tilaa arvioivasta Kuntaliiton tilinpäätösanalyysistä vuodelta 2023.

Kuntien vahva tilikauden tulos ohjautuu siis nopeasti kasvaneiden investointien rahoittamiseen. Kunnat käyttivät ylijäämäänsä myös lainakannan vähentämiseen alustavan arvion mukaan yhteensä 300 miljoonalla eurolla. Kuntien lainakanta on pienentynyt jo toista vuotta peräkkäin.

Valitettavasti kuntatalouden vahvat tunnusluvut saavutettiin sote-uudistukseen liittyneiden kertaluonteisten poikkeuserien avulla. Ilman niitä kuntien ja kuntayhtymien talous olisi ollut viime vuonna 1,9 miljardia euroa heikompi. Poikkeuserien taustalla vaikuttivat muun muassa vuodelta 2022 vuodelle 2023 siirtyneet 1,4 miljardin euron suuruiseksi arvioidut verotilitykset eli niin sanottu sote-uudistuksen verohäntä.

Kuntien talouden rahavirrat muuttuivat vuonna 2023 voimakkaasti, kun sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämismäärä, niitä vastaavat nettokustannukset sekä niitä vastaavat verotulot, investointivastuu ja osa lainakannasta siirtyivät hyvinvointialueille.

Kuntaliiton arvion mukaan verohäntä ylittää jopa 1,4 miljardiin euroon vuonna 2023. Kunnille maksettiin ennakkollisen sote-siirtolaskelman mukaan myös noin 500 miljoonaa euroa liikaa valtionosuuksia, jotka ovat määrä periä takaisin valtiolle lähivuosina.

Kuntien toimintamenot supistuivat sote-muutoksen vuoksi arviolta 50–60 prosenttia, mutta verotuloissa muutos oli verohäntien vuoksi pienempi.

Soten taloudelliset vaikutukset alkavat selkeytyä vasta vähitellen, mutta tilinpäätösarvot kertovat kuntakentän taloudellisen eriytymisen jatkumisesta viime vuonna.

Tilikauden tulos oli paras yli 100 000 asukkaan ja 20 000–100 000 asukkaan kunnissa, kun taas pienemmissä kunnissa tulos oli selkeästi heikompi. Aivan pienimmissä, alle 5 000 asukkaan, kunnissa tilikauden tulos jopa heikkeni vuodesta 2022. Näin tapahtui vuoteen 2023 kohdistuneesta poikkeuksellisen suuresta verohännästä huolimatta.

Lähde: Kuntaliitto

Keski-Suomi

Keski-Suomen yritysten liikevaihdon kasvu hiipui alkuvuoden 2023 aikana ja kääntyi vuoden edetessä reippaaseen laskuun. Toimialoista yksityisten palvelualojen liikevaihto pysyi kasvussa edelliseen vuoteen verrattuna. Sen sijaan teollisuuden ja rakennusalan kehitys synkentyi vuoden edetessä. Talouden hiipuminen näkyy myös yritysten henkilöstömäärässä. Erityisesti vaikeuksien kanssa kamppailevalla rakentamisen alalla henkilöstömäärä on reippaassa laskussa. Myös lopettavien yritysten ja konkurssien määrä on lisääntymässä vuonna 2023 edellisvuosista.

EK:n suhdannebarometrin (10/2023) mukaan Keski-Suomen suhdannekuva on koko maan keskiarvoa heikompi. Kysynnän heikkeneminen oli yleisin tuotannon kasvun este, mutta myös ammattityövoiman puute on edelleen ongelma osalla yrityksistä. Palvelualoilla näkymät ovat myönteisimmät ja toisaalta samankin toimialan sisällä yrityskohtaiset näkymät voivat vaihdella.

Talouden epävarmuudesta huolimatta isoja investointi uutisia on tullut eri puolille maakuntaa ja eri toimialoille, mm. metsäbiotalouteen, teknologiateollisuuteen, puolustusteollisuuteen, matkailuun sekä liikuntaan ja virkistykseen. Lisäksi panostukset tieinfraan, tuuli- ja aurinkovoimaan ja korjausrakentamiseen luovat myönteistä virettä. Pitkällä aikavälillä mahdollisuuksia on paljon, mm. energiaan, materiaaleihin ja tekoälyyn liittyvät murrokset vaikuttavat laajasti eri toimialoille.

Elinkeinot ja TKI-toiminta

Keski-Suomella on huomattava asema puolustushallinnon operatiivisena ja strategisena keskitymänä. Suomen Nato-jäsenyys helpottaa kotimaisen puolustustarviketeollisuuden yhteistyötä muiden puolustusliittoon kuuluvien maiden kanssa sekä vauhdittaa suomalaisen puolustusteollisuuden tilauksia ja kehitystyötä. Suomi ja EU-maat lisäävät puolustusmenojaan. Hankinnat tehdään suoraan ja välillisesti mm. teollisen yhteistyön kautta, josta Keski-Suomella on jo kokemusta. Maakunnassa toimii useita puolustus- ja turvallisuusalan yrityksiä, jotka hyötyvät uusista liiketoimintamahdollisuuksista. Esimerkiksi Patria ja Puolustusvoimat ovat allekirjoittaneet palvelusopimuksen Suomen F-35 hävittäjähankeeseen ylläpito- ja huoltokäytön rakentamisesta.

Sopimuksen työllisyysvaikutus Patrialle Jämsän Hallissa on noin 500 htv vuosina 2023–2031. Keski-Suomen puolustusteollisuus ja mm. teknologiateollisuus vahvistavat kansallista huoltovarmuutta ja omavaraisuutta. Myös kyberosaaminen on maakunnan vahvuus.

Keski-Suomen T&K-menot ovat maakuntien kuudenneksi suurimmat. Vuoden 2021 notkahduksen jälkeen T&K-menot kasvoivat jälleen reippaasti vuonna 2022. Yritysten osuus T&K-menoista oli 51 %, kun koko maassa vastaava osuus oli 68 %. Keski-Suomen yritysten T&K-menojen osuus koko maan yritysten menoista oli vain 2,9 %, kun taas maakunnan korkeakoulusektorin osuus maan korkeakoulujen T&K-menoista oli 7,0 %. T&K on alueellisesti keskittynyttä. Jyväskylän seudun osuus on 85 % ja Äänekosken 13 % maakunnan T&K-menoista. Maakunnassa tavoitellaan TKI-yhteistyön vahvistamista ja yritysten T&K-toiminnan kasvattamista.

Toimintaympäristön myllerryksessä ruuan tuotannon omavaraisuus on nostanut merkitystään. Alkutuotannon työpaikoista on kuitenkin Keski-Suomessakin hävinnyt neljännes viimeisten kymmenen vuoden aikana. Maatilayrittäjien määrän vähetessä tilat kasvavat ja ovat yhä yrittäjämäisemmin johdettuja. Keskeinen kysymys on, miten maataloustuottajia, sukupolvenvaihdoksia ja alan jatkuvuutta voidaan tukea ja edistää. Keski-Suomen kuntien talousnäkökulmat ovat heikot. Talouden liikkumavara on ollut jo ennestään pieni ja tulevat vuodet ennakoivat entistäkin niukempia aikoja. Valtionosuuksia katsottaessa Keski-Suomi on maan suurimpien häviäjien joukossa, joten valtionosuusuudistukselle on suuret odotukset. Talouden sopeuttamiseksi ja tuleviin vuosiin varautumiseksi useissa kunnissa ollaan toteuttamassa talouden tasapainottamisohjelmia.

Vaikeat talousnäkökulmat koskevat myös hyvinvointialuetta. Kuntien ja hyvinvointialueen taloushaasteet heijastuvat pahimmillaan negatiivisesti koko maakunnan elinvoimaan ja kehityskykyyn.

Työvoiman saatavuus, osaaminen ja sivistys

Heikentynyt taloustilanne on vaikuttanut työmarkkinoilla nostaen työttömyysastetta, lisäksi lomautuksia ja vähentäen avoimien työpaikkojen määrää. Keski-Suomen työttömyysaste oli joulukuussa 2023 edelleen maakuntien toiseksi korkein 14,1 %. Pitkäaikaistyöttömiä työttömistä työnhakijoista oli 30,2 % (koko maassa 30,4 %). Työllisyysaste oli vuonna 2023 Keski-Suomessa 70,3 % ja koko maassa 73,6 %. Avoimien työpaikkojen ja työvoiman kohtaanto kertoo tällä hetkellä työvoiman ylitarjonnasta Keski-Suomessa. Iso osa aloista on kuitenkin kysynnän ja tarjonnan suhteen tasapainossa. Vaikka tilastollisesti työvoimapulan aloja on vähän, yrityskohtaisesti koetaan haasteita työvoiman saatavuudessa.

Joulukuussa 2023 ulkomaalaisia työnhakijoita oli Keski-Suomessa 3 240. Määrä on kasvanut osin ukrainalaisten maahanmuuton myötä. Työllistymisen haasteena on usein kielitaito. Keskeistä on yrittäjien tukeminen kansainvälisissä rekrytoinnissa ja hakijoiden osaamisen kehittäminen.

TE-uudistusta valmistellaan kolmen alueen mallilla: Pohjoinen Keski-Suomi (Äänekoski vastuu- kunta), Eteläinen Keski-Suomi (Jämsä vastuukunta) sekä Jyväskylän ja Muuramen yhteinen alue. Palvelutarpeet ovat kunnissa lähtökohtaisesti erilaiset, joten kolmen järjestäjän mallilla on mahdollista toteuttaa koko maakunnan tarpeita vastaava palvelukokonaisuus. Jyväskylän kaupunki ottaa kokonaisvastuun työssäkäynnin ja työvoiman alueellisen liikkuvuuden edistämisestä ja palvelujärjestelmän selkeyden varmistamisesta koko Keski-Suomessa. Työvoimapalvelujen tuomisen lähemmäksi asiakasta odotetaan edistävän nopeaa työllistymistä ja antavan eväitä maakunnan osaaajapulan ja kohtaantohaasteen taltuttamiseksi.

Keski-Suomen koulutus rakenne muistuttaa paljolti koko maan rakennetta, mutta kuntien väliset erot ovat mittavat. Jyväskylässä ja Muuramessa korkeasti koulutettuja on lähes 40 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, kun taas useissa pohjoisen Keski-Suomen kunnissa korkea-asteen suorittaneiden osuus jää selvästi alle 20 %.

Keski-Suomi on onnistunut pitämään hyvin kiinni ammatillisesta koulutuksesta valmistuneista (noin 80 %) ja kohtuullisesti (lähes 60 %) ammattikorkeakoulusta valmistuneista. Sen sijaan vuosina 2019–2021 yliopistosta valmistuneista vain hieman yli kolmannes oli sijoittunut Keski-Suomeen vuosi tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Lähde: Keski-Suomen tilanne- ja kehityskuva 2023/2024

Keski-Suomen väestömäärä

Keski-Suomen väestömäärä kasvoi lähes 900 henkilöllä vuonna 2023. Väestöään kasvattivat Jyväskylä, Luhanka, Muurame ja Uurainen. Keski-Suomen asukasmäärä vuoden 2023 lopussa oli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan 273 319. Maakuntien joukossa Keski-Suomi on 5. suurin.

Maakunnan poikkeuksellisen vahvan väestökasvun taustalla oli maahanmuutto. Ukrainan sotaa paenneilla oli mahdollisuus hakea kotikuntaa vuoden maassa olon jälkeen ja tämä lisäsi maahanmuuttajien määrää. Maahanmuutto on vaikuttanut positiivisesti väestömäärään myös Jyväskylää laajemmalla alueella ja pienemmissä kunnissa. Maan sisäisessä muuttoliikkeessä Keski-Suomi menetti väestöään. Kun huomioidaan sekä maan sisäinen että maan rajat ylittävä muuttoliike muuttovoittajiksi ylsi 11 Keski-Suomen kuntaa.

Keski-Suomen väestöstä 70 % on keskittynyt Jyväskylän seudulle. Keskuseutu kasvaa muuttovoiton ansiosta luonnollisen väestömuutoksen käännyttyä sielläkin negatiiviseksi. Rungas muutovoitto 15–24-vuotiaissa kertoo Jyväskylän vetovoimasta opiskelukaupunkina. Työ- ja perhe-elämäänsä aloittelevien 25–34-vuotiaiden joukossa Jyväskylä menettää väestöä, kun kehyskunnat houkuttelevat tätä ikäluokkaa.

Väestöennuste

Ennusteen mukaan Keski-Suomen väestömäärä laskee vuoden 2022 toteumasta noin prosentilla vuoteen 2030. Railo keskusalueen ja muun maakunnan välillä syvenee. Jyväskylän vedossa keskusseutu kasvaa 2,7 % (noin +5 200 asukkaalla), muun Keski-Suomen menettäessä 10 % (-8 300) väestöstään. Erityisen haasteen tuo ikärakenteen muutos. Alle 20-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän 11 % (-6 100), 20-69-vuotiaiden 3 % (-5 300) ja yli 69-vuotiaiden määrän kasvavan lähes 17 % (+8 200). Ikärakenteen muutosta leimaa kasvun kohdentuminen kaikista ikäryhmiin väestöön, yli 79-vuotiaiden määrän kasvaessa 47 % (+7 900).

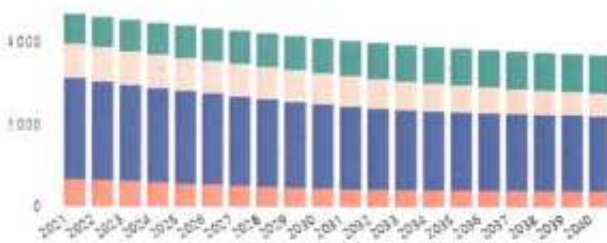
Maakunnan väestöllinen huoltosuhde heikkeni jyrkästi 2010-luvulla. Ennusteen mukaan huoltosuhde jatkaa heikkenemistään, vaikkakin hieman maltillisempaan mm. alhaisen syntyvyyden myötä. Kuntien jo nykyisellään suuret erot huoltosuhteessa kasvavat. Vuonna 2022 lasten ja eläkeikäisten määrä ylitti työikäisten määrän kuudessa Keski-Suomen kunnassa

Tilastokeskuksen väestöennusteen (2021) mukaan Keski-Suomen väestömäärä laskee maltillisesti, noin 4 %, vuoteen 2040. Kunnista ainoastaan Jyväskylä ja Muuramen ennustetaan kasvavan.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna maakunnan työikäisten (15-64 -vuotiaat) määrä laskee ennusteen mukaan noin 11 000 henkilöllä ja lasten määrässä koetaan noin 8 400:n lasku vuoteen 2040. Iäkkäämpien joukossa 65-74 -vuotiaiden määrä laskee (-7 400), kun taas 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa 16 400:lla. Väestöllinen huoltosuhde on kunnissa korkeimmillaan 2030-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Keski-Suomen 14 kunnassa lapsien ja 65 vuotta täyttäneiden määrä ylittää työikäisten määrän. Vuonna 2030 tässä tilanteessa olisi jo yli puolet, 13 kuntaa.

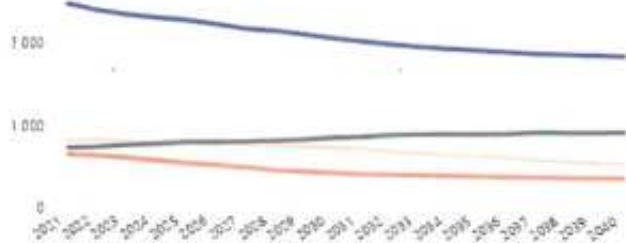
Väestömäärän ennustettu kehitys ikäryhmittäin

Ikäryhmä 0-14 15-64 65-74 75+

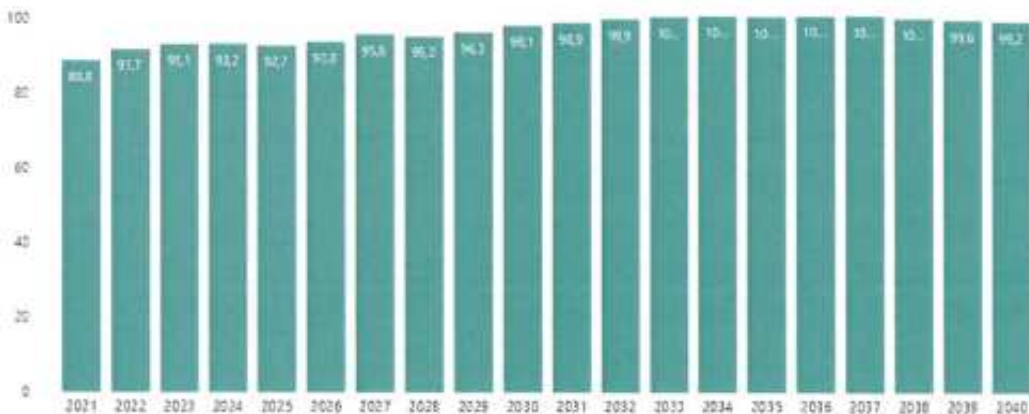

Ikäryhmien määrän ennustettu muutos

Ikäryhmä 0-14 15-64 65-74 75+

Väestöllinen huoltosuhte tälle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrä suhteessa 15-64-vuotiaaseen väestöön

Lähde: Tilastokeskus,
Väestöennuste (2021).
Vuoden 2021 luku kuvaa
toivotunutta kehitystä.

Työllisyys Keski-Suomessa

Keski-Suomessa oli joulukuun lopussa yhteensä 17 617 työtöntä työnhakijaa. Se on 2 446 (16,1 %) enemmän kuin vuotta aikaisemmin ja 2 657 henkilöä enemmän kuin kuukausi aiemmin.

Työttömien työnhakijoiden osuus maakunnan työvoimasta oli joulukuussa 14,1 prosenttia.

Työttömistä työnhakijoista oli joulukuussa kokoaikaisesti lomautettuja 2 326, mikä on 856 enemmän kuin marraskuussa. Vuoden 2022 joulukuusta kokoaikaisesti lomautettujen määrä nousi 1 135:llä henkilöllä.

Työttömien työnhakijoiden määrä nousi joulukuussa 2 446:lla (16,1 %) edellisen vuoden vastaavasta ajankohdasta Keski-Suomessa. Työttömyys nousi kaikissa muissa seutukunnissa paitsi Jäm-sän seutukunnassa. Koko maassa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 11,2 %. Keski-Suomessa joulukuun luku oli 14,1 %. Luku on maan toiseksi korkein

Koko Keski-Suomen alueella työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 14,1 %. Työttömien työnhakijoiden määrä laski edellisen vuoden vastaavasta ajankohdasta neljässä kunnassa. Suhteellisesti eniten laskua tapahtui Kivijärvellä (19,4 %). Suhteellisesti eniten työttömiä työnhakijoita oli Äänekoskella (17,4 %) ja vähiten Toivakassa (8,3 %). Yhteensä kolme Keski-Suomen kuntaa saavutti alle 10 prosentin työttömyyden.

Työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat TE-toimistossa kunnittain

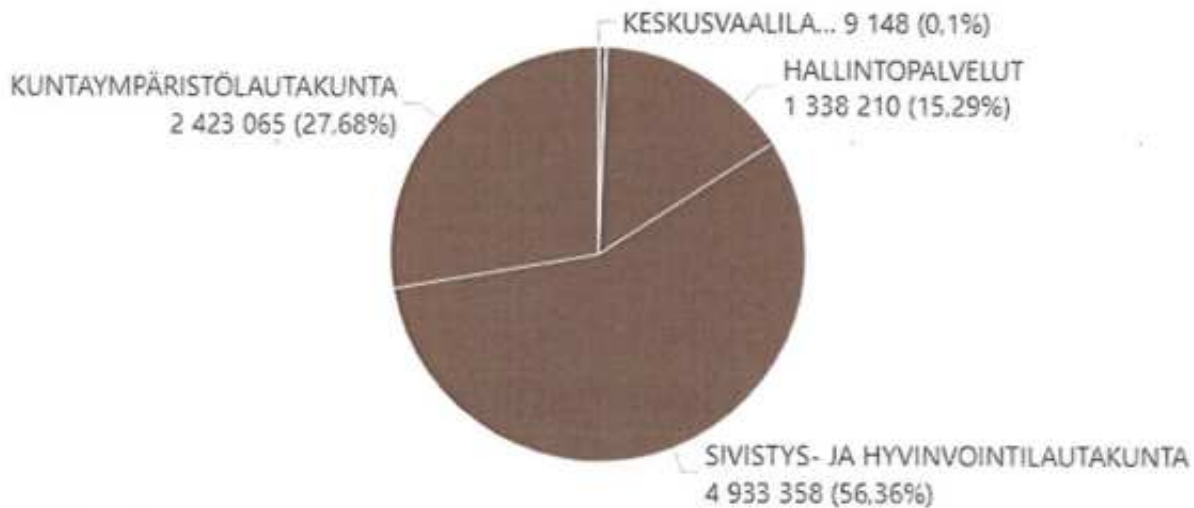
Kunta	Työttömät työnhakijat			Muutos		Työttömistä työnhakijoista lomautetut työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta		Avoimet työpaikat			Muutos	
	Joulu 2023	Marras 2023	Joulu 2022	Joulu 2023 Joulu 2022	%	%	Joulu 2023	Marras 2023	Joulu 2022	Joulu 2023 Joulu 2022	%	
Hankasalmi	238	198	216	22	10	35	12,9	20	18	10	10	100
Joussa	237	220	215	22	10	32	14,4	42	19	27	15	56
Jyväskylä	10 429	8 902	8 951	1 478	17	968	14,8	708	799	1 310	-602	-46
Jämsä	1 141	1 073	1 180	-39	-3	93	13,7	78	80	117	-39	-33
Kannonkoski	67	62	65	2	3	9	13,5	—	—	—	—	—
Karstula	180	155	176	4	2	27	12,2	15	9	11	4	36
Keuruu	469	409	373	96	26	62	12,5	20	26	41	-21	-51
Kinnula	81	72	72	9	13	11	14,0	—	—	6	—	—
Kivijärvi	54	54	67	-13	-19	10	13,3	—	5	—	—	—
Konnevesi	146	99	121	25	21	61	13,4	6	—	6	0	0
Kyyjärvi	38	36	35	3	9	—	8,4	—	—	5	—	—
Laukaa	989	810	855	134	16	200	11,7	33	29	51	-18	-35
Luhanka	33	32	35	-2	-6	—	11,8	13	8	0	13	0
Multia	72	55	64	8	13	12	12,9	—	0	—	—	—
Muurame	482	393	370	112	30	100	9,7	34	22	39	-5	-13
Petäjävesi	197	172	157	40	25	34	12,0	8	9	14	-6	-43
Pihtipudas	221	201	178	43	24	62	14,0	6	6	12	-6	-50
Saarjärvi	614	483	543	71	13	89	16,8	42	26	30	12	40
Toivakka	83	65	94	-11	-12	22	8,3	7	9	12	-5	-42
Uurainen	180	153	167	13	8	48	11,5	—	8	8	—	—
Villasaari	313	267	254	59	23	83	13,0	28	23	39	-11	-28
Äänekoski	1 353	1 049	983	370	38	359	17,4	64	61	87	-23	-26
Keski-Suomi	17 617	14 960	15 171	2 446	16	2 326	14,1	1 137	1 165	1 834	-697	-38

Lähde: Keski-Suomi, Työllisyyskatsaus Joulukuun 2023

Toivakan kunnan talouden kehittyminen vuonna 2023

Vuoden 2023 talous on 2 717 708 euroa ylijäämäinen. Talousarvio vuodelle 2023 muutoksineen oli 406 751 euroa ylijäämäinen. Sote-uudistus pienensi kuntien valtionosuuksia vuodesta 2023 lähtien. Kunnan toimintatuotot eivät kertyneet odotetusti, koska talousarvioon oli arvioitu kiinteistöjen myyntivoittoa 580 000 euroa, joka ei toteutunut. Verotuloja kertyi alkuperäistä talousarviota paremmin. Sote-uudistuksen vuoksi vuoden 2023 tilikausi ei ole vertailukeloinen aiempien vuosien tilikausien kanssa.

Toimintamenojen osalta palvelujen ostot ylittivät talousarvion 6,3 %:lla ja aineet, tarvikkeet ja tavarat alittivat talousarvion. Henkilöstökulut toteutuivat talousarvion mukaisesti, vaikka henkilöstökuluja nostivat kunta-alan sopimuskorotukset, joihin sisältyi yleiskorotukset 1.6.2023 ja 1.10.2023 sekä paikallinen järjestelyerä ja kehittämisohjelmaerä 1.6.2023 alkaen. Kunta-alan työehtosopimusratkaisuun sisältyi myös ns. perälautatarkastelun mukainen 30.6.2023 maksettu kertapalkkio. Kuntatyönantajien arvion mukaan vuoden 2023 kunta-alan henkilöstökustannukset nousivat 4,85 % vuoden 2022 keskiarvoon verrattuna. Korkokuluihin oli varauduttu talousarviossa, mutta lainoista maksettavat korot ylittivät arvion 32 000 eurolla.

Toivakan kunta varautui Kiinteistö Oy Toivakanhakan lainasaamisten ja korkojen alaskirjaukseen muodostamalla 600 000 euron pakollisen varauksen tilinpäätökseen 2023.

Pitkäaikaista lainaa kunta ei nostanut vuoden 2023 aikana.

Kunnalla oli taseessa kumulatiivista alijäämää 1 614 520,83 euroa, joka piti kattaa viimeistään 31.12.2024. Kunta myi 500 kpl Suur-Savon osaketta ja sai niistä myyntivoittoa 2 966 241,95 euroa. Alijäämän kattamisvelvoite on toteutettu ja kunnalla on taseessa 1 103 187,89 euroa ylijäämää 31.12.2023.

Sote-uudistuksen myötä kuntien tuloveroprosentti laski 12,64 prosenttiyksikköä vuoden 2023 alusta. Kunnan verotulot kertyivät talousarvion mukaisesti. Verotuloja kertyi kuitenkin 301 788 euroa alkuperäistä talousarviota enemmän. Verotulojen kehitys heikkeni loppuvuotta kohden johtuen muun muassa ansiotulojen ja työllisyysnäkömien ennakoitua heikommasta kehityksestä. Lisäksi yhteisöveroon kertynyt kesäkuusta lähtien ennakoitua heikommin. Valtionosuuksia kertyi noin 111 510 talousarviota positiivisemmin. Valtionosuuksien kertymää nostivat kunnalle myönnetty harkinnanvaraisen valtionosuuden korotus 150 000 euroa ja muut valtionosuuksien tarkistukset. Rahoitustuotot kertyivät edeltävää vuotta paremmin, mutta rahoitusmarkkinoiden globaali tilanne vaikutti voimakkaasti kunnan korkokuluihin.

Tilinpäätöksessä vuosikate toteutui muutettua talousarviota paremmin sen ollessa 3 530 584,49 euroa. Poistot olivat yhteensä 834 319,73 euroa. Tasapainoisessa taloustilanteessa vuosikatteen tulee kattaa poistot.

3.2. Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa

Kunnan talousarvio toteutui tilikauden tuloksen osalta ylijäämäisenä. Vuoden 2023 alkuperäisen talousarvion oli suunniteltu olevan 236 751 € ylijäämäinen. Talousarviomuutosten jälkeen tilikauden arvioitu ylijäämä oli 406 751 €. Kuitenkin tilinpäätös vuodelta 2023 toteutui siten, että tilikauden tulos on 2 696 264,76 euroa, josta tilikauden ylijäämäksi varausten ja rahastojen muutosten jälkeen jää 2 717 708,72 euroa. Vuosikate oli vahva, 3 530 584,49 euroa.

Toivakan tilikauden tulokseen vaikutti huomattavasti Toivakan kunnan ja Savonlinnan kaupungin välinen Suur-Savon Sähkön osakekauppa, joka sai lainvoiman 28.1.2023. Kaupassa Toivakan kunta myi 491 kappaletta Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeita Savonlinnan kaupungille 6000 euron osakekohtaiseen hintaan. Kauppahinnaksi muodostui näin ollen 2.946.000,00 euroa. Lisäksi Toivakan kunta haki ja sai valtiovarainministeriöltä harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta vuodelle 2023 yhteensä 150 000 euroa.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämän kattaminen

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin tasapainoinen talousarvio 2022 kääntyi jyrkästi alijäämäiseksi tilinpäätökseksi. Syntynyt alijäämä tuli kuntien katettavaksi vuoden 2022 loppuun mennessä hyvinvointialueuudistuksen vuoksi. Sairaanhoitopiirin vuoden 2022 alijäämä oli noin -46 miljoonaa euroa. Lisäksi hyvinvointialue on päätenyt siihen, että aiemmin päätetty sairaanhoitopiirin peruspääoman alentaminen ei ole kirjanpito-ohjeiden mukainen. Näin ollen sairaanhoitopiirin valtuuston aiemmin päättämä 24 miljoonan euron alijäämän kattaminen peruspääomaa alentamalla ei toteudu, vaan summa tulee kuntien maksettavaksi. Asian käsittely on vielä kesken, mutta Toivakan kunta on tehnyt vuonna 2022 noin 250 000 pakollisen varauksen sen vuoksi. Varaus on edelleen vuoden 2023 tilinpäätöksessä.

3.3. Verotulot

Verotulot

Kunnallisveroprosentit muuttuivat vuoden 2023 alussa historiallisesti. Sote-uudistuksen rahoituslaki määrää, että Manner-Suomen kuntien tuloveroprosentit laskevat 12,64 prosenttiyksikköä vuonna 2023 ja vastaava summa siirtyy valtion verotukseen. Manner-Suomen kunnat eivät voineet siis muuttaa vuoden 2023 kunnallisveroprosenttejaan. Tuloveroprosentteihin ei tehty muutoksia myöskään Ahvenanmaalla.

Manner-Suomessa kunnallisveroprosentit vaihtelivat 4,36–10,86 prosentin välillä vuonna 2023. Keskimääräinen kunnallisveroprosentti oli 7,38.

Sote-uudistuksesta johtuvat rajoitukset eivät ulottuneet kiinteistöverotukseen, joten kunnat saivat muuttaa myös vuonna 2023 kaikkia kiinteistöveroprosenttejaan lain mahdollistamissa rajoissa.

Verohallinnon vuonna 2023 keräämien verojen nettokertymät olivat yhteensä 81,56 miljardia euroa, joka oli 0,1 miljardia euroa (+0,1 %) enemmän kuin vuonna 2022. Henkilöasiakkaiden

tuloverokertymä nousi 0,9 miljardia euroa (+2,6 %). Arvonlisäverokertymä kasvoi vain niukasti (+ 0,4 %) vuodesta 2022. Yhteisöverokertymä laski vuonna 2023 selkeästi (-9,4 %).

Henkilöasiakkaiden tuloveroa kertyi vuonna 2023 yhteensä 36 420 miljoonaa, joka oli 917 miljoonaa (+2,6 %) enemmän kuin vuonna 2022. Tuloveron euromäärältään merkittävintä verolajia eli palkoista, eläkkeistä ja veronalaisista etuuksista tehtäviä ennakonpidätyksiä kertyi 34 232 miljoonaa, joka oli 1 600 miljoonaa (+4,9 %) enemmän kuin vuotta aiemmin. Palkansaajat saivat alkuvuoden 2023 aikana aikaisempaa suurempia palkankorotuksia korkean inflaation vuoksi. Myös eläkkeisiin ja etuuksiin tehtiin indeksikorotuksia.

Yhteisöjen tuloveroa kertyi vuonna 2023 yhteensä 7 741 miljoonaa, joka oli 805 miljoonaa (-9,4 %) vähemmän kuin vuonna 2022. Vuoden 2023 kertymästä 5 918 miljoonaa koski verovuotta 2023, 1 329 miljoonaa verovuotta 2022 ja 494 miljoonaa muita verovuosia. Vuotta aiemmin vuoden 2022 kertymästä 6 167 miljoonaa koski verovuotta 2022, 1 731 miljoonaa verovuotta 2021 ja 648 miljoonaa muita verovuosia. Erityisesti edeltävän verovuoden (eli tässä tapauksessa verovuoden 2021) lisäennakoiden ja jäännösverojen määrät olivat vuonna 2022 poikkeuksellisen suuria.

Arvonlisäveroa kertyi vuonna 2023 yhteensä 21 275 miljoonaa, joka oli 80 miljoonaa (+0,4 %) enemmän kuin vuonna 2022. Vielä alkuvuonna kasvu oli suurempaa, mutta sen jälkeen arvonlisäverokertymän kasvuvauhti hidastui ja kääntyi 2023 jälkimmäisellä puoliskolla laskuun. Arvonlisäveron kertymä seuraa kokonaistasolla (arvonlisäverotuksen piiriin kuuluvan) nimellisen kuluksen kehitystä, mutta yksittäisissä kuukausissa voi olla paljon satunnaisvaihtelua. Verohallinto ei tee tilastolokuihin kausitasoitusta, työpäivä- tai muita aikasarjakorjauksia.

Verovuoden 2023 kiinteistöverotus valmistui lokakuun lopussa. Kiinteistöveroa määrättiin reilulle 2,1 miljoonalle asiakkaalle (+0,1 %) yhteensä 2 241 miljoonaa euroa, mikä oli noin 165 miljoonaa euroa (+7,9 %) enemmän kuin viime vuonna. Reipas kasvu johtuu pääosin rakennuskustannusindeksin nousun aiheuttamasta rakennusten jälleenhankinta-arvojen korotuksesta 9,4 prosentilla.

Lähde: Verohallinto.

Toivakan kunnan kertyneet verotulot

Verotulojen kertymä toteutui suunnitellusti budjettimuutoksen jälkeen. Alkuperäinen budjetti vuodelle 2023 verotulokertymän osalta oli 5.023.000,00 euroa. Budjettimuutosten jälkeen arvioitu verotulojen kertymä oli 5.310.000,00 euroa. Lopullinen vuoden 2023 kertymä oli 5.324.788,43 euroa.

Verotulojen poikkeuserät

Arvioitua paremman verokertymän kaikkien kuntien kohdalla aiheutti muun muassa vuodelta 2022 vuodelle 2023 siirtyneet 1,4 miljardin euron suuruisiksi arvioidut verotilitykset eli niin sanottu sote-uudistuksen verohäntä. Suurin poikkeuserä oli vuodelle 2023 kertyneet vanhempien verovuosien kunnallis- ja yhteisöverotulot, jotka maksuunpantiin korkeimmilla tuloveroprosenteilla ja yhteisöveron jako-osuuksilla. Nämä verotulot jäivät kertaluonteiseksi.

3.4. Valtionosuudet

Hyvinvointialueuudistus toi merkittäviä muutoksia valtionosuusjärjestelmään

Vuoden 2023 alusta alkaen sosiaali- ja terveys- sekä pelastustoimi siirtyivät kunnilta hyvinvointialueiden järjestettäväksi. Uudistuksessa kunnilta siirretään yhtä paljon verotuloja ja valtionosuuksia valtiolle kuin siirtyvien tehtävien kustannuksia siirtyy. Lopullinen siirtolaskenta tehdään vuosien 2021 ja 2022 tilinpäätöstietoihin perustuen syksyllä 2023.

Uudistus muutti merkittävästi kuntien tulorakennetta. Kuntien valtionosuuksista leikattiin so-teen liittyvät osat, noin kaksi kolmasosaa kuntien valtionosuusrahoituksesta koko maan tasolla. Yksittäisen kunnan leikkausosuus vaihtelee. Hallinnollisesti muutokset kohdistuivat valtiovarainministeriön hallinnoimaan peruspalvelujen valtionosuuteen. Rakenteellisesti muutoksia on tehty sekä kustannuserojen tasauksen että tulopohjan tasauksen laskentaperusteisiin.

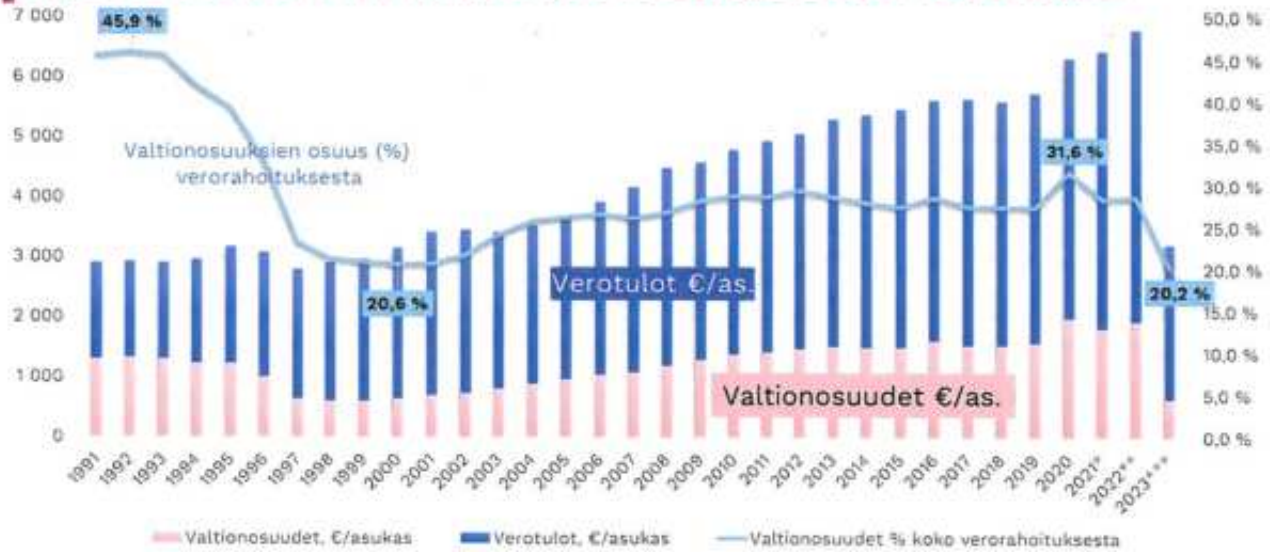
Uudistuksen taloudellisia vaikutuksia yksittäiseen kuntaan rajataan ja tasataan viidellä tasausmekanismilla. Tasausmekanismit toteutetaan kuntien valtionosuusjärjestelmän laskentaperusteita muuttamalla. Tasausmekanismit jäävät toistaiseksi pysyvästi vaikuttamaan kuntien valtionosuuteen vuodesta 2024 alkaen.

Tasausmekanismeja on viisi:

1. Muutosrajoitin
2. Järjestelmämuutoksen tasaus
3. Siirtymäaika
4. Tulopohjan tasauksen tasausrajojen muutos
5. Kiinteistöveron sisällyttäminen tulopohjan tasaukseen

Sote-uudistuksessa noin 26 miljardia euroa bruttomenoja siirtyi kunnilta hyvinvointialueille. Tuloja kunnista siirtyy valtiolle hyvinvointialueiden rahoitusta varten yli 22 miljardia euroa. Uudistuksen mittaluokka on euromääräisesti arvioituna valtava. Suuri uudistus edellytti suuria tasauseriä. Vaikka koko maan tasolla vaikutus kuntiin on kustannusneutraali, yksittäiselle kunnalle sote-uudistukseen liittyvät tasauserat voivat olla euromääräisesti tärkeimmässä roolissa valtionosuuksien tason kannalta.

Valtion rahoitusosuus peruspalveluihin putosi historiallisen alhaiselle tasolle

Valtionosuudet €/asukas kuntakokoluokittain 2022 ja 2023

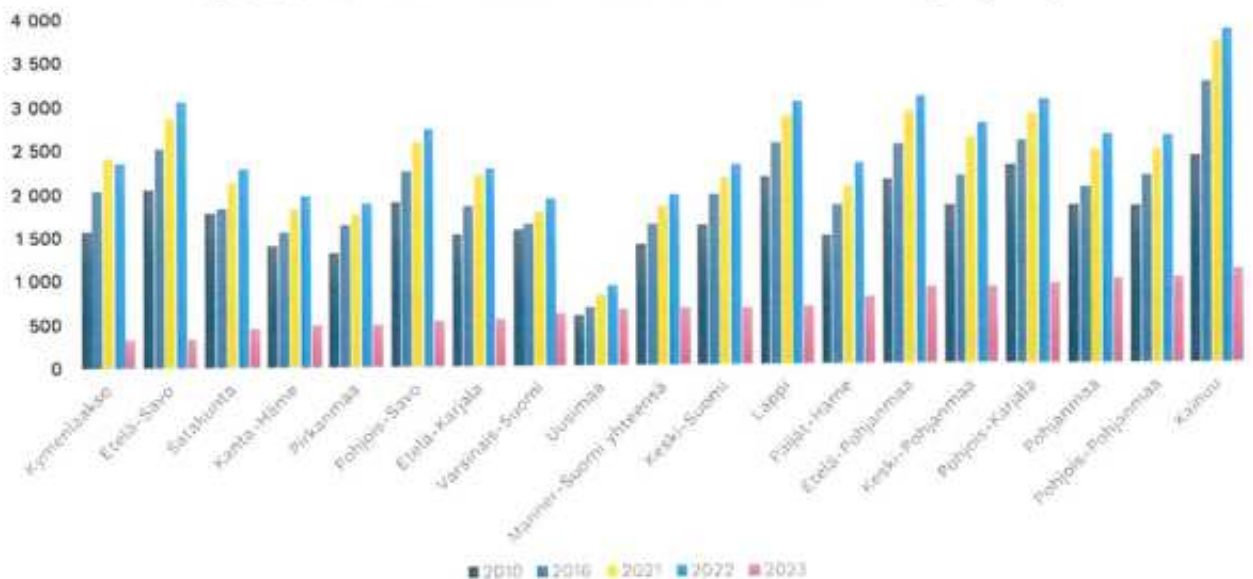
Valtionosuudet vuonna 2023 kaikissa kunnissa

- valtionosuudet keskimäärin 650 €/asukas
- 200 kuntaa saa valtionosuuksia keskiarvoa enemmän
- kuusi kuntaa jää valtionosuuksissa miinuksen puolelle
- neljä kuntaa saa valtionosuuksia enemmän kuin vuonna 2022
- peruspalvelujen valtionosuus miinuksella 34 kunnalla
- vuonna 2022 peruspalvelujen valtionosuus oli kaikilla kunnilla plus-merkinen, vaihteluväli 661–4997 €/asukas

- muutosrajoitin leikkaa valtionosuutta, jos siirtyvät sote-menot ylittävät kunnasta siirtyvät tulot ja lisää niitä, jos tilanne on päinvastainen
- 123 kunnalla muutosrajoitin leikkaa ja 170 kunnalla lisää valtionosuuksia
- opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuden omarahoitusosuudet (ammattillinen koulutus 192,80 €/as. ja lukio 95,50 €/as.) ylittävät useimmilla kunnilla positiiviset valtionosuuserät
- plus-merkkinen OKM valtionosuus edellyttää käytännössä, että kunta itse järjestää lukion lisäksi ammattillista koulutusta tai ylläpitää alueellista taideoppilaitosta

Valtionosuudet maakunnittain vuosina 2010-2023 "uuden kunnan" v. 2023 valtionosuuksien järjestyksessä

Toivakan kunnan valtionosuudet vuonna 2023

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Poikkeama
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	1 846 502		1 846 502	1 854 693	8 191
josta verotuloihin perustuva v.os. tasaus	832 595		832 595	832 596	1
Veromenetysten kompensatio	428 800		428 800	420 096	-8 704
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus	-475 480		-475 480	-513 458	-37 978
Harkinnanvarainen v.os. korotus			0	150 000	150 000
Valtionosuudet yhteensä	2 632 417		2 632 417	2 743 927	111 510

3.5. Kunnan henkilöstö

Kunnan palveluksessa työskenteli 31.12.2023 yhteensä 94 henkilöä. Toistaiseksi voimassa olevissa työ- tai virkasuhteissa olevien kokonaismäärä oli 84. Määräaikaisten työsuhteiden määrä oli 10 (muutettu 100 % työajaksi).

Henkilöstökulut laskivat edellisestä vuodesta 720 493 euroa.

Terveysperusteiset poissaolot sisältävät sairauspoissaolopäivien lisäksi ammattitaudit sekä työ- ja vapaa-ajan tapaturmat. Terveysperusteisia poissaolopäiviä kertyi yhteensä 1685 kalenteripäivää, mikä oli 600 kalenteripäivää vähemmän kuin edeltävänä vuonna. Terveysperusteisten poissaolojen laskennallinen kustannus kunnalle oli 589 750 euroa (773 150 euroa v. 2022) (350 €/pv).

Henkilöstön osaamisen kehittämiseksi järjestettäviin koulutuksiin on osallistuttu työpäivissä mitattuna 99 päivää. Lähikoulutusten määrä on vähentynyt ja koulutukset ovat siirtyneet entistä enemmän lyhyiksi verkkokursseiksi. Henkilöstöllä on ollut käytössä koulutuslisenssi Eduhousen koulutuksiin. Eduhousen koulutustarjonta on mahdollistanut osallistumisen monen eri aihealueen koulutuksiin.

Yhteistoiminta henkilöstön kanssa on aktiivista ja rakentavaa. Yhteistoimintaelimessä on edustettuna keskeiset henkilöstöryhmät ja yt-toimikunta kokoontuu säännöllisesti. Yhteistoimintaelimessä käsitellään säännölliset lakisääteiset asiat, minkä lisäksi henkilöstön kanssa neuvotellaan erikseen tarpeen mukaan.

Kunnan työsuojelutoiminnasta vastaa työsuojelupäällikkö ja työsuojeluvaltuutetut, jotka muodostavat työsuojelutoimikunnan. Laadukkaalla työsuojelutoiminnalla taataan henkilöstölle turvallinen työskentely-ympäristö. Työsuojelutoimikunta ylläpitää kattavaa työsuojeluohjeistusta, joka ohjaa esimiehiä ja henkilöstöä työssään.

3.6. Ympäristöasiat

Toivakan kunnassa vastuu ympäristöasioiden hoitamisesta on ympäristöjaostolla, johon kuuluu viisi jäsentä. Ympäristöjaosto toimii kunnassa lupaviranomaisena rakennus- ja ympäristöasioita koskevissa lupa-asioissa. Ympäristöjaoston toiminnasta ja käsittelemistä lupa-asioista kerrotaan ympäristöjaoston toteumatekstissä.

Ympäristöasiat otetaan huomioon maankäytön suunnittelussa, jäte- ja vesihuollossa, kiinteistöhuollossa ja vesienhoidossa. Yleis- ja asemakaavatasoiseen suunnitteluun sisältyvät tarvittavat maisema-, luonto- ja muut ympäristöselvitykset. Maankäytön suunnittelun yhteydessä hankittu selvitystieto otetaan huomioon kaavamerkinnöissä ja -määräyksissä sekä kaavan täytäntöönpanoon liittyvässä kunnallisteknisessä rakentamisessa ja muun rakentamisen ohjauksessa.

Euromääräisesti merkittävimmät ympäristökulut, -tuotot ja investoinnit liittyvät jätevesien käsittelyyn. Toivakan kunnan vesihuoltolaitos huolehtii koko kunnan alueen jätevesien käsittelystä. Vesinäytteitä otettiin valvontaohjelman mukaisesti myös puhdistamon ylä- ja alapuolisesta vesistöistä. Lisäksi tehtiin kalataloustarkkailu Leppävedessä. Kuivakolon kaatopaikan

pitäjänä Toivakan kunta on vastuussa kaatopaikan jälkihoidosta 30 vuoden ajan kaatopaikkatoiminnan päättymisestä. Kaatopaikan toiminta ei ole jatkunut enää vuoden 2001 jälkeen.

3.7. Muut ei-taloudelliset asiat

Toimintakertomuksessa tulee antaa kirjanpitolain 3a luvun mukaisesti tiedot siitä, miten kunta huolehtii korruption ja lahjonnan torjunnasta sekä ihmisoikeusasioista. Toivakan kunta huolehtii sisäisestä valvonnasta valtuuston päättämien periaatteiden mukaisesti.

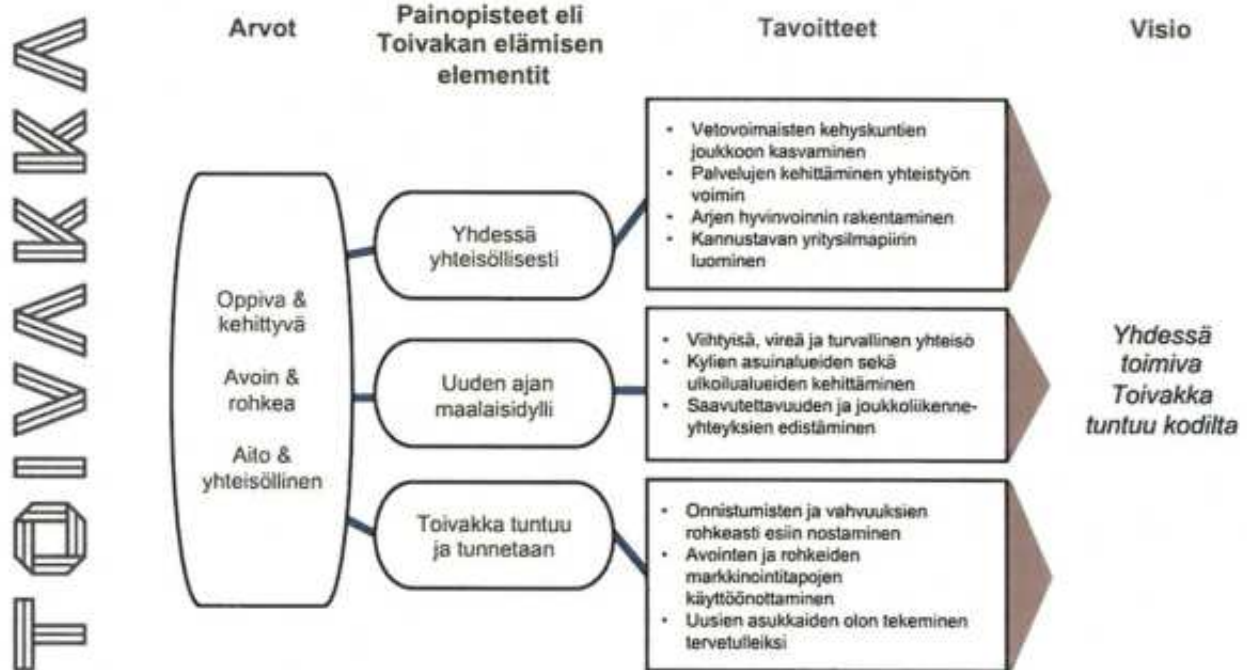
Toivakan kunnan toiminnassa riskialttein mahdollisuus korruptioon ja lahjontaan on todennäköisimmin hankintojen toteuttamisen yhteydessä. Hankintoja ohjaa valtuuston hyväksymä hankintaohje, jossa korostetaan mm. valmistelun avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta.

Toivakan kunnan hankintaohjeen mukaan yli 5000 euron hankinnoista tehdään aina viranhaltijapäätös. Viranhaltijapäätökset ovat nähtävillä kunnan internetsivuilla. Tällöin toimielimellä ja kuntalaisella on mahdollisuus valvoa viranhaltijapäätösten oikeellisuutta otto-oikeuden keinoin.

Toinen mahdollinen merkittävä korruption kohde, voi olla vaikuttaminen ympäristölupien myöntämiseen ja niiden valvontaan, mutta tällaisesta toiminnasta ei ole havaintoa. Ihmisoikeuksien huomiointi sisältyy Toivakan kunnan arvoihin, joiden mukaan kunta on aito ja vastuullinen.

KUNTASTRATEGIA 2022-2030

Uusi kuntastrategia hyväksyttiin kunnanvaltuustossa 14.2.2022.

3.8. Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Eriytymiskehityksen haasteet

Maaliskuussa 2023 julkaistu Valtioneuvoston kevään 2023 Kuntatalousohjelma nostaa yhdeksi kuntien haasteeksi eriytymiskehityksen. Suomen hajanainen kuntarakente, väestön ikääntyminen ja syntyvyyden lasku ovat johtaneet kuntakentän eriytymiseen, joka uhkaa edelleen kiihtyä tulevina vuosina, jos väestörakenteen muutos jatkuu ennustetun kaltaisena. Eriytymiskehitys vaikeuttaa kuntien lakisääteisten tehtävien toteutusta taloudellisesti ja toiminnallisesti kestäväällä tavalla. Se myös vaikeuttaa kuntatalouden ohjausta sekä kunnille annettavien tehtävien ja veloitteiden vaikutusten arviointia. Mitä suuremmat olosuhde-, tarve- ja tulopohjaerot kuntien välillä muodostuvat, sitä vaikeampaa valtionosuusjärjestelmällä on tasata eroja siten, että järjestelmä samalla myös kannustaisi kuntia taloudelliseen ja toiminnalliseen tehokkuuteen. (Lähde: VM)

Verotulojen ja valtionosuuksien painoarvojen muutokset

Vuoden 2023 alusta alkaen sosiaali- ja terveys- sekä pelastustoimi siirtyivät kunnilta hyvinvointialueiden järjestettäväksi. Uudistuksen rahoittamiseksi kunnilta siirretään yhtä paljon tuloja kuin siirtyvät palvelut maksoivat ennen uudistusta. Kuntien valtionosuuksista leikattiin uudistuksen rahoittamiseksi kaksi kolmasosaa, mutta yksittäisen kunnan leikkausosuus vaihtelee.

Valtionosuusjärjestelmään lisättiin toistaiseksi pysyvänä sote-kustannusten ja -tulojen siirrosta johtuvan muutosrajoitin ja kunnan talouden tasapainotilan muutoksia rajoittava järjestelmämuutoksen tasaus.

Nämä erät lasketaan osana peruspalvelujen valtionosuutta. Koko maan tasolla vaikutus kuntiin on kustannusneutraali, mutta yksittäisellä kunnalla nämä sote-erät voivat olla tärkeimmässä roolissa valtionosuuksien tason kannalta. Suurimmat valtionosuusvähennykset osuvat pääosin niihin kuntiin ja maakuntiin, joilla on jo nyt taloushaasteita. Tämä kiihdyttää kuntien ja alueiden välistä eroja tulevaisuudessa. Hallitus on päättänyt käynnistää kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän uudistuksen. Tarkoituksena on, että päivitetty järjestelmä olisi voimassa vuoden 2026 alusta alkaen.

Eriytymiskehitys on johtanut kuntien toiminnan ja talouden näkökulmasta hyvin erisuuntaisiin ja -asteisiin muospaineisiin. Suurissa ja kasvavissa kunnissa investointipaineet ovat kovat, kun taas pienenevien lapsi- ja nuorisoiäluokkien kunnissa varhaiskasvatuksen ja koulutuspalveluiden tarve laskee ja haasteena on sopeuttaa sekä palveluverkkoa että toimintaa vastaamaan pienenevää palvelutarvetta. Vuoden 2023 alussa voimaan tullut sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus tuo myös osaltaan näkyväksi, kuinka suuriksi erot kuntien meno- ja tulorakenteissa ovat ehtineet kasvaa ennen uudistuksen toimeenpanoa. Jotta poikkeamat kunnalta uudistuksessa siirtyvien kustannusten ja tulojen määrässä eivät aiheuttaisi merkittäviä muutoksia kunnan talouden tasapainoon, uudistuksen vaikutuksia tasataan voimakkaasti valtionosuuksiin sisältyvillä rahoituselementeillä. Tämän seurauksena verotulojen ja valtionosuuksien painoarvot kuntakohtaisessa verorahoituksessa ovat muuttuneet vuoden 2023 alusta alkaen merkittävästi.

Verorahoituksen rakenteen muutokset edellyttävät uudenlaista talouden suunnittelua kunnissa. Monien pienten, matalan syntyvyyden vanhusväestövaltaisten kuntien, verorahoitus muuttuu uudistuksen myötä valtionosuuspainotteisesta pääosin omiin verotuloihin perustuvaksi. Tällaiset kunnat ovat aikaisempaa riippuvaisempia omien verotulojensa kehityksestä, ja huolena on, että työikäisen väestön määrän väheneminen heikentää näiden kuntien tulojen kehitystä. Vastaavasti aikaisemmin suhteellisen vähän valtionosuuksia saaneet suuret ja kasvavat kunnat ovat keskimäärin aikaisempaa riippuvaisempia valtionosuuksien kehityksestä. Kasvavien kuntien tulisi toteuttaa väestönkasvun vaatimat investoinnit kestäväällä tavalla tilanteessa, jossa tulopohja kasvaa viiveellä suhteessa väestön palvelutarpeeseen.

Eriytymiskehitys näkyy myös kuntien edellytyksissä järjestää lakisääteisiä palveluita. Ongelmat työvoiman saatavuudessa, kaupungistuminen sekä syntyvyyden pieneneminen edellyttävät uusia palveluiden järjestämistapoja niin kunnissa kuin valtakunnallisestikin. Esimerkkinä tästä voidaan nähdä vuodesta 2025 voimaan astuva TE-uudistus. Uutta lakisääteistä tehtävää koskeva lainsäädäntö velvoittaa kuntia järjestämään palvelut yhteistyössä leveämpien hartioiden saavuttamiseksi ja kustannusten kasvun hillitsemiseksi. (Lähde: VM)

TE-palvelut 2024 -uudistus

TE-palvelut siirtyvät kunnille 1.1.2025. Uudistuksessa työllisyyden ja yritysten kasvua tukevat julkiset palvelut tulevat osaksi kuntien työllisyys- ja elinvoimatehtäviä. Uudistus etenee eduskunnassa suunnitellun aikataulun mukaisesti.

Työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämistä vastuun sekä työttömyysturvan laajennetun rahoitusvastuun siirroilla on huomattavia vaikutuksia kuntien talouteen lähitulevaisuudessa. Uudistuksen voimaantulovaiheessa kuntien kustannukset kasvavat noin 840 milj. eurolla. Lisäksi kunnille muodostuu jatkossakin kustannuksia palkkatuetusta työllistämisestä, jonka valtionrahoitus siirtyy valtionavustuksesta osaksi peruspalveluiden valtionosuutta. Kokonaisuudessaan uudistus lisää kuntien valtionosuuksia noin 900 milj. eurolla. Kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen osoitetaan kokonaisuudessaan 2,7 mrd. euroa vuonna 2024 ja 3,7 mrd. euroa kehyskauden lopussa vuonna 2027.

Rahoitusta lisätään sekä siirtyvien palveluiden että työttömyysetuuksien rahoitusosuuden kasvun kompensoimiseksi. Siirtyvien palveluiden osalta valtionosuuteen lisätään kaksi uutta valtionosuskriteeriä: työikäinen väestö eli 18–64-vuotiaat sekä työttömien lukumäärä. Näiden lisäksi vieraskielisyyden painoarvoa korotetaan. Työttömien määrä lasketaan niin sanotun laajan työttömyyden perusteella, jolloin mukaan pääsevät myös työvoimapalveluiden piirissä olevat työttömät sekä esimerkiksi palkkatuella työskentelevät. (Lähde: Kuntaliitto)

Työttömyyden ehkäisyn todellinen kannustin liittyy etuuskuluihin. Kuntien etuuskulut muuttuvat jatkossa sekä työttömien määrän että porrastetusti työttömyyden keston mukaan. Miten pidempään henkilö on työttömänä, sitä isomman siivun kunta rahoittaa työmarkkinatuen, peruspäivärahan sekä ansiopäivärahan perusosan kuluista. Rahoitusosuus kasvaa ensin sadan päivän välein ja sitten kolmen sadan päivän välein. Korkeimmillaan rahoitusosuus nousee 50 prosenttiin.

TE25: Työttömyysturvakulujen kasvu

Työttömien muutos +100 henkilöä
Kulut per vuosi

Työssäoloehdon täyttyminen katkaisee laskurin.
Kannustinen työttömyysjaksojen lyhentämiseen.

Ensimmäisen sadan päivän ajalta kunnan rahoitusosuus on nolla. Työttömyyden iskiessä valtaosa työnhakijoista löytää uuden työpaikan ensimmäisen kolmen kuukauden sisällä. Näiden henkilöiden etuuskuluja kunnat eivät joudu maksamaan. Korkein rahoitusosuus on mitoitettu vastaamaan kuntien perustoimeentulotuen kustannusta. Yli 700 päivää työttömänä olevien siirtäminen perustoimeentulotuelle ei vähennä siten kunnan kuluja.

Kasvaneet työttömyysetuuskulut korvataan palveluiden tapaan valtionosuuksilla. Palveluista poiketen, etuuskulut korvataan kuitenkin kiinteällä valtionosuuden lisäyksellä, jonka suuruus lasketaan uudistushetkellä. Kuntakohtaisen kompensaation suuruus perustuu vuoden 2023 työttömyystietoihin eli siihen paljonko uusi porrastus lisäisi kunnan etuuskuluja vuoden 2023 työttömyystiedoilla. Kompensaatio ei siten muutu työttömien tai muunkaan määrän mukaan. Korvausta korotetaan ainoastaan vuosittain kansaneläkeindeksillä.

Etusukuluihin liittyvä kannustin on palveluita voimakkaampi. Kompensaatio eli rahoitus pysyy, indeksikorotusta lukuun ottamatta, vuosittain samana. Kulut kuitenkin elävät välittömästi työttömyystilanteen mukaan. Sama logiikka pätee kautta linjan, mikäli kunnan etuuskulut laskevat alle kompensaation, saa kunta käyttää säästyneet rahat haluamallaan tavalla. Palveluista poiketen, etuuskulujen osalta vaikutus on välitön ja täysimääräinen. Sama pätee myös työttömyystilanteen heikentyessä.

Väestökehitys ja väestön ikääntyminen

Keski-Suomen väestömäärä kasvoi lähes 900 henkilöllä vuonna 2023. Väestöään kasvattivat Jyväskylä, Luhanka, Muurame ja Uurainen. Keski-Suomen asukasmäärä vuoden 2023 lopussa oli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan 273 319. Maakuntien joukossa Keski-Suomi on 5. suurin.

Maakunnan poikkeuksellisen vahvan väestökasvun taustalla oli maahanmuutto. Ukrainan sotaa paenneilla oli mahdollisuus hakea kotikuntaa vuoden maassa olon jälkeen ja tämä lisäsi maahanmuuttajien määrää. Maahanmuutto on vaikuttanut positiivisesti väestömäärään myös Jyväskylää laajemmalla alueella ja pienemmissä kunnissa. Maan sisäisessä muuttoliikkeessä Keski-Suomi menetti väestöään. Kun huomioidaan sekä maan sisäinen että maan rajat ylittävä muuttoliike muuttovoittajiksi ylsi 11 Keski-Suomen kuntaa.

Keski-Suomen väestöstä 70 % on keskittynyt Jyväskylän seudulle. Keskusseutu kasvaa muuttovoiton ansiosta luonnollisen väestömuutoksen käännyttyä sielläkin negatiiviseksi. Rungas muuttovoitto 15–24-vuotiaissa kertoo Jyväskylän vetovoimasta opiskelukaupunkina. Työ- ja perhe-elämäänsä aloittelevien 25–34-vuotiaiden joukossa Jyväskylä menettää väestöä, kun kehyskunnat houkuttelevat tätä ikäluokkaa.

Ennusteen mukaan Keski-Suomen väestömäärä laskee vuoden 2022 toteumasta noin prosentilla vuoteen 2030. Railo keskusalueen ja muun maakunnan välillä syvenee. Jyväskylän vedossa keskusseutu kasvaa 2,7 % (noin +5 200 asukkaalla), muun Keski-Suomen menettäessä 10 % (-8 300) väestöstään. Erityisen haasteen tuo ikärakenteen muutos. Alle 20-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän 11 % (-6 100), 20-69-vuotiaiden 3 % (-5 300) ja yli 69-vuotiaiden määrän kasvavan lähes 17 % (+8 200). Ikärakenteen muutosta leimaa kasvun kohdentuminen kaikista ikään-tyneimpään väestöön, yli 79-vuotiaiden määrän kasvaessa 47 % (+7 900).

Maakunnan väestöllinen huoltosuhde heikkeni jyrkästi 2010-luvulla. Ennusteen mukaan huoltosuhde jatkaa heikkenemistään, vaikkakin hieman maltillisempaan mm. alhaisen syntyvyyden myötä. Kuntien jo nykyisellään suuret erot huoltosuhteessa kasvavat. Vuonna 2022 lasten ja eläkeikäisten määrä ylitti työikäisten määrän kuudessa Keski-Suomen kunnassa

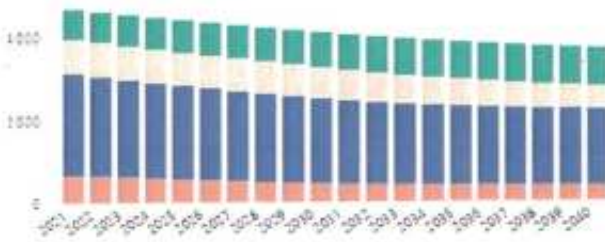
Tilastokeskuksen väestöennusteen (2021) mukaan Keski-Suomen väestömäärä laskee maltillisesti, noin 4 %, vuoteen 2040. Kunnista ainoastaan Jyväskylän ja Muuramen ennustetaan kasvavan.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna maakunnan työikäisten (15-64 -vuotiaat) määrä laskee ennusteen mukaan noin 11 000 henkilöllä ja lasten määrässä koetaan noin 8 400:n lasku vuoteen 2040. Iäkkäämpien joukossa 65-74 -vuotiaiden määrä laskee (-7 400), kun taas 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa 16 400:lla. Väestöllinen huoltosuhde on kunnissa korkeimmillaan 2030-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Keski-Suomen 14 kunnassa lapsien ja 65 vuotta täyttäneiden määrä ylittää työikäisten määrän. Vuonna 2030 tässä tilanteessa olisi jo yli puolet, 13 kuntaa.

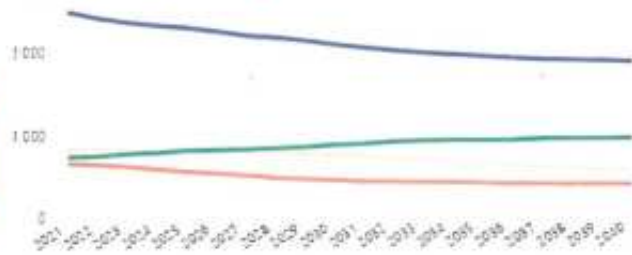
Väestömäärän ennustettu kehitys ikäryhmittäin

Ikäryhmä: 0-14 15-64 65-74 75+

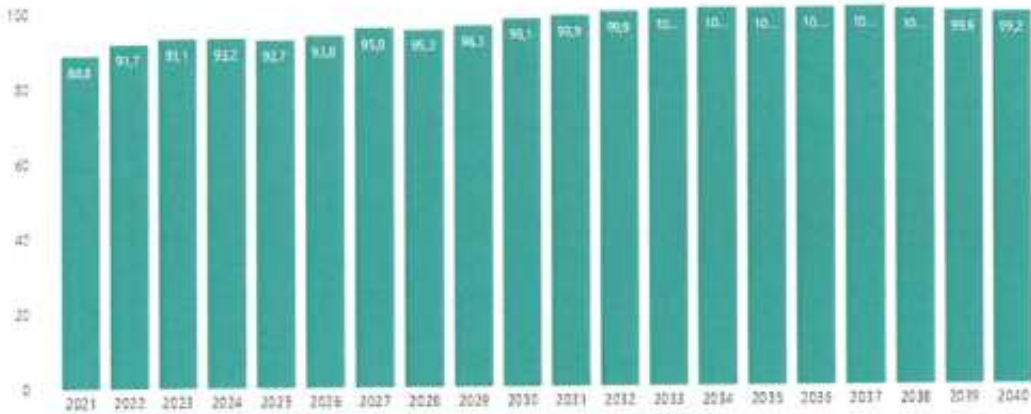

Ikäryhmien määrän ennustettu muutos

Ikäryhmä: 0-14 15-64 65-74 75+

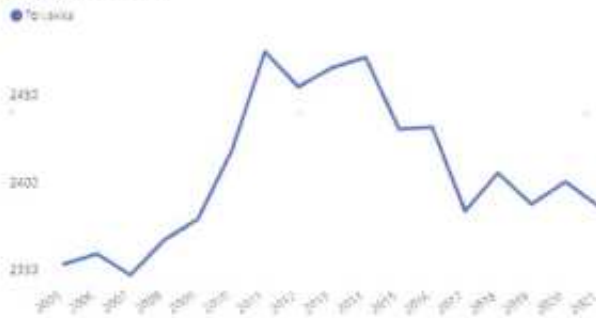

Väestöllinen huoltosuhte lalle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrä suhteessa 15-64-vuotiaaseen väestöön

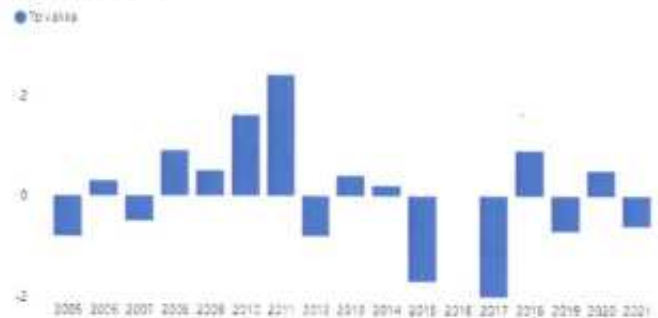

Lähde: Tilastokeskus,
Väestöennuste (2021)
Vuoden 2021 tieto kunta-
toteutusta kehitystä.

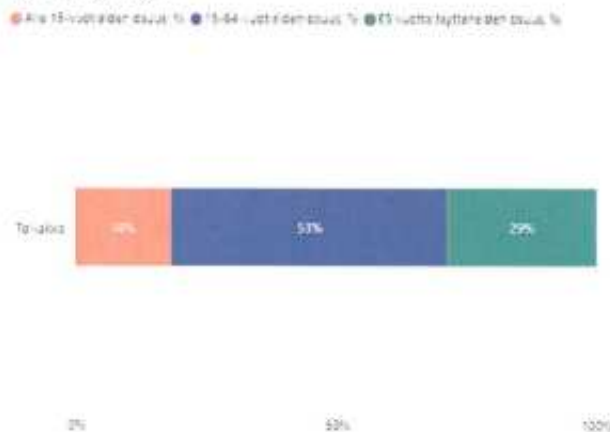
Väestömäärä vuosittain

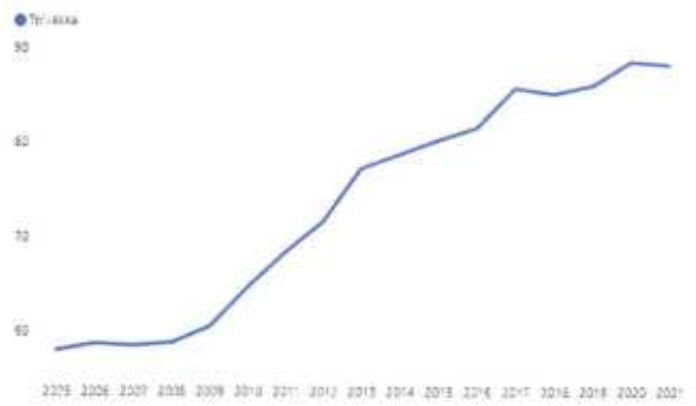
Väkiluvun vuosimuutos, %

Ikärakenne vuonna 2021

Väestöllinen huoltosuhte 10-14 -vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrä suhteessa 15-64 -vuotiaiden määrään

3.9. Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista tekijöistä

Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä

Toivakan kunnanvaltuuston hyväksymien sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteiden mukaan kunnan riskit luokitellaan neljään pääluokkaan:

Strategiset riskit, jotka ovat kunnan pitkän aikavälin tavoitteisiin ja menestystekijöihin kohdistuvia sisäisiä ja ulkoisia uhkia

Operatiiviset riskit, jotka ovat päivittäiseen toimintaan, prosesseihin ja järjestelmiin kohdistuvia uhkia

Taloudelliset riskit, jotka uhkaavat talouden tasapainoa, investointeja tai rahoitusta

Vahinkoriskit, jotka ovat tiettyihin kohteisiin kohdistuvia ennakoitavissa olevia uhkia

Strategiset riskit

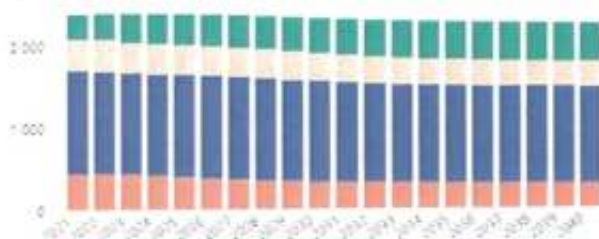
Keskeisimpänä strategisena riskinä kunnalle on asetettujen kasvatavoitteiden toteutumattomuus. Kunnan strategisena tavoitteena on kasvaa ja kehittyä. Kunnan taloudellinen perusta on riippuvainen nimenomaan asukasmäärästä ja kasvusta. Kasvun toteutuminen turvaa kehittymismahdollisuudet ja toisaalta sen toteutumattomuus asettaa haasteen kehitykselle erityisesti taloudellisesta näkökulmasta. Toivakan asukasluku laski vuonna 2023 38 henkilöllä. Suurimmat selittävät tekijät olivat kuntien välinen muutto ja luonnollinen väestönlisäys. Kuntien välinen

nettomuutto oli -21. Puolestaan 16 elävänä syntyynyttä kohden kuolleita oli 35 ja näin ollen luonnollinen väestönlisäys oli -19. Muutoksista huolimatta Toivakan väestön ikärakenne on elinvoimainen, etenkin verrattuna moneen muuhun pieneen kuntaan. Kunnan väestön ikärakenne on mediaani-ikä osalta jopa alle maan keskiarvossa ja työkäisiä on kunnan alueella paljon.

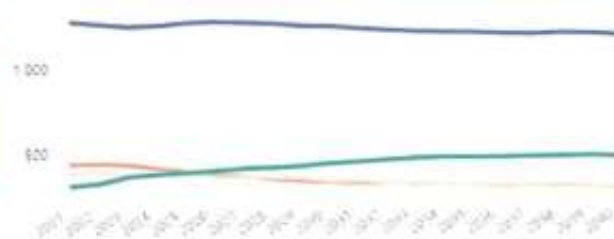
Väestömaaran ennustettu kehitys ikäryhmittain

Ikäryhmä 0-14 15-64 65-74 75+

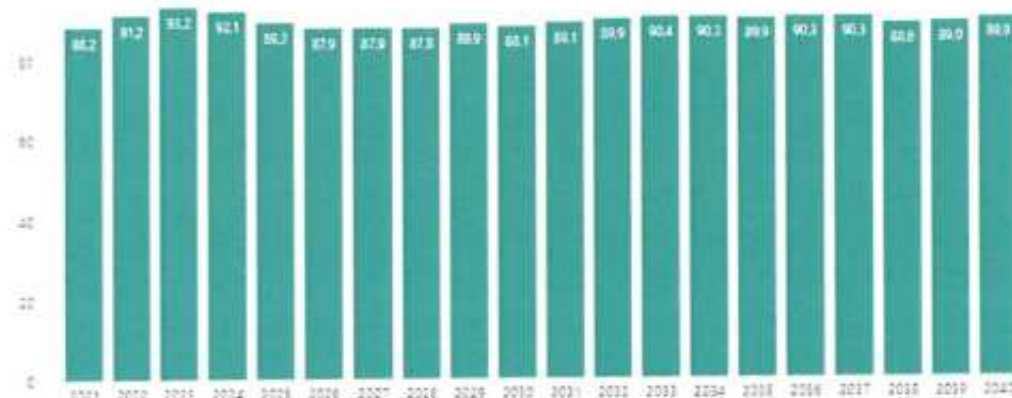
Ikäryhmien määrän ennustettu muutos

Ikäryhmä 0-14 15-64 65-74 75+

Väestöllinen huoltosuhte (alle 15-vuotaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrä suhteessa 15-64-vuotiaaseen väestöön)

100

Lähde: Tilastokeskus:
Väestöennuste 2021:
Vuoden 2021 tieto kuvaa
toteutunutta kehitystä

	Väestöllinen huoltosuhte (ennuste 2021)				
	2023	2025	2030	2035	2040
Toivakka	93,2	89,3	88,1	89,9	89,9

Operatiiviset riskit

Operatiivisista riskeistä keskeisimpiä ovat henkilöstöriskit, joista merkittävin on avainhenkilö-riski. Kunnan henkilöstöorganisaatio on kapea ja sen kaikilla tasoilla on avainhenkilöitä, joiden korvaaminen lyhyellä aikavälillä on kunnalle erittäin haasteellista. Äkilliset pitkäaikaiset poissaolot tai irtisanoutumiset voivat heikentää huomattavasti organisaation tuloksellisuutta ja palvelutason ylläpitämistä sekä hallinnollisen työskentelyn laatua. Toisaalta organisaatiossa on myös sellaisia tehtävä- ja rooliyhdistelmiä, jotka aiheuttavat riskin väärinkäytöksistä. Riskipitoiset

rooliyhdistelmät asettavat haasteita sisäiselle ja ulkoiselle valvonnalle. Merkittäviin henkilöstöriskeihin lukeutuu myös osaamisen saatavuuden riski.

Etenkin asiantuntija- ja johtotehtävissä tehtävänkuvat ovat pienessä kunnassa laajoja ja vaativat erittäin monipuolista osaamista. Näitä riskejä voidaan kuitenkin ennaltaehkäistä esimerkiksi panostamalla työnantajamielikuvaan ja toimiviin rekrytointiprosesseihin sekä perehdyttämiseen.

Muita merkittäviä operatiivisia riskejä ovat tietojärjestelmä- ja tietosuojariskit. Nykyorganisaatiot toimivat entistä enemmän tietojärjestelmien varassa ja tietojärjestelmien pettäminen voi heikentää tai lamauttaa täysin organisaation tai sen osan. Tietosuojariskit voidaan luokitella operatiivisten riskien lisäksi kaikkiin muihinkin riskiluokkiin. Tietosuojavahingot voivat aiheuttaa sekä toiminnallista että taloudellista vahinkoa ja pahimmillaan aiheuttaa esimerkiksi mainevahinkoa, jolla on strategisia vaikutuksia.

Taloudelliset riskit

Toivakan kunta on pystynyt hallitsemaan ja pienentämään kunnan talousriskiä. Kunnan talousarvio toteutui tilikauden tuloksen osalta ylijäämäisenä. Vuoden 2023 talousarvion oli suunniteltu olevan 239 463 € ylijäämäinen. Talousarviomuutosten jälkeen tilikauden arvioitu ylijäämä oli 406 751 €. Kuitenkin tilinpäätös vuodelta 2023 toteutui siten, että tilikauden tulos on 2 696 264 euroa, josta tilikauden ylijäämäksi varausten ja rahastojen muutosten jälkeen, jää 2 717 709 euroa. Vuosikate oli vahva, 3 530 584 euroa.

Toivakan tilikauden tulokseen vaikutti huomattavasti Toivakan kunnan ja Savonlinnan kaupungin välinen Suur-Savon Sähkön osakekauppa, joka sai lainvoiman 28.1.2023. Kaupassa Toivakan kunta myi 491 kappaletta Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeita Savonlinnan kaupungille 6000 euron osakekohtaiseen hintaan. Kauppahinnaksi muodostui näin ollen 2.946.000,00 euroa. Lisäksi Toivakan kunta haki ja sai valtiovarainministeriöltä harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta vuodelle 2023 yhteensä 150 000 euroa.

Vaikka Toivakan kunta vältti vielä vuoden 2023 lopulla läsnäolleen uhkan arviointimenettelyyn päätymisestä, valtionosuusleikkaukset ja verotuloennusteiden heikentyminen sekä suuret poistoerät tarkoittavat sitä, että kunnan on jatkettava tarkkaan talouden suunnittelua ja vältettävä alijäämäisten tulosten syntymistä. Toivakan kunta ei ollut onnistunut noudattamaan talouden tasapainotussuunnitelmaa siten, että suunnitelman avulla olisi onnistuttu kattamaan taseeseen kertynyt alijäämä velvoiteajassa. Kertaluontoinen myyntitulo ratkaisi asian ja alijäämä tuli katetuksi, mutta tämä korostaa sitä, että kertaluontoisten myyntitulojen varaan kunta ei voi taloudenhoitoa rakentaa ja Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeiden kaltaista myyntituloa ei ole jatkossa käytössä, jos kunta ajautuu uudestaan alijäämäisten tulosten tilaan.

Vuosikate on saatu parin edellisen vuoden aikana pidettyä vahvana, mutta takavuosina vuosikate ei ole riittänyt kattamaan pieniäkään investointeja. Kunnan tulevaisuuden kehityksen kannalta on välttämätöntä lisätä kunnan elinvoimaa ja väestöä, jolla puolestaan vahvistetaan kunnan investointikykyä. Samalla on arvioita yhä useamman kunnan järjestämävastuulla olevan toiminnan järjestämistä kuntayhteistyön kautta. Jatkossa kunnan tulee keskittyä myös investointien osalta yhä enemmän elinvoima- ja sivistystehtävään, ja löydettävä uudenlaisia tapoja

järjestää, tuottaa, ylläpitää ja huoltaa kunnan infrastruktuuria. Tässä alueellinen ja kuntien välinen yhteistyö korostuu jatkossa nykyistä enemmän.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämien kattaminen

Sairaanhoitopiirin alijäämien kattaminen on riski, joka on osittain jo toteutunut. Koska sillä on merkittävä vaikutus vuoden 2022 tilinpäätöksen tulokseen, on sitä syytä avata tarkemmin.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin valtuuston 10.12.2021 hyväksymässä vuoden 2022 talousarviossa ja toimintasuunnitelmassa kertyneet alijäämät oli tarkoitus kattaa useamman keinon yhdistelmällä: omaisuuden myynnillä, sairaanhoitopiirin peruspääoman alentamisella ja tarvittaessa jäsenkuntien rahoituksella. Tavoitteeksi asetettiin, että peruspääoman alentamisella ja omaisuuden myynnillä saavutetaan noin 17 miljoonan euron vaikutus. Jäsenkuntien maksettavaksi jäisi noin 17 miljoonaa euroa. Mikäli tarkemman toteutus suunnittelun perusteella osoittautuu, että asetetut tavoitteet eivät voi toteutua, kasvaa jäsenkunnilta laskutettava osuus vastaavasti, jotta kokonaisuutena vaikutus on kertyneen alijäämän suuruinen. Lisäksi tavoitteena oli, että vuonna 2022 sairaanhoitopiirin normaalitoiminnassa ei synny uutta alijäämää.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin valtuusto päätti peruspääoman alentamisesta kokouksessaan 17.6.2022 ja valtuuston päätös on saanut lainvoiman. Valtuusto päätti, että peruspääomaa alennetaan 24 miljoonalla eurolla. Päätöksen mukaan peruspääoman alentaminen tehdään vuonna 2022 ja kirjataan vuonna 2022 edellisten tilikausien alijäämän vähennyksenä.

Ennen päätöstä peruspääoman alentamisesta vuoropuhelua käytiin sekä jäsenkuntien että sairaanhoitopiirin tilintarkastajan kanssa. Myös Toivakan kunta on käynyt prosessin aikana aktiivista keskustelua tilintarkastajansa kanssa.

Alkuperäinen alijäämän kattamissuunnitelma 33,8 M€ perustui vuoden 2021 tilinpäätösennusteen mukaiseen kumulatiivisen alijäämän määrään. Vuoden 2021 tulos oli kuitenkin ennakoitua vahvemmin alijäämäinen ja kertynyttä alijäämää jäi katettavaksi vuoden 2022 aikana 40,95 M€. Alijäämän kattamissuunnitelmaa päivitettiin valtuustossa 23.9.2022 siten, että koko tilinpäätöksen 2021 kumulatiivinen alijäämä saadaan katettua. Päivitetyn suunnitelman mukaan kertynyt kumulatiivinen alijäämä katetaan alentamalla peruspääomaa 24 M eurolla ja lisäksi jäsenkuntien katettavaksi alijäämästä jää 16,95 M €.

Koska vuoden 2022 tilinpäätösennusteen perusteella näytti, että myös vuodelta 2022 syntyisi suunnitelmasta poiketen uutta alijäämää, 23.9.2022 sairaanhoitopiirin valtuusto hyväksyi vuoden 2022 muutetun talousarvion ja siitä johtuvat toimenpiteet.

Valtuuston päätöksen mukaisesti alijäämän kattamiseksi tarvittava erillislaskutus jäsenkunnilta toteutetaan kahdessa erässä:

- 1) Erillinen laskutuserä 16,95 milj. euroa vuoden 2021 loppuun mennessä kertyneiden alijäämien kattamisesta syksyllä;

2) Toinen erillinen laskutuserä vuoden 2022 alijäämästä. Erän lopullinen suuruus täsmätään tilinpäätösvaiheessa (jotta kumulatiivinen tulos täsmälleen +/-0).

Toivakan osalta nämä laskutusten summat ovat olleet

1.laskutus 167 506,08

2. laskutus 480 811,06.

Yhteensä: 648 317,13 euroa.

Lisäksi Toivakan kunta on kattanut Seututerveyskeskuksen alijäämiä 199.023,89 eurolla.

Yhteensä KSSHP:n ja Seututerveyskeskuksen alijäämistä kertynyt summa on Toivakan osalta ollut 847.341,03 €.

Kokouksessaan 25.11.2022 sairaanhoitopiirin tarkastuslautakunta käsitteli tilintarkastajan väli-raportin. Raporttiin sisältyi uusi suositus, jonka mukaan peruspääoman alentamisesta tulisi pyytää lausunto Kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja Kuntajaostolta (Kuntakila). Sairaanhoitopiiri pyysi lausuntoa Kuntakilalta hallituksen 9.12.2022 tekemän päätöksen mukaisesti.

Kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaosto käsitteli 20.12.2022 sairaanhoitopiirin lausuntopyynnön ja päätti, ettei se anna asiasta uutta lausuntoa vaan lausuntopyyntöön vastaan sihteerin kirjeellä. Jaoston vastauksen mukaan lausuntopyyntö ei sisältänyt sellaisia kirjanpito-oikeudellisia seikkoja, että hyvinvointialue- ja kuntajaoston tulisi hyvän kirjanpitotavan yleiseksi ohjaamiseksi antaa uusi lausunto.

Tämän jälkeen sairaanhoitopiiri pyysi asiasta lausuntoa vielä sairaanhoitopiirin tilintarkastajalta. Sairaanhoitopiirin tilintarkastajalta 28.12.2022 saadun vastauksen mukaan Kuntakilan sihteeriltä saadussa kirjeessä on selkeästi kielteinen suhtautuminen peruspääoman alentamiseen. Tilintarkastaja ei kuitenkaan voi suoraan todeta, että kuntayhtymä ei voisi toimia valtuuston päätöksen mukaan, sillä peruspääoman alentaminen kuuluu valtuuston toimivaltaan. Tällaisten perustavaa laatua olevien kysymysten ratkaiseminen on oikeuskäytännössä katsottu kuuluvan kunnallisen itsehallinnon piiriin. Mikäli peruspääomaa alennetaan valtuuston lainvoimaisen päätöksen mukaan, sillä voi olla vaikutusta tilintarkastuskertomukseen.

Sairaanhoitopiirin hallitus päätti 28.12.2022, että vuodelta 2022 laadittava tilinpäätös valmistellaan valtuuston lainvoimaisen päätöksen mukaisesti ja siinä huomioidaan sairaanhoitopiirin peruspääoman alentaminen 24 miljoonalla eurolla. Tilinpäätöksen käsittelyn yhteydessä todetaan pyydetty lausunto ja siihen saatu Kuntakilan sihteerin vastaus. Näiden tietojen pohjalta Toivakan kunta valmisteli tilinpäätöstä maaliskuun 2023 puoliväliin saakka.

Tilinpäätöksen valmisteluvaiheessa maaliskuussa 2023 sairaanhoitopiirin tilintarkastaja on todennut, että tilinpäätös on virheellinen, jos sairaanhoitopiirin alijäämää katetaan peruspääomasta ja suositellut korjaamaan asian voimassa olevan kirjanpito-ohjeistuksen mukaiseksi. Tämän johdosta aluehallitus on velvollinen hyvinvointialuelain 101 §:n mukaan jättämään

panematta täytäntöön sairaanhoitopiirin valtuuston 17.6.2022 tekemän lainvoimaisen päätöksen peruspääoman alentamisesta. Aluehallituksen tehtävästä on säädökset laissa hyvinvointialueista (§ 101), jotka ovat sisällöltään vastaavat kuin kuntalain 96 §:ssä. Näiden pykälien perusteella hallitus on velvollinen asian valmistelun yhteydessä huomioimaan osana tilinpäätöksen laatimista ja asian valmistelua Kirjanpitolautakunnan hyvinvointi- ja kuntajaoston lausunnon 127 ja jättämään täytäntöön panematta voimassa olevien säädösten vastaisen päätöksen, vaikka päätös olisi jo lainvoimainen.

Tilinpäätös on valmisteltu tilintarkastajan suosituksen mukaisesti siitä huolimatta, että menettely on erilainen kuin valtuuston lainvoimaisen päätöksen mukaan. Vuoden 2022 kirjanpidossa tehty peruspääoman alentaminen 24 miljoonaa euroa peruttiin ja sairaanhoitopiirin jäsenkunnilta laskutettiin vastaavasti 24 miljoonaa euroa erillislaskutuksena.

Toivakan kunta on kirjannut tilinpäätöksen 2022 pakolliseksi varaukseksi 250.554 euroa, joka on Toivakan kunnan osuus 24 miljoonan euron laskusta. Tämä muodostaa kunnalle taloudellisen riskin, joka on toiminnassa huomioitava.

Kiinteistöyhtiö Toivakanhaka

Toivakan kunta omistaa sataprosenttisesti Kiinteistöyhtiö Toivakanhakan. Yhtiön taloudellinen tilanne on ollut haasteellinen. Kunta on myöntänyt yhtiölle lyhennysvapaata lainoista sekä de minimis-tukea kahteen otteeseen (vuonna 2021 ja 2023). Yhtiön rakennuskanta on vanheneva. Yhtiö tulee vaatimaan omistajalta merkittävää taloudellista tukea myös jatkossa, jotta se voi toiminnallaan edistää kunnan strategisia tavoitteita kasvuun ja monipuoliseen asumiseen liittyen.

Vahinkoriskit

Vahinkoriskien osalta kunnalla ei ole meneillään olevia oikeustapauksia, joissa olisi huomioitavia riskejä. Toivakan kunnanhallitus käsitteli vuoden 2022 aikana asuntokaupan reklamaatio ja hinnanalennusvaadetta, jonka pohjalta kunnanhallitus (13.12.2022, §302) suoritti 6000 euroa korvausta asuntokaupan ostajalle. Summan tultua maksetuksi ostajalla ei ollut muita kyseessä olevaan asuntokauppaan liittyneitä vaatimuksia. Kyseessä oli asuntokauppaan liittyvä vastuu, joka ei koskenut rakentamiseen liittyvää vastuuta.

Toivakan kunnalla on myös meneillään keskeneräinen riita-asia Toivakan kunnan saatavasta liittyen Toivakan koulukeskuksen C-osan laajennukseen vuonna 2016.

3.10. Selonteko sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä

Selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä

Toivakan kunnan hallintosäännön § 68 mukaan kunnan hallinnon ja talouden valvonta järjestetään siten, että ulkoinen ja sisäinen valvonta yhdessä muodostavat kattavan valvontajärjestelmän. Ulkoinen valvonta järjestetään toimivasta johdosta riippumattomaksi. Ulkoisesta valvonnasta vastaavat tarkastuslautakunta ja tilintarkastaja kuntalain ja hallintosäännön mukaisesti. Sisäinen valvonta raportoi havainnoistaan kunnanhallitukselle, tilintarkastajalle sekä tarkastuslautakunnalle. Kunnanhallitus vastaa sisäisen valvonnan järjestämisestä.

Toivakan kunnan hallintosäännön 10 luvun mukaisesti sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen on osa kuntakonsernin johtamista. Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan kunnan ja kuntakonsernin sisäisiä menettelyjä; toimintatapoja, joiden avulla pyritään varmistamaan, että toiminta on taloudellista, tuloksellista ja lainmukaista ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Riskienhallinnalla tunnistetaan, arvioidaan ja hallitaan tavoitteiden saavuttamista uhkaavia tekijöitä. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta perustuvat järjestelmälliseen ja dokumentoituun toimintatapaan.

Sisäinen tarkastus on osa sisäistä valvontaa. Sisäisen tarkastuksen tehtävänä on arvioida ja varmentaa sisäisen valvonnan toimivuutta ja riskienhallinnan riittävyyttä. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehtävät määrittellään kunnanhallituksen hyväksymässä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimintaohjeessa.

Kunnanhallituksen on suositeltavaa järjestää sisäisen tarkastuksen toiminto, jos kunnan toiminnan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan menettelyt eivät ole riittäviä toimintaan ja talouteen liittyvien riskien hallitsemiseksi ja valvomiseksi. Tarve järjestää sisäinen tarkastus voi perustua myös kuntakonsernin organisoitumiseen, palveluiden järjestämis- ja tuotantotapoihin sekä johtamisjärjestelmän menettelyihin. Sisäisen tarkastuksen toiminnon tarkoitus, toimivalta ja vastuu tulisi määrittellä kunnanhallituksen, sisäisen tarkastuksen jaoston tai toimikunnan hyväksymässä kirjallisessa sisäisen tarkastuksen toimintaohjeessa. Siinä määrittellään sisäinen tarkastus kunnanhallituksen, jaoston tai toimikunnan alaiseksi toiminnaksi. Hallitus, jaosto tai toimikunta ohjaa ja valvoo sisäisen tarkastuksen toimintaa, hyväksyy sen suunnitelmat ja käsittelee raportoinnin sekä seuraa ja arvioi johtamisen ja hallinnan, riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan sekä konsernivalvonnan asianmukaisuutta ja riittävyyttä.

Sisäisellä tarkastuksella tulisi olla oikeus saada salassapitoa koskevien säännösten estämättä kunnan toimintaan kohdistuvien tarkastustehtävien edellyttämät tiedot ja asiakirjat, kuulla tarvittavia henkilöitä sekä toimintavapaus päättää sisäisen tarkastuksen tehtävistä. Sisäisen tarkastuksen riippumattomuuden toteutumiseksi sisäinen tarkastus raportoi hallitukselle, jaostolle tai toimikunnalle sekä kunnanjohtajalle.

Säädösten, määräysten ja päätösten noudattaminen ja johtamisen tila

Säännöt, määräykset ja toimintaohjeet on pyritty pitämään ajan tasalla ja niitä uudistetaan tarpeen mukaan. Vuoden 2023 alussa päivitettiin hallintosääntö.

Sisäisen valvonnan ohjeen käytäntöön vieminen vaatii edelleen panostamista ja ohje on syytä tarkistaa ja päivittää. Ulkoinen tarkastus on käynyt läpi kunnan toimielimien ja viranhaltijoiden pöytäkirjoja ja kuullut johtavia viranhaltijoita vuoden aikana.

Kunnanhallituksen tiedossa ei ole lakisääteisten tehtävien laiminlyöntejä tai muutoin lakien ja säännösten tai hyvän hallintotavan vastaisia toimia, joista seuraisi merkittävä korvaus, kanne tai muu vaatimus tai oikeusseuraamus.

Selonteko tavoitteiden toteutumisesta, varojen käytöstä ja tuloksellisuudesta

Kunnan palvelualueiden talouden seurantaan on panostettu ja kunnalla on käytössä kaksi eri raportointityökalua: Accuna, joka päivittyy kerran vuorokaudessa ja Kuntamaisema, joka päivittyy kerran kuussa. Kuntamaisema sisältää kuntavertailut eri vuosilta.

Selonteko omaisuuden hankinnasta, luovutuksesta ja hoidosta sekä tilojen käytettävyys ja kustannustehokkuus

Kunnanhallituksen tiedossa ei ole omaisuuden hankinnan, luovutuksen tai hoidon valvonnan osalta laiminlyöntejä tai virheellisiä menettelyjä, josta kunnalle saattaisi aiheutua korvaus- tai muuta vastuuta.

Sopimusten laatiminen on ohjeistettu hankintaohjeessa. Sopimusten hallinnassa on ollut ongelmia, koska kaikkia kunnan sopimuksia ei löydy asianhallintajärjestelmästä. Sopimusten hallintaa kehitetään edelleen huomioiden koko sopimuksen elinkaari ja sopimusten laadintaa on pyritty parantamaan.

Hankintojen kilpailutuksessa ei ole havaittu merkittäviä puutteita. Kunta käyttää hankintatoimessa hankintarenkaita merkittävimpien hankintaerien osalta. Lisäksi mm. urakkakilpailutuksessa käytetään asiantuntijoita.

Vakuutusten tietoja on päivitetty aktiivisesti, vakuutusten kilpailutustarve on selvitetty ja vakuutukset on todettu ajantasaisiksi. Vakuutusturva on riittävän kattava.

Sisäinen tarkastus

Toivakan kunnassa sisäisen tarkastuksen osalta on viime vuosien ajan ollut se käytäntö, että kunnanhallitus ja lautakunnat valitsevat sisäiset tarkastajansa lautakuntien sisäistä. Sisäiset tarkastajat laativat toiminnalleen sisäisen valvonnan suunnitelman, jossa esitellään sisäisen tarkastuksen painopisteet tarkastuskaudelle. Suunnitelman toteutumisesta raportoidaan pääsääntöisesti aina vuoden lopulla.

Tarkastusraportit ovat aina luonteeltaan luottamuksellisia, eikä niitä liitetä esimerkiksi tilinpäätöksen liitteeksi. Raportit säilytetään arkistointia koskevien määräysten mukaisesti. Toimialoitain seurataan kolmea keskeistä valvonnan aluetta: palveluiden tuotantoa, hallinnon laillisuutta sekä hallinnon sujuvuutta. Sisäiset tarkastajat valitsevat oman lautakuntansa (tai kunnanhallituksen toimialan) tarkastettavakseen talousarviovuosittain. Sisäiset tarkastajat voivat itse suunnitella keskittykö tarkastus talousarviovuoden aikana kaikkeen kolmeen valvonnan alueeseen tai yksittäiseen alueeseen.

Kunnanhallituksen sisäiset tarkastajat 2021-2023: Kimmo Järvinen ja Tuija Rinne

Perusturvalautakunnan sisäiset tarkastajat 2021-2022: Matleena Häätylä ja Janne Karanta

Teknisen lautakunnan sisäiset tarkastajat 2021-2025: Jorma Tervonen ja Maarit Helin

Sivistyslautakunnan sisäiset tarkastajat 2021-2025: Johanna Ripatti ja Maarit Nieminen (myöh. Rauni Heikura)

Ympäristölautakunnan sisäiset tarkastajat 2021-2025: Irja Lamberg ja Rauni Heikura

Tarkastuslautakunnan sisäiset tarkastajat 2021-2025: Markku Kauppinen ja Annikki Pelkonen

Lautakunnat ovat käsitelleet sisäisen tarkastuksen raporttinsa ja merkinneet ne tiedoksi. Lautakuntien sisäisen tarkastuksen raportit tuodaan kunnanhallituksen tietoon tilinpäätöksen käsitelyyn yhteydessä. Toimialat ovat huomioineet mahdolliset lisähuomiot, jotka sisäisessä tarkastuksessa ovat toimintaa kohtaan ilmenneet.

SISÄINEN VALVONTA JA RISKIENHALLINTA

Kunnan sisäisen valvonnan tila hyvällä tasolla, mutta sen järjestäminen tulee vaatimaan tulevilla taloussuunnittelukausilla lisää resursseja sisäistä valvontaa tekevien henkilöiden kouluttamiseen sekä kunnan sisäisten prosessien kehittämiseen.

Yhtenä painopisteenä on mahdollisten tietosuojaloukkausten ehkäiseminen ennalta ja niiden havaitseminen. Myös koko henkilöstön kouluttaminen etenkin tietosuojaan liittyviin kysymyksiin tulee sisällyttää kunnan tuleviin riskienhallintatoimiin.

Toivakan kunta suorittaa rekisterinpitäjänä asianhallintajärjestelmän käytönvalvontaa, mutta kokonaisuudessaan kunnan prosessit eivät ole riittävän hyvällä tasolla ehkäisemään esimerkiksi tietosuojaloukkauksia tai asianhallintajärjestelmän ei-tarkoituksenmukaista käyttöä.

Kunta pystyy rekisterinpitäjänä havaitsemaan asianhallintajärjestelmän väärinkäytöksiä, ja sillä on kyky toimia tarvittaessa nopeasti, mutta siltä puuttuu systemaattinen seuranta ja kyky valvoa poikkeamia.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan toimialueella on tarkasteltu vuoden 2023 tilikauden osalta sivistys- ja hyvinvointipalveluiden ja kuntaympäristöpalveluiden välisiä sopimuksia ja niiden palvelukuvauksia. Toivakan kunnassa ei ole varsinaisia yhteisiä sopimuksia kuntaympäristöpalveluiden ja sivistys- ja hyvinvointipalveluiden osalta, vaan ne kuuluvat kiinteistönhoidon kokonaisuuteen. Palvelualojen kesken on aloitettu liikuntapaikkojen osalta liikuntapaikka- ja palvelusuunnitelman laatiminen. Tämä on nähty tarpeelliseksi muun muassa niukkenevien resurssien vuoksi. Lisäksi tämä asiakirja tuo näkyväksi päätöksentekoon kaikki ne liikuntapaikat, joita kunta ylläpitää. Palvelualojen yhteinen asiakirja helpottaa jatkossa myös talousarvion laadintaa ja päätöksentekoa.

Kuntaympäristölautakunnan toimialalla tunnistetaan toiminnan suunnittelun haasteeksi muuttuvan ilmaston tuomat ongelmat. Esimerkiksi liikuntapaikkojen hoitamiseen ja ylläpitämiseen muuttuvat lumitilanteet tuovat haasteita, samoin voimistuneet tuulet. Kuntaympäristölautakunnan toimialueelle on tuotu esiin koulukeskuksen siivouspalveluiden osalta ongelma muovien

keräämisen toteuttamisesta, joka ei ole kuulunut siivouspalveluille. Asiasta tullaan keskustelemaan siivouspalveluiden kanssa.

Kuntaympäristölautakunnan toimialalla tunnistetaan myös lisätarvetta tiedonhallinnan ohjeistusten läpikäynnin ja kouluttamisen osalta. Lisäksi talousarvion tarkemman toteutumisen ja täytäntöönpanon seurannan osalta on tunnistettu tarve kehittää tiedonkulkua laskutusprosessien osalta. Talousarvion täytäntöönpanon seurannan ja laskutusprosesseihin liittyvän tiedonkulun kehittäminen otetaan käsittelyyn kuntaympäristöpalveluiden ja hallintopalveluiden välillä, ja asiaa tullaan kehittämään taloussuunnittelukaudella.

3.11. Talouden tasapainotus

Talouden tasapainotus

Vuoden 2022 tilinpäätöksessä Toivakan kunnan taseen kumulatiivinen alijäämä oli 1 614 520,83 euroa. Kuntalain 110 §; 3 momentin mukaan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

Toivakan kunnan vuoden 2019 tilinpäätöksen perusteella on alkanut kuntalain mukainen alijäämän kattamisvelvoite, jonka mukaan alijäämät tulee kattaa vuoden 2024 loppuun mennessä.

Toivakan kunta käynnisti vuonna 2020 laajan talouden tasapainottamisohjelman kunnan talouden tasapainottamiseksi ja taseeseen kertyneen alijäämän kattamiseksi. Merkittävimpiä tekijöitä taseeseen kertyneelle alijäämälle ovat olleet Keski-Suomen Verkkoholding Oy:n takauksen realisoituminen sekä korkeat perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon menot sekä Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämien kattaminen vuosina 2021 ja 2022.

Talousarvion 2023 hyväksymisen yhteydessä Toivakan kunnanvaltuusto hyväksyi talouden tasapainottamisohjelman vuosille 2023 ja 2024.

Talouden tasapainotusohjelma: tavoite 2 346 000 €	2023	2024	Toteutunut 2023
Tuloveroprosentin korottaminen 0,5 prosentilla		186000	Korotettu 1,04 % vuodelle 2024
Vakituiset asuinrakennukset, veroprosentin korottaminen 0,05 %		30000	Korotukset 2024: yleinen 0,20 % maapohja 1,30 % vakituinen 0,05 % muut rak. 0,10 % rakentamaton 1,00 %
Suositusvapaat	10000	10000	17400
KERTALUONTEISET TULOT			
Osakeomaisuuden myynti, mikäli ei toteudu vuoden 2023 aikana	1200000		2966241,95
Metsäkiinteistöjen myynti (useampi palsta)	230000		83558,44
Soran myynti		15000	Ei toteutunut
Puun myynti	75000	40000	78864,6
Nisulan tontit	250000		Ei toteutunut
Leppärannan tontit		220000	
As Oy Metsätalon osakkeen myynti, myyntivoitto merkitty	15000		Ei toteutunut
As Oy Metsätalon osakkeen myynti, myyntivoitto merkitty	15000		Ei toteutunut
Okt Mäntylä myynti	50000		Ei toteutunut
YHTEENSÄ	1 845 000	501000	3146064,99

Toivakan kunta myi kaksi metsäkiinteistöä, joista saatiin myyntivoittoa 83 558,44 euroa. Puunmyynti toteutui 78 864 eurolla. Talouden tasapainottamiseksi kunta aloitti yhteistoimintamennettelyn ja -neuvottelun lokakuun alussa 2023. Neuvotteluissa tavoiteltiin 160 000 euron säästöjä henkilöstömenoissa vuonna 2024. Neuvottelutulos piti sisällään lomautuksia ja tehtävien lakkautuksia. Kunta nosti tuloveroprosentin 9,40 %:iin vuodelle 2024 ja nosti myös kaikkia kiinteistöveroprosentteja.

Toivakan kunta myi yhdeksän Suur-Savon Sähkö Oy:n osaketta huutokaupat.comissa ja kunnanvaltuusto päätti 23.10.2023 hyväksyä Savonlinnan kaupungin ostotarjouksen 491 Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeista 6 000 €/osake. Osakekauppa toteutui ja yhteistoimintaneuvottelujen tuloksesta lomautukset päätettiin perua.

Kunnalla ei ole enää katettavaa alijäämää taseessa.

3.12. Tilikauden tuloksen käsittely

Toivakan kunnan tilikauden 2023 tulos ennen poistoeron muutosta on 2 696 264,76 €.

Kunnanhallitus esittää tilikauden 2023 tuloksen käsittelystä seuraavaa:

Tuloutetaan kunnan suunnitelman mukaan kirjattuja poistoeroja 21 443,96 euroa.

Tilikauden tuloksen käsittelyn jälkeen Toivakan kunnan ylijäämä 2 717 708,72 euroa siirretään edellisten tilikausien yli-/alijäämätileille.

4. KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS

Kuntalain 114 §:n mukaan kunnan, joka tytäryhteisöineen muodostaa kuntakonsernin, tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä konsernitilinpäätös. Konsernitilinpäätös tulee laatia samalta päivältä kuin kunnan tilinpäätös.

Konsernitilinpäätös laaditaan konserniyhteisöjen taseiden ja tuloslaskelmien sekä niiden liitetietojen yhdistelmänä. Konsernitilinpäätökseen sisällytetään lisäksi konsernin rahoituslaskelma, jossa annetaan selvitys kuntakonsernin varojen hankinnasta ja niiden käytöstä tilikauden aikana.

4.1. Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen kuuluvista yhteisöistä

Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisällytyistä yhteisöistä				
	kotipaikka	kunnan omistusosuus	konsernin omistusosuus	
Tytäryhteisöt				
Kiinteistö Oy Toivakanhaka	Toivakka	100 %	100 %	Yhdistelty
Toivakan Lämpö Oy	Toivakka	100 %	100 %	Tuloslaskelma
Tase				
Kuntayhtymät				
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä	Jyväskylä	1,0529 %	1,0529 %	Yhdistelty
Keski-Suomen liitto	Jyväskylä	0,80 %	0,80 %	Yhdistelty

Keski-Suomen hyvinvointialue aloitti toimintansa 1.1.2023

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin toiminta päättyi 31.12.2022

4.2. Konsernin toiminnan ohjaus

Valtuusto päättää omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta. Hallitus vastaa kunnan toiminnan omistajaohjauksesta. Konsernijohto vastaa kuntakonsernissa konserniohjauksesta eli omistajaohjauksen toteuttamisesta ja konsernivalvonnan järjestämisestä valtuuston päätösten mukaisesti. Konsernijohtoon kuuluvat kunnanhallitus, kunnanjohtaja tai pormestari ja muut hallintosäännössä määrätyt viranomaiset.

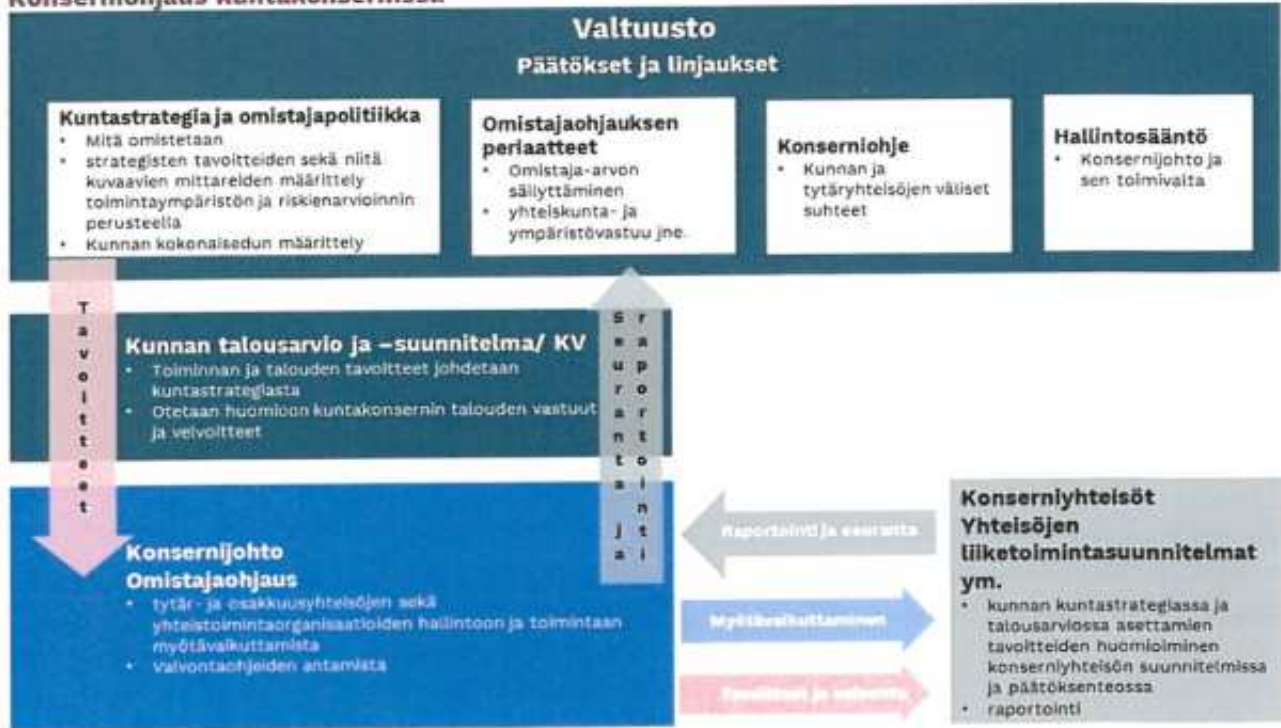
Omistajaohjauksella tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla kunta omistajana tai jäsenenä myötävaikuttaa yhtiön ja muun yhteisön hallintoon ja toimintaan. Toimenpiteet voivat liittyä mm. perustamissopimuksiin, yhtiöjärjestysmääräyksiin, muihin sopimuksiin, henkilövalintoihin, ohjeiden antamiseen kuntaa eri yhteisöissä edustaville henkilöille tai muuhun kunnan määräysvallan käyttöön. Omistajaohjauksella on huolehdittava siitä, että kunnan tytäryhteisöjen toiminnassa otetaan huomioon kuntakonsernin kokonaisuus. Konserniohjeessa määritellään menettelytavat, joilla omistajaohjaus tapahtuu.

Kunnanvaltuusto hyväksyi 3.4.2023 Toivakan kunnan omistajastrategian ja omistajapolitiittiset linjaukset.

Kuva: Kuntaliitto

Konserniohjaus kuntakonsernissa

4.3. Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Kuntakonsernin toiminta ja talous

Kuntakonsernin muodostavat kunta ja sen tytäryhteisöt. Tytäryhteisöjä ovat yhtiöt, joissa kunnalla on kirjanpitolain mukaisesti määräysvalta. Myös määräysvallassa olevat säätiöt kuuluvat kuntakonserniin. Kuntalain 114 §:n mukaan kunnan, joka tytäryhteisöineen muodostaa kuntakonsernin, tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä konsernitilinpäätös.

Toivakan kuntakonserni muodostuu Toivakan kunnasta, Toivakan Lämpö Oy:stä (100 %) ja Kiinteistö Oy Toivakanhakasta (100 %).

Kunnan kokonaan omistamat tytäryhteisöt

Toivakan Lämpö Oy (100 %)

Kiinteistö Oy Toivakanhaka (100 %)

Kuntayhtymät, joissa kunta on osakkaana

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia (1,0529 %)

Keski-Suomen liitto (0,80%)

Olenaiset konsernia koskevat tapahtumat

Omat konserniyhtiöt

Toivakan Lämpö Oy

Toivakan Lämpö Oy nosti lämmön hintaa 2 €/MWh vuodelle 2023. Megawatin hinta oli 63 €/MWh. Toimintatuotot jäivät 33 000 euroa arvioidusta ja yhtiö teki tappiota 22 925,37 euroa.

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteutuminen
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Yhtiö asettaa tavoitteelliset tunnusluvut talousarviovuodelle 2023 ja raportoi niistä emolle.	Liikevaihto, tilikauden tulos, kunnan takaukset, omavaraisuusaste, maksuvalmius.	Kestävä taloudellinen pohja	Maksuvalmius on yhtiöllä ollut koko vuoden erittäin hyvä, vaikka vuonna 2023 syntyikin tappiota.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Läheltä kerätyn metsähakkeen hyödyntäminen polttoaineena kestävien arvojen mukaisesti	Yhtiö varautuu hakesopimusten päivittämiseen hyvässä ajoin	Paikallisesti tai lähellä tuotetun puuhakkeen hyödyntäminen polttoaineena 100%:sti tulevina vuosina	Yhtiö käytti nykyisen hakesopimuksen optiomahdollisuutta.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Yhtiön tunnettavuuden lisääminen ja brändin vahvistaminen	Yhtiö keskittyy vahvistamaan viestintäänsä ja sähköisten kanavien käyttöä.	Uusia asiakkuuksia tulee tavoitella aktiivisemmin. Tavoitteena vähintään yksi uusi asiakas.	On neuvoteltu uuden asiakkaan kanssa lämpölinjan jatkamisesta. Toteutuu vuonna 2024.

Toivakanhaka

Kiinteistöyhtiö Toivakanhakan toimitusjohtajuuden ja isännöinnin aloitti hoitamaan keväällä 2023 Nosteisännöinti Oy.

Omistajan tavoitteena yhtiön osalta oli vuoden 2023 talousarviossa omalla toiminnallaan edesauttaa yhtiön taloudellisen tilanteen vakiintumista sekä pyrkiä tukemaan yhtiötä sen pyrkimyksissä kasvattaa asuntojen vuokrausprosenttia. Toivakan kunta solmi majoituspalvelusopimuksen vastaanottokeskuksen kanssa tilapäistä suojelua saavien ukrainalaisten henkilöiden majoituksesta kesällä 2022. Syksyn ja talven 2022–2023 aikana kunta on vuokrannut yhtiöltä useita asuntoja majoituspalvelusopimuksen mukaisiin tarpeisiin, mikä on omalta osaltaan myös kasvattanut yhtiön vuokrausastetta, parantaen yhtiön taloudellista tilannetta. Majoituspalvelusopimuksen mukaisesti kunta laskuttaa vuokratustannukset Jyväskylän vastaanottokeskukselta. Majoituspalvelusopimusta jatkettiin vuoden 2023 loppuun saakka.

Tavoitteiden kiinnittyminen strategiaan: Yhtenä elämisen elementtinä on "Uuden ajan maalaisidylli". Strategisena tavoitteena on tarjota monipuolisia asumisalueita ja asumismuotoja, joihin kuuluu myös vuokra-asuntotuotanto sekä energiatehokkuus.

Yhtiö haki vuoden aikana kunnanvaltuustolta lainojen lyhennysvapaata. Yhtiö pyysi kunnalta lyhennysvapaata kaikista Toivakan kunnan myöntämistä lainoista vuoden 2023 osalta. Perusteena lyhennysvapaalle yhtiö kertoi heikon taloudellisen tilanteen ja kustannusten nousun. Yhtiö ei ole selvinnyt lainanlyhennyksistään kunnalle vuosina 2021 ja 2022. Yhtiö pyysi vapautusta lainanlyhennyksistä myös vuodelle 2024.

Yhtiön taloudellisia haasteita ratkottiin yhteistyössä omistajan kanssa koko vuoden 2023 ajan. Omistaja tilasi Inspira Oy:ltä kiinteistöyhtiölle laajan taloudellisen selvityksen loppusyksystä 2022, joka valmistui alkuvuodesta 2023. Selvitys on esitelty myös kunnanvaltuustolle.

Toivakan kunta on myöntänyt kiinteistöyhtiölle lainaa kaiken kaikkiaan 633 173,62 €, josta on jäljellä on vuoden 2020 lopussa 589 991,37 euroa. Maksuaika on 25 vuotta.

Toivakan kunnanvaltuusto ja myönsi yhtiölle 13.12.2021 §:ssä 116 yhteensä 70 000 euron de minimis-avustuksen, jolla tuki yhtiön heikentyneitä taloudellista tilannetta ja huoneistoremontteja, jotta vuokrausaste saataisiin nousemaan. Kunnanvaltuusto myönsi yhtiölle 110 000 euron de minimis-avustuksen myös 6.3.2023 pidetyssä kokouksessa.

Kiinteistö Oy Toivakanhakan vuoden 2023 tilinpäätöksen voitto (tappio) ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja oli 79 383,35 €. Yhtiö muodosti saman suuruisen asuintalotalovarauksen tilinpäätökseen 2023.

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteutuminen
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Yhtiö asettaa tavoitteelliset tunnusluvut talousarviovuodelle 2023 ja raportoi niistä emolle.	Liikevaihto, tilikauden tulos, kunnan takaukset, omavaraisuusaste, maksuvalmius.	Kestävä taloudellinen pohja vuoden 2023 jälkeen.	Maksuvalmius tyydyttävä
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Monipuolisen asuntotarjonnan turvaaminen	Joustava asiointi vuokratotaloyhtiössä ja sähköisen asioinnin kehittäminen	Asiakaskyselyt ja asiakaspalautteet kiitettävälle tasolle, vähintään 1 laaja asiakaskysely vuonna 2023 ja raportointi emolle.	Toteutetaan vuonna 2024
Monipuolisen asuntotarjonnan turvaaminen	Korjaustoimenpiteitä toteutetaan suunnitellusti ja ajoissa.	Ei suuria tulevaisuuden korjaustarpeita.	Ei toteutunut
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Tehokas asuntotarjonnasta viestiminen yhtiön toimesta	Suunnitelmallinen viestintä ja sen toteutus sähköisiä välineitä hyödyntäen	Vuokrausaste korkealle tasolle (väh. 85 %).	88–89 %, viestintä on toteutunut

Muita olennaisesti vaikuttavia tekijöitä

Keski-Suomen Valokuituverkot Oy (2556709-7) sulautui 31.8.2023 emoyhtiöönsä Keski-Suomen Verkkoholding Oy:n (2619754-2). Keski-Suomen Valokuituverkot Oy:n sopimukset, varat ja velat siirtyivät Keski-Suomen Verkkoholding Oy:lle. Keski-Suomen Verkkoholding Oy ottaa vastatakseen kaikki laajakaistarakentamisen tuesta haja-asutusalueilla (1186/2009) annetun lain mukaiset velvollisuudet.

Sairaanhoitopiirien kuntayhtymät sekä erityishuoltopiirit siirrettiin varoineen ja velkoineen sekä sitoumuksineen hyvinvointialueille 1.1.2023 (VoimaanpanoL 20 § 1 mom.). Keski-Suomen hyvinvointialue aloitti toimintansa 1.1.2023.

Keski-Suomen liiton sekä Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian osalta kunnan yhteistyö sujui vuoden 2023 ajan normaaliin tapaan.

4.4. Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Konsernitalouden toteutuminen

Toivakan Lämpö Oy:n tilinpäätös oli alijäämäinen 22 925,37 €.

Kiinteistö Oy Toivakanhakan tilinpäätöksen tulos oli 0,00 €.

Arvio konsernin todennäköisestä kehityksestä

Hyvinvointialueiden perustaminen muutti kuntien roolia perustavanlaatuisesti. Konsernijohtamisen merkitys korostuu aiempaa enemmän kuntatalouden rakenteen muututtua radikaalisti: vaikka peruskuntien tehtävät ja rahoitus pienenevät, ei kuntien konserniyhtiöiden ja määräysvallassa olevien yhteisöjen määrä tai volyyymi pienene lainkaan. Suhteellinen merkitys ja niiden painoarvo kokonaistaloudellisessa näkökulmassa ainoastaan kasvaa.

Toivakan kunnalle laadittiin omistajapolitiikka ja yhtiöille omistajastrategiat keväällä 2023. Yhtiöt myös itse päivittivät ja loivat itselleen uusia strategioita, joiden pohjalta toimintaa kehitetään ja myös taloudellinen tasapaino turvataan. Osaamisvaatimukset hallitusjäsenille sekä omistajaohjauksille ovat edelleen merkittävässä roolissa, ja tähän tulee jatkossa kiinnittää yhä enemmän huomiota.

Kiinteistö Oy Toivakanhakan osalta hoitokulut muodostuvat aiempien vuosien menojen mukaisesti, kustannustason nousu huomioiden. Kiinteistöjen jaksotettavat korjauskulut tulevat kasvamaan tulevina vuosina ja osa kohteista joko myydään, jätetään tyhjiksi tai puretaan. Maksuvalmius tulee olemaan kohtalainen seuraavalla tilikaudella, jos käyttöaste ei nouse ja hoitokuluja ei saada pienennettyä. Yhtiön hallitus miettii toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi.

Kunnanhallituksen ja tytäryhtiöiden välisen keskustelun tarve on edelleen ajankohtaista. Yhtiöiden säännöllinen kuuleminen kunnanhallituksessa tulee vakiinnuttaa. Kunnan omien taloudellisten voimavarojen tiukentuessa on hyödyllistä arvioida koko kuntakonsernin mahdollisuuksia vastata konsernin kiinteistöjen kunnosta ja tehokkaasta käytöstä sekä perusparantamisen ja uudisrakentamisen tarkoituksenmukaisuudesta.

4.5. Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Konserniohjaus sekä sen vastuut on kirjattu hallintosääntöön ja konserniohjeeseen. Konsernivalvontaa on hoitanut kunnanhallitus ja kunnanjohtaja. Toivakan kunnan konserniohje on hyväksytty 19.2.2018.

Konserniohjeessa on kuvattu toimivallan jako konserniohjaukseen liittyvissä asioissa sekä määritetty toimintatapoja konsernijohtoon ja konserniyhteisöjen väliselle raportoinnille ja tiedonkullulle. Ohjeessa määritellään talouden suunnitteluun ja seurantaan liittyvät periaatteet.

Konserniohjeessa on myös ohjeistettu rahoituksen ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä. Konsernijohtolla on toimivalta järjestää tarvittaessa neuvottelut konsernivalvonnan, raportoinnin ja riskienhallinnan järjestämiseksi.

Konserniohjeeseen lisäksi tytäryhtiölle on talousarviossa asetettu toiminnallisia ja taloudellisia tavoitteita.

Konsernivalvonnan kehittämiskohteina tulevaisuudessa ovat omistajaohjeuksen käytänteet ja konserniohjeen päivittäminen.

Ohjeiden antaminen kunnan edustajille tytäryhtiöissä

Kunnanhallitus nimeää kunnan ehdokkaat tytäryhtiöiden hallitukseen sekä nimeää yhtiökokousedustajat ja antaa heille omistajaohjauksen edellyttämät toimintaohjeet. Yhtiökokoukset valitsevat yhtiöiden hallitukset ja valitsevat yhtiöiden tilintarkastajat. Kunnan tytäryhteisön tilintarkastajaksi valitaan kunnan tilintarkastusyhteisö, ellei tästä poikkeamiseen ole tarkastuksen järjestämiseen perustuvaa syytä.

Konserniohjeessa edellytetään merkittävimpien päätösten tuomista ennakkokäsittelyyn. Näin on menetelty kiinteistökanan ja taloudelliseen asemaan liittyvissä asioissa. Konserniohjeet antavat kunnanhallitukselle kattavan mahdollisuuden valvoa sekä kehittää tytäryhtiöiden toimintaa. Pääperiaatteet yhteydenpidosta ja raportoitavista asioista kunnan ja tytäryhtiöiden välillä on selvitetty konserniohjeessa. Raportointi on toiminut tyydyttävästi. Yhtiökokousedustajaksi on pääsääntöisesti nimetty konsernijohtoon kuuluvana kunnanjohtaja.

Tavoitteiden asettamisen arviointi

Taloustavoitteet on määritelty tytäryhtiölle ja tuloksista on raportoitu tyydyttävästi sekä väli-vuosiraportilla että tilinpäätöksen toimintakertomukseen. Kokonaisvaltaisen asuntopolitiikan näkökulmasta tavoitekeskustelua on syytä käydä jatkuvasti yhdessä tytäryhtiön kanssa toimivan työnjaon aikaansaamiseksi siten, että koko asuntokannan kehittämistarve tulee huomioon otetuksi.

Toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointi ja raportointi

Konserniohjeella veloitetaan raportoimaan varsin kattavasti merkittävistä taloudellisista ja ympäristömuutoksista. Konserniohjetta voi edelleen täydentää talousarvion ohjeilla. Raportointia on pyritty tehostamaan toimitusjohtajan ja yhtiöiden hallitusten kuulemisella kunnanhallituksessa, mutta riittävä raportointi vaatii edelleen kehittämistä. Yhteydenpidon muotoja tulee

edelleen kehittää ja rakentaa systemaattiset yhteydenpitomenetelmät virallisen raportoinnin rinnalle. Tapaamiset yhtiöiden ja konsernijohtoon välillä ovat toteutuneet paremmin kuin edellisinä vuosina.

Keskitettyjen palveluiden käyttö on toteutunut annettujen ohjeiden mukaisesti.

Riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan toimivuus

Riskienhallinta ja sisäinen valvonta on ohjeistettu konserniohjeessa.

Taloudelliset riskit ja niistä erityisesti rahoitusriski on yksittäinen merkittävin riski erityisesti Kiinteistö Oy Toivakanhakan osalta.

4.6. Konsernintilinpäätös ja sen tunnusluvut

TULOSLASKELMA - KONSERNI

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
Toimintatuotot	2 527	8 196
Toimintakulut	-10 483	-24 082
Toimintakate	-7 956	-15 886
Verotulot	5 325	9 325
Valtionosuudet	3 682	8 479
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	34	4
Muut rahoitustuotot	3 095	118
Korkokulut	-335	-114
Muut rahoituskulut	-23	-20
Vuosikate	3 823	1 905
Poistot ja arvonalentumiset	-1 013	-1 440
Satunnaiset erät	0	82
Tilikauden tulos	2 810	547
Tilinpäätössirrot	-16	0
Tilikauden yli-/alijäämä	2 794	547

TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT - KONSERNI

	TP 2023	TP 2022
Toimintatuotot/toimintakulut	24,1 %	34,0 %
Vuosikate/poistot	377,3 %	132,3 %
Asukasmäärä	2 369	2 407
Vuosikate, euroa/asukas	1 614	791

RAHOITUSLASKELMA - KONSERNI

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	3 823	1 905
Satunnaiset erät	0	82
Tulorahoituksen korjauserät	483	-462
Toiminnan rahavirta yhteensä	4 306	1 525
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-318	-789
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9	0
Pysyvien vast. hyödykkeiden myyntitulot	136	487
Investointien rahavirta yhteensä	-173	-302
Toiminnan ja investointien rahavirta yht.	4 133	1 222
Rahoituksen kassavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	643	650
Antolainasaamisten vähennys	0	0
Antolainauksen muutokset yhteensä	643	650
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	-636	-533
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-920	-1 132
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-33	26
Lainakannan muutokset yhteensä	-1 588	-1 639
Oman pääoman muutokset		
Oman pääoman muutos	0	-3
Oman pääoman muutokset yhteensä	0	-3
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muut.	56	-3
Vaihto-omaisuuden muutos	0	6
Saamisten muutos	265	-571
Korottomien velkojen muutos	-1 231	449
Muut maksuvalmiuden muutokset yhteensä	-910	-119
Rahoituksen kassavirta yhteensä	-1 855	-1 112
Rahavarojen muutos	2 277	111
Rahavarat jakson alussa	2 438	2 517
Rahavarat jakson lopussa	4 715	2 627

RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT - KONSERNI

	TP 2023	TP 2022
Toim. ja inv. rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1 000 €	1 847	8 603
Investointien tulorahoitus, %	1237,0 %	241,4 %
Laskennallinen lainanhoitokate	2	1
Kassan riittävyys, pv	121	34

KONSERNITASE, TIIVIS

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
VASTAAVAA		
Pysyvät vastaavat		
Aineettomat hyödykkeet	163	625
Aineelliset hyödykkeet	13 317	18 228
Sijoitukset	981	1 117
Pysyvät vastaavat yhteensä	14 461	19 969
Toimeksiantojen varat	112	140
Vaihtuvat vastaavat		
Vaihto-omaisuus	2	57
Saamiset	1 128	2 327
Rahoitusarvopaperit	8	42
Rahat ja pankkisaamiset	4 707	2 586
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	5 845	5 011
VASTAAVAA YHTEENSÄ	20 418	25 120
VASTATTAVAA		
Oma pääoma		
Peruspääoma	5 243	5 568
Muut omat rahastot	375	374
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	-678	-1 212
Tilikauden yli-/alijäämä	2 794	546
Oma pääoma yhteensä	7 734	5 277
Pakolliset varaukset		
Muut pakolliset varaukset	851	427
Pakolliset varaukset yhteensä	851	427
Toimeksiantojen pääomat	249	206
Vieras pääoma		
Pitkäaikainen		
Korollinen vieras pääoma	7 620	12 966
Koroton vieras pääoma	419	428
Lyhytaikainen		
Korollinen vieras pääoma	2 163	2 449
Koroton vieras pääoma	1 382	3 367
Vieras pääoma yhteensä	11 584	19 210
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	20 418	25 120

KONSERNITASE, TUNNUSLUVUT

	TP 2023	TP 2022
Omavaraisuusaste, %	41,1 %	21,2 %
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	98,73	73,13
Kertynyt yli-/alijäämä, 1 000 €	2 116	-665
Kertynyt yli-/alijäämä, €/ asukas	893	-276
Lainakanta 31.12., 1 000 €	9 783	15 991
Lainakanta 31.12., €/asukas	4 130	6 643
Lainat ja vuokravastuut, 31.12. 1000 €	11 022	17 826
Lainat ja vuokravastuut, € / asukas	4 652	7 406
Lainasaamiset, 1000 €	177	177
Asukasmäärä	2 369	2 407

5. TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMINEN JA TOIMINNAN RAHOITUS

Tilikauden tuloksen muodostumista kuvataan tuloslaskelmassa ja toiminnan rahoitusta rahoituslaskelmassa. Molempien laskelmien ja niistä laskettavien tunnuslukujen tehtävänä on osoittaa kunnan rahoituksen riittävyyttä. Rahoituslaskelmassa osoitetaan, miten investoinnit, sijoitukset ja lainanlyhennykset tulo-rahoituksen lisäksi muutoin rahoitetaan.

Tilikaudelle jaksotettujen tulojen riittävyys jaksotettuihin menoihin osoitetaan tuloslaskelman välitulosten eli toimintakatteen, vuosikatteen ja tilikauden tuloksen avulla. Arvioinnissa käytetään lisäksi tuloslaskelman eristä ja välituloksista laskettuja tunnuslukuja.

5.1. Kunnan tilinpäätös ja tunnusluvut

TULOSLASKELMA - ULKOINEN

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
Toimintatuotot	2 006	2 913
Toimintakulut	-9 353	-18 607
Toimintakate	-7 347	-15 694
Verotulot	5 325	9 325
Valtionosuudet	2 744	7 565
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	34	4
Muut rahoitustuotot	3 094	76
Korkokulut	-302	-68
Muut rahoituskulut	-17	-15
Vuosikate	3 531	1 194
Poistot ja arvonalentumiset	-834	-913
Satunnaiset erät	0	0
Tilikauden tulos	2 696	281
Tilinpäätössiirrot	21	21
Tilikauden yli-/alijäämä	2 718	302

TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT - ULKOINEN

	TP 2023	TP 2022
Toimintatuotot/toimintakulut	21,4 %	15,7 %
Vuosikate/poistot	423,2 %	130,8 %
Asukasmäärä	2 369	2 407
Vuosikate, euroa/asukas	1 490	496

RAHOITUSLASKELMA

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
Tulorahoitus		
Vuosikate	3 531	1 194
Tulorahoituksen korjaukset	512	-451
Tulorahoitus yhteensä	4 042	742
Investoinnit		
Käyttöomaisuusinvestoinnit	-314	-660
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9	0
Käyttöomaisuuden myyntitulot	127	458
Investoinnit yhteensä	-178	-201
Toiminnan ja investointien kassavirta yht.	3 865	541
Rahoitustoiminnan kassavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	0	0
Antolainasaamisten vähennys	0	0
Antolainauksen muutokset yhteensä	0	0
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0	0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-842	-892
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	0	0
Lyhytaikaisten lainojen vähennys	0	0
Lainakannan muutokset yhteensä	-842	-892
Oman pääoman muutokset		
Oman pääoman lisäys	0	0
Oman pääoman vähennys	0	0
Oman pääoman muutokset yhteensä	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muut.	-8	-3
Vaihto-omaisuuden muutos	0	0
Pitkäaikaisten saamisten muutos	34	49
Lyhytaikaisten saamisten muutos	178	53
Korottomien velkojen muutos	-1 164	467
Muut maksuvalmiuden muutokset yhteensä	-961	567
Rahoitustoiminnan kassavirta yhteensä	-1 803	-326
Rahavarojen muutos	2 062	215
Rahavarat jakson alussa	2 188	1 972
Rahavarat jakson lopussa	4 250	2 188

RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

	TP 2023	TP 2022
Toim. ja inv. rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1 000 €	1 843	-1 998
Investointien tulorahoitus, %	1157,0 %	180,9 %
Laskennallinen lainanhoitokate	3	1
Kassan riittävyys, pv	144	39

6. RAHOITUSASEMA JA SEN MUUTOKSET

KUNNAN TASE, TIIVIS

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
VASTAAVAA		
Pysyvät vastaavat		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	70	67
Muut pitkävaikuttaiset menot	67	119
Aineettomat hyödykkeet yhteensä	138	186
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	1 421	1 460
Rakennukset	6 199	6 497
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 697	2 836
Koneet ja kalusto	109	164
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	62	50
Aineelliset hyödykkeet yhteensä	10 488	11 008
Sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	1 479	1 913
Muut lainasaamiset	177	177
Sijoitukset yhteensä	1 656	2 090
Pysyvät vastaavat yhteensä	12 282	13 284
Toimeksiantojen varat		
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	50	0
Toimeksiantojen varat yhteensä	50	0
Vaihtuvat vastaavat		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	0	0
Vaihto-omaisuus yhteensä	0	0
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset		
Lainasaamiset	454	466
Muut saamiset	586	608
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	308	511
Lainasaamiset	0	5
Muut saamiset	73	98
Siirtosaamiset	99	44
Saamiset yhteensä	1 520	1 732
Osakkeet ja osuudet	3	37
Rahat ja pankkisaamiset	4 247	2 152
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	5 770	3 920
VASTAAVAA YHTEENSÄ	18 102	17 204

(1000 euroa)	TP 2023	TP 2022
VASTATTAVAA		
Oma pääoma		
Peruspääoma	5 243	5 568
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	-1 615	-1 917
Tilikauden yli-/alijäämä	2 718	302
Oma pääoma yhteensä	6 346	3 954
Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset	356	377
Pakolliset varaukset	851	251
Toimeksiantojen pääomat		
Lahjoitusrahastojen pääomat	55	60
Muut toimeksiantojen pääomat	52	6
Toimeksiantojen pääomat yhteensä	108	66
Vieras pääoma		
Pitkäaikainen		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	6 751	7 543
Muut velat	419	419
Lyhytaikainen		
Lyhytaikaiset joukkovelkakirjalainat	1 300	1 300
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	792	842
Saadut ennakot	69	193
Ostovelat	589	1 594
Muut velat	100	107
Siirtovelat	422	558
Vieras pääoma yhteensä	10 441	12 556
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	18 102	17 204

KUNNAN TASE, TUNNUSLUVUT

	TP 2023	TP 2022
Omavaraisuusaste, %	40,4 %	25,5 %
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	102,96	62,43
Kertynyt yli-/alijäämä, 1 000 €	1 103	-1 615
Kertynyt yli-/alijäämä, €/ asukas	466	-671
Lainakanta 31.12., 1 000 €	8 843	9 685
Lainakanta 31.12., €/ asukas	3 733	4 024
Lainat ja vuokravastuut, 31.12. 1000 €	9 661	10 624
Lainat ja vuokravastuut, €/ asukas	4 078	4 414
Lainasaamiset, 1000 €	177	177
Asukasmäärä	2 369	2 407

7. KOKONAISTULOT JA MENOT

KOKONAISTULOT JA -MENOT - KUNTA (1000 €)

(1000 euroa)	TP 2023	%
TULOT		
Toiminta		
Toimintatuotot	2 006	14,6
Verotulot	5 325	38,8
Valtionosuudet	2 744	20,0
Korkotuotot	34	0,2
Muut rahoitustuotot	3 094	22,6
Satunnaiset tuotot	0	0,0
Tulorahoituksen korjauserät		
- Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot	512	3,7
Investoinnit		
Rahoitusosuudet investointimenoihin	0	0,0
Pysyvien vast. hyödykkeiden luovutustulot	0	0,0
Rahoitustoiminta		
Antolainasaamisten lisäys	0	0,0
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0	0,0
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	0	0,0
Oman pääoman lisäys	0	0,0
TULOT YHTEENSÄ	13 715	100,0
MENOT		
Toiminta		
Toimintakulut	9 353	87,5
- Valmistus omaan käyttöön	0	0,0
Korkokulut	302	2,8
Muut rahoituskulut	17	0,2
Satunnaiset kulut	0	0,0
Tulorahoituksen korjauserät		
Pakollisten varausten muutos		
- Pakollisten varausten lis. (+), väh. (-)	0	0,0
- Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustappiot	0	0,0
Investoinnit		
Investointimenot	178	1,7
Rahoitustoiminta		
Antolainasaamisten lisäys	0	0,0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	842	7,9
Lyhytaikaisten lainojen vähennys	0	0,0
Muut velat	0	0,0
MENOT YHTEENSÄ	10 692	100,0

8. TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

8.1. Tuloslaskelma

TULOSLASKELMA - ULKOINEN

	TP 2023	TP 2022
Toimintatuotot		
Myyntituotot	1 194 053,41	1 320 988,00
Maksutuotot	88 842,46	617 311,00
Tuet ja avustukset	288 586,90	399 663,00
Muut toimintatuotot	434 484,64	575 332,00
Toimintatuotot yht.	2 005 967,41	2 913 294,00
Valmistus omaan käyttöön	0,00	0,00
Toimintakulut		
Henkilöstökulut	-5 040 243,19	-5 760 737,00
Palvelujen ostot	-2 054 464,21	-11 241 472,00
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-955 026,11	-929 694,00
Avustukset	-391 285,11	-402 810,00
Muut toimintakulut	-911 964,02	-272 412,00
Toimintakulut yht.	-9 352 982,64	-18 607 125,00
Toimintakate	-7 347 015,23	-15 693 831,00
Verotulot	5 324 788,43	9 325 214,00
Valtionosuudet	2 743 927,00	7 564 660,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	33 931,62	4 071,00
Muut rahoitustuotot	3 094 385,83	75 929,00
Korkokulut	-302 054,95	-67 511,00
Muut rahoituskulut	-17 378,21	-14 890,00
Rahoitustuotot ja -kulut yht.	2 808 884,29	-2 401,00
Vuosikate	3 530 584,49	1 193 642,00
Poistot ja arvonalentumiset	-834 319,73	-912 809,00
Satunnaiset erät		
Satunnaiset tuotot	0,00	0,00
Satunnaiset kulut	0,00	0,00
Satunnaiset erät	0,00	0,00
Tilikauden tulos	2 696 264,76	280 833,00
Poistoeron muutos	21 443,96	21 444,00
Varausten muutos	0,00	0,00
Rahastojen muutos	0,00	0,00
Tilikauden yli-/alijäämä	2 717 708,72	302 277,00

8.2. Rahoituslaskelma

RAHOITUSLASKELMA

	TP 2023	TP 2022
Tulorahoitus		
Vuosikate	3 530 584,49	1 193 643,52
Tulorahoituksen korjaukset	511 653,95	-451 329,91
Tulorahoitus yhteensä	4 042 238,44	742 313,61
Investoinnit		
Käyttöomaisuusinvestoinnit	-314 084,40	-659 703,84
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 000,00	0,00
Käyttöomaisuuden myyntitulot	127 375,00	458 300,00
Investoinnit yhteensä	-177 709,40	-201 403,84
Toiminnan ja investointien kassavirta yht.	3 864 529,04	540 909,77
Rahoitustoiminnan kassavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	0,00	0,00
Antolainasaamisten vähennys	0,00	0,00
Antolainauksen muutokset yhteensä	0,00	0,00
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0,00	0,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-842 119,38	-892 119,38
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	0,00	0,00
Lyhytaikaisten lainojen vähennys	0,00	0,00
Lainakannan muutokset yhteensä	-842 119,38	-892 119,38
Oman pääoman muutokset		
Oman pääoman lisäys	0,00	0,00
Oman pääoman vähennys	0,00	0,00
Oman pääoman muutokset yhteensä	0,00	0,00
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muut.	-8 414,86	-3 257,77
Vaihto-omaisuuden muutos	0,00	0,00
Pitkäaikaisten saamisten muutos	34 258,67	49 242,04
Lyhytaikaisten saamisten muutos	177 587,66	53 178,50
Korottomien velkojen muutos	-1 164 211,81	467 413,00
Muut maksuvalmiuden muutokset yhteensä	-960 780,34	566 575,77
Rahoitustoiminnan kassavirta yhteensä	-1 802 899,72	-325 543,61
Rahavarojen muutos	2 061 629,32	215 366,16
Rahavarat jakson alussa	2 188 405,41	1 972 204,74
Rahavarat jakson lopussa	4 250 034,73	2 188 405,41

8.3. Tase

KUNNAN TASE

	TP 2023	TP 2022
VASTAAVAA		
Pysyvät vastaavat		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	70 229,83	66 794,46
Muut pitkävaikutteiset menot	67 464,67	119 358,15
Aineettomat hyödykkeet yhteensä	137 694,50	186 152,61
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	1 420 564,49	1 459 593,44
Rakennukset	6 198 810,35	6 497 279,92
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 697 399,16	2 835 838,81
Koneet ja kalusto	109 239,30	164 334,23
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	61 683,32	50 456,39
Aineelliset hyödykkeet yhteensä	10 487 696,62	11 007 502,79
Sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	1 479 494,46	1 913 137,82
Muut lainasaamiset	176 991,37	176 991,37
Sijoitukset yhteensä	1 656 485,83	2 090 129,19
Pysyvät vastaavat yhteensä	12 281 876,95	13 283 784,59
Toimeksiantojen varat		
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	49 962,00	0,00
Toimeksiantojen varat yhteensä	49 962,00	0,00
Vaihtuvat vastaavat		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	0,00	0,00
Vaihto-omaisuus yhteensä	0,00	0,00
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset		
Lainasaamiset	453 672,00	465 752,00
Muut saamiset	585 529,26	607 707,93
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	308 076,96	510 622,60
Lainasaamiset	0,00	4 991,51
Muut saamiset	73 456,90	98 392,54
Siirtosaamiset	98 953,55	44 068,42
Saamiset yhteensä	1 519 688,67	1 731 535,00
Osakkeet ja osuudet	2 678,93	36 736,98
Rahat ja pankkisaamiset	4 247 355,80	2 151 668,43
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	5 769 723,40	3 919 940,41
VASTAAVAA YHTEENSÄ	18 101 562,35	17 203 725,00

	TP 2023	TP 2022
VASTATTAVAA		
Oma pääoma		
Peruspääoma	5 243 104,16	5 568 389,50
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	-1 614 520,83	-1 916 798,86
Tilikauden yli-/alijäämä	2 717 708,72	302 278,03
Oma pääoma yhteensä	6 346 292,05	3 953 868,67
Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset	355 612,92	377 056,88
Pakolliset varaukset	850 554,06	250 554,06
Toimeksiantojen pääomat		
Lahjoitusrahastojen pääomat	55 306,95	60 058,86
Muut toimeksiantojen pääomat	52 369,97	6 070,92
Toimeksiantojen pääomat yhteensä	107 676,92	66 129,78
Vieras pääoma		
Pitkäaikainen		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	6 750 603,54	7 542 722,92
Muut velat	419 104,51	419 104,51
Lyhytaikainen		
Lyhytaikaiset joukkovelkakirjalainat	1 300 000,00	1 300 000,00
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	792 119,50	842 119,50
Saadut ennakot	68 880,38	193 069,27
Ostovelat	588 778,04	1 593 724,82
Muut velat	100 189,58	107 264,76
Siirtovelat	421 750,85	558 109,83
Vieras pääoma yhteensä	10 441 426,40	12 556 115,61
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	18 101 562,35	17 203 725,00

KUNNAN TASE, TUNNUSLUVUT

	TP 2023	TP 2022
Omavaraisuusaste, %	40,4 %	25,5 %
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	102,96	62,43
Kertynyt yli-/alijäämä, 1 000 €	1 103	-1 615
Kertynyt yli-/alijäämä, €/ asukas	466	-671
Lainakanta 31.12., 1 000 €	9 262	10 140
Lainakanta 31.12., €/ asukas	3 909	4 198
Lainat ja vuokravastuut, 31.12. 1000 €	10 080,00	11 027,00
Lainat ja vuokravastuut, €/ asukas	4 255,00	4 581,00
Lainasaamiset, 1000 €	177	177
Asukasmäärä	2 369	2 407

8.4. Konsernintuloslaskelma

TULOSLASKELMA - KONSERNI

	TP 2023	TP 2022
Toimintatuotot	2 527 086	8 196 022
Toimintakulut	-10 482 890	-24 082 440
Toimintakate	-7 955 803	-15 886 417
Verotulot	5 324 788	9 325 214
Valtionosuudet	3 682 440	8 478 714
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	34 164	3 896
Muut rahoitustuotot	3 095 164	117 614
Korkokulut	-335 120	-114 343
Muut rahoituskulut	-22 528	-20 141
Vuosikate	3 823 106	1 904 536
Poistot ja arvonalentumiset	-1 013 146	-1 439 869
Satunnaiset erät	0	82 031
Tilikauden tulos	2 809 960	546 698
Tilinpäätössiirrot	-16 120	377
Tilikauden yli-/alijäämä	2 793 840	547 075

8.5. Konsernin rahoituslaskelma

RAHOITUSLASKELMA - KONSERNI

	TP 2023	TP 2022
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	3 823 106	1 904 536
Satunnaiset erät	0	82 031
Tulorahoituksen korjauserät	482 628	-461 847
Toiminnan rahavirta yhteensä	4 305 734	1 524 720
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-318 020	-789 034
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 000	0
Pysyvien vast. hyödykkeiden myyntitulot	136 081	486 700
Investointien rahavirta yhteensä	-172 939	-302 334
Toiminnan ja investointien rahavirta yht.	4 132 795	1 222 385
Rahoituksen kassavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	642 743	649 523
Antolainasaamisten vähennys	0	0
Antolainauksen muutokset yhteensä	642 743	649 523
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	-635 963	-533 003
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-919 749	-1 131 997
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-32 640	26 323
Lainakannan muutokset yhteensä	-1 588 353	-1 638 677
Oman pääoman muutokset		
Oman pääoman muutos	-1	-3 324
Oman pääoman muutokset yhteensä	-1	-3 324
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muut.	56 051	-3 243
Vaihto-omaisuuden muutos	-85	5 955
Saamisten muutos	265 118	-570 974
Korottomien velkojen muutos	-1 230 943	448 990
Muut maksuvalmiuden muutokset yhteensä	-909 859	-119 271
Rahoituksen kassavirta yhteensä	-1 855 469	-1 111 750
Rahavarojen muutos	2 277 327	110 636
Rahavarat jakson alussa	2 437 625	2 516 826
Rahavarat jakson lopussa	4 714 952	2 627 462

8.6. Konsernitase

KONSERNITASE

	TP 2023	TP 2022
VASTAAVAA		
Pysyvät vastaavat		
Aineettomat hyödykkeet	162 912,81	624 627,77
Aineelliset hyödykkeet	13 317 117,58	18 228 093,41
Sijoitukset	980 847,36	1 116 578,58
Pysyvät vastaavat yhteensä	14 460 877,75	19 969 299,76
Toimeksiantojen varat	111 891,03	139 722,66
Vaihtuvat vastaavat		
Vaihto-omaisuus	1 908,05	57 004,55
Saamiset	1 128 001,85	2 326 559,18
Rahoitusarvopaperit	7 778,71	41 650,71
Rahat ja pankkisaamiset	4 707 173,58	2 585 810,84
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	5 844 862,19	5 011 025,28
VASTAAVAA YHTEENSÄ	20 417 630,97	25 120 047,70
VASTATTAVAA		
Oma pääoma		
Peruspääoma	5 243 104,16	5 568 389,56
Muut omat rahastot	374 618,80	374 346,15
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	-677 833,86	-1 211 904,45
Tilikauden yli-/alijäämä	2 793 840,12	546 421,90
Oma pääoma yhteensä	7 733 729,22	5 277 253,16
Pakolliset varaukset		
Muut pakolliset varaukset	850 554,06	426 951,12
Pakolliset varaukset yhteensä	850 554,06	426 951,12
Toimeksiantojen pääomat	248 908,77	206 311,26
Vieras pääoma		
Pitkäaikainen		
Korollinen vieras pääoma	7 620 218,41	12 966 382,54
Koroton vieras pääoma	419 104,51	427 584,88
Lyhytaikainen		
Korollinen vieras pääoma	2 162 969,17	2 449 023,26
Koroton vieras pääoma	1 382 146,83	3 366 541,48
Vieras pääoma yhteensä	11 584 438,92	19 209 532,16
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	20 417 630,97	25 120 047,70

9. TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

Talousarviossa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa. Toteutumisvertailussa noudatetaan vastaavaa rakennetta. Toteutumisvertailu laaditaan sillä tarkkuudella, jolla valtuusto on hyväksynyt tavoitteen, määrärahan tai tuloarvion yksittäiselle tehtävälle, hankkeelle tai muulle meno- tai tuloerälle.

TULOSLASKELMAOSAN TOTEUTUMINEN - ULKOINEN

	TP 2022	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma	Poikkeama
Toimintatuotot							
Myyntituotot	1 320 988	1 219 323	0	1 219 323	1 194 053	97,9 %	-25 270
Maksutuotot	617 311	124 600	0	124 600	88 842	71,3 %	-35 758
Tuet ja avustukset	399 663	249 282	0	249 282	288 587	115,8 %	39 305
Muut toimintatuotot	575 332	851 360	90 000	941 360	434 485	46,2 %	-506 875
Toimintatuotot yht.	2 913 294	2 444 565	90 000	2 534 565	2 005 967	79,1 %	-528 598
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut							
Henkilöstökulut	-5 760 737	-5 075 065	0	-5 075 065	-5 040 243	99,3 %	34 822
Palvelujen ostot	-11 241 472	-1 922 777	-10 000	-1 932 777	-2 054 464	106,3 %	-121 687
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-929 694	-1 302 690	0	-1 302 690	-955 026	73,3 %	347 664
Avustukset	-402 810	-295 000	-121 000	-416 000	-391 285	94,1 %	24 715
Muut toimintakulut	-272 412	-205 855	-76 000	-281 855	-911 964	323,6 %	-630 109
Toimintakulut yht.	-18 607 125	-8 801 387	-207 000	-9 008 387	-9 352 983	103,8 %	-344 596
Toimintakate	-15 693 831	-6 356 822	-117 000	-6 473 822	-7 347 015	113,5 %	-873 193
Verotulot	9 325 214	5 023 000	287 000	5 310 000	5 324 788	100,3 %	14 788
Valtionosuudet	7 564 660	2 632 417	0	2 632 417	2 743 927	104,2 %	111 510
Rahoitustuotot ja -kulut							
Korkotuotot	4 071	1 000	0	1 000	33 932	3393,2 %	32 932
Muut rahoitustuotot	75 929	61 300	0	61 300	3 094 386	5047,9 %	3 033 086
Korkokulut	-67 511	-270 000	0	-270 000	-302 055	111,9 %	-32 055
Muut rahoituskulut	-14 890	-21 600	0	-21 600	-17 378	80,5 %	4 222
Rahoitustuotot ja -kulut yht.	-2 401	-229 300	0	-229 300	2 808 884	-1225,0 %	3 038 184
Vuosikate	1 193 642	1 069 295	170 000	1 239 295	3 530 584	284,9 %	2 291 289
Poistot ja arvonalentumiset	-912 809	-853 984	0	-853 984	-834 320	97,7 %	19 664
Satunnaiset erät							
Satunnaiset tuotot	0	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset kulut	0	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset erät	0	0	0	0	0	-	0
Tilikauden tulos	280 833	215 311	170 000	385 311	2 696 265	699,8 %	2 310 954
Poistoeron muutos	21 444	21 440	0	21 440	21 444	100,0 %	4
Varausten muutos	0	0	0	0	0	-	0
Rahastojen muutos	0	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	302 277	236 751	170 000	406 751	2 717 709	668,2 %	2 310 958

9.1. Käyttötalouden ja tavoitteiden toteutuminen

9.2. Verotulojen erittely

VEROTULOJEN ERITTELY

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Poikkeama
Kunnallisvero	3 584 000	300 000	3 884 000	3 903 402	19 402
Osuus yhteisöverosta	682 000	-57 000	625 000	622 632	-2 368
Kiinteistövero	757 000	44 000	801 000	798 755	-2 245
Verotulot yhteensä	5 023 000	287 000	5 310 000	5 324 789	14 789

VALTIONOSUUKSIEN ERITTELY

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Poikkeama
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	1 846 502		1 846 502	1 854 693	8 191
josta verotuloihin perustuva v.os. tasaus	832 595		832 595	832 596	1
Veromenetysten kompensatio	428 800		428 800	420 096	-8 704
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus	-475 480		-475 480	-513 458	-37 978
Harkinnanvarainen v.os. korotus			0	150 000	150 000
Valtionosuudet yhteensä	2 632 417		2 632 417	2 743 927	111 510

KIINTEISTÖVEROPROSENTIT

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vakituinen asunto	0,45%	0,45%	0,45%	0,45%	0,45%	0,45%
Muut rakennukset	1,10%	1,55%	1,55%	1,55%	1,55%	1,55%
Yleinen	1,10%	1,10%	1,10%	1,10%	1,10%	1,10%

9.3. Rahoitusosan toteutuminen

RAHOITUSLASKELMA

	TP 2023	TP 2022
Tulorahoitus		
Vuosikate	3 530 584,49	1 193 643,52
Tulorahoituksen korjaukset	511 653,95	-451 329,91
Tulorahoitus yhteensä	4 042 238,44	742 313,61
Investoinnit		
Käyttöomaisuusinvestoinnit	-314 084,40	-659 703,84
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 000,00	0,00
Käyttöomaisuuden myyntitulot	127 375,00	458 300,00
Investoinnit yhteensä	-177 709,40	-201 403,84
Toiminnan ja investointien kassavirta yht.	3 864 529,04	540 909,77
Rahoitustoiminnan kassavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	0,00	0,00
Antolainasaamisten vähennys	0,00	0,00
Antolainauksen muutokset yhteensä	0,00	0,00
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0,00	0,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-842 119,38	-892 119,38
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	0,00	0,00
Lyhytaikaisten lainojen vähennys	0,00	0,00
Lainakannan muutokset yhteensä	-842 119,38	-892 119,38
Oman pääoman muutokset		
Oman pääoman lisäys	0,00	0,00
Oman pääoman vähennys	0,00	0,00
Oman pääoman muutokset yhteensä	0,00	0,00
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muut.	-8 414,86	-3 257,77
Vaihto-omaisuuden muutos	0,00	0,00
Pitkäaikaisten saamisten muutos	34 258,67	49 242,04
Lyhytaikaisten saamisten muutos	177 587,66	53 178,50
Korottomien velkojen muutos	-1 164 211,81	467 413,00
Muut maksuvalmiuden muutokset yhteensä	-960 780,34	566 575,77
Rahoitustoiminnan kassavirta yhteensä	-1 802 899,72	-325 543,61
Rahavarojen muutos	2 061 629,32	215 366,16
Rahavarat jakson alussa	2 188 405,41	1 972 204,74
Rahavarat jakson lopussa	4 250 034,73	2 188 405,41

9.4. Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

YHTEENVETOLASKELMA

	Sitova määräraha: toimintakate, ulkoinen						Tuloarviot					
	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma	Poik- keama	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma	Poik- keama
Käyttötalousosa												
Keskusvaalilautakunta	-3	0	-3	-5	173,7 %	-2	5	0	5	4	98,8 %	0
Kunnanvaltuusto	-32	0	-32	-34	106,6 %	-2	0	0	0	0	-	0
Tarkastuslautakunta	-18	0	-18	-16	86,2 %	2	0	0	0	0	-	0
Hallintopalvelut	-1 132	-65	-1 197	-1 865	155,8 %	-668	25	90	115	73	63,4 %	-42
Sivistys- ja hyvinvointipal- velut	-4 337	-26	-4 363	-4 160	95,3 %	203	686	0	686	773	112,8 %	87
Kuntaympäristöpalvelut	-832	-26	-858	-1 269	147,9 %	-411	1 729	0	1 729	1 154	66,7 %	-576
Tuloslaskelmaosa												
Verotulot							5 023	287	5 310	5 325	100,3 %	15
Valtionosuudet							2 632	0	2 632	2 744	104,2 %	112
Korkotuotot							1	0	1	34	3393,2 %	33
Muut rahoitustuotot							61	0	61	3 094	5047,9 %	3 033
Korkomenot	-270	0	-270	-302	111,9 %	-32						
Muut rahoitusmenot	-22	0	-22	-17	80,5 %	4						
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	-	0
Investointiosa												
Yleishallinto	-125	-17	-142	-32	22,5 %	110	0	0	0	39		39
Opetus- ja kulttuuritoimi	-88	0	0	-46	52,3 %	-46				9		
Muut palvelut	-405	45	-360	-236	65,6 %	124						
Rahoitusosa												
Lainakannan muutokset	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-842		-842
Pitkäaikaiset lisäykset	0	0	0	0	-	0						
Pitkäaikaiset vähennyk- set							0	0	0	-842	-	-842
Yhteensä	-7 264	-89	-7 265	-7 982		-717	10 162	377	10 539	11 565		1 017

INVESTOINTIEN TOTEUTUMINEN

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma
91010 Maa- ja vesialueet					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-100 000	0	-100 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-100 000	0	-100 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	39 029	-
Investointitulot yht.	0	0	0	39 029	-
Investoinnit netto	-100 000	0	-100 000	39 029	-39,0 %
91041 Tietojärjestelmät					
Investointimenot					
Muut investointimenot	0	-16 750	-16 750	-12 573	75,1 %
Investointimenot yht.	0	-16 750	-16 750	-12 573	75,1 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	0	-16 750	-16 750	-12 573	75,1 %
91059 Palvelimet 2023					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-25 000	0	-25 000	-19 187	76,7 %
Investointimenot yht.	-25 000	0	-25 000	-19 187	76,7 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-25 000	0	-25 000	-19 187	76,7 %
92045 Ulkokuntosali					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-17 000	0	-17 000	-4 763	28,0 %
Investointimenot yht.	-17 000	0	-17 000	-4 763	28,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-17 000	0	-17 000	-4 763	28,0 %
92046 Tekonurmikentän uusiminen					
Investointimenot					
Muut investointimenot	0	0	0	0	-
Investointimenot yht.	0	0	0	0	-
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Rahoitusosuudet investointeihin	0	0	0	9 000	-
Investointitulot yht.	0	0	0	9 000	-
Investoinnit netto	0	0	0	9 000	-

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma
92047 Urheilukentän suorituspaikkojen parannus					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-10 000	0	-10 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-10 000	0	-10 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-10 000	0	-10 000	0	0,0 %
93047 Isonkylänrannan satama					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-15 000	0	-15 000	-5 708	38,1 %
Investointimenot yht.	-15 000	0	-15 000	-5 708	38,1 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-15 000	0	-15 000	-5 708	38,1 %
93046 Frisbeegolfkenttä					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-30 000	0	-30 000	-24 800	82,7 %
Investointimenot yht.	-30 000	0	-30 000	-24 800	82,7 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-30 000	0	-30 000	-24 800	82,7 %
93048 Lainausjärjestelmä 2023					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-16 000	0	-16 000	-10 751	67,2 %
Investointimenot yht.	-16 000	0	-16 000	-10 751	
Investointitulot					-
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-16 000	0	-16 000	-10 751	1
94010 Liikenneväylät					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-100 000	0	-100 000	-90 274	90,3 %
Investointimenot yht.	-100 000	0	-100 000	-90 274	90,3 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-100 000	0	-100 000	-90 274	90,3 %
94022 Vesihuollon rakentaminen					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-70 000	0	-70 000	-48 513	69,3 %
Investointimenot yht.	-70 000	0	-70 000	-48 513	69,3 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-70 000	0	-70 000	-48 513	69,3 %

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma
94053 Kaavoitus					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-20 000	0	-20 000	-591	3,0 %
Investointimenot yht.	-20 000	0	-20 000	-591	3,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-20 000	0	-20 000	-591	3,0 %
94078 Nisulan okt-alueen laituri					
Investointimenot					
Muut investointimenot	0	0	0	-2 669	-
Investointimenot yht.	0	0	0	-2 669	-
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	0	0	0	-2 669	-
94083 Isonkylänrannan satama					
Investointimenot					
Muut investointimenot	0	15 000	15 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	0	15 000	15 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	0	15 000	15 000	0	0,0 %
94085 Palosentien kevyenliikenteen väylä					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-10 000	0	-10 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-10 000	0	-10 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-10 000	0	-10 000	0	0,0 %
94086 Nisulan OKT-alue					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-30 000	0	-30 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-30 000	0	-30 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-30 000	0	-30 000	0	0,0 %
94087 MAL-liikennehanke					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-30 000	15 000	-15 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-30 000	15 000	-15 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-30 000	15 000	-15 000	0	0,0 %

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma
94088 Koulukeskuksen käyttövesiputket					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-20 000	0	-20 000	-36 848	184,2 %
Investointimenot yht.	-20 000	0	-20 000	-36 848	184,2 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-20 000	0	-20 000	-36 848	184,2 %
94089 Koulukeskuksen keittiön varavoima					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-30 000	0	-30 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-30 000	0	-30 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-30 000	0	-30 000	0	0,0 %
94090 Kiinteistövalvomo					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-35 000	15 000	-20 000	0	0,0 %
Investointimenot yht.	-35 000	15 000	-20 000	0	0,0 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-35 000	15 000	-20 000	0	0,0 %
94091 Vakkarin piha					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-60 000	50 000	-10 000	-5 490	54,9 %
Investointimenot yht.	-60 000	50 000	-10 000	-5 490	54,9 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	-60 000	50 000	-10 000	-5 490	54,9 %
94092 C-osa käyttövesiputket					
Investointimenot					
Muut investointimenot	0	-50 000	-50 000	-51 916	103,8 %
Investointimenot yht.	0	-50 000	-50 000	-51 916	103,8 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	0	-
Investointitulot yht.	0	0	0	0	-
Investoinnit netto	0	-50 000	-50 000	-51 916	103,8 %

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Toteuma
Yhteensä					
Investointimenot					
Muut investointimenot	-618 000	28 250	-589 750	-314 084	53,3 %
Oma rakentaminen	0	0	0	0	-
Investointimenot yht.	-618 000	28 250	-589 750	-314 084	53,3 %
Investointitulot					
Käyttöomaisuuden myynti	0	0	0	39 029	-
Rahoitusosuudet investointeihin	0	0	0	9 000	-
Investointitulot yht.	0	0	0	48 029	-
Investoinnit netto	-618 000	28 250	-589 750	-266 055	45,1 %

9.5. Tarkastuslautakunta

TOIMINTA-AJATUS

Tarkastuslautakunta on lakisääteinen lautakunta, jonka valtuusto asettaa toimikauttaan vastaavien vuosien hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestämiseksi. Tarkastuslautakunta valmistelee valtuustolle hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Tarkastuslautakunta vastaa kunnan ulkoisesta valvonnasta yhdessä tilintarkastusyhteisön kanssa.

Tarkastuslautakunnan keskeisin tehtävä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoitukseenmukaisella tavalla sekä arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista.

Tarkastuslautakunta valmistelee tilintarkastuspalvelujen hankinnan valtuustolle ja huolehtii kunnan ja tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta. Tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuksien noudattamista ja antaa ilmoitukset tiedoksi valtuustolle kaksi kertaa vuodessa.

Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Arviointikertomus käsitellään valtuustossa tilinpäätöksen yhteydessä. Lautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisena pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Tarkastuslautakunta kokoontuu kesäkautta ja joulukuuta lukuun ottamatta kuukausittain pääsääntöisesti kuukauden viimeinen torstai. Arviointitoiminnassa tarkastuslautakunta hyödyntää ensisijaisesti julkisesti saatavilla olevaa materiaalia kuntakonsernista ja kunnasta sekä niiden hallintoelinten toiminnasta. Lautakunta haastattelee viranhaltijoita, työntekijöitä ja luottamushenkilöitä sekä tekee tutustumiskäyntejä palvelukohteisiin. Tarvittaessa lautakunta pyytää nähtäväkseen myös sellaista ei-julkista materiaalia, jonka se katsoo arviointitoiminnan kannalta tarpeelliseksi.

Tarkastuslautakunnan toimintamenot vuonna 2023 ja vuosina 2024 - 2026 ovat 18 000€ sisältäen henkilökölkulut 8000€ ja palvelujen ostot 10 000€.

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	0	0	0	0	-	0
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-8 200	0	-8 200	-7 325	89,3 %	875
Palvelujen ostot	-9 700	0	-9 700	-8 117	83,7 %	1 583
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-100	0	-100	-74	73,5 %	26
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut yht.	-18 000	0	-18 000	-15 515	86,2 %	2 485
Toimintakate	-18 000	0	-18 000	-15 515	86,2 %	2 485
Poistot ja arvonalentumiset	-810	0	-810	-814	100,5 %	-4
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-18 810	0	-18 810	-16 329	86,8 %	2 481

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Lautakunta toteutti lakisääteiset tehtävänsä oikea-aikaisesti ja riittävässä laajuudessa. Lautakunta kokountui vuoden aikana 10 kertaa. Lautakunnan budjetoidut toimintakulut alittuivat 2 484,65€. Lautakunnan työn tuloksia on luettavissa keväällä valmistuvasta arviointikertomus 2023:sta. Kunnan ja tytäryhtiöiden tilintarkastajana toimi BDO Audiator Oy:stä JHT, HT Lilja Koskelo.

9.6. Keskusvaalilautakunta

TOIMINTA-AJATUS

Valtuusto asettaa kuntaan toimikaudekseen keskusvaalilautakunnan, jonka tulee toteuttaa sille vaalilaissa määritellyt tehtävät. Keskusvaalilautakunta huolehtii vaalien yleisjärjestelyistä ja kuntavaaleissa lisäksi ehdokasasettelusta ja tuloslaskennasta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Vuonna 2023 toimitettiin eduskuntavaalit, joiden varsinainen vaalipäivä oli sunnuntaina 2.4. Toivakan kunnan äänestysaktiivisuus oli 70,2 % (73,0 % vuonna 2019).

Vuonna 2024 toimitetaan presidentinvaalit ja europarlamenttivaalit ja vuonna 2025 alue- ja kuntavaalit. Keskusvaalilautakunta hoitaa em. vaalien osalta sille kuuluvat lakisääteiset tehtävät.

Vuonna 2026 ei ole säännönmukaisia vaaleja.

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	4 500	0	4 500	4 447	98,8 %	-53
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	4 500	0	4 500	4 447	98,8 %	-53
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-6 086	0	-6 086	-6 028	99,1 %	58
Palvelujen ostot	-1 322	0	-1 322	-2 480	187,6 %	-1 158
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-100	0	-100	-1 556	1556,5 %	-1 456
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut yht.	-7 508	0	-7 508	-10 065	134,1 %	-2 557
Toimintakate	-3 008	0	-3 008	-5 618	186,8 %	-2 610
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-3 008	0	-3 008	-5 618	186,8 %	-2 610

9.7. Kunnanvaltuusto

TOIMINTA-AJATUS

Kunnanvaltuusto vastaa kunnan toiminnasta ja taloudesta sekä käyttää kunnan ylintä päätösvaltaa. Valtuustolla on yleinen toimivalta päättää kunnan asukkaiden yhteisistä asioista. Päätösvalta kuuluu valtuustolle, jollei erikseen ole toisin säädetty tai jollei valtuusto ole itse siirtänyt toimivaltaansa kunnan muille viranomaisille vahvistamallaan hallintosäännöllä. Kunnanvaltuusto vahvistaa sitovat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ja seuraa niiden toteutumista. Kunnanvaltuusto vahvistaa myös kuntakonsernin tytäryhteisöjen toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä konserniohjauksen periaatteet. Toivakan kunnanvaltuustossa on 21 valtuutettua.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Kunnanvaltuusto kokoontui vuonna 2023 kahdeksan kertaa. Tämän lisäksi kunnanvaltuusto piti kuusi iltakoulua ajankohtaisista päätöksentekoon tulevista asioista (mm. KOY Toivakanhaka, tilinpäätös 2022 sekä talousarvio 2024).

Keskeisiä kunnanvaltuuston vuonna 2023 tekemiä päätöksiä olivat muun muassa:

- Hallintosäännön päivittäminen
- Maria Taipaleen muistorahaston perustaminen
- 110 000 euron de minimis -avustuksen myöntäminen KOY Toivakahakalle (ehtona kiinteistöstrategian sekä selviytymissuunnitelman tekeminen yhtiön tulevaisuudesta kevään 2023 aikana).
- Kunnanjohtajan viran täyttäminen ja kelpoisuusehdoista päättäminen sekä uuden kunnanjohtajan valinta
- Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeiden (150 kpl) asettaminen myyntiin 6 000 euroa/osakehintaan.
- Jäsenen ja varajäsenen valitseminen Jyväskylän seudun joukkoliikennelahtakuntaan
- Savonlinnan kaupungin ostotarjouksen hyväksyminen kaikista kunnan omistamista Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeista 6.000 euron osakekohtaisella kauppahinnalla.
- Eteläisen Keski-Suomen työllisyysalueen perustamisen ja siihen liittyvän yhteistoimintasopimuksen ja järjestämissuunnitelman hyväksyminen

Kunnanvaltuuston kustannuspaikka ylitti talousarviossa hyväksytyyn toimintakulujen toteutuessa 111 prosenttisesti. Euroissa ylitys oli 2 865 euroa. Kokonaistoteuma toimintakuluissa oli 33 735 euroa.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Kunnanvaltuuston näkökulmasta keskeisimmät riskit liittyvät edelleen kuntatalouteen, sote-palveluiden jatkuvuuteen sekä avainhenkilöriskeihin. Valtionosuuksien leikkaantuminen ja valtionosuusjärjestelmän uudistaminen yhdistettynä tulorahoituksen pienentymiseen asettavat haasteita kunnan rahoitusaseman kestävävyydelle. Jos sosiaali- ja terveystalouden saavutettavuus

ja saatavuus heikkenee, se uhkaa heikentää alueellisen palvelutarpeen toteutumista sekä heikentää kunnan elinvoimaa.

Kunnilla on edelleen merkittävä määrä lakisääteisiä tehtäviä, jotka on tuotettava. Olemassa olevat ja myös tulevaisuuden haasteet; väestön ikääntyminen, osaavan työvoiman saatavuus, tulevat uudistukset, jne. Kuntien ja hyvinvointialueiden rahoitusmalli rakennettiin leikkaamalla vain kuntien veroja ja valtionosuuksia hyvinvointialueelle. Tämä sote-siirtolaskelma on kohdellut eri kuntia ja alueita hyvin eri tavoin, ja osin sattumanvaraisesti. Lopputuloksena valtionosuusjärjestelmä ei perustu kuntien nykyisiin tehtäviin, ja kuntien sote-historia määrittää kuntien edellytykset vastata sivistys- ja elinvoimatehtävään.

Tilannetta pahentaa toiselta puolen hyvinvointialueiden rahoituksen riittämättömyys. Se pakottaa hyvinvointialueet sosiaali- ja terveystalouden palveluverkkoselvityksen kaltaisiin "tuottavuusohjelmiin", joilla karsitaan kustannustehokkaita matalan kynnyksen peruspalveluita.

Toivakan kunta on vuokrannut hyvinvointialueelle tällä hetkellä kaksi kokonaista kiinteistöä sekä toimistotiloja niistä kiinteistöistä, joissa on myös kunnan omaa toimintaa. Hyvinvointialueen palveluverkkoselvitys tarkoittaa riskejä myös kunnan kiinteistöomistusten suhteen, jos hyvinvointialue ei jatka sote-käytössä olevien rakennusten vuokraamista. Kunnat ovat kuitenkin oikeutettuja korvauksiin sellaisista omaisuusjärjestelyistä aiheutuvista välittömistä kustannuksista, joiden syntymiseen kunta ei ole voinut omilla toimillaan vaikuttaa. Tällaisia voivat esimerkiksi olla siirtymäajan jälkeen tarpeettomiksi jääneet kuntien omistamat toimitilat.

Työ- ja elinkeinopalveluiden uudistus muuttaa kuntataloutta ja nostaa TE-kokonaisuuden merkittäväksi palvelukokonaisuudeksi, joka vastaa osuudellaan kuntien käyttökuluista peräti reilua 10 prosenttia. Kyseessä on kunnille uusi valtionosuustehtävä, joten lisäkuluihin myönnetään täysimääräinen valtionrahoitus. Uudistus tulee voimaan vuoden 2025 alusta, mutta merkittävät päätökset uudistukseen liittyvistä työllisyysalueista tehdään jo vuosien 2023–2024 aikana.

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	0	0	0	0	-	0
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-25 000	0	-25 000	-28 982	115,9 %	-3 982
Palvelujen ostot	-5 952	0	-5 952	-4 447	74,7 %	1 505
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 000	0	-1 000	-16	1,6 %	984
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	-290	-	-290
Toimintakulut yht.	-31 952	0	-31 952	-33 735	105,6 %	-1 783
Toimintakate	-31 952	0	-31 952	-33 735	105,6 %	-1 783
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-31 952	0	-31 952	-33 735	105,6 %	-1 783

9.8. Hallintopalvelut

Hallintopalveluiden palvelualue toimii kunnanhallituksen alaisuudessa, vastaten hallinnon tukipalveluista, ICT- ja tietosuojapalveluista, elinvoimapalveluista, maaseutupalveluista (seutuyhteistyön kautta), elinvoimapalveluista (sis. työllisyys, viestintä ja markkinointi), konsernipalveluista, joukkoliikenteestä sekä vaali- ja lähidemokratiapalveluista.

Hallintopalveluiden esihenkilönä toimii kunnanjohtaja. Hallintopalveluiden henkilöstöön kuuluvat lisäksi ICT-suunnittelija, palvelusihteeri, työllisyys- ja elinkeinosuunnittelija, talous- ja hallintosihteeri, viestintä- ja markkinointisuunnittelija sekä koulu- ja henkilöstösihteeri (40 % osuudella).

9.8.1. Kunnanhallitus

TOIMINTA-AJATUS

Kunnanhallitus vastaa kuntalain sille määräämistä tehtävistä, kuten kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta sekä valtuuston päätösten valmistelusta, täytäntöönpanosta ja niiden laillisuuden valvonnasta. Kunnanhallitus seuraa ja valvoo lautakuntia, palveluiden järjestämistä ja palvelutuotantoa sekä asetettujen tavoitteiden toteutumista.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Vuonna 2023 Toivakan kuntaorganisaatio muuttui merkittävästi Keski-Suomen hyvinvointialueen aloittaessa toimintansa. Kunnan toimintakate pieneni lähes 15 miljoonasta eurosta hiukan vajaaseen 6,9 miljoonaan euroon. Verotulot pienenivät 8,8 miljoonasta hiukan reiluun 5 miljoonaan euroon, valtionosuudet puolestaan yli 7 miljoonasta eurosta 2,6 miljoonaan euroon.

Kunnanhallitus kokoontuu keskimäärin kaksi kertaa kuukaudessa. Kunnanhallituksen talousarvio sisältää toimielimen toimintakuluja sekä koko kuntaan yhteisesti vaikuttavia kulueriä. Lisäksi kunnanhallituksen talousarvioon kuuluvat kunnanjohtajaan liittyvät henkilöstökulut.

Kunnanhallituksen talousarviossa merkittävän osan kuluista muodostavat myös kunnan yhteistoimintaosuudet, joita ovat mm. Keski-Suomen liiton ja Kuntaliiton jäsenmaksut. Keski-Suomen liiton jäsenmaksun osalta liitto on esittänyt 2 prosentin korotusta vuodelle 2024, jota ei kuitenkaan vielä huomioida vuoden 2023 talousarviossa.

Toivakan kunnalla oli yhteistoimintaliikennöintisopimus Jyväskylän kaupungin ja Keski-Suomen ELY-keskuksen kanssa koskien Jyväskylän seudullisen joukkoliikenneviranomaisen joukkoliikennetarjontaa Toivakan ja Jyväskylän välillä. Vuonna 2023 Hankasalmi, Petäjävesi, Toivakka ja Äänekoski päättivät yhdistyä Linkin viranomaisalueeseen. Jyväskylän seudun tieliikenteen toimivaltaisen viranomaisen toimivalta-alueetta koskeva lakimuutos on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2024.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Kehitämme kunnanhallituksen ja vaikuttamistoimielinten yhteistyötä	Yhteiskokoukset ja tapaamiset	Toimiva tiedonvaihto ja osallistaminen	Toteutui. Kunnanhallitus ja Hakan hallitus kokoontuivat useaan kertaan.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Kehitämme saavutettavuutta ympäristötavoitteet huomioiden	Kehitetään joukkoliikennettä	Kuntalaisia niin opiskelu- kuin harrastemahdollisuussissakin palvelevan reitistön turvaaminen	Toteutui. Toivakka osaksi Linkin viranomaisaluetta.

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Nettomuutto positiivisena	Kunnanhallituksen päätökset edesauttamaan tavoitetta; lisäksi tonttimarkkinointi ja tehokas viestintä.	Tavoitteena +5 hlöä joulukuun 2022-joulukuun 2023	Ei toteutunut. Kunnan väkiluku laski yhteensä 38 henkilöllä.
---------------------------	--	---	--

Hallintopalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	244 550	0	244 550	217 586	89,0 %	-26 964
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	10 925	0	10 925	645	5,9 %	-10 280
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	14 400	90 000	104 400	71 402	68,4 %	-32 998
Toimintatuotot yht.	269 875	90 000	359 875	289 633	80,5 %	-70 242
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-428 951	31 071	-397 880	-416 746	104,7 %	-18 866
Palvelujen ostot	-488 053	0	-488 053	-521 326	106,8 %	-33 273
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-36 900	0	-36 900	-54 655	148,1 %	-17 755
Avustukset	-165 500	-110 000	-275 500	-249 543	90,6 %	25 957
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-111 041	-76 000	-187 041	-716 871	383,3 %	-529 830
Toimintakulut yht.	-1 230 445	-154 929	-1 385 374	-1 959 141	141,4 %	-573 767
Toimintakate	-960 570	-64 929	-1 025 499	-1 669 509	162,8 %	-644 010
Poistot ja arvonalentumiset	-35 280	0	-35 280	-25 968	73,6 %	9 312
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-995 850	-64 929	-1 060 779	-1 695 477	159,8 %	-634 698

9.8.2. Hallinto- ja talousosasto

TOIMINTA-AJATUS

Hallinnon tukipalvelut vastaavat kunnan kirjanpidosta ja laskutuksesta, kirjaamo- ja neuvontapalveluista, hallinnollisten palveluiden toimivuudesta, luottamushenkilöpalveluista sekä henkilöstöhallinnosta. Hallinnon tukipalvelut myös omalta osaltaan huolehtivat arkistoinnin ja tiedonhallinnan kehittämisestä.

Hallinnon tukipalveluiden tavoitteena on luoda puitteet palvelualueiden toimivalle ja tehokkaalle työskentelylle, varmistaa yhteistyön toimivuus asioiden valmistelussa sekä huolehtia luottamushenkilöiden tuesta. Toiminnalla tuetaan kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen päätöksentekoa sekä päätösten toimeenpanoa.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Hallinnon tukipalveluiden osalta huomionarvioista on, että vuonna 2023 sote-kuluihin liittyvät kirjanpito- ja laskutustehtävät, sote-tietohallintoon ja ohjelmistoihin liittyvät tehtävät sekä postitus- ja kirjaamopalveluihin liittyvät sote-tehtävät siirtyivät kunnalta kokonaan pois. Henkilöstöhallinnon osalta hyvinvointialueuudistus tarkoitti vakituisen henkilöstömäärän vähenemistä 17 työntekijän / viranhaltijan siirtyessä 1.1.2023 hyvinvointialueelle. Muutokset huomioitiin kehityskeskusteluiden yhteydessä päivitettävissä tehtävänkuvauksissa.

Kunta kilpailutti työterveyshuollon yhdessä Petäjäveden ja Konneveden kanssa. Aikaisempi sopimus päättyi tammikuun 2023 lopussa.

Digitalisointia ja sähköisten palveluiden kehittämistä on tehty viime vuosina hallinnon tukipalveluissa merkittävältä osin ja sitä tullaan tekemään myös jatkossa. Tavoitteena on, että hallintopalvelut vastaa parhaalla mahdollisella tavalla uuteen organisaatorakenteeseen ja sen painopisteisiin.

Kansallisarkiston pilotointi

Kansallisarkiston Sähköisen arkistoinnin palvelu laajentuu valtionhallinnosta koko julkishallintoon. Jatkossa myös kunnat, hyvinvointialueet ja korkeakoulut voivat siirtää arkistoitavat tietoa-aineistonsa Kansallisarkistolle. Palvelun on määrä olla koko julkishallinnon käytössä vuonna 2025.

Ennen kuin Sähköisen arkistoinnin palvelu avataan koko julkishallinnon käyttöön vuonna 2025, pilotoidaan palvelua erikseen valittujen pilottisiirtäjien kanssa. Pilotoinnin tavoitteena on saada kuva kuntien ja muun julkishallinnon valmiuksista ja kyvykkyyksistä siirtää aineistoa Sähköisen arkistoinnin palveluun. Samalla kerätään palautetta Kansallisarkiston ohjeistuksen ja prosessien soveltuvuudesta laajentuvan asiakaskunnan tarpeisiin.

Toivakan kunta valittiin yhdeksi pilotoijaksi ja kunnan tavoitteeksi asetettiin kunnan analogisen pysyvästi säilytettävän aineiston digitointi. Samalla määräaikaaisesti säilytettävät asiakirjat tuhoetaan vanhan viraston kolmesta maan alla sijaitsevasta arkistosta. Arkistot on tarkoitus saada tyhjäksi vuoden 2024 aikana.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Panostamme henkilöstön hyvinvointiin	Hyvinvointietu 150 €/v/ vakiuinen työntekijä.	Lisäämme henkilöstön hyvinvointia ja näyttäydymme houkuttelevana työnantajana	Toteutui. YT-neuvotteluista huolimatta kunta onnistui rekrytoimaan tarvittavan henkilöstön.
Kehitämme työkuultuuria ja palvelulähtöisyyttä	Työkuultuurin kehittämishanke	Kehittyä strategian mukaisesti palveluorganisaationa	Toteutui osittain. Työkuultuurin kehittämishanke oli palvelusuunnitelmataavoite, jota ei aloitettu.
Henkilöstöinfot säännöllisiksi	Koko henkilöstön teams-tapaamiset ja tallentamiset intraan jälkilähettyksinä	Viestinnän parantuminen	Toteutui osittain. Henkilöstöinfoja pidettiin tarpeen mukaan.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Kehitämme sähköistä palvelualikoimaa	Verkkokaupan kehittäminen	Kunnan palveluita saatavilla 24 /7 (esimerkiksi kuntosalikortit, uimakoulut, ym.)	Toteutui.
	eLomakkeiden käyttöönotto	Mahdollisimman monta lomaketta allekirjoitettavissa vahvalla tunnistautumisella	Toteutui.
	Asiointikoneen yhteyteen hankitaan monitoimilaite	Asiakas saa omatoimisesti hoidettua viranomaisasiointin	Toteutui.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Kehitetään talousraportointia ja talousviestintää kuntaorganisaation palvelualueiden välillä, luottamushenkilötasolla ja kuntalaisten suuntaan	Ajantasainen raportointi ja vakiopykälä talousseuranasta kunnanhallituksen kokouksiin	Ajantasainen taloustieto koko organisaatiossa	Toteutui.
	Verkkosivuille asialle oma sivu	Kuukausittain päivitettävä taloustieto-osio verkkosivuilla	

TOIMINTA-AJATUS

Toivakan kunnan ICT- ja tietosuojapalvelut vastaavat kunnan ICT-laitteistojen ja järjestelmien ylläpidosta sekä kunnan tietosuojasta. Myös jokaisella palvelualueella on vastuu huolehtia tietosuojan turvaamisesta omissa toiminnoissaan.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

ICT-palveluiden keskeisin kehittämissuunta vuonna 2023 oli suunnitella verkon topologiaa (tietokoneverkon perusrakenne) ja ottaa kiinni vuosien aikana kasvanutta korjausvelkaa - nykyinen tietoliikenneverkko ja sen laitteet ovat pääosin vuosilta 2016 ja 2017. Verkon laitteet, kuten kytkimet ja palvelimet alkavat olla elinkaarensa lopussa. Mahdollisilta laitteiden rikkoutumisilta on vielä vältytty. Palvelimien uusimisten tiimoilta pyydettiin tarjouksia erilaisista toteutusvaihtoehdoista vuoden 2023 loppupuolella. Palvelimet tullaan uusimaan kevään 2024 aikana. Vuoden aikana hankittiin muutamia eri verkkokomponentteja varalle, jotta varmistetaan tietoliikenneverkon ja palveluiden toiminta mahdollisissa vikatilanteissa.

Myös koulukeskuksen luokkien AV-laitteet alkavat olla elinkaarensa päässä ja luokkiin on jouduttu hankkimaan yksittäisiä uusia videotykkejä ja dokumenttikameroita.

Vuoden 2023 jouduttiin uusimaan myös useita UPS-laitteita, jotka tulivat elinkaarensa päähän. UPS suojaa laitteita vahingoittumiselta ja turvaa toiminnan sähköhäiriöiden varalta.

Toivakan kunnan palomuurit päivitettiin kesäkuussa 2023 ja ICT-palveluissa tullaan teettämään auditointi järjestelmien tietoturvallisuudesta. Auditoinnista on pyydetty tarjous palveluntarjoajilta. Auditointiin tullaan valitsemaan yksi hallinnonala, johon se kohdistetaan. Auditointi tullaan suorittamaan palvelimien uusimisten jälkeen keväällä 2024.

Henkilökunnan työasemat on pääasiassa hankittu 2020-luvulla. Muutamia yksittäisiä työasemia on jouduttu ostamaan rikkoutumisten vuoksi. Myös vanhoja, henkilöiltä palautuneita työasemia on otettu uudelleen käyttöön tilanteissa, joissa se ollut mahdollista. Sama koskee myös henkilökunnan matkapuhelimia.

Henkilökunnan koulutuksesta tietoturvan ja -suojan osalta on avattu keskustelu loppuvuodesta 2023. Koulutuksesta on pyydetty tarjouksia palveluntarjoajilta. Koulutuksen pitää olla ajasta ja paikasta riippumaton, jotta henkilöstö pääsee mahdollisimman laajasti osallistumaan koulutuksiin. Koulutus sisältää pienen teoriaosan, jonka jälkeen suoritetaan pienimuotoinen tentti opitusta asiasta. Henkilökunta voi osallistua koulutuksiin sekä omalta työasemalta että matkapuhelimen välityksellä. Palvelusta pitää pääkäyttäjän saada raportteja mm. osallistumisesta ja yleisestä osaamistasosta.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i> ICT-kysymyksissä ja tietosuoja-asioissa palvelullaan nopeasti ja ketterästi koko organisaation tarpeita	Nopea reagointi	Ei pitkiä työjonoja	Toteutunut pääosin hyvin. Töitä on joutunut aika ajoin priorisoimaan niiden vakaavuuden perusteella ja näissä tilanteissa on yksittäisten vikojen käsittely voinut viivästyä. Myös tilanteissa, joissa on rikkoutuneiden laitteiden tilalle jouduttu hankkimaan uusi, on yksittäisten vikojen käsittely viivästynyt.

Uuden ajan maalaisidylli

Panostetaan vahvasti tietoturvaan

Kouluttautuminen ja varautumissuunnitelmien kehittäminen sekä auditointi järjestelmien tietoturvasuudesta

Ajantasainen tietotaito ja ajantasaiset ohjelmistot

Vuoden aikana henkilöstöä on ohjeistettu, miten tulee toimia erilaisten tietoturvasioiden kanssa. Muuttuvassa maailman tilanteessa vastaan tulee erilaisia kalasteluviestejä, huijauksista yms.

Toivakan kunnan työasemat päivittyvät automaattisesti, kun mahdollisia päivityksiä laitteelle on saatavissa. Päivitysten tarve tarkistetaan automaattisesti kerran vuorokaudessa.

Muita verkkokomponentteja seurataan jatkuvalla syklillä mm. päivitysten osalta.

Henkilökunnan koulutuksesta tietoturvan ja -suojan osalta on avattu keskustelu. Miten se toteutetaan, päätetään keväällä 2024.

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Kehitetään sähköisiä palveluita yhdessä muiden palvelualojen kanssa

Digitaalisten asiointimahdollisuuksien kehittäminen

Asiakaspalvelua saa suurilta osin myös sähköisissä muodoissa

Vuonna 2023 uusittiin kirjaston omatoimiajan lainausautomaatti. Samalla uusittiin myös omatoimiajan ulkoven vieressä oleva lukulaite, jolla omatoimiajan käyttäjä tunnistautuu ja pääsee kirjastoon sisään.

Hallinnon tukipalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	198 937	0	198 937	169 588	85,2 %	-29 349
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	675	0	675	313	46,4 %	-362
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	524	-	524
Toimintatuotot yht.	199 612	0	199 612	170 424	85,4 %	-29 188
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-156 977	0	-156 977	-178 572	113,8 %	-21 595
Palvelujen ostot	-109 441	0	-109 441	-110 651	101,1 %	-1 210
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-7 100	0	-7 100	-4 296	60,5 %	2 804
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-30 411	0	-30 411	-9 776	32,1 %	20 635
Toimintakulut yht.	-303 929	0	-303 929	-303 295	99,8 %	634
Toimintakate	-104 317	0	-104 317	-132 870	127,4 %	-28 553
Poistot ja arvonalentumiset	-18 040	0	-18 040	-15 373	85,2 %	2 667
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-122 357	0	-122 357	-148 243	121,2 %	-25 886

9.8.3. Elinkeinotoimi

TOIMINTA-AJATUS: ELINKEINOT JA TYÖLLISYYS

Toivakan kunnan viestintä, markkinointi, elinkeinot ja työllisyys ovat muodostaneet yhdessä elinvoimapalvelut vuoden 2023 alusta alkaen. Toivakan elinvoimapalveluiden tavoitteena on ollut ylläpitää ja kehittää kunnan elinvoimaisuutta, asiakaslähtöisesti ja kuntastrategian tavoitteiden mukaisesti.

Elinkeinopalvelut parantavat Toivakan tunnettavuutta ja vetovoimaa, jotta kunta pysyy elinvoimaisena. Yrittäjille tarjotaan tukea yrityksen käynnistämiseen, kehittämiseen sekä sijoittumiseen Toivakan alueelle. Elinkeinopalvelut ovat markkinoineet kunnan houkuttavuutta ja palvelujen toimivuutta eri tapahtumissa ja verkostoissa.

Toivakan kunnan työllisyyspalvelut ovat pyrkineet edistämään elinvoimaa ja työllisyyttä kunnassa. Työnantajille työllisyyspalvelut tarjoavat rekrytointiin ja työllistymiseen liittyviä maksuttomia palveluja. Työllisyyspalveluja on kehitetty TE palvelut 2024 -uudistuksen mukaisesti, jolloin Toivakka tulee olemaan osa laajempaa työllisyysaluetta. Työllisyysalueesta neuvottelemisen on ollut yksi kunnan keskeisiä edunvalvonnallisia tavoitteita vuonna 2023.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Tavoitteena on ollut rakentaa kilpailukykyinen (yritys)verkosto ja olla haluttu yhteistyökumppani. Toivakan kunta on ollutkin aktiivinen toimija verkostoissa ja hankkeissa. Työllisyys- ja elinkeinosuunnittelija on mukana mm. Keski-Suomen yritysneuvojien verkostossa, joka kokoontuu määrääjain.

Elinvoimapalvelujen tavoitteena on ollut saada houkutelua yrittäjiä Viisarimäen yritysalueelle. Vuoden 2023 aikana on yritetty eri keinoin saada vähintään yksi yrittäjä aloittamaan toimintansa Viisarimäen yritysalueella. Tavoitteen eteen työskennelty aktiivisesti, mutta Viisarimäen yritysalueelle ei ole vielä saatu yrittäjiä. Yritysalueen aktivoimiseksi on kuitenkin koko ajan meneillään erilaisia markkinointi- ja yritys yhteistyökuvioita, joiden toivotaan konkretisoituvan. Vuoden 2023 aikana on uusittu markkinointimateriaalia sekä tuotu yritys aluetta vahvemmin esille eri tavoin.

Kunnan yritys palvelut ovat olleet helposti saavutettavissa ja yritys palveluita on tarjottu matalalla kynnyksellä. Työllisyys- ja elinkeinosuunnittelijan on valmistunut yritysneuvojaksi vuoden 2023 aikana. Toivakan yrittäjiä on tuettu yrityksen perustamisessa, rekrytointitarpeissa, yrityksen kehittämisessä sekä annettu neuvontaa yrityksen muutostilanteissa. Yrittäjille suunnatuista palveluista on tehty opas, johon on koottu tietoa palveluista Toivakan kunnan alueen yrittäjille. Työllisyys- ja elinkeinosuunnittelija on tehnyt yritys vierailuita säännöllisesti yrittäjien luona. Tapaamisissa on ollut mukana viestintä- ja markkinointisuunnittelija.

Aloittavan yrittäjän palvelut kunta on hankkinut Keski-Suomen yritys idean (Gradia) kautta. Kunnan alueen yrittäjille on järjestetty yrittäjien aamukahvitilaisuuksia eri teemoilla säännöllisesti. Paikalle on kutsuttu myös kunnan päättäjiä. Yrittäjien tyytyväisyyttä on kartoitettu yritys kyselyllä ja vastaukset on käyty läpi yrittäjien aamukahvilla. Toivakan kunta on ottanut käyttöön

yrittäjäpalvelusetelin. Yrittäjäpalveluseteliin on varauduttu talousarviossa 5 000 euron määrärahaalla. Kunta on myöntänyt yrittäjäpalveluseteleitä vuoden 2023 aikana 8 kpl (4 319 euroa). Yritysten omistajavaihdostilanteissa tukena on ollut Keski-Suomen yrittäjien OmistaKS –hanke (8/2023 saakka).

Kunta on kuntaosuudellaan mukana Leader –toimija Maaseutukehitys ry:n toiminnassa. Vuonna 2023 alkanut rahoituskausi on tuonut mukanaan mm. uusia yritysrahoitusmalleja Maaseutukehitys ry:n kautta ja näistä on ollut rahoitusinfotilaisuuksia kunnassa. Uuden rahoituskauden rahoitusten myöntämisiä ei kuitenkaan päästy tekemään vielä vuoden ensimmäisellä puoliskolla. Kunta on jatkanut yhteistyötä Visit Jyväskylä Regionin kanssa. Sen tavoitteena on parantaa matkailunäkyvyyttä.

Tuleva TE24 –uudistus on työllistänyt työllisyyspalveluita. Suunnittelu, valmistelu sekä muutoksiin valmistautuminen on näkynyt kunnassa. Valtuuston päätös liittymisestä Eteläisen Keski-Suomen työllisyysalueeseen vahvisti kunnan sitoutumista ko. työllisyysalueen valmistelutoimiin. Kunnan liittyminen työllisyysalueeseen on tapahtunut hyvässä hengessä, mutta vaatii laajasti eri tason suunnitelmallista työtä sekä edunvalvontaa Toivakan näkökulmasta.

Hyvinvointialueen aloittaessa toimintansa, työllisyyden kuntakokeilun ulkopuolella olevan kunnan, kuten Toivakka, tavoitteena on ollut kehittämää yhteistyötä työllisyyden alueella. Toivakan kunta ei ole ollut vuonna 2023 enää mukana kuntoututtavan työtoiminnan järjestämisessä, aktiivisuunnitelmien laatimisessa eikä työkykyprosesseissa. Kunnan vastuulle on kuitenkin jäänyt työmarkkinatuen kuntaosuuden rahoittaminen.

Työttömyysprosentin kehitys

Vuosi	2022	2023
Tammi	8,8	9,0
Helmi	8,5	8,8
Maalis	7,9	8,6
Huhti	7,7	9,1
Touko	7,2	7,9
Kesä	8,7	8,4
Heinä	9,7	8,2
Elo	8,1	6,8
Syys	7,0	6,8
Loka	6,7	6,8
Marras	8,1	6,5
Joulu	9,4	8,3

Työttömyysprosentti on koko vuoden ajan pysynyt alle 10 %. Joulukuun lopussa 2023 työttömien määrä oli vähentynyt 11 henkilöllä verrattuna vuoden 2022 tasoon. Syksyllä 2023 työttömyys on ollut erityisen matalalla. Loppuvuodesta marras-joulukuussa Toivakan työttömyys on ollut alhaisinta verrattuna muuhun Keski-Suomeen (ELY työllisyyskatsaus). Hyvinvointialueen

aloittamisella voidaan olevan vaikutuksia ainakin kunnan osarahoittaman työmarkkinatuen kuntaosuuteen sekä työttömyysprosenttiin alkuvuonna 2023.

Kunnan osarahoittaman työmarkkinatuen saajat ja maksetut etuudet

Toivakka

Aika	Kunnan osuus euroa
2023	128 655
2022	122 415
2021	163 440

Työmarkkinatuen kuntaosuus (Kelasto 2023) on noussut vuoden 2022 tasosta 6 240 euroa. Toisaalta kuntaosuus on laskenut verrattuna vuoden 2021 tasoon (34 785 euroa). Vuoden 2021 osalta korkeaan rahoitusosuuteen on oletettavasti vaikuttanut koronapandemia.

TOIMINTA-AJATUS: VIESTINTÄ JA MARKKINOINTI

Viestinnän ja markkinoinnin tehtävänä on kehittää elinvoimaa siten, että se luo kuntaan suotuisat olosuhteet asumiseen, työskentelyyn ja yrittämiseen. Elinvoimapolitiikan onnistumisella on merkittävä rooli kunnan talouden pitkän aikavälin kestävässä kehityksessä ja palvelujen rahoituksessa. Viestintä ja markkinointi tukevat elinvoimapolitiikan onnistumista siten, että se tukee väestö- ja työpaikkakehitystä, yrityskannan kehitystä sekä kunnan veropohjan kasvua.

Viestinnän ja markkinoinnin määrärahaa on korotettu vuodesta 2022 johtuen siitä, että sen painoarvo nähdään kunnan kehittymisen kannalta oleellisena.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Kunnan tunnettuutta on kehitetty mielikuvamarkkinoinnin keinoin ja tonttimyyntiä tonttimarkkinointikampanjoin monimediallisesti yli maakuntarajojen on tehostettu, ollaan oltu läsnä ja esillä seutukunnan tapahtumissa ja messuilla, jotka tukevat tunnettuustyötä ja mielikuvamarkkinointia, on palveltu jo olemassa olevia sidosryhmiä viestintää ja viestintäkanavia tehostamalla ja palveluja kehittämällä. Nykyisiä kunnan sidosryhmiä on osallistettu mm. erilaisia yhteistyömahdollisuuksia toteuttamalla.

On kokeiltu ja käytetty rohkeasti uusia markkinointikanavia, kuten somemarkkinointia sekä mainostettu suurten kasvukeskusten medioissa, rakennettu markkinointikampanjoita, joiden tuloksellisuutta on voinut seurata, on annettu resursseja yhteisöä kehittäviin yhteistyöprojekteihin, on päivitetty viestintä- ja markkinointimateriaaleja ajan tasalle, on autettu alueen yhdistyksiä ja yrityksiä kehittämään toimintojaan, on kehitetty viestintää yhteistyöverkostoja hyödyntämällä (esim. kuntien välinen yhteistyö), on helpotettu palvelujen saavutettavuutta digitalisaatiota edistämällä, on osallistettu ja aktivoitu kuntalaisia tehokkaammin esimerkiksi osallistavalla budjetoinnilla ja kyselyjen kautta eri ikäryhmät huomioiden.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Otamme kuntalaiset mukaan päätöksentekoon – yhdessä syntyy parasta	Osallistavan budjetin hyödyntäminen kuntalaisten aktivoimisessa ja osallistamisessa. Mieli­pidekyselyt ja niiden seuranta.	Kokeillaan osallistavaa budjetointia 15.000 euron summalla keväällä 2023, jolloin kuntalaiset pääsevät mukaan suunnittelemaan kehityskohteita. Mieli­pidekysely toteutetaan 1 krt vuoteen ja analysoidaan tulokset.	Toteutunut
Olemme säännöllisesti yhteydessä yrittäjiin	Yrittäjien aamukahvitus	5-6 kertaa vuodessa.	Toteutunut
Kehitämme uusia palveluita yrittäjille	Yrityspalveluseteli	Vähintään 1 seteli vuodessa	Toteutunut
Tuemme yrittäjiä	Yritysvierailut	Vähintään 1-2 yritys­vierailua kuukaudessa.	Toteutunut
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Toivakka on pieneksi kun­naksi moderni ja kehittää jatkuvasti esimerkiksi digi­taalisia palveluita	Kehitämme jatkuvasti digi­taalisia palvelujamme arjen sujuvoittamiseksi. Esitte­lemme niitä ja jo olemassa olevia palveluja rohkeasti.	Viestimme Toivakan ole­massa olevista ja suunnit­teilla olevista palveluista eri kanavissa ja tunnettuustyön yhteydessä.	Toteutunut
Kehitämme Viisarimäen yri­ty­saluetta	Uusien yrittäjien houkuttelu.	Pyritään saamaan ensim­mäinen yrittäjä sijoittumaan Viisarimäen yritysalueelle.	Aktiivisia toi­menpiteitä on ollut, mutta yrittäjää ei ole vielä saatu
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Kotoisa, helposti lähestyt­ävä pieni kunta. Mukava vierailta tai jopa muuttaa kuntaan.	Teemme mielikuvatyötä ja tunnettuustyötä eri kana­vissa ja tapahtumissa.	Viestimme mm. markkinoin­tikampanjoin sekä tapahtu­missa Toivakan kunnan eduista: arkea sujuvoitta­vista palveluista, loistavasta sijainnista, edullisista ton­teista, rauhasta ja luonnon­läheisyydestä.	Toteutunut
Olemme mukana tapahtu­missa	Rakennusmessut Rekrytointimessut	1 krt/vuosi 1 krt/vuosi	Toteutunut Toteutunut

Elinvoimapalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	58	-	58
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	10 150	0	10 150	235	2,3 %	-9 915
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	10 150	0	10 150	293	2,9 %	-9 857
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-106 266	31 071	-75 195	-80 547	107,1 %	-5 352
Palvelujen ostot	-163 701	0	-163 701	-97 377	59,5 %	66 324
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-5 800	0	-5 800	-17 080	294,5 %	-11 280
Avustukset	-160 000	0	-160 000	-131 156	82,0 %	28 844
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-53 811	0	-53 811	-20 522	38,1 %	33 289
Toimintakulut yht.	-489 578	31 071	-458 507	-346 683	75,6 %	111 824
Toimintakate	-479 428	31 071	-448 357	-346 390	77,3 %	101 967
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-479 428	31 071	-448 357	-346 390	77,3 %	101 967

9.9. Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan tehtävänä on tarjota hyvinvointi-, varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetus-, kirjasto-, kulttuuri, vapaa-aika, liikunta- sekä nuorisopalveluita, etsivän nuorisotyön sekä vapaan sivistystyön, osallisuuden sekä kotouttamisen palveluita kokonaisuutena edistäen tehokkaasti, taloudellisesti sekä yhteistyössä kuntalaisten koulutus- ja kehittämistarpeita ja kokonaisvaltaista henkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä kasvun ja oppimisen kokonaisuuksia.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta päättää vastuualueellaan toiminnassa noudatettavista perusteista ja yleisistä ohjeista, palveluidensa kehittämissuunnasta, painopistealueista ja toimintasuunnitelmasta sekä valmistelee ja tekee esityksiä sivistyspalveluiden hoitamiseen tarvittavista määrärahoista. Sivistys- ja hyvinvointilautakuntaan kuuluu seitsemän (7) jäsentä ja jokaiselle on nimetty varajäsen.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta kokoontui kerran kuukaudessa tammikuusta kesäkuuhun ja elokuusta joulukuuhun, yhteensä 11 kertaa. Pykälää sivistys- ja hyvinvointilautakunta käsitteli vuoden 2023 aikana yhteensä 123.

Talousarvion sitovuuden toteutuminen

Talousarvion 2023 sitova erä valtuustoon nähden oli lautakunnan ulkoinen toimintakate. Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan toimintatuottoihin varattiin talousarviossa yhteensä 685. 593 euroa, toteuma oli 773.069,04 euroa.

Toimintakulut budjettimuutoksineen olivat talousarviossa yhteensä 5.049.044 euroa, toteuma oli 4. 933.357,52 euroa. Tilikauden tulos oli 4.205.605,98 euroa.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta pysyi vuoden 2023 budjetissa 95,3 % toimintakateprosentilla.

Vuoden 2023 sivistys- ja hyvinvointipalveluiden asukaskohtainen nettokustannus oli 1 756 euroa.

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	435 706	0	435 706	490 219	112,5 %	54 513
Maksutuotot	64 600	0	64 600	64 625	100,0 %	25
Tuet ja avustukset	185 287	0	185 287	216 711	117,0 %	31 424
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	1 514	-	1 514
Toimintatuotot yht.	685 593	0	685 593	773 069	112,8 %	87 476
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-3 535 740	-5 159	-3 540 899	-3 457 660	97,6 %	83 239
Palvelujen ostot	-1 543 097	-10 000	-1 553 097	-1 608 312	103,6 %	-55 215
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-273 100	0	-273 100	-175 897	64,4 %	97 203
Avustukset	-100 500	-11 000	-111 500	-113 010	101,4 %	-1 510
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-1 165 353	0	-1 165 353	-1 161 782	99,7 %	3 571
Toimintakulut yht.	-6 617 790	-26 159	-6 643 949	-6 516 660	98,1 %	127 289
Toimintakate	-5 932 197	-26 159	-5 958 356	-5 743 591	96,4 %	214 765
Poistot ja arvonalentumiset	-108 204	0	-108 204	-45 492	42,0 %	62 712
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-6 040 401	-26 159	-6 066 560	-5 789 084	95,4 %	277 476

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Talousarviovaiheessa on sivistys- ja hyvinvointilautakunnan kokoava talousarvioteksti jäänyt toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden osalta kokonaan kirjoittamatta, mutta jokaisen palvelualueen erillisen osa-alueen (hallinto, perusopetus, esiopetus, vapaa sivistystyö, kulttuuri- ja kirjastopalvelut, vapaa-ajan palvelut, nuorisopalvelut ja hyvinvointipalvelut) toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet on kirjattu huolellisesti sekä talousarvioon että tilinpäätökseen kuntastrategisia tavoitteita noudatellen.

9.9.1. Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden hallinto

TOIMINTA-AJATUS

Sivistys- ja hyvinvointipalvelut tarjoavat kestäväällä tavalla hyvän arjen palveluita hyvinvoinnin, varhaiskasvatuksen, opetuksen, kirjaston ja kulttuurin, vapaa-ajan, liikunnan, nuorisotyön, etsivän nuorisotyön sekä vapaan sivistystyön palveluita lisäten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, osallisuutta ja jokaisen ihmisen hyvinvointia. Sivistys- ja hyvinvointipalveluilla tavoitetaan kokonaisia ikäluokkia ja ne koskettavat suurta joukkoa kuntalaisia. Sivistys- ja hyvinvointipalveluissa kuntalaisten tarpeet havaitaan varhain.

Sivistys- ja hyvinvointipalvelut edistävät kunnan vetovoimaisuutta ja luovat edellytyksiä sekä mahdollisuuksia elää aktiivista, luovaa ja merkityksellistä elämää; oppia, kasvaa ja kehittyä.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden hallintoon budjetoitiin 121 427 euroa ja toteuma oli 123 716 euroa. Asukaskohtainen kustannus vuonna 2023 on ollut 52 euroa per asukas.

Sivistys- ja hyvinvointipalvelut on toteutettu kuntastrategian mukaisesti suunnitellen, toimien, kehittäen ja johtaen. Lautakunnan vastuualueelle kuuluvat hyvinvoinnin, osallisuuden ja kotouttamisen edistämisen, varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen, aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan, kirjaston ja kulttuurin sekä vapaa-aikapalvelut (nuoriso- ja liikuntapalvelut) sekä vapaa sivistystyön palvelut.

Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden johtoryhmän muodostavat rehtori-sivistysjohtaja, henkilöstö- ja koulusihteerin sekä varhaiskasvatuksen, vapaa-ajan, kirjaston sekä etsivän nuorisotyön edustajat. Johtoryhmän kokoukset on pidetty noin kerran kuukaudessa tammi-kesäkuussa sekä elojoulukuussa.

Koulujen rehtori on työskennellyt työajastaan 60 % rehtorin, 34,27 % sivistysjohtajan ja 5,73 % kirjastonjohtajan tehtävissä.

Henkilöstö- ja koulusihteerin työaika on jakautunut 40 % hallintopalveluiden, 30 % perusopetuksen ja 30 % sivistys- ja hyvinvointipalveluiden hallinnon kesken.

Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden hallintomenoihin sisältyneet henkilöstö- ja toimistokustannukset ovat muodostuneet sivistys- ja hyvinvointilautakunnan kokouspalkkioista ja matkakorvauksista sekä rehtori-sivistysjohtajan ja koulusihteerin sekä hyvinvointisuunnittelijan palkkakustannuksia.

Hallinnolliset tehtävät on hoidettu määräaikoja noudattaen.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Sivistys- ja hyvinvointipalvelut tekevät laaja-alaista yhteistyötä eri palvelualueiden sekä paikallisten ja alueellisten kolmannen sektorin toimijoiden kanssa sekä yhdyspinnoilla hyvinvointialueen kanssa.	Perustetaan monitoimijainen hyvinvointityöryhmä. Vahvistetaan suunnitelmien, tekemisen sekä toiminnan arvioinnin välistä yhteyttä osana kehittämistä. Hyvinvointialueyhdyspinnoilla haetaan toimivia vastinpareja ja vahvistetaan monitoimijaisen tiimimallin käytänteitä.	Hyvinvointityöryhmän jäsenen valinta ja toimintasuunnitelma. Kuntastrategian toteutumisen sivistys- ja hyvinvointipalveluiden vuosikellossa Hyvinvointialueyhteistyön rakentaminen	Hyvinvointityöryhmä perustettiin ja työskentely on ollut aktiivista ja yhteistoiminnallista. Hyvinvointialueen vastinpareja löydettiin ja hyvinvointialueyhteistyötä on kehitetty koko vuoden 2023 ajan.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Voimavarojen kohdistaminen kuntastrategian arvojen mukaisesti: oppiva ja kehittyvä, avoin ja rohkea, aito ja yhteisöllinen.	Tehdään tiivistä sivistys- ja hyvinvointipalveluiden sisäistä sekä palvelualueet ylittävää yhteistyötä.	Yhteisten toimintatapojen kehittäminen (vuosikello)	Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden vuosikello on jatkuvasti kehittymässä ja ohjaamassa toimintakulttuuria.
Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistaminen	Sivistys- ja hyvinvointipalvelut vahvistaa henkilöstönsä digi- sekä hyvinvointiosamista	Digitaalisiin keinoihin vahvistetaan osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia, lisätään työhyvinvointia ja vahvistetaan hyvinvointipalveluiden vaikuttavuutta.	Digiosaamisen kehittäminen on mahdollistettu matalan kouluttautumiskynnyksen koulutuslisenssillä. Koulutuslisenssin käyttö jäi kuitenkin vähäiseksi.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Toivakan sivistys- ja hyvinvointipalveluiden yhteistyön ja tarpelden näkyminen hyvinvointialueyhteistyössä,	Toimitaan aktiivisesti hyvinvointialueyhdyspinnoilla.	Yhteistyö hyvinvointialueen vastinparien kanssa.	Hyvinvointialueen vastinparien löydyttyä ja vuoden mitaan asioiden askelittain selkiytyttyä on toimittu aktiivisesti yhteistyössä hyvinvointialueyhteistyössä.
sivistyskuntaverkostossa	Toimitaan aktiivisesti sivistyskuntaverkostossa sekä hankeverkostoissa.	Yhteistyö sivistyskuntaverkostossa.	Rehtori-sivistysjohtaja on osallistunut aktiivisesti sekä Keski-Suomen että seudullisen sivistysjohtajaverkoston toimintaan.
sekä kunnan markkinoinnissa ja viestinnässä.	Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden näkyväksi tekeminen ja viestintä	Sivistys- ja hyvinvointipalvelut osana kunnan vetovoimaisuutta ja markkinointia.	Kunnan markkinoinnissa sivistys- ja hyvinvointipalvelut vielä hakevat rooliaan ja paikkaansa, mutta omaaloitteinen toiminta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa on selvästi lisääntynyt ja kehittynyt vuoden 2023 aikana.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden hallinnon riskejä ja epävarmuustekijöitä ovat kahden hallinnon viranhaltijan (rehtori-sivistysjohtaja, kirjastonjohtaja sekä henkilöstö- ja koulusihteeri, työsuojelupäällikkö) vastuualueiden ja virkatehtävien laajuus. Monipuoliset tehtävät ovat rikkaus ja lisäävät työn imua, mutta mahdollisissa ja eteenkin tulleissa poikkeus- tai kriisitilanteissa työmäärät kasautuvat eikä tehtäviä voi helposti jakaa muille edes normaaliarjessa, koska virkatehtävien hoitaminen vaatii esim. lainsäädännön, eri järjestelmien sekä toimintatapojen osaamista, käyttötaitoa sekä toimivaltaa. Rehtorin tehtävää tukee yhteisöllinen koulujen johtaminen sekä kolme apulaisjohtajaa, joilla kuitenkin omat opetusvelvollisuutensa. Henkilöstösihteerin työtä tukee tiivis yhteistyö talous- ja hallintosuunnittelijan kanssa. Rehtori ja koulusihteeri yhteistyö on saumatonta ja tiivistä. Työajan jakautuminen eri tehtävien kesken vaihtelee riippuen sivistyksen vuosikellon ajankohdasta.

Hyvinvointialue on edellyttänyt osallistumista useisiin eri kokouksiinsa ja moninaiisiin yhteistyöryhmiin. Pienessä organisaatiossamme olemme joutuneet priorisoimaan ja vähintäänkin välttämään päällekkäisiä osallistumisia työajan riittämiseksi.

Viestinnälliset haasteet ovat aina riski ja epävarmuustekijä, vaikka niiden kehittämiseen on jatkuvasti panostettu ja hyödynnetty myös kunnan viestintä- ja markkinointisuunnittelijan osaamista.

Vuoden 2023 erityinen riski ja epävarmuustekijä on ollut kunnan alijäämän tasapainotusvelvoite, jonka vuoksi sivistys- ja hyvinvointipalveluiden arjen säästötavoitteet jo vuoden 2023 aikana, vuoden 2024 talousarviosuunnittelun ja säästöjen etsimisen, YT-neuvotteluiden valmistelun ja lakisääteisten palveluiden järjestämisen ja käytettävissä olevien taloudellisten resurssien keskinäisen suhteen tasapainottelun vuoksi on koettu laajalti kuormittuneisuutta ja suuren valmisteltavan aineiston vuoksi on hallinnonkin tehtävissä työkuorma ollut erityisen suuri. Kunnanjohtaja vaihtui vuoden puolivälissä, kesä toimittiin ilman vakituista kunnanjohtajaa ja syksyllä 2023 käärittiin hihat uuden kunnanjohtajan alkaessa luotsata kunnan taloutta kohti uutta nousua.

Sivistys- ja hyvinvointipalveluiden hallinto (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	75	0	75	61	81,3 %	-14
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	75	0	75	61	81,3 %	-14
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-114 636	0	-114 636	-106 670	93,1 %	7 966
Palvelujen ostot	-5 971	0	-5 971	-12 780	214,0 %	-6 809
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-720	0	-720	-3 765	523,0 %	-3 045
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-100	0	-100	-500	500,2 %	-400
Toimintakulut yht.	-121 427	0	-121 427	-123 716	101,9 %	-2 289
Toimintakate	-121 352	0	-121 352	-123 655	101,9 %	-2 303
Poistot ja arvonalentumiset	-810	0	-810	-814	100,5 %	-4
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-122 162	0	-122 162	-124 468	101,9 %	-2 306

9.9.2. Perusopetus

9.9.2.1. Opetuspalvelut

KANKAISTEN KYLÄKOULU

TOIMINTA-AJATUS

Toivakan kunnan yhtenäisessä perusopetuksessa toimii kaksi koulua, Toivakan koulukeskus ja Kankaisten kyläkoulu. Syntyvyyden mukainen oppilasennuste on hienoisessa laskussa, mutta muuttoliike on lisännyt viime vuosina kunnan lapsimäärää sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa. Oppimisen tuen tarve on moninaistunut ja vaativammankin erityisen tuen tarpeita edelleen on.

Laadukas oppimisen tuki on tärkeää kaikkina päivinä. Jokaisen opettajan tulee antaa oppilaiden tuen tarpeet tunnistaen heidän oppimiseensa oikea-aikaista ja riittävän pitkäkestoista ja tukea. Ohjaajahenkilöstöllä vahvistetaan tuen kohdentumista ja oikea-aikaisuutta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Perusopetus muodostaa sivistys- ja hyvinvointipalveluista reilusti yli puolet, 61,9 % henkilöstön määrällä, taloudellisesti ja toiminnallisesti arvioiden.

Perusopetuksen yhteenlaskettu talousarvio vuodelle 2023 on ollut 3 621 413 €, toteuma 3 490 956 € (96,4 %). Vuoden 2023 asukaskohtainen kustannus on ollut 1 473 euroa.

Kouluilla on yhteinen koulujen johtoryhmä, yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä sekä yhteiset kotisivut Peda.netissa, yhteinen toimintasuunnitelma sekä lukuvuosikertomus.

Kankaisten kyläkoulun talousarvio vuodelle 2023 on ollut 595 428 euroa, toteuma 545 720 euroa (91,7 %).

Kankaisten kyläkoululla on ollut oppilaita vuosiluokilla 0–6 keväällä 2023 yhteensä 48. Syyslukukaudella 2023 oppilasmäärä esioppilaat mukaan lukien on ollut 50 oppilasta.

Kankaisten kyläkoululla on lukuvuonna 2024–2025 oppilasennusteen mukaan esioppilaat mukaan lukien 46 oppilasta. Lukuvuodesta 2025–2026 eteenpäin Kankaisten koululle ennustetaan syntyvyyden mukaan oppilasmäärän hienoista vähenemistä, noin 35–40 oppilaaseen vuoteen 2028 mennessä.

Kankaisten kyläkoululla on kolme vakituudessa virassa olevaa luokanopettajaa, jotka opettavat osittain vaihtotunteina yhdysluokissa. Keväällä 2023 ryhmäjako oli yhdysluokat 0.-2, 3.-4. ja 5.-6. lk ja syksyllä 2023 0.-1, 2.-3. ja 4.-6. 0.-1., 2.-4. ja 5.-6. Kevätlukukauden koulunkäynninohjaajan tehtävää hoiti määräaikainen työntekijä, vakinainen aloitti työnsä elokuussa 2023. Kevätlukukaudella koulunkäynnin ohjaajia oli yhteensä kaksi ja syyslukukauden alusta kolme. Yksi koulunkäynnin ohjaajista on toiminut tiistaista torstaihin esi- ja alkuopetuksen yhdysluokassa myös esiopetusoppilaiden tukena, kaksi muuta oppilaanohjauksessa yksilö- ja ryhmämuotoisesti. Koulunkäynnin ohjaajat vastaavat myös iltapäivätoiminnasta.

Kankaisten kyläkoulun oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tukea täydentää kiertävä laaja-alainen erityisopettaja yhtenä päivänä viikossa sekä käsityön opettaja ja esiopetuksen opettaja kerran viikossa.

Kyläkoululla on valtion hankeavustusten turvin järjestetty koulun kerhotoimintaa 0.-2. luokkalaisille ja harrastamisen Toivakan mallin monilajikerho sekä 1.-2. luokan 4H-kerho.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Yhteistyö yli hallinto- ja kuntarajojen sekä kolmannen sektorin kanssa	Paikallisen KulttuuriVakka-suunnitelman toimeenpano	KulttuuriVakka-suunnitelman toteuttaminen vuosikellomaisesti eri vuosiluokkakokonaisuuksissa	KulttuuriVakka-suunnitelma on toteutunut hyvin ja suunnitelman mukaan.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Yrittäjyyskasvatus	6. luokkalaisten osallistuminen Yrittäjäkylä- hankkeeseen	Kaikki kuudesluokkalaiset osallistuvat Yrittäjäkylä-hankkeeseen	Yrittäjäkylätoimintaa on toteutettu suunnitelman mukaisesti ja toukokuussa on osallistuttu Jyväskylässä yrittäjäkylävierailuun ja -päivään
Hyvinvointioppimisen kehittyminen	Hyvinvointivuosikellon toimeenpano	Oppilaiden hyvinvointioppimisen ja kaveritaitojen kehittyminen, vuosikellon toteuttaminen	Hyvinvointivuosikellon sisältö on käyty läpi koko koulun voimin. 5.- 6. luokalla on ollut syksyn 2023 myös erityinen hyvinvointioppitunti.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Kankaisten kyläkoulu osana yhtenäistä perusopetusta Toivakassa	Säännölliset vierailut koulukeskuksen liikuntasalissa ja kirjastossa sekä osallistuminen yhteisiin kulttuuri- ym. tapahtumiin	Työjärjestyksiin sidotut, vakituiset liikuntasalivuorot Toivakan koulukeskukseen	Ovat toteutuneet maanantaisin klo 9-11. Samalla käynnillä on myös vierailtu kirjastossa.
Koulujen yhtenäinen hallinto ja toimintakulttuuri sekä Kankaisten kyläkoulun tiimi	Koulujen yhteinen johtoryhmä (Kankaisten kyläkoulun apulaisjohtaja)	Koulujen yhteisen johtoryhmän kokous kerran kuukaudessa, lisäksi tarvittaessa.	Koulujen johtoryhmä on kokoontunut kerran viikossa ja kokousten välillä myös sähköisin välinein.
	sekä yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä (KOR-VA).	Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä kuukauden viimeinen keskiviikko.	Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä on kokoontunut kerran kuukaudessa ja Kankaista on osallistuttu siihen sähköisesti
	Koko opetushenkilöstön osallistuminen yhteisiin VESO-päiviin ja yhteissuunnittelu (YS)- kokouksiin	VESO-päiviä kolme lukuvuodessa sekä yhteisiä YS-kokouksia kaksi kertaa kuukaudessa (yhteinen ja tiimit)	VESO-päivät ovat toteutuneet suunnitellusti

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Toivakan kiinteistöohjelmassa 2030 todetaan, että Kankaisten kyläkoulun vuokrasopimus on katkolla vuoden 2028 lopussa. Oppilasennusteen (11.2023) mukaan oppilasmäärä laskee molemmissa kouluissa vuoteen 2028 mennessä yhteenlaskettuna 249 oppilaaseen. Kyläkoulun tulevaisuutta koskevat ratkaisut ovat iso epävarmuustekijä. Kyläkunnilla Kankaisilla ja Ruuhimäessä on toiveikkausta kyläkoulun jatkumisesta vuoden 2028 jälkeenkin ja huoltajilla onkin toive hyödyntää oppilähtöistä ja aktiivisesti toimivaa kyläkoulua kunnan markkinointivalttina. Vuoden 2023 aikana kyläkouluun on tullut oppilaita myös Laukaan ja Kangasniemen kunnista.

TOIVAKAN KOULUKESKUS (KIRKONKYLÄN KOULU)

TOIMINTA-AJATUS

Toivakan kunnan yhtenäisessä perusopetuksessa toimii kaksi koulua, Toivakan koulukeskus ja Kankaisten kyläkoulu. Syntyvyyden mukainen oppilasennuste on hienoisessa laskussa, mutta muuttoliike on lisännyt viime vuosina kunnan lapsimäärää sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa. Oppimisen tuen tarve on moninaistunut ja vaativammankin erityisen tuen tarpeita edelleen on.

Laadukas oppimisen tuki on tärkeää kaikkina päivinä. Jokaisen opettajan tulee antaa oppilaiden tuen tarpeet tunnistaen heidän oppimiseensa oikea-aikaista ja riittävän pitkäkestoista ja tukea. Ohjaus- ja avustajahenkilöstöllä vahvistetaan tuen kohdentumista ja oikea-aikaisuutta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Toivakan koulukeskuksen (Kirkonkylän koulu) talousarvio 2023 oli 2 843 007 euroa, toteuma 2 764 950 euroa (97,3 %).

Keväällä 2023 Toivakan koulukeskuksen oppilasmäärä esioppilaat mukaan lukien on ollut 318 oppilasta. Oppilasmääriin on laskettu mukaan syksyllä 2022 kouluun tulleet valmistavan opetuksen oppilaat. Perusopetukseen valmistavaa opetuksen kansallisen ohjeen mukaisesti annetaan 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia ja tätä vanhemmille vähintään 1000 tuntia. Opetukseen osallistuvalla on oikeus siirtyä perusopetukseen tai esiopetukseen jo ennen edellä todettujen tuntimäärien täyttymistä, jos hän pystyy seuraamaan perusopetusta tai esiopetusta. Valmistavaa opetusta annettiin ryhmämuotoisesti syksyllä 2022 tulleille oppilaille kesään 2023 saakka. Syksyllä 2023 valmistavan opetuksen oppilaat integroituivat yleisopetuksen luokkiin, joissa heille annettiin muun opetuksen lisäksi suomi toisena kielenä opetusta.

Valmistavan opetuksen budjettiin oli varattu 55 520 euroa, joka toteutui ylityksenä 76 456 euroa. Perusopetukseen valmistavan opetuksen valtionosuudet maksetaan kunnille siten, että vuoden 2022 kustannukset huomioidaan vuoden 2024 valtionosuusrahoituksessa, joten vuoden 2023 kustannukset tullaan saamaan valtionosuusrahoituksena vuonna 2025.

Koulukeskuksen oppilasmäärä syksyllä 2023 on esioppilaat ja valmistavan opetuksen oppilaat mukaan lukien ollut 297 oppilasta.

Toivakan koulukeskuksessa on oppilasennusteen (11.2023) mukaan lukuvuonna 2024–2025 esioppilaat mukaan lukien 303 oppilasta. Lukuvuodesta 2025–2026 eteenpäin koulukeskukselle ennustetaan syntyvyyden mukaista oppilasmäärän hienoista vähenemistä, noin 214–236 oppilaseen vuoteen 2028 mennessä.

Toivakan koulukeskuksessa oli kevätlukukaudella 2022–2023 viisi vakinaista luokanopettajaa, kaksi vakinaista luokanopetuksen tuntiopettajaa, joista toinen on opintovapaalla kesään 2023 saakka ja hänellä on määräaikainen sijainen. Lisäksi koulukeskuksessa on neljä määräaikaista luokanopettajaa. Syyslukukaudella 2023–2024 luokanopettajia oli yhteensä kymmenen, joista

yksi eläköityi vuoden päätyttyä. Useat luokanopettajista toimivat luokanopetuksen lisäksi myös aineenopettajina.

Keväällä 2023 koulukeskuksessa on ollut kahdeksan vakinaista aineenopettajaa, joista yksi on toiminut valmistavan opetuksen opettajana, joten hänellä on ollut sijainen omassa tehtävässään kesään 2023 saakka.

Keväällä 2023 kaksi aineenopettajan tehtävää on hoidettu määräaikaaisesti (äidinkieli ja kirjallisuus sekä käsityö ja kotitalous). Äidinkieli ja kirjallisuus aineenopettajan tehtävä täytettiin vakinaisesti 1.8.2023 alkaen, käsityön ja kotitalouden aineenopetusta jatkettiin määräaikaisena myös syksystä 2023 eteenpäin.

Syyslukukaudella 2023-2024 aineenopettajia oli edelleen yhteensä kymmenen, joista määräaikaisia kaksi: käsityön ja kotitalouden aineenopettaja sekä englannin aineenopetuksen opintovapaan sijainen koko kalenterivuoden 2023 ajan.

Syyslukukaudella 2023–2024 Toivakan koulukeskus on ollut 17 luokan pääosin kaksisarjainen koulu, kuitenkin siten, että kahdella luokkatasolla on ollut vain yksi luokka (1.lk ja 3.lk).

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Neuropsykiatrisen koulunkäynnin ohjaajan (NEPSY) hankerahalla saatu työpanos on ollut merkittävää kunnan ainoaa opiskeluhoitopalvelua opiskeluhoillon siirryttyä vuoden 2023 alusta hyvinvointialueelle ja kohdistunut niiden oppilaiden haasteiden tukemiseen, joiden ohjauksessa tarvitaan erityisosaamista sekä lukujärjestyksiin sitomatonta työaika. NEPSY-kasvatusohjaaja on toiminut myös SohVa-ryhmien sekä KaMu-toiminnan asiantuntijana ja koulujen johtoryhmässä koulunkäynnin ohjaajien tiiminvetäjänä. NEPSY-kasvatusohjaaja on työskennellyt myös sitouttavan koulu yhteistyön verkostohankkeen hanketyöntekijänä.

Toivakan koulukeskuksessa on työskennellyt kalenterivuoden 2023 ajan neljä vakinaista koulunkäynnin ohjaajaa. Keväällä 2023 edellisten lisäksi työskenteli kuusi määräaikaista henkilökohtaista kouluavustajaa/ koulunkäynnin ohjaajaa, joista kaksi hankerahoituksella. Koulunkäynnin ohjaajien työpanos on räätälöity niille oppilaille, joiden oppiminen tarvitsee eniten tukea ja henkilökohtaisia kouluavustajia on palkattu moniammatillisesti arvioiden niille oppilaille, joiden koulunkäyntiin liittyy kouluun kiinnittymisen, jaksamisen sekä esimerkiksi turvallisuuden haasteita.

Yksi määräaikaista ohjaajista työskenteli kevätlukukauden valmistavassa opetuksessa koulunkäynnin ohjaajana ja sivutoimisena tuntiopettajana oman äidinkielen opetuksessa. Syksyllä 2023 valmistavan opetuksen oppilaat integroitiin yleisopetukseen, valmistavan opetuksen opettaja palasi omaan tehtäväänsä kielten opettajaksi ja käynnistettiin suomi toisena kieliopetus eikä valmistavan opetuksen koulunkäynnin ohjaajan työ enää jatkunut.

Koulujen perusopetuksen osa-aikaista erityisopetusta ovat antaneet kaksi vakinaista laaja-alaisen erityisopetuksen tuntiopettajaa, joista kevätlukukaudella 2023 toinen kävi päivän viikossa Kankaisten kyläkoululla. Lisäksi osa-aikaista erityisopetusta on antanut erityisopetuskelpoinen

luokanopettaja ja yksi määräaikainen laaja-alainen erityisopettaja hankerahoituksella, joka syyslukukaudella 2023 on toiminut myös Kankaisten kyläkoulun laaja-alaisena erityisopettajana.

Vahvin erityinen tuki Toivakan perusopetuksessa on sijoitettu Toivakan koulukeskukseen. Joustavassa pienryhmässä (JOPI) on työskennellyt kalenterivuoden 2023 ajan yksi erityisluokanopettajan viransijainen ja yksi koulunkäynnin ohjaaja ja yksi henkilökohtainen kouluavustaja. JOPI-ryhmässä on opiskellut oppilaita

a. joiden kotiluokka on yleisopetuksessa, esimerkiksi kouluakäymättömät tai oppilaat, joilla on tarve päästä pienryhmään esimerkiksi jaksolle tai jonkin yksittäisen oppiaineen opetukseen. Erityisen tuen oppilaiden on pääsääntöisesti hyvä opiskella ylöspäin eriyttävässä opetusryhmässä, mutta heidän oppimistaan hyödyttää ja tukee myös pienempi erityisen tuen ryhmän ja erityisluokanopettajan tuki.

b. joiden kotiluokka on joustava pienryhmä (esim. toiminta-alueittain opiskelevat ja pidennetyt oppivelvollisuuden päätöksen oppilaat).

Lisäksi erityisen tuen opetusta on järjestetty yhteistyönä Valteri-koulu Onervan kanssa ja Kukkulan sairaalakoulussa.

Osa-aikaista nuorisotyötä koulussa/ koulunuorisotyötä ja sosiaalisen vahvistamisen SohVa-ryhmätoimintaa järjestettiin koulukeskuksen arjessa sitouttavan koulu yhteistyöhankkeiden 1 ja 2 mahdollistamana yhteistyössä seurakuntien ja etsivän nuorisotyön kanssa NEPSY-kasvatusohjaajan johdolla. Tämä työskentely kytkeytyi myös KaMu (Kaikki mukaan)-kiusaamisen vastaiseen toimintaan. Valtion hankeavustuksen turvin lisättiin erityisopetuksen resurssia, järjestettiin koulun kerhotoimintaa sekä edistettiin koulutuksellista tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Yhteistyö yli hallinto- ja kuntarajojen sekä kolmannen sektorin kanssa	Paikallisen KulttuuriVakka-suunnitelman toimeenpano	KulttuuriVakka-suunnitelman toteuttaminen vuosikellomaisesti eri vuosiluokkakokonaisuuksissa	KulttuuriVakka-suunnitelma on toteutunut vuosikellon mukaan.
Nuorten osallisuuden näkyminen osallistavassa päätöksenteossa, arjessa ja juhlassa.	Häiriökäyttäytymisen vastainen kampanja keväällä 2023 yhdessä perusopetus, NUVA, K-kauppa, seurakunnat	Häiriökäyttäytymisen vaihtuminen jokaiselle mukavaan ja turvalliseen ympäristöön	Siistii-kampanja yhdistyi porkkanabudjettiin ja eteni sekä toteutui NUVA:n johdolla laajalla yhteistyöllä. Päätöstilaisuus vaihtui päättöviikoksi toteutuen vuoden 2024 puolella.
Osallistava budjetointi (yhteensä 5000 €) yhteistyössä kuntaympäristöpalveluiden kanssa	Ilkivaltaporkkana 2500 €	Nuorille hyvinvointia ja mielekästä tekemistä arkeen	Ilkivalta väheni merkittävästi vuoden 2023 aikana ja monitoimijainen yhteistyö vahvistii toimintaa nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Hyvinvointioppimisen kehittäminen	Hyvinvointivuosikellon toimeenpano	Oppilaiden hyvinvointioppimisen edistyminen, vuosikellon toteuttaminen	Hyvinvoinnin vuosikello saatiin tehtyä näkyväksi ja alkoi toteutua kouluarjessa. Syksystä 2023 lähtien hyvinvoinnin vuosikellon toteuttamiseen saatiin lisättyä myös tuntiresursseja.
Digiosaamisen vahvistuminen	Opettajien täydennyskoulutusmalli (O3) mukanaolo ja osallistuminen	Digiosaamisen kehittäminen ja kehittyminen	O3- koulutuksiin ei juurikaan osallistuttu, mutta digiosaamista on vertaiskehitetty kouluarjessa.

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Tiedonkulun ja viestinnän lisääminen ja selkiyttäminen	Hyödynnetään markkinointi- ja viestintäsuunnittelijan osaamista tiedonkulun ja viestinnän lisäämisessä ja selkiyttämisessä	Kouluelämän tavoitteista ja arjesta viestimisestä dialogiin	Viestinnän kehittäminen on ollut jatkuva haaste ja kehittämisen kohde. Tiedonkulkua on vahvistettu mm. lisäämällä arkeen opetushenkilöstön maanantai-INFO, kokeilemalla lukuvuosiohjeen taittamista vihkoksi, selkiyttämällä Pedanet-sivustoa ja synkronoimalla sitä Drive-sivuston kanssa sekä selkiyttämällä Wilma-viestintää.
Koulujen yhtenäinen hallinto ja toimintakulttuuri sekä Toivakan koulukeskuksen tiimit (esi- ja luokanopettajat, aineenopettajat, erityisopettajat, ohjaajat)	Koulujen yhteinen johtoryhmä (rehtori-sivistysjohtaja, henkilöstö- ja koulusih-teeri, koulukeskuksen apulaisjohtajat, tiiminvetäjät) sekä yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä (KOR-VA). Koko opetushenkilöstön osallistuminen yhteisiin VESO-päiviin ja yhteissuunnittelu (YS)- kokouksiin	Koulujen yhteisen johtoryhmän kokous kerran kuukaudessa, lisäksi tarvittaessa. Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä kuukauden viimeinen keskiviikko. VESO-päiviä kolme lukuvuodessa sekä yhteisiä YS-kokouksia kaksi kertaa kuukaudessa (yhteinen ja tiimit)	Koulujen johtoryhmä on kokoontunut kerran kuukaudessa. Lisäksi kokousten välissä on viestitty sähköisesti (sähköposti, Wilma ja Whatsapp). Koulujen johtoryhmäläisten rooli tiiminvetäjinä on selkiytynyt erityisesti syyslukukauden 2023 aikana ja apulaisjohtajien roolit ja tehtävät löytäneet paikkansa myös henkilöstön mie-lissä. YS-kokousten esityslistat ja muistiot ovat kaikkien luettavissa kokouksia ennen ja niiden välissä. Elokuussa 2023 järjestettiin kaksi VESO-päivää ennen lukuvuoden alkua. Lisäksi uusien perehdytys toteutettiin perinteisesti ennen VESO-päiviä.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Toivakan kunnan talouden alijäämä on aiheuttanut epävarmuutta taloudellisen resurssin riittämisestä suhteessa riittävän opetus- ja tuen henkilöstön palkkaamiseen. Sairauspoissaolot ovat osaltaan lisänneet henkilöstökuluja sekä työmäärää hallinnossa ja perehdyttämisen tarpeissa. Opettajien poissaollessa sijaisuuksia on pyritty mahdollisimman paljon hoitamaan opettajien oman toimen ohella, mutta turvallisuutta ja oppimisen tuen tarpeita on pyritty vaalimaan siten, että mahdollisuuksien mukaan on otettu sijaiseksi ulkopuolinen henkilö. Näitäkään ei kuitenkaan aina ole ollut saatavilla lyhytaikaisiin ja nopeasti tullessiin sijaistarpeisiin.

NEPSY-kasvatusohjaajatehtävän määrääikaisuus kytkeytyminen Sitouttava kouluyhteistyöhankkeiden 1 ja 2 päättymiseen vuoden 2023 loppuun on epävarmuustekijä.

NEPSY-kasvatusohjaus on merkityksellinen oppilaille jokapäiväisessä arjessa, se lisää oppilaiden kouluun kiinnostusta, hyvinvointia, vahvistaa koulun ja kodin yhteistyötä sekä monipuolistaa ja kytkee yhteen opetushenkilöstön hyvinvointi- ja kasvatustyön käytänteitä ja vahvistaa osaamista oppilaiden hyvinvoinnin opettamisessa ja tukemisessa. NEPSY-kasvatusohjaus on hyvinvointialueen tulon jälkeen kunnan ainoa oma opiskeluhoitopalvelu, joka tulisi saada palveluna vakinaistettua kouluarkeen.

Oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin oikea-aikainen, riittävän pitkäkestoinen ja vahva tuen tarve edellyttää riittävää opetushenkilöstöä, osaamista ja yhteistyömahdollisuuksia sekä hyvää kodin ja koulun yhteistyötä. Vahva oppimisen ja koulunkäynnin yleinen tuki on tavoitteena, mutta hyvin paljon opetus- ja ohjausresurssia kuluu edelleen sekä tehostetun että erityisen tuen portaiden toteuttamiseen.

Koulukeskuksen kiinteistön tiloja tulisi, syyskuussa 2023 valmistuneen kiinteistöohjelma 2030 mukaan, tarkastella oppilasmäärän vähentyessä muuhun käyttötarkoitukseen. Toisaalta koulukeskukselta puuttuvat tällä hetkellä mm. neuvottelutilat, pienryhmä- ja yksilötyöskentelytilat. Myös hyvinvointialueelle vuokrattavat opiskeluhoiton työskentelytilat ovat varsin pienet ja epäkäytännölliset.

Perusopetus (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	354 045	0	354 045	359 242	101,5 %	5 197
Maksutuotot	15 000	0	15 000	16 757	111,7 %	1 757
Tuet ja avustukset	49 600	0	49 600	108 620	219,0 %	59 020
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	23	-	23
Toimintatuotot yht.	418 645	0	418 645	484 641	115,8 %	65 996
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-2 160 251	0	-2 160 251	-2 123 792	98,3 %	36 459
Palvelujen ostot	-1 106 589	0	-1 106 589	-1 135 210	102,6 %	-28 621
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-134 450	0	-134 450	-102 352	76,1 %	32 098
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-605 454	0	-605 454	-597 147	98,6 %	8 307
Toimintakulut yht.	-4 006 744	0	-4 006 744	-3 958 501	98,8 %	48 243
Toimintakate	-3 588 099	0	-3 588 099	-3 473 860	96,8 %	114 239
Poistot ja arvonalentumiset	-33 314	0	-33 314	-17 265	51,8 %	16 049
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-3 621 413	0	-3 621 413	-3 491 125	96,4 %	130 288

9.9.2.2. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta

TOIMINTA-AJATUS

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain mukaista perusopetuksen oppilaille suunnattua ohjattua toimintaa, jonka kokonaisuudesta kunta vastaa. Perusopetuslain mukaisesti Opetushallitus päättää aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä antamalla toimintaa varten perusteet, jonka pohjalta olemme laatineet paikallisen toimintasuunnitelman. Toivakassa käytämme toiminnan nimenä esi- ja perusopetuksen aamu- ja iltapäiväkerhotoiminta (APIP).

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaan ovat voineet hakeutua esioppilaiden varhaiskasvatusta täydentävän aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan lisäksi ensisijaisesti 1.–2. luokkien oppilaat sekä erityisen tuen päätöksellä myös 3.–9.-luokkalaisten oppilaat. Aamu- ja iltapäiväkerhotoiminta on maksullista. Asiakasmaksut perustuvat Toivakan kunnan sivistyslautakunnan 17.5. 2022 tekemään päätökseen. Aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaa on järjestetty Toivakan koulukeskuksella ja iltapäiväkerhotoimintaa Kankaisten kyläkoululla sekä kevät- että syyslukukaudella 2023. Aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnassa on toimittu esiopetus- ja kouluikäisten kerhotoiminnassa mukana olevien lasten ja ohjaajajhenkilöstön kanssa.

Keväällä 2023 koulukeskuksen aamukerhotoiminta on toiminut maanantaista perjantaihin klo 7–10, iltapäiväkerho maanantaista perjantaihin klo 13–17. Kankaisten kyläkoululla järjestetty iltapäiväkerhotoiminta on toiminut kello 13.15–16 maanantaista perjantaihin.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i> Arjen yhteistyötä tehdään lasten huoltajien lisäksi varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen sekä kirjaston, samoin mahdollisuuksien mukaan ulkopuolisten ohjaajien ja yhteistyökumppaneiden kanssa.	Toimivaan ja aitoon yhteistyöhön panostetaan arjen valinnoissa	Yhteistyö on luontevaa ja kaikkien arkea monipuolista- vaa ja rikastavaa. Toiminnan painopisteenä perusopetuksen kanssa yhteisesti valittu hyvinvointitaitojen kehittyminen.	Luonteva yhteistyö on toiminut arjessa ja hyvinvointitaitojen vahvistaminen on ollut toiminnan keskeisenä tavoitteena.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i> Hyödynnetään monipuolisesti sisätilojen sekä rakennettuja ja luonnon leikki- ja toimintapaikkoja.	Toimintaa järjestetään monipuolisesti eri tiloja ja ympäristöjä hyödyntäen.	Keskeistä on turvallisuus ja lasten viihtyminen.	Lasten viihtymiseen ja kasvatuksellisiin tavoitteisiin on panostettu, aikaa on järjestetty myös vapaalle leikille ja turvallisuudesta on pidetty hyvää huolta.

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Viestinnässä ja kohtaamisissa huoltajien kanssa pyritään kasvatuskumppaneina tukemaan rakentavasti lapsen kasvua ja kehitystä

Rakentava viestintä ja kohtaamiset huoltajien kanssa

Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen yhteistyössä koulun ja kodin kanssa.

Yhteistyö koulun ja yhteistyötä kodin kanssa on pyritty kehittämään kohtaamisissa ja erilaisissa viesteissä.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Lasten aamu- ja iltapäiväkerhotoiminta on pystytty järjestämään turvallisesti ja tavoitteellisesti. Lukuvuodelle 2023-2024 laadittu toimintasuunnitelma on riittävän konkreettinen ja toteuttamiskelpoinen, mutta jokainen ohjaaja tekee ohjaustyötä omalla persoonallaan ja tilanteet ovat osin ennakoimattomia ja etukäteen täysin mahdollittomia suunnitellakin lasten vaihtelevan läsnäolon, aamuisin kodin sekä iltapäivisin kouluarjen tapahtumien ja monien muiden aamuun ja iltapäiviin vaikuttavien asioiden vuoksi. Yhteistyö varhaiskasvatustilaa noudattavan esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen ja koululaisten aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan välillä ei ole täysin mutkatonta henkilöstömitoitusten vuoksi, mutta yhteistyötä pyritään jatkuvasti kehittämään.

9.9.3. Esiopetus

TOIMINTA-AJATUS

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan inklusion periaattein niin, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Lapset laajentavat sosiaalisia taitojaan ja osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla leikkiessään ja toimissaan, monipuolisessa vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Varhaiskasvatus, esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksella on suuri merkitys lapsen kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

Esiopetusta järjestetään Toivakan koulukeskuksessa maanantaista torstaihin ja Kankaisten kyläkoululla tiistaista perjantaihin perusopetuksen lukuvuoden työ- ja lomapäivien mukaisesti. Lisäksi esiopetusta ostetaan tarvittaessa varhaiskasvatuksen yhteydessä ostopalveluna.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Toivakan koulukeskuksessa on toteutettu pedagogisia yhteistyömuotoja ja monialaisia oppimiskokonaisuuksia varhaiskasvatuksen, esikoulun ja 1.–2.luokkien kesken. Kankaisten koulun esioppilaat ovat työskennelleet yhdysluokassa koulunkäynnin ohjaajan tuella tiistaista torstaihin hyödyntäen myös monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Esiopetuksen opettaja toimii koulukeskuksessa maanantaista torstaihin ja Kankaisten koululla perjantaisin.

Esiopetukseen on budjetoitu vuodelle 2023 yhteensä 255 627 euroa, mutta talousarvio ylitettiin 14 661 eurolla johtuen kohonneista kuljetuskustannuksista sekä siitä, että Kankaisten kyläkoulukiinteistön tilavuokra oli jäänyt talousarvioon huomioimatta.

Kankaisten koululla on ollut kahdeksan esioppilasta keväällä ja syksyllä 2023.

Kankaisten esiopetuksessa on oppilasennusteen (11.23) mukaan lukuvuonna 2024–2025 neljä lasta. Kankaisten kyläkoulun esiopetuksen lapsimäärä näyttää syntyvyyden mukaan lasketun oppilasennusteen mukaan putoavan kahteen lapseen lukuvuodelle 2028–2029.

Toivakan koulukeskuksen esiopetuksessa on keväällä 2023 ollut 23 lasta ja syksyllä 14 lasta. Oppilasennusteen (11/2023) mukaan esiopetuksen lapsimäärä on syntyvyyden mukaan ennustettuna lukuvuonna 2028–2029 16 lasta.

Toivakan koulukeskuksessa on ollut keväällä 2023 yksi esiopetuksen opettaja, kaksi koulunkäynnin ohjaajaa ja kaksi henkilökohtaista avustajaa. Syksyllä 2023 koulukeskuksen esiopetuksessa työskenteli esiopettajan kanssa ja yksi henkilökohtainen avustaja.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Yhteistyö yli hallinto- ja kuntarajojen sekä kolmannen sektorin kanssa	Palkallisen KulttuuriVakka-suunnitelman toimeenpano	KulttuuriVakka-suunnitelman toteuttaminen vuosikellomaisesti esiopetuksessa	On osallistuttu molemmissa esiopetusryhmissä vuosikellon toteuttamiseen.
Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä kolmannen sektorin kanssa	Laaditaan esiopetuksen opetussuunnitelman liitteeksi vuosikello varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyölle, jolle on jo pitkät perinteet sekä suunnitelma yhteistyölle kolmannen sektorin kanssa	Vuosikellon laatiminen esiopetussuunnitelman päivityksen yhteydessä ohjamaan yhteistyötä nivelvaiheissa yhtenäisellä opinpolulla sekä suunnitelma kolmannen sektorin yhteistyöstä	Kehittämistyö tekemättä, mutta toiminnassa huomioidaan jo voimassa oleva vuosikello. Keväällä järjestetty kaikille viisivuotiaille useampi vierailu esiopetukseen molemmilla kouluilla sekä tutustumispäivä huoltajien kanssa. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun. Alkuopetuksen kanssa tehtävä tiivis yhteistyö mahdollistaa turvallisen siirtymän kouluun. Kankaisten koululla 4H:n kanssa tehtävää yhteistyötä sekä molemmilla kouluilla seurakunnan lastenohjaajan järjestämiä tuokioita sekä yhteistyö MLL:n kanssa.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Hyvinvointioppimisen kehittäminen	Hyvinvointivuosisikellon toimeenpano	Oppilaiden hyvinvointiosaamisen edistyminen, hyvinvointivuosisikellon toteuttaminen	Hyvinvointioppimista on ohjannut esi- ja perusopetuksen hyvinvoinnin vuosikellon teemat. Toteuttaminen yhteistyössä esi- ja alkuopetuksen kesken.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Tiedonkulun ja viestinnän selkiyttäminen ja lisääminen myös kunnan vetovoimatekijänä	Monipuolistetaan viestintäkanavia ja eri viestintätapoja	Esikoulu-elämän tavoitteista ja arjesta viestimisestä dialogiin	Kankaisten kyläkoululla on käytössä esiopetuksen Pedanet-sivut. Instagram sekä koulukeskuksen Facebookia sekä varhaiskasvatuksen Instagramia on viestinnässä hyödynnetty.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Riskinä ja epävarmuustekijänä huolettavat opiskeluhuollon sekä laaja-alaisen erityisopetuksen tuen riittävyys suhteessa lasten varhaisen tuen tarpeisiin.

Esiopetus (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	18 185	0	18 185	22 681	124,7 %	4 496
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	300	0	300	976	325,5 %	676
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	18 485	0	18 485	23 657	128,0 %	5 172
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-145 666	0	-145 666	-127 269	87,4 %	18 397
Palvelujen ostot	-49 221	0	-49 221	-71 679	145,6 %	-22 458
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-16 750	0	-16 750	-9 459	56,5 %	7 291
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-57 605	0	-57 605	-80 742	140,2 %	-23 137
Toimintakulut yht.	-269 242	0	-269 242	-289 150	107,4 %	-19 908
Toimintakate	-250 757	0	-250 757	-265 493	105,9 %	-14 736
Poistot ja arvonalentumiset	-4 870	0	-4 870	-4 796	98,5 %	74
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-255 627	0	-255 627	-270 288	105,7 %	-14 661

9.9.4. Vapaa sivistystyö

TOIMINTA-AJATUS

Puulan seutuopisto järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.

Kansalaisopistossa järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Kansalaisopistossa korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Puulan seutuopisto on ajan hengen mukainen ja tulevaisuuden merkityksellinen ja ketterä toimija. Opisto on näkyvä ja innovatiivinen tiedon, taidon, taiteen ja kulttuurin oppimisympäristö. Se on vetovoimaisesta ja korkeasta laadustaan tunnettu toimija, joka reagoi kurssilaisten ja yhteiskunnan tarpeisiin asiakaslähtöisesti yhteistyössä kunnan ja paikallisten toimijoiden kanssa. Puulan seutuopisto on elinikäisen oppimisen tukija vauvasta vaariin.

Joutsan kunta on Puulan seutuopiston ylläpitäjäkunta ja opiston sijaintikunta. Muut sopimuskunnat ovat Kangasniemi ja Toivakka. Opiston sivutoimipiste sijaitsee Kangasniemen kunnassa. Opetustuntien määrästä päättävät vuosittain yhteistyökuntien kunnanhallitukset vahvistamalla oman kuntansa opetustuntimäärän. Puulan seutuopiston opistolautakunta vastaa opiston toiminnasta. Opetus on maksullista.

Toivakka tilasi 2000 opetustuntia vuodelle 2023, joista seutuopisto järjesti 1838 opetustuntia ja kahdeksan myyntipalvelukurssia. Kursseja suunniteltiin toteutettavaksi yhteensä 115, näistä toteutui 85. Talousarvioon varattiin 60 000 euroa, toteuma oli 48 954, 57 euroa.

Uusia kurssi-ideoita pyrittiin toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan ja jo toimiville kursseille järjestettiin jatkoa. Opetustarjonta oli tavoitteen mukaisesti monipuolista ja kohdentui eri-ikäisille kuntalaisille. Kursseja toteutettiin useammassa eri opetuspaikoissa. Opiskelijamäärä oli yhteensä 296.

Toivakassa järjestettiin opiston kevätlukukaudella näyttely ja järjestettiin musiikkikoulun matineat.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Monipuolinen ja laadukas kurssitarjonta	Kurssitoivekyselyt ja asiakas-palautekyselyt ja/tai -haastattelut, tilastot Osallistujamäärät, osallistujien ikäjakauma, tilastot -paljonko erilaisia kursseja on toteutunut eri kunnissa	Kyselyjen pohjalta kehitetään kurssitoimintaa kaikenikäisille.	Toivakassa toteutui asiakaspalvelukyselyn perusteella uutena koristeveistokurssi.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Virtuaalinen kurssitarjonta perinteisen kurssitarjonnan lisäksi	Kurssien tarjoaminen vauvasta vaariin	Huomioidaan erityisesti nuoret ja ikääntyvät kuntalaiset	Kursseja tarjottiin kaikenikäisille, mutta joitakin kursseja jouduttiin perumaan vähäisen ilmoittautumis- ja osallistujamäärän vuoksi.
Terveysten, mielenterveyden ja jaksamisen edistäminen	Kurssitarjonnassa liikuntaa, terveyttä ja mielenterveyttä edistäviä luentoja ja ryhmiä.	Toteutuvia luentoja ja ryhmiä, hyvinvoivat kuntalaiset	Kursseja pyrittiin tarjoamaan monipuolisesti.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Seutuopiston tiedon, taidon, taiteen ja kulttuurin oppimisympäristön tunnettavuus seutukunnissa	Monipuolinen ja ketterä kurssitarjonta	Opiskelija- ja kurssimäärät	Kursseja toteutui yhteensä 85 ja opiskelijoita oli yhteensä 296.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Puulan seutuopiston rehtori on vaihtunut lyhyellä aikavälillä kaksikin kertaa ja sillä on ollut oma vaikutuksensa toiminnallisten tavoitteiden toteutumiseen.

Vapaa sivistystyö (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	0	0	0	0	-	0
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	0	0	0	0	-	0
Palvelujen ostot	-60 000	0	-60 000	-48 955	81,6 %	11 045
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	0	0	0	-	0
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-40 340	0	-40 340	-46 089	114,3 %	-5 749
Toimintakulut yht.	-100 340	0	-100 340	-95 044	94,7 %	5 296
Toimintakate	-100 340	0	-100 340	-95 044	94,7 %	5 296
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-100 340	0	-100 340	-95 044	94,7 %	5 296

9.9.5. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut

9.9.5.1. Kirjasto

TOIMINTA-AJATUS

Kirjasto tarjoaa kuntalaisille tietopalvelua ja tukee kuntalaisten kulttuuri- ja kirjallisuusharrastusta. Kirjasto toimii osana Keski-kirjastot –kirjastoverkkoa ja kehittää toimintojaan yhdessä muiden keskisuomalaisten kirjastojen kanssa. Seutuyhteistyö mahdollistaa asiakkaille kaikkien seudun yleisten kirjastojen maksuttoman käytön. Omatoimikirjaston ansiosta aukioloajat ovat laajat.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Kirjaston talousarvioon vuodelle 2023 varattiin 189 256 euroa, toteuma oli 174 434 euroa (92,2 %).

Toivakan kunnan kirjastopalvelujen tavoitteena on ollut olla kunnan hyvinvointipalveluiden ytimessä sekä edistää esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Kirjaston kokoelmatyössä on otettu mahdollisuuksien mukaan huomioon eri kielivähemmistöt, erilaiset oppijat ja lukemisesteiset. Kirjasto järjesti yhteistyössä kunnan hyvinvointisuunnittelijan kanssa kielikahvilatoimintaa maahanmuuttajille 12 kertaa. Monikielisen kirjaston palveluita hyödynnettiin vieraskielisen aineiston tarjonnassa omien hankintojen lisäksi. Kehittämiskohteeksi vuonna 2022 otettua kirjaston kotipalvelua tarjottiin edelleen vuonna 2023 sekä lisättiin viestintää kotona asuvien ikäihmisten saavuttamiseksi. Selkokielistä kirjallisuutta, kirjaston kotipalvelua ja Celia-kirjaston palveluita esiteltiin eri kohderyhmille. Kotisivuille lisättiin Kirjastopalveluita kotiin –osio. Yksittäisiä kotipalveluasiakkaita kirjastolle ei ilmoittautunut. Hoivakodille tarjottiin palveluita ja kirjastonhoitaja kävi kerran kuussa pitämässä siellä kirjastotunteja.

Suunnitelmallista kirjastoyhteistyötä jatkettiin varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kanssa. Lukuliikahdus kirjastoon –monilukutaitosuunnitelman mukaiset ohjatut kirjastonkäytön opetukset saatiin järjestettyä suunnitelman mukaisesti. Toiminnallisissa tunneissa yhteistyökumppanina oli 4H-yhdistys. Kirjastoavustaja kävi pitämässä kirjavinkkausta yhteensä 14 ryhmälle. Kirjasto osallistui myös kesämarkkinoille. Vuosi oli tapahtumien suhteen erityisen vilkas ja uutena aloitettiin kirjaston demokratiatehtävään liittyvät kuntalaisillat yhteistyössä kunnan muiden toimijoiden kanssa.

Kirjaston henkilökuntaan kuuluivat kirjastonhoitaja (100 %), osa-aikainen kirjastoavustaja (60 %) sekä hallinnollisia tehtäviä hoitava rehtori-sivustysjohtaja, kirjastonjohtaja (5,73 %). Lisäksi kirjastolla oli avotyöntekijä 6 tuntia/viikko muovittamassa ja muissa avustavissa tehtävissä.

Kirjasto vastasi omalta osaltaan kuntalaisten digiosaamisen tarpeisiin tarjoamalla tiloja, laitteita ja erilaisia opastuksia yhteistyöverkostoja hyödyntäen. Digitutorin vastaanottoa järjestettiin seitsemän kertaa.

Omatomikirjasto päivitettiin keväällä Open+ -järjestelmäksi ja kirjautumisyksikkö sekä lainaus/palautusautomaatti uusittiin. Kirjaston talousarvioon oli varattu päivitystä varten määrärahat, mutta toteutui investointina. Alkuvaikeuksien jälkeen järjestelmä on ollut vakaa ja luotettava.

Kokonaislainaus v. 2023 oli 39637 kpl (v. 2022 40059 lainaa). Kävijämäärä v. 2023 oli 21839 (v. 2022 14157). E-lehtien käyttökertoja oli 5131, jossa on kasvua 17,3 % vuoteen 2022. E-kirjojen ja e-äänikirjojen käyttökertoja oli 874, jossa on kasvua edelliseen vuoteen 22,8 %. Omatomikirjastoon kirjaututtiin yhteensä 4490 kertaa (v. 2022 4080 kertaa).

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Kuntalaisille annetaan mahdollisuus osallistua kirjasto- ja palveluiden kehittämiseen.	Vuosittainen asiakas- ja palvelukysely. Lisäksi mahdollistetaan jatkuva palautteen antaminen ja seurataan palautteita säännöllisesti.	Säännöllisesti käytössä oleva asiakastyytyväisyyskysely kerran vuodessa.	<p>Toteutettiin kysely opettajille monilukutaitosuunnitelman sisällöistä. Vastausten perusteella valittiin kirjailijavieras yläluokille. Tulosten perusteella voidaan myös päivittää suunnitelmaa jatkossa ja kohdentaa resurssit eniten toivottuihin palveluihin.</p> <p>Toinen kysely kohdistettiin kesätoivakkalaisille. Saatiin kiitosta palvelusta, omatomi kirjastosta, pelimahdollisuudesta. Arvosana asteikolla 1-5 oli 4,6. Kehitystoiveita oli lukolisesta kaapista akkulaitteiden lataamiseen, laajemmasta musiikki-osastosta sekä urheiluvälineiden lainauksesta.</p> <p>Jatkuvaa palautetta sekä hankintaehdotuksia saattoi antaa usealla tavalla: nettilomakkeella, kirjastotilassa palautelaatikkoon, somekanavissa ja asiakaspalvelun yhteydessä.</p>

Uuden ajan maalaisydylli

Kirjasto arjen hyvinvoinnin ytimessä

Henkilökunnan tavoitettavuus, asiakaspalvelukoulutus sekä tilojen esteettömyys. Digitaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen digineuvontaa tarjoamalla.

Turvallinen tila kaikille sekä palvelu- että omatoimiaikoina. Asiakkaat kokevat, että kirjastossa on turvallista viettää aikaa ja asioida. Digineuvontaa tarjotaan kuukausittain digitutortointana.

Omatoimikirjaston käyttöä on seurattu, asiakkailta ei ole saatu viestejä tilan rauhattomuudesta tai väärinkäytöksistä omatoimiaikoina. Henkilökunta on puuttanut tarvittaessa häiritsevään käyttöön palveluaikoina.

Digitutorille on päässyt keran kuukaudessa lukuun ottamatta kesäkuukausia.

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Kirjastopalvelut tunnetuksi; kirjasto on hyvinvointipalvelu, jonka tavoittaa kaikissa elämäntilanteissa.

Yhdenmukainen verkko- ja someviestintä kunnan muiden toimijoiden kanssa, kirjastopalvelujen esittely eri kohderyhmille

Uusia kirjastonkäyttäjiä kuntalaisista ja kesäasukkaista.

Hyvinvointipalvelut ottivat käyttöön yhteiset sometilit Instagramissa ja Facebookissa (kirjasto, kulttuuri, vapaa-aika ja hyvinvointipalvelut).

Kirjastopalveluja on esitelty Nisulan kyläläisille, senioripäivässä, maahanmuuttajien kielikahvilassa sekä MLL:n perhekahvilan väelle.

9.9.5.2. Kulttuuripalvelut

TOIMINTA-AJATUS

Kulttuuripalveluiden tehtävänä on tuottaa kuntalaisille vauvasta vaariin hyvinvointia, virkistystä ja elämyksiä sekä osallistaa kuntalaisia, yhdistyksiä ja järjestöjä mukaan kulttuurin tuottamiseen.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Kulttuuripalveluiden talousarvioon vuodelle 2023 varattiin 9 373 euroa, toteuma oli 7 066 (75,4 %).

Toivakan kunnan kulttuuripalveluista vastasi kulttuuri- ja vapaa-aikasuunnittelija, jonka työstä kulttuuripalveluiden hoitamiseen kuluu 10 %. Tehtävää hoitamaan valittiin opintovapaan sijainen alkaen 8.8.2023.

Lapset ja nuoret kattava Toivakan KulttuuriVakka- suunnitelma päivitettiin osallistamalla suunnitteluun myös kuntalaiset ja järjestöt. Kaikkien kuntalaisten yhteistä KulttuuriVakka-suunnitelmaa alettiin toteuttaa vuosikellomaisesti vuoden 2023 alusta lähtien. Kulttuurisuunnitelman sisällä on lasten- ja nuortenkulttuurin yhteistyöverkoston Kulttuuriantan Toivakan suunnitelma.

Kulttuurin määrärahat keskitettiin tilikauden ajaksi yhdelle kustannuspaikalle. Kulttuuripalvelut tuotti yhteisöllistä toimintaa yksittäisinä ja toistuvina tapahtumina. Yksittäisinä perinteisinä tapahtumina kulttuuripalvelut oli mukana järjestämässä maaliskuussa naistenpäivän tapahtumaa sekä itsenäisyyspäivän juhlallisuuksia joulukuussa. Muina yksittäisinä tapahtumina tarjottiin helmikuussa Kulttuurianta-yhteistyön kautta yhteistyössä kirjaston kanssa 8. luokkalaisille mediakasvatustyöpaja. Lokakuussa tarjottiin puitteet ja järjesteltiin It's Showtime -sirkusesitys Toivakan koulukeskuksella. Marraskuussa järjestettiin varhaiskasvatusikäisistä aina nuorimille peruskoululaisille Tunteellinen Siili -runokonsertit Toivakan koulukeskuksella ja Kankaisen kyläkoululla sekä joulukuussa varhaiskasvatusikäisten teatterivierailu Jyväskylään. Toistuvasti on tarjottu kolmannelle sektorille edellytykset kulttuuritoiminnan järjestämiseen kunnan tiloissa.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa tehtiin yhteistyötä sisäisenä tiedonvälityksenä kuntaan tarjotuista kulttuuripalveluista. Lisäksi kulttuuritapahtumista viestittiin kunnan viestintäkanavissa.

Kirjasto- ja kulttuuripalveluiden asukaskohtainen kustannus oli mukaan 77 euroa per asukas.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i> Kulttuurin ja taiteen keinoin vahvistettu kuntalaisten hyvinvointi, terveys, osallisuus ja yhteisöllisyys.	Monipuolisten kulttuuripalvelujen suunnitteleminen ja toteuttaminen kuntalaisten ja kulttuurin ammattilaisten yhteistyönä. Keskitetään kulttuurimäärärahat kulttuuripalveluihin tavoitteena vahvistaa suunnitelmallisuutta ja yhteistyötä, yksinkertaistaa ja selkiyttää lasten ja nuorten kulttuuritoiminnan järjestämistä ja saada muodostettua kulttuuritarjonnasta ja varatusta resurssista sekä kulttuuritarjonnasta kokonaiskäsitys. Valinnat tullaan tekemään yhteisesti.	Toivakan vauvasta vaariin – KulttuuriVAKka-kulttuurisuunnitelman valmistuminen. Kulttuuripalvelujen tuottaman kuntalaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden näkyväksi tekeminen arviointikyselyillä.	Kulttuuripalveluita toteutettiin Kulttuuriaitta-yhteistyönä ja tarjottiin kolmannen sektorin toimijoille edellytykset järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Arviointikyselyä ei toteutettu. Kulttuurimäärärahat keskitettiin kulttuuripalveluihin, mikä oli toimiva käytäntö kulttuurituottamisen näkökulmasta ja kokonaiskuvan hahmottamisen kannalta.
<i>Uuden ajan maalaisydylli</i> Omista, vahvoista juurista ponnistava, omanarvonsa ja kulttuurinsa tunteva Vakka-ukon kunta.	Perustetaan Vakka-Perhe: Vakka-ukko, Vakka-akka ja Vakka-kakarot.	Vakka-ukko perheineen toimii Toivakan kulttuurilähettiläänä sekä kunnan omissa tapahtumissa että brändilähettiläänä maakunnan ja valtakunnan messuilla ja markkinoilla.	Vakka-Perhettä ei perustettu.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i> Omaleimaista kulttuurin arkea ja juhlaa elävä Toivakka-yhteisö, jossa kuntalaisten on kotoisaa olla ja joka tunnetaan maakunnallisesti ja valtakunnallisesti.	Järjestetään kuntalaisten koontumismahdollisuuksia erilaisten toivakkalaisten kulttuuriteemojen äärelle toimintaan ja tapahtumiin.	Tehdään tunnettavuus/-imagokysely Toivakan kylänraitilla, Jyväskylän kävelykadulla sekä sähköisesti. Yksi kysely vuoden aikana ja tulosten analysointi. Toivakan tunnettavuuden lisääntyminen.	Tunnettavuus- tai imagokyselyä ei toteutettu. Kokoon-tumismahdollisuuksia järjestettiin erilaisten tapahtumien yhteydessä.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Kirjastopalvelut

Syksyllä käynnistettiin YT-neuvottelut kunnassa ja yhteistoimintaneuvottelujen jälkeen kunnanvaltuusto päätti lakkauttaa kirjastoavustajan osa-aikaisen tehtävän. Kunnan kirjasto on lakisääteinen palvelu, jolla on kirjastolain mukaisia tehtäviä, joiden hoitamiseksi tarvitaan kirjastoalan

koulutuksen saanutta henkilöstöä. Henkilökunnan määrän väheneminen tulee vaikuttamaan heikentävästi kirjaston arkeen ja palvelujen saatavuuteen, erityisesti perusopetukselle tarjottaviin kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opetustunteihin sekä muuhun tapahtumatuotantoon.

Kulttuuripalvelut

Kulttuurin osalta riskit ja epävarmuustekijät liittyvät kulttuuritoiminnan kehittämistarpeisiin ja mahdollisuuksiin kiristyvän kuntatalouden kehityksessä. Kulttuuritoiminnan kehittämistarpeet koskevat muun muassa kulttuurin hyvinvointivaikutusten esiin tuomista ja sen osoittamista, kuinka kulttuuri on osa jokapäiväistä arkea eikä vain yksittäisiä tapahtumia. Epävarmuustekijänä on myös syksyn YT-neuvottelujen vaikutukset jatkossa kulttuuritoimintojen järjestämiseen kirjastolla.

Kaikenikäiset kuntalaiset kattava Kulttuurivakka on toistaiseksi kesken. Vakka-perhettä ja tunnettavuus- tai imagokyselyä ei järjestetty, koska resurssit haluttiin käyttää suoraan kulttuurin tuottamiseen.

Kulttuuri- ja kirjastopalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	1 596	-	1 596
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	727	0	727	219	30,1 %	-508
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	547	-	547
Toimintatuotot yht.	727	0	727	2 362	324,9 %	1 635
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-86 181	0	-86 181	-75 887	88,1 %	10 294
Palvelujen ostot	-32 988	0	-32 988	-23 509	71,3 %	9 479
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-28 900	0	-28 900	-19 421	67,2 %	9 479
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-52 360	0	-52 360	-64 019	122,3 %	-11 659
Toimintakulut yht.	-200 429	0	-200 429	-182 835	91,2 %	17 594
Toimintakate	-199 702	0	-199 702	-180 473	90,4 %	19 229
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	-299	-	-299
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-199 702	0	-199 702	-180 772	90,5 %	18 930

9.9.6. Vapaa-ajan palvelut

TOIMINTA-AJATUS

Vapaa-aikapalvelut tuottaa ja kehittää sekä osallistaa kuntalaisia suunnittelemaan ja tuottamaan monipuolisia, hyvinvointia tukevia vapaa-aikapalveluja ja -tapahtumia kaikenikäisille toivakkalaisille.

Valtion hankeavustuksen turvin kehitetään lisäksi harrastamisen Suomen mallia ja aluehallintoviraston hankerahoituksella parannetaan luonnon lähivirkistysalueita.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Vapaa-aikapalveluiden talousarvio vuodelle 2023 oli 317 904 euroa, toteuma 216 670 euroa (68,2 %), josta muodostui asukaskohtaiseksi kustannukseksi 91 euroa per asukas.

Vapaa-aikapalvelut tuotti yhteisöllisyyttä lisääviä palveluita ja tapahtumia. Yksittäisinä tapahtumina järjestettiin kesäkuussa Avoimet kylät -päivän tapahtuma yhteistyössä eri sektorien toimijoiden kanssa, lasten kesäkerho 1.–3. luokkalaisille ja Rantapiknik-tapahtuma yhdessä Toivakan-Joutsan 4H-yhdistyksen kanssa. Joulukuussa järjestettiin Toivakan joulumyyjäiset uudella, laajentuneella konseptilla liikuntasalin lisäksi Vanhassa Pappilassa.

Toistuvina tapahtumina vapaa-aikapalvelut tuotti Soppaa ja seurustelua -tapahtumia Nisulan kyläseuran ja Toivakan evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa keväällä ja syksyllä.

Vapaa-aikapalvelut koordinoi harrastamisen Suomen mallia Toivakassa koko lukuvuoden ajan. Keväällä toteutettiin Safkakokki-kokkauskerho, Sirkuskerho ja Parkour-kerho. Syksyllä käynnistyi uusi hankekausi, jonka aikana koordinoitiin kirkonkylällä koira-avusteista tunnekasvatusta tarjoavaa Tunneturre-kerhoa ja Sirkuskerhoa sekä Kankaisten kyläkoululla järjestettävää monilajikerhoa.

Vapaa-aikapalvelut koordinoi toimintojen ja tapahtumien toteuttamisen tilantarvetta ja varauksia koko tilikauden ajan. Lisäksi yhteistyössä kuntaympäristöpalveluiden kanssa parannettiin luonnon lähivirkistysalueita: muun muassa Perinnepolun kyltit uusittiin ja polun pohjaa paranneltiin loppukesän aikana.

Hyvinvointipalveluille (kirjasto, kulttuuri, vapaa-aikapalvelut, nuoriso ja hyvinvointi) perustettiin yhteiset sosiaalisen median tilit Meta-alustoille Instagramiin ja Facebookiin. Vapaa-aikapalvelut perusti syksyllä yhdistyksille tarkoitettua sähköpostilistan helpottamaan muun muassa vapaa-aikaan liittyvää keskitettyä viestintää. Marraskuussa Toivakassa otettiin yhteistyössä yhdistysten kanssa käyttöön Lähellä.fi-palvelu, joka kokoaa eri toimijoiden toimintoja yhteen palveluun ja nähtäville kunnan verkkosivuille leijukkeen avulla.

Vapaa-aikapalveluiden henkilötyövuosilukema oli 0,4 htv, joka koostui kulttuuri- ja vapaa-aikasuunnittelijan 40 %:n vapaa-aikaan käytetystä työajasta. Kulttuuri- ja vapaa-aikasihteerin nimitys vaihtui suunnittelijaksi 1.8.2023 alkaen, virka toimeksi ja vakituinen työntekijä vaihtui opintovapaan sijaiseksi 8.8.2023 alkaen.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Hyvinvointia monipuolisesti tukevat ja edistävät, kuntalaislähtöiset vapaa-ajanpalvelut.	Laaditaan yhteisöllisesti osallistaen toimintasuunnitelma vapaa-ajan toiminoille sekä toteutetaan vuosittainen asiakaskysely.	Laadukkaiden ja hyvinvointia lisäävien vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen kuntalaisten tarpeet huomioiden resurssien puitteissa.	Vapaa-ajan toimintasuunnitelmaa ei vielä laadittu, vaan yhteisöjen iltatapahtumassa päätettiin aloittaa toimintasuunnitelmatyö kartoittamalla ensin vuosikellomaisesti kuntayhteisön eli kuntaorganisaation sekä yksityisen ja kolmannen sektorin vuosittaisia toimintoja. Vapaa-ajanpalveluita tarjottiin tavoitetason mukaisesti eri ikäisille kuntalaisille.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Vapaa-aikapalvelut järjestää monipuolisen valikoiman yksilöllisiä ja yhteisöllisiä harrastusmahdollisuuksia.	Pilotoidaan yhteinen suunnittelu- ja toteutusprosessi: vapaa-ajan kumppanuuspöytä. Järjestetään tapahtuma, johon kootaan kaikki vapaa-ajan palvelut ja eri harrastusmahdollisuudet tutustuttavaksi ja kiinnostusta herättämään.	Tehdään näkyväksi kunnan vapaa-ajan palvelut ja harrastusmahdollisuudet.	Vapaa-ajan kumppanuuspöydän toteutus liittyy edellisessä strategisessa painopisteessä kuvattuun yhteisöjen iltaan ja siellä suunnitelluille jatkotoimenpiteille, muun muassa yhteisöjen säännöllisille tapaamisille. Vapaa-ajanpalvelut ja harrastusmahdolliset kokoavaa tapahtumaa ei koottu, vaan järjestettiin monipuolisesti yksittäisiä liikuntatapahtumia erilaisilla liikuntapaikoilla.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Vauvasta vaariin kuntalaisten hyvinvointia tukevat ja edistävät, monipuoliset vapaa-ajanpalvelut, jotka houkuttelevat myös kuntaan muuttavia.	Järjestetään Toivakka Goes To Jyväskylä Satama And Kävelykatu – tempaus.	Selvitetään ja lisätään Toivakan tunnettavuutta ja "imua."	Tempausta ei järjestetty.

9.9.6.1. Liikuntapalvelut

TOIMINTA-AJATUS

Liikuntapalveluiden tehtävänä on edistää liikunnallista elämäntapaa, harrastamista sekä edistää liikuntapalvelujen saatavuutta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Liikuntapalvelut tarjoaa vuoroja sisäliikuntatiloihin ja ulkoliikuntapaikoille sekä järjestää liikuntatapahtumia yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Tilojen ja alueiden hoidosta vastaa kuntaympäristöpalvelut.

Liikuntapalvelut tuotti erilaisia yhteisöllisyyttä lisääviä palveluita ja tapahtumia. Yksittäisinä tapahtumina järjestettiin huhtikuussa yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Toivakan yhdistyksen kanssa laskettelureissu 4.–9. luokkalaisille. Järjestöyhteistyönä järjestettiin keuhkotalvella Kuutamoulokoiluilta sekä yhdessä Itä-Päijänteen Rasti ry:n kanssa unelmien liikuntapäivänä toukokuussa suunnistusaiheinen perheseikkailu ja kuntorastikauden avaus. Kesällä 2023 liikuntapalvelut koordinoi ulmaopetuksen järjestämistä, järjesti kesäkuussa sauvakävely- ja ulkokuntosalijumppatapahtuman ja tarjosi yhteistyössä kuntaympäristöpalveluiden kanssa puitteet frisbeegolf-kisoille elokuun lopussa. Liikuntapalvelut järjesti syyskuussa yleisurheilun pitäjänmestaruuskisat yhteistyössä Toivakan Rivakka ry:n kanssa ja Esperin Soivakan Topakka-kuntosalilla kuntosalilaitteisiin tutustumiskerran senioreille.

Liikuntapalvelut tarjosi liikuntasalissa toistuvina tapahtumina koko tilikauden ajan matalan kynnyksen maksuttomia koripallo- ja salibandyharrastevuoroja. Yhteistyönä Esperin Soivakan kanssa tarjottiin kuntalaisille hoivakotiin sijoitettujen, liikuntarajoitteisille soveltuvien kuntosalilaitteiden käyttövuoroja.

Liikuntapalvelut koordinoi liikuntapaikkojen käyttöä tilavarauksin sekä hyödyntämällä liikuntapaikkoja erilaisten edellä kuvattujen palveluiden ja tapahtumien järjestämiseen. Liikuntapalveluissa tehtiin yhteistyötä liikuntapaikkojen ylläpitämisessä kuntaympäristöpalveluiden kanssa. Liikuntapalveluihin ja liikuntapaikkoihin liittyvää viestintää tehtiin sosiaalisessa mediassa läpi tilikauden.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden tukeminen monipuolista liikkumista mahdollistamalla.	Hyvinvoinnin ja liikuntaharrastuneisuuden selvitys kuntalaisia ja yhteisöjä osallistamalla ja liikkuva elämäntapa mahdollistamalla.	Kuntalaisten hyvinvoinnin ja kunnon ylläpito ja kehittyminen liikunnalliseen elämäntapaan innostamalla.	Hyvinvoinnin ja liikuntaharrastuneisuuden selvitystä ei toteutettu vapaa-aikapalveluiden toimesta. Tavoitetaso toteutui. Kuntalaisten hyvinvointia ja kunnon ylläpitoa tuettiin erilaisilla maksuttomilla liikuntavuoroilla tai yhdistyksille alennettuun hintaan tarjotuilla lasten ja nuorten vuoroilla.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Hyvinvoivat ja aktiivisesti omaan fyysiseen ja henkiseen kuntoon panostavat kuntalaiset.	Lihaskuntaa, liikkuvuutta ja fyysistä kuntoa edistäviä pieniä kampanjoita. Valitaan vuoden 2023 liikuvien toivakkalainen VakkaUkko/ Vakka-Akka	Yhteisöllisen liikkuvan elämäntavan edistäminen.	Kuntalaisille järjestettiin yksittäisiä liikuntatapahtumia. Liikuntaympäristöjä kehitettiin muun muassa avaamalla ulkokuntosali. VakkaUkko/ Vakka-Akkaa ei valittu
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Toivakan kunnan ja urheilujärjestöjen vahvaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen mainetta vahvistetaan edelleen.	Frisbeegolf-radan valtakunnallinen markkinointi harrastajille ja kilpailujen järjestäminen radalla.	Viestintä Toivakan monipuolisista liikuntapaikoista vetovoimatekijänä	Liikuntapalvelut tuki frisbeegolf-radan avajaiskisoja mainostamalla kisoja sosiaalisessa mediassa ja verkkosivulla. Toivakan monipuolisista liikuntapaikoista viestittiin sosiaalisessa mediassa säännöllisesti.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Vaikka vapaa-aikapalvelut on pysyneet kokonaisuutena budjetissa, on vapaa-aikapalveluiden sisällä mm. palkoissa joitakin ylityksiä johtuen syistä, joita ei ole voitu ennakoita talousarviovaiheessa. Talousarviota laadittaessa suunnittelusta on jäänyt huomioimatta asiakaspalveluiden osto muilta, joka sisältää uimakoulun opetus- ja järjestämiskulut.

Liikuntapalveluissa on maastopyöräreittiin liittyvä ylitys koskien reitin liittämistä Outdooractive-karttapalveluun. Perinnepolun kyllit uusittiin ja työstä koitui arvioitua suurempia kuluja. Kuntosalin kuluissa on pieni ylitys, sillä kuntosalin kulunvalvonnan sähkölukkojen käyttöönotto siirtyi vuodelle 2023.

Toiminnalliset riskit koskevat toimenpidetasoa. Vapaa-aikapalveluissa ei järjestetty Toivakka Goes To Jyväskylä Satama And Kävelykatu –tempausta, sillä strategisten tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävät resurssit ohjattiin muualle. Sen sijaan vapaa-aikapalveluista viestittiin aktiivisesti kunnan viestintäkanavissa. Liikuntapalveluissa ei valittu kunnan liikkuvinta VakkaUkkoa tai Vakka-Akkaa, koska liikunta-aktiivisuutta on haastavaa mitata ja vertailla –mittaamiselle tarvittaisiin omat resurssinsa.

Vapaa-aikapalveluiden ja liikuntapalveluiden epävarmuustekijät liittyvät yhteiskunnallisiin muutossuuntiin. Kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyönä toteutetuissa vapaa-ajantoiminnoissa haasteena on esimerkiksi kolmannella sektorilla vapaaehtoistyön kasautuminen yksittäisille henkilöille ja sen myötä vapaaehtoisten jaksaminen. Pienellä paikkakunnalla kolmas sektori on erityisen haavoittuvainen, sillä tekijöitä on jo muutenkin vähemmän. Lisäksi palveluiden tuottamisessa haasteena on palveluihin osallistuvilla ihmisillä käytettävissä oleva aika ja toimintaan sitoutuminen. Kiireisen opiskelu- ja työelämän sekä perhearjen keskellä voi olla haastavaa sitoutua järjestettävään toimintaan. Lisäksi nuorison osalta vapaa-aikapalvelut kilpailevat muiden nuoria kiinnostavien vapaa-ajan mahdollisuuksien kanssa. Muihin epävarmuustekijöihin Toivakassa lukeutuu liikuntapalvelujen osalta kuntosalin tilojen laajentaminen tai muut ratkaisut, joiden suunnittelu on vielä kesken.

Vapaa-ajan palvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	5 000	0	5 000	9 832	196,6 %	4 832
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	12 250	0	12 250	4 025	32,9 %	-8 225
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	944	-	944
Toimintatuotot yht.	17 250	0	17 250	14 801	85,8 %	-2 449
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-24 695	0	-24 695	-20 740	84,0 %	3 955
Palvelujen ostot	-22 208	0	-22 208	-20 078	90,4 %	2 130
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-28 720	0	-28 720	-8 368	29,1 %	20 352
Avustukset	-500	0	-500	-741	148,2 %	-241
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-205 061	0	-205 061	-179 011	87,3 %	26 050
Toimintakulut yht.	-281 184	0	-281 184	-228 938	81,4 %	52 246
Toimintakate	-263 934	0	-263 934	-214 137	81,1 %	49 797
Poistot ja arvonalentumiset	-53 970	0	-53 970	-2 533	4,7 %	51 437
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-317 904	0	-317 904	-216 670	68,2 %	101 234

9.9.7. Varhaiskasvatus

TOIMINTA-AJATUS

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina. Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus varhaiskasvatuspaikkaan tarpeen mukaan.

Lasten varhaiskasvatus sisältää kunnallisen varhaiskasvatuksen, kunnan kustantaman Kelan maksaman lasten kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen sekä yksityisen hoidon palveluseteliin. Kunnallista varhaiskasvatusta toteutetaan vuoropäiväkotitouhuvakassa, jossa toimii kahdessa rakennuksessa 1 – 2 – vuotiaiden, 3 - 4 – vuotiaiden sekä 5-vuotiaiden ryhmät. Lisäksi varhaiskasvatuspalvelua annetaan Kankaisilla Ruuhiryhmässä ja Toivakan koulukeskuksen esiopetustiloissa. Palvelusetelillä tarjotaan yksityistä perhepäivähoitoa Toivakassa. Varhaiskasvatusta järjestetään myös seudullisesti Jyvässeudun päivähoitoverkostokuntien ja tarvittaessa muidenkin lähikuntien palveluissa ostopalveluina. Avoimia varhaiskasvatuspalveluita ei tarjottu.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Varhaiskasvatuksen talousarvio oli muutoksineen 1 340 292 euroa ja toteuma 1 319 198 euroa. Talousarvio toteutui 98,4 %.

Varhaiskasvatuksen nettokustannukset olivat 556,85 €/ asukas.

Varhaiskasvatuksen lapsikohtaiset nettokustannukset olivat 14 158 € / lapsi. (Jakajana varhaiskasvatuspalveluissa vuoden 2023 lopussa olleet 76 lasta. Lapsikohtaisten kustannusten laskennassa ei ole huomioitu Kelalle maksettua kunnan osuutta kotihoidon tuesta.)

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta ja jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen ja turvalliseen varhaiskasvatukseen sekä oikeanaikaista tukea omaan kasvuunsa, kehitykseensä ja oppimiseensa.

Varhaiskasvatuslain viimeaikaisten muutosten vuoksi kunnan on varmistettava, että päiväkodeissa on riittävät ja toimivat sijais- sekä muut varajärjestelyt myös henkilöstön äkillisiin ja yllättäviin poissaolotilanteisiin.

Asiakasmaksulain muutoksessa huoltajien tulorajoja on korotettu 31 % ja sisaralennus on muuttumassa 1.3.2023 lähtien. Talousarviossa huomioitu hoitopäivämaksutuottojen 20 % alenema on toteutunut 33 prosenttisena.

Uudistettu laki varhaiskasvatuksesta toi mukanaan suuren muutoksen lapsille tarjottavaan kehityksen ja oppimisen tukeen. Lakimuutoksen myötä on ollut entistä tarkemmin määriteltävä kolmiportaisen tuen mallin mukaan tuen tasot ja muodot sekä se, miten tukea annetaan.

Päiväkodissa tulee kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on varhaiskasvatuslain (540/2018) 26–28 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus, enintään seitsemää

enemmän kuin viisi tuntia päivässä varhaiskasvatuksessa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden. Talousarviossa mitoitustekstissä oli virheellisesti suhdelukuna enintään kahdeksan kolme vuotta täyttänyttä lasta yhtä kasvatustavastuussa olevaa henkilöstöä kohden.

Enintään neljää alle kolmivuotiaista lasta kohden tulee päiväkodissa kasvatust-, opetus- ja hoitotehtävissä samoin olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Päiväkodissa tulee kasvatust-, opetus- ja hoitotehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on 1 momentissa mainittu ammatillinen kelpoisuus enintään 13 enintään viisi tuntia päivässä varhaiskasvatuksessa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden.

Mitoituksesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Asetuksessa voidaan säätää suhdeluvut erikseen vähintään kolme vuotta täyttäneille ja alle kolmivuotiaille lapsille sekä suhdeluvut erikseen enintään viisi tuntia päivässä varhaiskasvatuksessa oleville ja enemmän kuin viisi tuntia päivässä järjestettävässä varhaiskasvatuksessa oleville kolme vuotta täyttäneille lapsille.

Jos päiväkodissa on yksi tai useampi vammaisen tai muuten tuen tarpeessa oleva lapsi, on tämä otettava huomioon lasten taikka 1 momentissa tarkoitettujen henkilöitten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten avustajaa. Avustajaa ei lueta 1 momentissa tarkoitettuun mitoitukseen.

Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea varhaiskasvatuksen tehtävissä olevaa 1 momentissa tarkoitettua henkilöä vastaava määrä lapsia.

Toivakan kunnan varhaiskasvatuksessa on kaksi päiväkotia, Touhuvakka ja Ruuhiryhmä, esiopetuksen varhaiskasvatusta täydentävän iltapäiväkerhotoiminnan ryhmä kirkonkylän koululla sekä yksi yksityinen palvelusetelituottaja perhepäivähoitajana. Vuonna 2023 varhaiskasvatuspaikkoja ostettiin kunnallisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta neljälletoista lapselle. Varhaiskasvatuspaikkoja myytiin muille kunnille keväällä kymmenelle ja syksyllä kolmelle lapselle.

Opetus- ja kulttuuriministeriöltä saadun hankerahoituksen (VAKA, oppimisen tuki) turvin on palkattu kesään 2023 saakka varhaiskasvatuksen erityisopettaja. VAKA tuen uudistus- hankerahalla palkattiin yksi varhaiskasvatuksen opettaja sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitaja vahvistamaan tuen uudistuksen jalkautumista. Hankerahoituksella saatiin aloitettua marraskuussa 2023 täydennyskoulutus henkilöstölle koskien kolmitasoisia tukea sekä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin ryhmäohjauskäynnit. Oppimisen tuen hankerahoitukselle anottiin ja saatiin jatkoaikaa 31.7.2024 saakka. Varhaiskasvatushenkilöstön digiosaamisen vahvistamiseen ja laitehankintoihin ei saatu hankerahaa, joten tämä tavoite jäi saavuttamatta.

Syntyvyys on hienoisessa laskussa, mutta Toivakan kunnan varhaiskasvatuksen täyttöaste oli keväällä 2023 lähellä sataa prosenttia, 104 lasta. Lapsimäärän kasvuun vaikuttavat sekä ulkopaikkakuntalaiset lapset että kuntaan muuttaneet lapsiperheet. Syksyllä 2023 täyttöaste laski noin seitsemääkymmeneenviiteen prosenttiin, 76 lapseen, vaikuttaen myös henkilöstötarpeeseen. Lapsimäärän väheneminen syksyllä 2023 vaikutti Touhuvakan yhden lapsiryhmän henkilöstömäärän putoamiseen kolmen kasvatustavastuullisen aikuisen sijaan kahden varhaiskasvatuksen työntekijän ryhmäksi.

Toivakan kunnan päiväkodeissa on työskennellyt vuoden 2023 ajan kolme vakituista ja kaksi määräaikaista varhaiskasvatuksen opettajaa. Vakituksia lastenhoitajia on kahdeksan. Keväällä 2023 kaksi lastenhoitajista toimi koulukeskuksessa osan työajastaan koulunkäynnin ohjaajina, joista toinen työskenteli syksyllä 2023 kokonaan varhaiskasvatuksessa. Määräaikaisia lastenhoitajia varhaiskasvatuksen hoitajamitoitukseen vuodelle 2023 varattiin talousarviossa kolme. Yhtä varhaiskasvatuksen lastenhoitajatehtävän vakinaistamista suunniteltiin talousarviovaiheessa, mutta se siirtyi osaksi varhaiskasvatushenkilöstön rakenteen kokonaissuunnittelua.

Määräaikaisten lastenhoitajien määrä oli keväällä 2023 neljä ja syksyllä 2023 neljä, vaikka talousarvioon määräaikaista oli varattu kolme. Päiväkoti Touhuvakkaan varattiin talousarviossa lisäksi määräraha osa-aikaiselle, määräaikaiselle lastenhoitajalle, jotta mitoituksen mukainen henkilöstömäärä mahdollisti myös lakisääteisen vuorohoidon järjestämisen. Tähän jouduttiin palkkaamaan syksyksi koko aikainen lastenhoitaja määräaikaisesti vuorohoitojen laajuuden takia. Tähän on anottu lisämäärärahaa huhtikuun lautakunnassa.

Varhaiskasvatuksessa on työskennellyt keväällä 2023 kolme, syksyllä 2023 kaksi määräaikaista avustajaa, joista yhden palkka maksetaan toisen kunnan maksusitoumuksella.

Varhaiskasvatukseen haettiin täyttölupaa vakinaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan vakituiseen tehtävään alkaen 1.8.2023, mutta koska kelpoisia hakijoita ei saatu, tehtävään valittiin jo edellisellä hankekaudella varhaiskasvatuksen erityisopettajan määräaikaisessa tehtävässä työskennellyt kunnan vakituiseen varhaiskasvatushenkilöstöön kuuluva varhaiskasvatuksen opettaja, jolle palkattiin lapsiryhmään sijainen.

Varhaiskasvatuksen johtamista on kehitetty kevään 2023 ajan kahden johtajan mallin pilotoimisella. Johtamismallissa pilotoitiin hallinnollisen ja pedagogisen johtajan työnjakoa.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i> Yhteistyötä tehdään monialaisesti.	Kehitetään ja vahvistetaan monialaista ja monitoimijaisia tiimimallia.	Lapset ja perheet saavat oikeanaikaista ja kokonaisvaltaista tukea kasvuunsa ja oppimisen arkeensa.	Lapset ja perheet ovat saaneet tarvittavan tuen. Hyvinvointialueen muutoksen tuomat toimijoiden epäselvyydet ja tehtäväjaot häiritsevät monitoimijaisen tiimimallin kehittymistä, mutta palveluohjaus saatiin toteutumaan ja lapset, perheet tarvittavan tuen piiriin.
Toivakka tarjoaa laadukasta varhaiskasvatusta, missä toteutuu varhainen tuki.	Vahvistetaan varhaiskasvatuksen tuen ammattiosuamista.	Kunnassa on vakinainen varhaiseryisopettaja syksystä 2023 alkaen sekä henkilöstöllä riittävästi osaamista kolmiportaisesta tuesta.	

	Turvataan riittävät resurssit, jotta suhdeluvut ryhmässä pysyvät, huomioiden lasten pitkät hoitoajat.	Lapsiryhmässä on aikuisia suhdeluvun mukainen määrä.	Kuntaan ei saatu rekrytoitua vakituista varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Toimeahoiti määräaikaisesti kunnassa vakituisesti työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja. Riittävät resurssit toteutuvat.
Huoltajien osallisuutta toimintaan ja sen suunnitteluun vahvistetaan.	Kerran vuodessa tehtävä asiakastytyväisyyskysely ja arjen kohtaamisten laadukkuus sekä sensitiivisyys.	Toiminnan ja yhteistyön kehittäminen saadun palautteen perusteella.	Marraskuussa 2023 toteutettiin sähköinen asiakaskysely, minkä tulokset käsiteltiin koko varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa joulukuussa 2023. Kyselyssä vastausmäärä jäi pieneksi xxxx
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Ruuhiryhmän näkyvyyden parantaminen vetovoimaisuuden lisäämiseksi.	Varhaiskasvatuksen some-näkyvyyden parantaminen.	Monipuolinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa varhaiskasvatuksen laadun sekä lapsimäärän näkökulmasta.	Näkyvyyttä on lisätty somessa (Instagram)
Eri sukupolvien kohtaamisten vahvistaminen.	Aktivoidaan järjestöjä ja eläkeläisiä mukaan varhaiskasvatuksen arkeen: varhaiskasvatuksen omat mummo/pappa, vierailaan esim. Soivakassa, virikekerhossa, päivätoiminnassa lasten kanssa. Järjestetään sukupolvien välistä toimintaa.	Yhteistoiminnan vuosikello	On laadittu eri sukupolvet ylittävä yhteistoiminnan vuosikello yhdessä esiopetuksen kanssa. Vuosikellon käyttöönotto on aloitettu.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan digiosaamista	Lisätään digilaitteita ja järjestetään henkilökunnalle osaamisen kehittämistä.	Varhaiskasvatuksessa toteutetaan tavoitteellisesti digikasvatusta ja hyödynnetään digivälineistöä.	Hankerahoitus ei toteutunut, joten digilaitteiston hankinnat jäivät toteutumatta.
Varhaiskasvatus näkyväksi somessa ja kunnan muussa viestinnässä	Monipuolistetaan somekanavan käyttöä ja sen kautta näkyvyyttä	Digiosaaminen osaksi arkea.	Digiosaamisen kehittäminen ei toteutunut suunnitellusti.
	Seurataan somen näkyvyysmittareita.	Yhteisöllisyys näky toiminnassamme ulospäin.	Instagram-tili on ollut käytössä aktiivisesti ja suunnitelmallisesti.
	Lisätään viestintää ja dialogia.		Somen näkyvyys mittareita ei ole seurattu.

Varhaiskasvatus näkyy aktiivisesti mukana kuntamainonnassa sekä kunnan sosiaalissa mediassa osana Toivakan houkuttelevuutta.

Viestinnän ja dialogin, varhaiskasvatuksen näkyvyys ei ole lisääntynyt.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Lapsimäärän lisääntyminen ja kelpoisen henkilöstön riittävyys ja saatavuus ovat aiheuttaneet haasteita koko vuoden 2023 ajan.

Henkilöstön sairauspoissaoloja on runsaasti ja se aiheuttaa määräaikaisen henkilöstön tarvetta, jolloin myös lapsiryhmissä työskentelevät aikuiset vaihtuvat ja tuttuus sekä jatkuvuus kärsivät. Talousarvioon 2023 ei ole osattu riittävästi varautua sairauspoissaoloihin ja niistä johtuviin kustannuksiin, joten kustannuspaikalle on muodostunut reilusti ylitystä pitkien sairaslomien takia.

Palvelusetelikustannukset ovat nousseet noin 10 %, koska lapsiperheet, joille palveluseteli on myönnetty, asuvat kunnan rajalla, lähempänä toisen kunnan varhaiskasvatuspalveluita ja huoltajien työssäkäyntisuunta on ollut kulkusuunnalta samaan suuntaan.

Varhaiskasvatuksen pesulapalveluiden kustannukset ovat ylittäneet talousarvion, koska sekä viihtyisyyden, mutta etenkin siisteyden, hygieniasyiden ja turvallisuuden takia varhaiskasvatusyksiköihin vuokrattiin lapsiryhmätiloihin toiminta-/leikkimatot, mikä on valintana toki nostanut kustannuksia, mutta on merkittävästi rajoittanut mm. epidemioiden leviämisiä, koska matot pestään säännöllisesti eikä bakteerit, kihomadot ym. pääse matoissa pesimään. Matot toimivat myös leikkiaktiviteetteina lapsiryhmässä ja pehmentävät akustiikkaa. Eteistiloissa on käytössä pienet pukemismatot, joiden käyttö perustuu pedagogiikkaan lapsen oman toiminnan tukemisessa.

Varhaiskasvatus (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	58 476	0	58 476	96 868	165,7 %	38 392
Maksutuotot	49 600	0	49 600	47 869	96,5 %	-1 731
Tuet ja avustukset	91 735	0	91 735	77 260	84,2 %	-14 475
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	199 811	0	199 811	221 997	111,1 %	22 186
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-932 850	-5 159	-938 009	-933 745	99,5 %	4 264
Palvelujen ostot	-262 414	0	-262 414	-291 474	111,1 %	-29 060
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-61 560	0	-61 560	-31 026	50,4 %	30 534
Avustukset	-100 000	0	-100 000	-102 268	102,3 %	-2 268
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-162 880	0	-162 880	-163 581	100,4 %	-701
Toimintakulut yht.	-1 519 704	-5 159	-1 524 863	-1 522 095	99,8 %	2 768
Toimintakate	-1 319 893	-5 159	-1 325 052	-1 300 098	98,1 %	24 954
Poistot ja arvonalentumiset	-15 240	0	-15 240	-19 100	125,3 %	-3 860
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-1 335 133	-5 159	-1 340 292	-1 319 198	98,4 %	21 094

9.9.8. Nuorisopalvelut

TOIMINTA-AJATUS

Nuorisopalveluiden tehtävänä on tukea nuorten kasvua ja omaehtoista toimintaa, edistää nuorten hyvinvointia, osaamista ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä vahvistaa nuorten itsenäistymistä.

Erilaisia toimintamuotoja ovat nuorisotilatoiminta ja -valtuusto, kouluyhteistyö sekä erilaiset tapahtumat yhdessä Toivakan muiden nuorisotoimijoiden kanssa. Lisäksi Toivakassa toimii hanke-rahoituksella erityisnuorisotyönä etsivä nuorisotyö, jolla on erilliset toimintaperiaatteet.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Nuorisopalveluiden vuoden 2023 budjetti oli tehtyine muutoksineen 98 920 euroa. Toteuma oli 90 477 euroa. Kustannus oli 38 euroa/ asukas.

Nuorisopalvelut suunnittelee ja toteuttaa nuorten toimintaa yhteistyössä perusopetuksen sekä muiden toimijoiden kanssa. Kulttuuri- ja vapaa-aikasuunnittelijan työajasta kuluu 50 % nuorisotyöhön ja hyvinvointisuunnittelijan työstä osa kuluu nuorisovaltuuston koordinointiin. Nuorisovaltuusto edistää nuorten osallistumis-, vaikuttamis- ja toimintamahdollisuuksia Toivakassa.

Nuorille järjestettiin tilikauden aikana toistuvia palveluita ja yksittäinen tapahtuma. Nuorisotila Vakkarin toiminta oli nuorille säännöllinen palvelu koko tilikauden ajan. Toimintaa järjestettiin ensimmäistä kertaa myös kesäaikana, mikä näytti palvelevan nuorten hyvinvointia. Vakkarin toiminnan laatua kehitettiin vuoden 2023 aikana järjestämällä esimerkiksi ruokaan ja elokuvaan liittyviä teemailtoja. Tilan viihtyisyyteen panostettiin tekemällä erilaisia hankintoja. Sivistus- ja hyvinvointipalveluiden ja kuntaympäristöpalveluiden sekä K-kauppiaan ja nuorisovaltuuston yhteistyönä polkaistiin käyntiin Siistiil-kampanja (tilikauden alussa Ilkivaltaporkkana-nimellä), jonka tavoitteena oli häiriökäyttäytymisen vaihtuminen jokaiselle mukavaan ja turvalliseen elinympäristöön. Kampanjan tulokset näkyivät myös nuorisotilalla, sillä tila säilyi hyvässä kunnossa ja siistinä. Lisäksi kunta tarjosi tilan näkökulmasta edellytykset Mannerheimin Lastensuojeluyhdistyksen Toivakan yhdistyksen nuorisotilalla järjestämille Tacotiistaille. Yksittäisenä tapahtumana järjestettiin maaliskuussa Siistiil-kampanjan aloitustapahtuma nuorille.

Etsivä nuorisotyö on alle 29-vuotiaille koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville tai muuta erityistä tukea ja ohjausta tarvitseville toivakkalaisille nuorille tarjottua erityisnuorisotyötä. Etsivän nuorisotyöntekijän tarkoituksena on tarjota varhaista tukea ja vahvistaa nuoren valmiuksia hyvään arkeen ja tulevaisuuteen sekä edistää hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivän olennaisia tapahtumia tilikaudella olivat uuden verkostomateriaalin (etsivän ennaltaehkäisevän työn rajapinnat eriverkostoissa) valmiiksi saattaminen ja käyttöönotto. Tilikaudella onnistuttiin aikaisempia vuosia paremmin saamaan nuoria kiinni palveluihin. Etsivästä nuorisotyöstä palveluihin ohjautui yhteensä kuusi nuorta. Nuoret ohjautuivat pääasiassa toisen asteen koulutukseen, työllisyyspalveluille ja toisille etsiville. Suurin osa nuorista muutti uudelle paikkakunnalle koulutuksen sekä palveluiden perässä. Muutamia pitkäaikaisia asiakkuuksia myös päätettiin toimintakauden aikana nuorten palveluihin pääsemisen ja kiinnittymisen myötä. Nuorten ohjautuvuus etsivään nuorisotyöhön on toteutunut tavoitettujen

osalta seuraavasti siten, että sosiaali- ja terveystoimesta on etsivän nuorista ohjautunut 27,8 %, eri oppilaitoksista 16,7 %, nuorten ja läheisten suorista yhteydenotoista 50 % ja työllisyyspalveluista 5,6 %.

Etsivässä nuorisotyössä tavoitteisiin päästiin melko hyvin. Pääpaino tavoitteissa oli verkostotyössä sekä perustyon lujittamisessa. Tilikaudella tehtiin myös tarveharkintaista selvitystä ja onnistuttiin saamaan kohtalaisen hyvä kuva etsivän nuorisotyön tarvittavasta työpanoksesta.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Yhteistyö yli hallinto- ja kuntarajojen sekä kolmannen sektorin kanssa	Paikallisen KulttuuriVakka-suunnitelman toimeenpano	KulttuuriVakka-suunnitelman toteuttaminen vuosikellomaisesti	KulttuuriVakka-suunnitelma on vasta laajentumassa koskemaan myös nuoria.
Nuorten osallisuuden näkyminen osallistavassa päätöksenteossa, arjessa ja juhlassa.	Häiriökäyttäytymisen vastainen kampanja keväällä 2023 yhdessä perusopetus, NUVA, K-kauppa, seurakunnat	Häiriökäyttäytymisen vaihtuminen jokaiselle mukavaan ja turvalliseen ympäristöön	Toteutui laajassa yhteistyössä ja sai nimekseen Siistii-kampanja.
Osallistava budjetointi (yhteensä 5000 €) yhteistyössä kuntaympäristöpalveluiden kanssa	Ilkivaltaporkkana 2500 €	Nuorille hyvinvointia ja mielekästä tekemistä arkeen.	Kytkeytyi yhteen Siistii-kampanjan kanssa.
Etsivän nuorisotyön aktiivinen verkostoyhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa sekä hyvinvointialueen palveluiden kanssa	Nuorten huolien ja tarpeiden tuominen esiin eri palveluverkostoissa. Nuorisovakassa kunnan nuorien elinolojen tarkastelua erilaisista näkökulmista käsin.	Nuoren kuulluksi tuleminen varmistaminen ja tarvittaviin palveluihin pääsy.	Etsivän nuorisotyön tavoitteet saavutettiin hyvin, nuoria saatiin ohjattua palveluihin.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Nuorisovaltuusto aktiivisessa roolissa omannäköisen toivakkalaisen, nuorille mukavan vapaa-ajan suunnittelussa ja toteuttamisessa, ylisukupolvisuutta unohtamatta.	Järjestetään sekä nuorille että ylisukupolvisesti toimintoja ja tapahtumia.	Nuoren toivakkalaisuuden näkyväksi tekeminen	Nuorisovaltuusto siirtyi hyvinvointisuunnittelijan vastuulle 1.3.2023 alkaen.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Aktiivinen osallistuminen maakunnallisessa Keski-Suomen hyvinvointialueen nuorisovaltuustossa	Osallistuminen säännöllisesti maakunnallisen nuorisovaltuuston kokouksiin ja toimintaan	Toivakkalainen nuori aktiivisena osana ympäröivää yhteiskuntaa.	Nuorisovaltuusto siirtyi hyvinvointisuunnittelijan vastuulle 1.3.2023 alkaen.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Nuorisotyön palkoissa on ylityksiä johtuen syistä, joita ei ole voitu ennakoida talousarviovaiheessa. Yhteisöavustuksissa on ylitys, sillä yksittäinen avustus on jäänyt huomioimatta talousarviota laadittaessa.

Nuorisopalveluihin liittyvät riskit ja epävarmuustekijät liittyvät yhteiskunnallisiin muutossuuntiin ja ilmiöihin, jotka koskettavat myös Toivakkaa. Nuorisopalveluilla on toisinaan haastavaa tavoittaa tiettyä kohderyhmää tai nuoria laaja-alaisesti, koska vapaa-ajalla järjestettävä nuorten toiminta kilpailee muiden nuoria kiinnostavien aktiviteettien kanssa, jotka on toisaalta myös tärkeää tunnistaa nuorten harrastuksina. Nuorten osallistuminen ja sitoutuminen toimintoihin saattaa olla epäsäännöllistä ja toisaalta yllättää yhtäkkisillä suurilla osallistujamäärillä, jos tieto kiinnostavista tapahtumista leviää tehokkaasti nuorten keskuudessa esimerkiksi sosiaalisen median kanavissa tai muissa yhteisöpalveluissa. Nuorisotyössä vaaditaan keskittymistä nuoret tavoittavaan monikanavaiseen viestintään, perehtyneisyyttä nuoria koskettaviin ilmiöihin ja trendeihin ja reaktiivisuutta mahdollisiin muutoksiin osallistumisaktiivisuudessa.

Valtion ja kuntien taloudellinen tilanne ja rahoituksen säilyminen haastavat etsivää nuorisotyötä ja sen säilymistä osana palveluverkostoa. Palveluiden keskittyminen suurempiin asutuskeskuksiin aiheuttavat yleisesti epävarmuutta pienillä paikkakunnilla. Etsivässä nuorisotyössä tämä näkyy keskeisesti nuorten haasteena päästä tarvitsemiensa palveluiden piiriin, joista osa löytyy vain Jyväskylästä. Tämä koskee erityisesti mielen-terveys- ja päihdeongelmista kärsivä nuoria.

Etäisyydet haastavat myös nuorten mahdollisuutta opiskeluun sekä pääsemisessä työelämään pääsemisessä.

Nuorisopalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	30 600	0	30 600	25 550	83,5 %	-5 050
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	30 600	0	30 600	25 550	83,5 %	-5 050
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-71 261	0	-71 261	-69 558	97,6 %	1 703
Palvelujen ostot	-3 706	0	-3 706	-3 676	99,2 %	30
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 000	0	-2 000	-1 414	70,7 %	586
Avustukset	0	-11 000	-11 000	-10 000	90,9 %	1 000
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-41 553	0	-41 553	-30 693	73,9 %	10 860
Toimintakulut yht.	-118 520	-11 000	-129 520	-115 340	89,1 %	14 180
Toimintakate	-87 920	-11 000	-98 920	-89 790	90,8 %	9 130
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	-687	-	-687
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-87 920	-11 000	-98 920	-90 477	91,5 %	8 443

9.9.9. Hyvinvointipalvelut

TOIMINTA-AJATUS

Hyvinvointipalveluilla vastataan ja huolehditaan monipuolisin menetelmin hyvinvoinnin edistämisestä ja yhteistyöstä, osallisuudesta ja kotouttamisesta kunnan eri sektoreiden, muiden toimijoiden sekä alueellisten toimijoiden kanssa.

Hyvinvointisuunnittelija tekee monipuolista yhteistyötä eri palvelualueiden, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden kanssa.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Hyvinvoinnin edistämiseen ovat tilikaudella osallistuneet kaikki kunnan palvelut hyvinvointityöryhmän kokoonpanon myötä.

Hyvinvointisuunnittelija aloitti tehtävässään maaliskuussa 2023. Tehtävä tuli täytettäväksi vuoden 2023 alusta osana hyvinvointialue- ja sivistyskuntauudistusta sekä Toivakan kunnan organisaatiouudistusta. Hyvinvointisuunnittelijan tehtäviin on kuulunut hyvinvointisuunnitelman ja -kertomuksen, lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelman laatiminen sekä näiden suunnitelmien toimeenpanon tukeminen ja raportointi sekä vaikuttamistoimielinten työskentelyn koordinointi (nuorisovaltuusto, vanhus- ja vammaisneuvosto). Hyvinvointisuunnittelija nimettiin syksyllä kunnan yhdyshenkilöksi Keski-Suomen hyvinvointialueelle. Hyvinvointisuunnittelija koordinoi kunnan hyvinvointiraportin 2022 laatimisen. Raportti valmistui alkusyksyllä ja tullaan liittämään osaksi laajempaa hyvinvointikertomusta valtuustokauden lopussa. Kunnassa aloitettiin loppuvuodesta 2023 lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatiminen osana koko kunnan hyvinvointisuunnitelmaa.

Hyvinvointipalveluihin perustettiin hyvinvointityöryhmä taustavalmistelemaan hyvinvointisuunnittelijan johdolla päätöksentekoon tulevia asioita hyvinvoinnin näkökulmasta. Hyvinvointityöryhmä muodostettiin niin, että siinä ovat edustettuna kaikki kunnan palvelualueet. Hyvinvointityöryhmä kokoontui ensimmäisen kerran elokuussa 2023. Kunnanvaltuusto linjasi kunnan hallintosäännön päivityksen myötä, että ryhmään ei tullut poliittista edustusta. Tärkeimpänä tehtävänä hyvinvointityöryhmä valmisteli hyvinvoinnin vuosiraportin 2022 hyvinvointisuunnittelijan koordinoimana ja osallistui asiantuntemuksellaan hyvinvoinnin kehittämiseen kunnassa.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Tapahtumien, kampanjoiden sekä nuorisovaltuuston, vanhus- ja vammaisneuvoston toiminnan koordinointi	Viestinnän edistäminen ja monipuolisten osallistumisen paikkojen järjestäminen.	Kehittää kuntalaisten osallisuutta, osallistumisoikeuksia sekä vuorovaikutuksen mahdollisuuksia	Hyvinvointipalveluista on järjestetty monipuolisia osallisuuden mahdollisuuksia, esim. senioripäivä, järjestöjen hyvinvointi-ilta, kuntalaisilta ja kielikahvila. Hyvinvointisuunnittelija on koordinoinut nuorisovaltuuston sekä vanhus- ja vammaisneuvoston toimintaa.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Vastataan ja huolehditaan Toivakassa kotoutumisen edistämisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta, palveluiden soveltuvuudesta myös maahanmuuttaneille.	Huolehditaan siitä, että kunnassa on tarpeisiin nähden riittävästi kotoutumislain mukaisia toimenpiteitä ja palveluja sekä henkilöstön kotoutumisasioiden osaamista.	Mahdollistaa ja järjestää onnistunut kotoutuminen erityistä maahanmuuttaneille ja Toivakkaan asumaan tuleville ulkomaalaistaustaisille ihmisille.	Hyvinvointisuunnittelija on vastannut kotoutumisen edistämisestä ja kehittänyt siihen liittyviä palveluja, esim. kielikahvila ja kotoutumisasiakkaille tehdyt kotoutumisen alkukartoitukset sekä ohjannut kotoutujia erilaisten palvelujen pariin.
Seurataan kansallisia terveyden edistämisen ja hyvinvointiohjelmien linjauksia	Valmistellaan ja tuetaan kansallisten terveyden edistämisen ja hyvinvointiohjelmien toimeenpanoa ja levitetään hyviä käytänteitä.	Saadaan arkeen toimiva perhekeskusyhteistyö ja siihen liittyvien eri työryhmien toiminnan selkeys ja pystytään kehittämään hyvinvointiosaamista.	Perhekeskustoiminnan osalta odotettiin edelleen hyvinvointialueen koordinaatiota. Hyvinvointisuunnittelija seurasi kansallisia linjauksia käynnistäen niihin liittyvän raportointi- ja suunnittelutyön.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Toivakka on näkyvästi aktiivinen kunta sidosryhmäyhteistyössä Keski-Suomen hyvinvointialueella, maakunnallisissa verkostoissa sekä yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa.	Tehdään aktiivista sidosryhmäyhteistyötä Keski-Suomen hyvinvointialueen ja maakunnallisten verkostojen kanssa, alueen oppilaitosten ja eri järjestöjen, yhdistysten ja yritysten, seurakuntien sekä seurojen välillä.	Verkostoidutaan ja löydetään toimivia yhteistyökumppanuuksia.	Hyvinvointipalveluista tehtiin aktiivista yhteistyötä niin paikallisissa kuin alueellisissa verkostoissa yhdistysten, seurakuntien, yritysten ja toisten kuntien kanssa. Yhdyspintatyö hyvinvointialueen kanssa alkoi rakentua.
		Osallistutaan verkostohankkeisiin sekä kehitetään myös omin hankkein.	Verkostohanke ei toteutunut Toivakan kunnan osalta.

RISKIT JA EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Oikeiden vastinparien löytyminen hyvinvointialueelta oli haastavaa hyvinvointialueen aloittaessa toimintaansa ja yhteistyö muotoutui pitkin vuotta. Kotoutumisen palveluissa Ukrainan sodan tilanne heijastui epävarmuuksina ja kotoutumispalveluiden asiakkaiden liikkumisena alueelta toiselle. Asiakkaiden yhtäkkinen siirtyminen aiheutti hankaluuksia kehittää palveluja. Epävarmuustekijänä näkyi edelleen koronan jälkikaiut kuntalaisten hyvinvoinnissa. Erityisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnissa nähtiin monenlaisia haasteita. Suurena haasteena oli myös se, että kunnan koko hyvinvointityö aloitettiin rakentamaan uudenaikaisena palveluna ilman aikaisempaa vertailupohjaa ja rakenteita.

Hyvinvointisuunnittelijan tehtävä on uusi ja odotukset, tarpeet ja vaateet sekä kunnan sisältä että ulkopuolelta kohdistuvat paljolti hyvinvointityöhön ja sitä koordinoivaan työntekijään. Riskinä on se, että tehtäväkuva laajenee ja pirstaloituu liikaa, joten hyvinvointisuunnittelijan tehtävien priorisointi ja rajaaminen sekä hyvinvointityöryhmän roolin kirkastaminen valmistelutoimielimenä on tärkeää.

9.10. Kuntaympäristölautakunta

TOIMINTA-AJATUS

Kuntaympäristölautakunnan pääasiallisena tarkoituksena on kehittää ja ylläpitää kuntalaisia varten toimiva, viihtyisä, virikkeellinen, taloudellinen ja turvallinen asuin-, työ-, virkistys- ja liikenneympäristö kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi kuntaympäristölautakunnan palvelualueeseen kuuluvan vesihuoltolaitoksen osalta lautakunnan tulee turvata vesihuoltolaitoksen toiminta-alueilla sellainen vesihuolto, että kohtuullisin kustannuksin on saatavissa riittävästi terveydellisesti ja muutoinkin moitteetonta talousvettä, sekä terveyden- ja ympäristönsuojelun kannalta asianmukainen viemärinti ja jätevesien puhdistaminen.

Organisaatiouudistuksen myötä 1.1.2023 kuntaympäristölautakunnan alaiseksi jaostoksi perustettiin lupa- ja ympäristöjaosto, joka vastaa kaikista 31.12.2022 lakanneelle ympäristölautakunnalle aiemmin kuuluneista lupa- ja viranomaistehtävistä.

Talousarvion sitovuuden toteutuminen

Talousarvion 2023 sitova erä valtuustoon nähden oli lautakunnan ulkoinen toimintakate. Kuntaympäristölautakunnan toimintatuottoihin varattiin talousarviossa yhteensä 1.729.147 euroa, toteuma oli 1.153.529 euroa.

Toimintakulut budjettimuutoksineen olivat talousarviossa yhteensä 2.587.257 euroa, toteuma oli 2.422.976 euroa. Poistoja kirjattiin 762.046 euroa. Tilikauden tulos oli -2.031.114 euroa.

Kuntaympäristölautakunnan 2023 budjetti ylittyi pääosin kiinteän omaisuuden myyntivoittojen suunniteltuja pienemmän toteuman johdosta. Toimintakate toteutui prosentilla 147 %.

Kunnanvaltuusto hyväksyi kuntaympäristöpalveluiden talousarvioylijityksen 417 828,75 € kokouksessaan 4.3.2024.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Kasvamme vetovoimaisten kehyskuntien joukkoon hyödyntämällä keskuskaupungin läheisyyden.	MAL-yhteistyön mahdollisuudet huomioidaan suunnittelussa.	MAL-rahoituksella toteutettavan liikenne- tai liikenneturvallisuushankkeen suunnitelma laaditaan.	MAL-hankkeeksi valikoitui Viisarimäentien valaistushanke, joka käynnistyi loppuvuodesta. Valmistuminen 2024 keväällä.
Kehitämme kunnan palveluita tekemällä tiivistä yhteistyötä kolmannen sektorin ja muiden sidosryhmien kanssa.	Liikunta- ja vapaa-ajan palveluiden kehittäminen yhdessä yhteisöjen tai harrastajien kanssa.	Paikkalanvuoren liikunta- ja puistoalueen jatkuva kehittäminen. Frisbeegolf-rata laajennetaan 18-väyläiseksi	Hanke toteutui suunnitellusti.
Rakennamme hyvinvointia arjessa panostamalla kaikkein ikäisiin toivakkalaisiin sekä kunnan henkilöstöön.	Esteettömyyskartoituksen tekeminen Toivakka-talolle, kirjastolle ja Vakkarin nuorisotilaan.	Julkisten tilojen esteettömyyden parantaminen	Otettiin huomioon Vakkarin pihasuunnitelmaa tehtäessä

Tuemme aktiivisesti nykyisiä ja uusia yrittäjiä luomalla kannustavaa yritysilmapiiriä.	Käymme aktiivista vuoropuhelua eri yritystoimijoiden kanssa ja autamme löytämään kanavia, joilla helpotettaisiin yrityksen sijoittumista Toivakkaan	Viisarimäen yrityspuistossa aloittaa ensimmäinen yrityksen toimitilan tai muun työpaikkarakentamisen hanke vuonna 2023.	Ei toteutunut
Uuden ajan maalaisidylli Panostamme monipuoliseen asumiseen kehittämällä kylien asuinalueita sekä ulkoilalueita.	Nisulan kyläyleiskaavatontien myynnin käynnistäminen ja rakennuspaikkojen luovutusehtojen määrittelyminen. Muiden rakennuspaikkojen markkinointia tehostetaan.	Vähintään 2 rakennuspaikka luovutetaan rakentamiseen Nisulan yleiskaavan alueelta vuonna 2023.	Ei toteutunut
Toivakka tuntuu ja tunnetaan Lisäämme Toivakan tunnettavuutta ottamalla käyttöön uusia, avoimia ja rohkeita markkinointitapoja.	Toivakka tarjoaa monipuolisia asumisen ja yrittämisen mahdollisuuksia, joten tonttimarkkinointia ja kampanjointia lisätään.	Vuonna 2023 luovutetaan 4-5 omakotitonttia rakentamiseen.	Ei toteutunut
Houkuttelemme aktiivisesti uusia asukkaita ja paluumuuttajia Toivakkaan sekä teemme heidän olonsa tervetulleiksi.	Mahdollistetaan loma-asuntojen käyttötarkoitusten muuttaminen vakituiseksi asunnoksi aina, kun se on lainsäädännön ja rakentamismääräysten mukaisesti mahdollista.	Käyttötarkoituksen muutoksia loma-asunnoista tai loma-asuntojen rakennuspaikoista vakituiseksi pyritään lisäämään nykyisestä.	Vuonna 2023 toteutui 3kpl käyttötarkoituksen muutosta loma-asunnosta vakituiseksi asunnoksi.

Kuntaympäristöpalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	1 589 582	0	1 589 582	1 611 990	101,4 %	22 408
Maksutuotot	60 000	0	60 000	22 460	37,4 %	-37 540
Tuet ja avustukset	48 570	0	48 570	66 784	137,5 %	18 214
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	2 010 179	0	2 010 179	1 430 916	71,2 %	-579 263
Toimintatuotot yht.	3 708 331	0	3 708 331	3 132 151	84,5 %	-576 180
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-1 067 700	-25 912	-1 093 612	-1 123 549	102,7 %	-29 937
Palvelujen ostot	-919 896	0	-919 896	-1 029 114	111,9 %	-109 218
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-997 442	0	-997 442	-729 149	73,1 %	268 293
Avustukset	-29 000	0	-29 000	-28 733	99,1 %	267
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-160 285	0	-160 285	-102 369	63,9 %	57 916
Toimintakulut yht.	-3 174 323	-25 912	-3 200 235	-3 012 915	94,1 %	187 320
Toimintakate	534 008	-25 912	508 096	119 236	23,5 %	-388 860
Poistot ja arvonalentumiset	-708 880	0	-708 880	-762 046	107,5 %	-53 166
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-174 872	-25 912	-200 784	-642 810	320,1 %	-442 026

9.10.1. Kuntaympäristöpalvelujen hallinto

TOIMINTA-AJATUS

Kuntaympäristölautakunnan hallintoon sisältyvät lautakunnan kaikkien eri palvelualueiden toimisto- ja hallintotehtävät. Lisäksi hallintoon sisältyy tehtäviä hankintojen suunnittelussa, kunnan maankäytössä, kaavoitusta, vesihuollon ja sen ylläpidon organisointia, rakennushankkeiden (uudis- ja korjausrakentaminen) yleissuunnittelua, rakennuttamisen tehtäviä ja valvontaa.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Hallinnon osalta kysymyksessä oli uuden kuntaorganisaation ensimmäinen toimintavuosi. Virka- ja työsuhteiden tehtävänimikkeitä tarkistettiin vastaamaan paremmin uutta kuntaympäristöpalveluiden palvelualueetta. Hallinnossa työskentelevät kuntaympäristöjohtaja ja palvelusuunnittelija.

Tarkemmat talousarvion 2023 toiminnalliset tavoitteet on esitetty palvelukohtaisissa suunnitelmissa.

Ympäristönsuojelutehtäviä siirtyi tilapäisesti kuntaympäristöjohtajalle loppuvuodesta 2023.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Otamme kuntalaiset mukaan päätöksentekoon – yhdessä syntyy parasta	Asiakas- ja palautekyselyjen käyttöönotto vähintään vesihuoltolaitoksen asiakkaille 2023. Osallistumme kuntalaisia osallistaviin eri tapaamisiin.	Säännöllisesti käytössä oleva asiakastytyväisyyskysely Tavoite: väh. 1 krt/vuosi	Vesihuollon asiakastytyväisyyskysely toteutettiin ensimmäisen kerran keväällä 2023.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Hallinnon avoimuus, puolueettomuus ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä arvojamme jokapäiväisessä työssämmme	Vahvistamme viestintää ja kuntalaisten osallistamista valmistelussa oleviin asioihin aina mahdollisuuksien mukaan	Toimimme arvojemme mukaisesti ja pidämme yllä arvojemme mukaista työtapaa	Toteutui suunnitelman mukaan
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Hankintoja kilpailutetaan ja osallistumme keskitettyihin hankintakilpailutuksiin aina kun se on toiminnallisesti ja taloudellisesti järkevää.	Hankintojen kehittäminen. Selvitetään eri energiatehokkuusinvestointien mahdollisuudet ja niiden hankintamallit	Katuvalaistustekniikka vaihdetaan kokonaan led-valaistukseksi 2023 - 2024	Valaistushankinta viivästyi markkinaoikeuteen tehdyn valituksen vuoksi. Korvaava hanke löytyi valtion MAL-liikenneväylähankkeista ja Viisarinmäentien valaistuksen rakentaminen käynnistyi.

Kuntaympäristöpalveluiden hallinto (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	350	0	350	873	249,4 %	523
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	1	-	1
Toimintatuotot yht.	350	0	350	873	249,5 %	523
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-101 752	0	-101 752	-100 613	98,9 %	1 139
Palvelujen ostot	-12 595	0	-12 595	-11 621	92,3 %	974
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 150	0	-1 150	-275	23,9 %	875
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-9 185	0	-9 185	-2 675	29,1 %	6 510
Toimintakulut yht.	-124 682	0	-124 682	-115 185	92,4 %	9 497
Toimintakate	-124 332	0	-124 332	-114 311	91,9 %	10 021
Poistot ja arvonalentumiset	-830	0	-830	-834	100,4 %	-4
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-125 162	0	-125 162	-115 145	92,0 %	10 017

9.10.2. Yhdyskuntasuunnittelu

TOIMINTA-AJATUS

Maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää, että taajama-asutusta ja muuta sellaista aluetta varten, jonka rakentamisen ja muun maankäytön yksityiskohtainen järjestäminen on tarpeellista, on kunnan toimesta, sitä mukaan kuin kehitys vaatii, laadittava asemakaava. Kunnan tulee myös ylläpitää ajantasakaavoja sekä ryhtyä toimenpiteisiin vanhentuneiden asemakaavojen uudistamiseksi. Kunnan tulee huolehtia lain mukaisesti myös tarpeellisesta yleiskaavan laatimisesta ja sen pitämisestä ajan tasalla. Ulkopuolista konsulttia tarvitaan mm. suunnittelutehtävissä ja erilaisten selvitysten laadinnassa (esim. luontoselvitykset, meluselvitykset, maisemaselvitykset ja tiesuunnitelmat).

Kaavoitukseen liittyvät toimet edellyttävät entistä parempaa luonnon, ympäristön, maiseman, kuntalaisten, eri viranomaisten ja ympäristövaikutusten huomioonottamista.

Osallistumme maakuntakaavatasoiseen suunnitteluun sekä MAL-seutuyhteistyöhön.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Toivakan kunnan kaavoitushankkeita olivat vuonna 2023 edelleen keskeneräinen Toivakan läntisen rantaosayleiskaavan osa-alue 2 ja loppuvuodesta 2022 hyväksytty Viisarimäen yritysalueen ja Leppävedenrannan asemakaavamuutos, joka sai lainvoiman 1.2.2023.

Toivakan läntisen rantaosayleiskaavan osa-alue 2 eteni kaavaehdotusvaiheeseen ja kaavoitus jatkuu edelleen vuonna 2024.

Kaavoituskatsaus laadittiin alkuvuodesta 2023 ja tässä tarkennettiin kunnan kaavoituksen sen hetkistä tilannetta. Palosentien asemakaavamuutos tuli vireille kaavoituskatsauksen yhteydessä. Kaavoitus ei edennyt vielä vuoden 2023 aikana muutoin, kuin kaavoituskonsultin valinnalla.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Kaavoitus ja maankäytön suunnittelu tapahtuu vuorovaikutteisesti osallisia kuullen.	Maankäytön suunnittelu ja kaavoitus edellyttää nykyisin laaja-alaista osaamista ja asiantuntijuutta, kaavoituksen osallisten, asukkaiden ja maanomistajien ja eri viranomaisten kuulemista. Kaavoitus ja maankäyttöä koskevissa suunnitelmissa nämä usein ristiriitaisetkin tavoitteet pyritään yhteensovittamaan keskenään aina tapauskohtaisesti.	Tavoitteena on vireillä olevien kaavahankkeiden hyväksyminen ja kaavojen voimaantulo 2023.	Ei toteutunut täysin suunnitellusti. Rantaosayleiskaavoitus jatkuu edelleen.

<p>Tuemme aktiivisesti nykyisiä ja uusia yrittäjiä luomalla kannustavaa yritysilmapiiriä.</p>	<p>Viisarimäen yritysalueen ja Leppävedenrannan asema-kaavamuutos hyväksytään ja kaavan voimaantulosta tiedotetaan.</p>	<p>Yritysalueen rakentamisen avaus, vähintään yksi tontti myyty ja rakentaminen aloitettu 2023.</p>	<p>Ei toteutunut suunnitellusti, markkinoinnista huolimatta</p>
<p>Toimimme aktiivisesti yhteistyössä maakunnan suunnittelun ja maakuntakaavoituksen kanssa.</p>	<p>Osallistumme maakuntatasoiseen maankäytön suunnitteluun sekä MAL-verkoston mukaiseen kehittämissuunnitteluun aina kun siihen on mahdollisuuksia.</p>	<p>Toimimme toivakkalaisten edunvalvojana ja puolesta-puhujana maakunnan strategisessa suunnittelussa sekä yhteensovitamme omaa kuntaympäristömme kehittämistyötä maakunnalliseen suunnitteluun.</p>	<p>Kunta osallistui maakunnalliseen kaavoitukseen lausunnon antajan roolissa.</p>
<p>Uuden ajan maalaisidylli</p> <p>Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.</p> <p>Leppäveden Isonkylän rannan venesatama-aluetta kehitetään edelleen.</p>	<p>Seututien (Toivakantien) liikenneturvallisuuskohteiden parantamisesta laaditaan suunnitelma</p> <p>Solmitaan pitkäaikainen maanvuokrasopimus yhteisalueen osakaskunnan ja kunnan välille</p>	<p>MAL-hankeaihion suunnittelu Toivakantien liikenneturvallisuustoimenpiteistä laaditaan 2023</p> <p>Laaditaan yleissuunnitelma alueen kehittämiseksi. Alueen toteuttaminen investiohjelman mukaan tulevina vuosina.</p>	<p>MAL-hankeaihioksi otettiin Palosentien kevytväylä ja liikenneturvallisuuden parantaminen.</p> <p>Yleissuunnittelu toteutui, mutta osallistaminen ja hyväksyminen siirtyi 2024 vuodelle.</p>
<p>Edistämme Toivakan saavutettavuutta ja joukkoliikenneyhteyksiä.</p> <p>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</p> <p>Viestimme aktiivisesti jo suunnitteluvaiheessa olevista eri suunnitteluhankkeistamme.</p>	<p>Ennakkomarkkinoinnit ja muu yleinen viestintä toimii kiinnostuksen herättäjänä. Kaavoituskatsaus laaditaan vuosittain ja tästä viestitään aktiivisesti.</p>	<p>Maankäytön suunnittelu ja suunnitelmallinen kaavoitus pitää yllä kunnan kehittämissuunnittelua ja voi poikia aina uusia oivalluksia ja kehittämissuunnitelmia. Kaavoitusta ohjelmoidaan kaavoituskatsauksessa vuosittain tarkemmin.</p>	<p>Toivakka on osa Jyväskylän seudun joukkoliikennettä</p> <p>Viestintä toteutui suunnitellusti</p>

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	0	0	0	0	-	0
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	0	0	0	0	-	0
Palvelujen ostot	0	0	0	0	-	0
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	0	0	0	-	0
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-19 860	0	-19 860	0	0,0 %	19 860
Toimintakulut yht.	-19 860	0	-19 860	0	0,0 %	19 860
Toimintakate	-19 860	0	-19 860	0	0,0 %	19 860
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	-3 782	-	-3 782
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-19 860	0	-19 860	-3 782	19,0 %	16 078

9.10.3. Lupa- ja ympäristöjaosto

TOIMINTA-AJATUS

Kuntaympäristölautakunnan alaisena jaostona aloitti 1.1.2023 lupa- ja ympäristöjaosto, joka peri 31.12.2022 lakkaavan ympäristölautakunnan tehtävät sellaisenaan.

Lupa- ja ympäristöjaosto toimii kunnan rakennusvalvontaviranomaisena ja ympäristönsuojeluviranomaisena. Tehtäviin kuuluvat myös tärkeänä osana rakentamisen ja ympäristönsuojelun ennako-ohjaus ja neuvonta.

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	60 000	0	60 000	22 460	37,4 %	-37 540
Tuet ja avustukset	30 070	0	30 070	24 979	83,1 %	-5 091
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	90 070	0	90 070	47 439	52,7 %	-42 631
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-141 072	0	-141 072	-141 980	100,6 %	-908
Palvelujen ostot	-43 373	0	-43 373	-33 807	77,9 %	9 566
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 950	0	-2 950	-2 085	70,7 %	865
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-29 294	0	-29 294	-4 329	14,8 %	24 965
Toimintakulut yht.	-216 689	0	-216 689	-182 201	84,1 %	34 488
Toimintakate	-126 619	0	-126 619	-134 762	106,4 %	-8 143
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	-814	-	-814
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-126 619	0	-126 619	-135 576	107,1 %	-8 957

Rakennusvalvonta

TOIMINTA-AJATUS

Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on yleisen edun kannalta valvoa rakennustointia sekä osaltaan huolehtia, että rakentamisessa noudatetaan, mitä maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) tai sen nojalla säädetään tai määrätään.

Valvontatehtävän laajuutta ja laatua harkittaessa otetaan huomioon rakennushankkeen vaativuus, luvan hakijan ja hankkeen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavien henkilöiden asiantuntemus ja ammattitaito sekä muut valvonnan tarpeeseen vaikuttavat seikat.

Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on valvoa kaavojen noudattamista, huolehtia rakentamista ja muita toimenpiteitä koskevien lupien käsitlemisestä sekä osaltaan valvoa rakennetun ympäristön ja rakennusten kunnossapitoa ja hoitoa siten kuin siitä säädetään.

Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on myös huolehtia kunnassa tarvittavasta rakentamisen yleisestä ohjauksesta ja neuvonnasta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Laadukkaiden, luotettavien ja oikein mitoitettujen viranomaispalvelujen tuottaminen ja kuntastrategian mukaisten tavoitteiden edistäminen toteutui kysyntää vastaavasti. Valtakunnallinen rakentamisen taantuma heijastui myös Toivakkaan ja tämä näkyi etenkin uudisrakentamisen osalta. Rakennuslupamäärät kaikilla lupatyypeillä karkeasti ottaen puolittuivat tavanomaisesta rakentamisen tasosta.

Sähköisen asioinnin sekä arkistoinnin ja paikkatietojärjestelmän (LocusCloud) käytön kehittäminen jatkui Jyväskylän kaupungin seutukäyttösopimuksen mukaisesti. Sähköisen arkistointiprosessin tarkempi määrittely on vielä tekemättä ja tämä tarkoittaa tiedonkäsittelyn, säilytyksen ja arkistoinnin ohjeistuksen laatimista ja resursointia.

Talousarviota 2023 valmistellessa rakentamislain ennakoitiin tulevan voimaan 1.1.2024. Lain voimaantulo kuitenkin siirtyi vuodella ja laki tulee voimaan 1.1.2025 alkaen. Tämän lisäksi käynnistyi rakentamislain muutosten valmistelu ja näidenkin odotetaan tulevan voimaan vuoden 2025 alusta lukien.

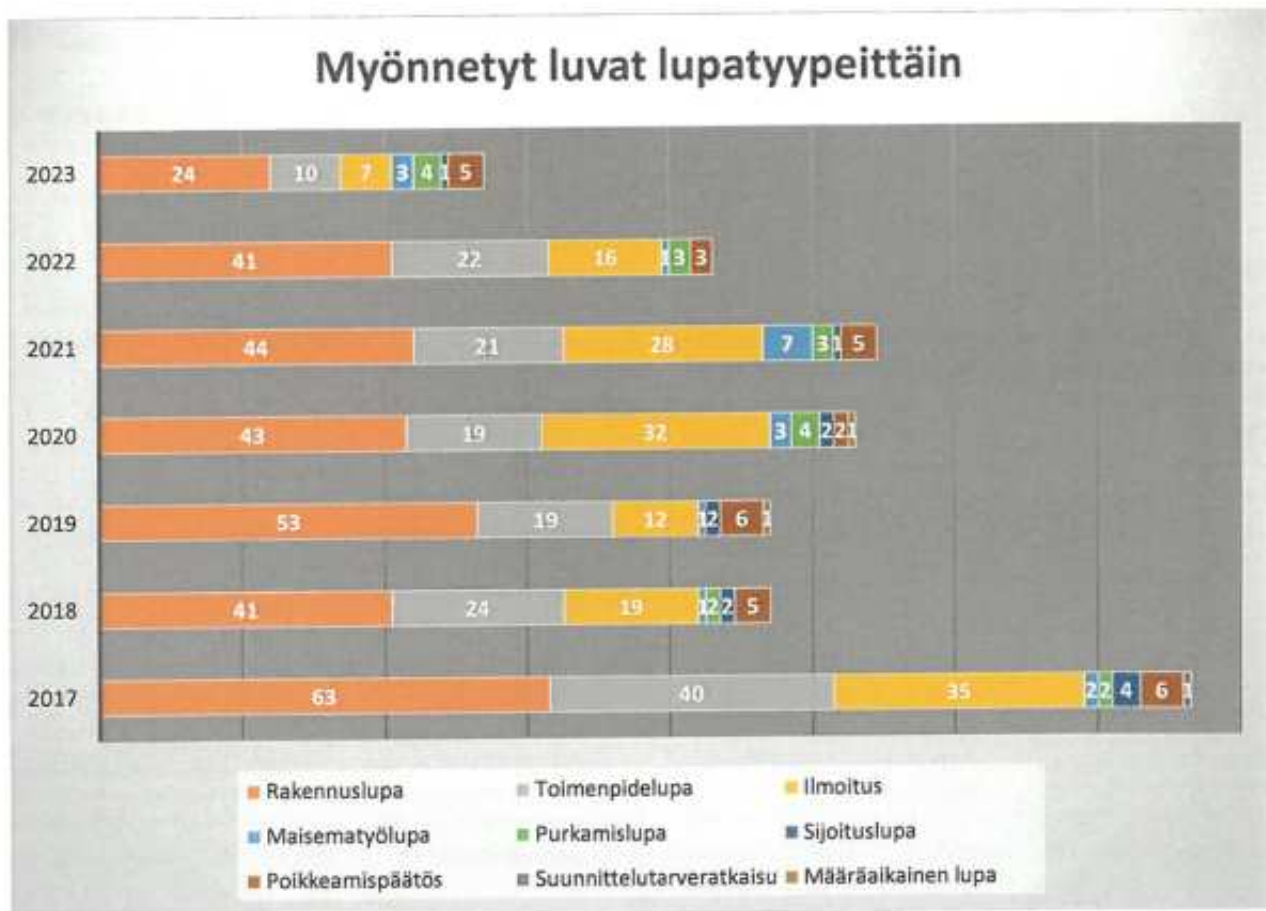
Muutokset viranhoidossa loppuvuodesta 2023

Rakennus- ja ympäristötarkastajan irtisanouduttua, yhdistelmävirkaa ei täytetty. Rakennustarkastajan viranhoidosta määräaikainen yhteistyösopimus Joutsan kunnan kanssa vuodelle 2024.

Rakennusvalvonta käsitellyt luvat ja ilmoitukset, tilasto 2017 - 2023

Lupatyyppi/vuosi	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rakennuslupa	55	51	63	41	53	43	44	41	24
Toimenpidelupa	27	16	40	24	19	19	21	22	10
Ilmoitus	16	20	35	19	12	32	28	16	7
Maisematyölupa	6	5	2	1	1	3	7	1	3
Purkamislupa	2		2	2		4	3	3	4
Sijoituslupa			4	2	2	2	1		1
Poikkeamispäätös		4	6	5	6	2	5	3	5
Suunnittelutarveratkaisu			1						
Määräaikainen lupa					1	1			
Yhteensä	106	96	153	94	94	106	109	86	54

Myönnettyt luvat lupatyypeittäin

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Kehitämme kunnan palveluita tekemällä tiivistä yhteistyötä kolmannen sektorin ja muiden sidosryhmien kanssa lainsäädännön muutokset huomioiden	Vuoden 2023 aikana uudistetaan rakennusjärjestys ja valmistelussa otetaan huomioon tuleva lainsäädäntö. Osallistetaan asukkaat, yhdistykset, yrittäjät, as oy:t. LocusCloud -järjestelmä ja sähköisen asiointipalvelun sekä arkistoinnin kehittämisen vastaamaan lainsäädännön vaateita	Vuorovaikutuksen lisääminen, mahdollisen kuntalaistilaisuuden järjestäminen, tiedon välitys eri viestintäkanavia käyttäen Uusi rakennusjärjestys voimaan 1.1.2024 alkaen	Ei toteutunut. Eduskunta hyväksyi rakentamislain 1.3.2023. Rakentamislaki tulee voimaan 1.1.2025 eli vuosi aiemmin ilmoitettua myöhemmin. Rakennusjärjestyksen päivittäminen siirrettiin vuoteen 2024, jolloin käytettävissä on aiheeseen liittyen Kuntaliiton valmisteleva opas.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.	Materiaali- ja resurssitehokkaan uudis- ja korjausrakentamisen kannustaminen Rakennus- ja purkumateriaalit hyötykäytetään ja kierrätetään	Tiedon jakaminen ja näkyvyys eri viestintäkanavilla Viestintä näkyväksi ja aktiiviseksi 1 – 6 krt /vuosi, neuvontaan ja ohjaukseen pantoaminen	Ei toteutunut. Rakentaminen väheni jo vuonna 2022 ja edelleen lisää vuoden 2023 aikana. Mahdollisissa purkuhankkeissa asiakkaita on ohjeistettu asianmukaiseen kierrättämiseen.
	Energia- ja korjausneuvonta yhteistyössä sidosryhmien kanssa, avustumahdollisuuksista tiedottaminen	Tiedon jakaminen ja näkyvyys eri viestintäkanavilla Öljylämmityksestä luopumisen edistämistoimet, 3 – 6 toimenpidelupaa / vuosi	Kunnan kotisivuilla on ajantasaiset tiedot Aran sivustolle. Öljylämmityksestä luopuminen käsitelty yhdessä rakennuslupakohteessa.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Vahvistamme sisäistä ja ulkoista viestintäämme nostamalla rohkeasti esiin onnistumisiamme ja vahvuksiamme	Vuoden 2023 aikana lisätään kouluttautumista, jotta henkilöstöllä on valmiudet asiakkaiden ohjaukseen uudenmuotoisessa tiedon tuottamisessa.	Vuorovaikutuksen lisääminen Rakennusvalvonnan tietomallikoordinaattorin koulutuksen suorittaminen vuonna 2023.	Ei toteutunut lainsäädännön voimaan tulon muutoksesta johtuen.
		Valmiudet tietojärjestelmän käyttöönottoon (kouluttaminen).	Uusia järjestelmiä ei vielä käytössä.
	Rakennusvalvonnan pysyvästi säilytettävien asiakirjatietojen pysyvä säilyttäminen yksinomaan sähköisessä muodossa.	Syntyvän asiakirjatiedon sähköinen arkistointi. Olemassa olevan tietoaiston digitointisuunnitelman laatiminen valmis vuonna 2023, huomioiden arkistolaki ja tiedonhallintalaki	Vanhan rakennuslupa-arkiston digitointisuunnitelma valmis, käytännön toteutus vuoden 2024 (investointina).

Ympäristönsuojelu

TOIMINTA-AJATUS

Kunnalle kuuluvista ympäristönsuojelulain mukaisista lupa- ja valvontatehtävistä sekä ilmoitusmenettelyistä huolehtii kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa (64/1986) tarkoitettu kunnan ympäristönsuojeluviranomainen, joka käyttää osaltaan ympäristönsuojelun yleisen edun puhevaltaa ympäristönsuojelulain mukaisessa päätöksenteossa.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävistä on lisäksi säädetty jätelaissa, vesihuoltolaissa, vesilaissa, maastoliikennelaissa ja vesiliikennelaissa. Nämä tehtävät ovat pääsääntöisesti lupa- ja valvontaviranomaistehtäviä.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Ympäristönsuojelun tehtävänä on valvoa ja edistää ympäristön- ja luonnonsuojelua Toivakassa lakien ja niiden perusteella annettujen säädösten mukaisesti. Ympäristönsuojelumääräykset ja valvontasuunnitelma huomioivat paikallisen elinympäristön. Asiakkaiden ennako-ohjaus ja neuvonta, valvontasuunnitelman mukaisten tarkastusten toteutuminen. Valvontasuunnitelma vuosille 2024 – 2025 hyväksyttiin.

Vuoden 2023 aikana käsiteltiin lukumääräisesti vähän asioita, mutta käsittelyssä olleet lupa-, valvonta- ja valitusasiat olivat poikkeuksellisen paljon aikaa vieviä.

Muutokset viranhoidossa loppuvuodesta 2023

Rakennus- ja ympäristötarkastajan irtisanouduttua, yhdistelmävirkaa ei täytetty. Ympäristönsuojelun viranhoidon jatkuvuus turvattiin tilapäisesti hallintosäännön toimivallan siirroilla ja pysyvemmän ympäristönsuojelun viranhoidon valmistelu käynnistyy vuonna 2024. Rakennustarkastuksen tapaan selvitetään kuntayhteistyömahdollisuudet.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Ympäristövaikutuksia sisältävissä hankkeissa kuullaan vaikutusalueen asukkaita tai muita osallisia.	Suunnitelmat pidetään yleisesti nähtävillä osallisten kuulemiseksi.	Mielipiteet huomioidaan lupaharkinnassa ennen päätöksentekoa.	Ei toteutunut, koska uusia hankkeita ei ollut vireillä.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.	Jätteen synnyn vähentäminen ja syntyvän jätteen ohjautuminen hyödynnettäväksi	Kierrätysneuvonnan lisääminen Viestintä näkyväksi ja aktiiviseksi 1 – 6 krt /vuosi yhdessä sidosryhmien kanssa	Toteutui osittain. Sidosryhmien viestintää on jaettu tiedoksi kuntalaisille. Vaatii edelleen tehostamista jätteiden lajittelun toteuttamisen osalta.
	Ympäristön- ja luonnonsuojelun edistäminen	Valvontaohjelman mukaisen katselmusten toteutumisen suunnitellusti Yhteistyön lisääminen sidosryhmien kanssa Viestinnän lisääminen kokonaisuudessaan	Toteutui osittain. Viranhaltijavaihdoksesta johtuen toiminnassa oli katkos loppuvuodesta 2023.
<i>Toivakka tuntuu ja tunnetaan</i>			
Verkostoidutaan seudun muiden kuntien eri viranhaltijoiden kanssa	Osallistumme seudullisiin yhteistyötapaamisiin aktiivisesti	Asiantuntemuksen kasvattaminen verkostoitumalla. "Kysy kaverilta" kynnyksen madaltaminen esimerkiksi toisen kunnan viranhaltijoihin päin.	Toteutui. Osallistuminen esimerkiksi Keski-Suomen alueellisen ympäristötyöryhmän tapaamiseen, Keski-Suomen vesienhoidon yhteistyöryhmään, Keski-Suomen kuntien ilmastotapaamisiin

Lupa- ja ympäristöjaosto

TOIMINTA-AJATUS

Lupa- ja ympäristöjaosto toimii maankäyttö- ja rakennuslain tarkoittamana rakennusvalvontaviranomaisena, maa-aineslain tarkoittamana lupa- ja valvontaviranomaisena sekä ympäristönsuojelu-, jäte-, vesihuolto-, vesi-, maastoliikenne-, vesiliikenne- ja kemikaalilain tarkoittamana ympäristönsuojeluviranomaisena sekä ulkoilulain mukaisena leirintäalueviranomaisena.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Lupa- ja ympäristöjaoston kokouksi ja suoritti katselmuksia suunnitellusti.

Jaoston varajäsen Sirpa Leinonen luopui luottamustehtävistä syksyllä 2023 ja hänen tilalleen varajäseneksi valittiin Tuija Rinne.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.	Päätösten ja kokouksen valmistelut riittävän ajoissa ja pe- rusteellisesti, oikea-aikainen ja kattava tiedottaminen	Toiminta hallintosäännön mukaisesti	Toteutui. Kokouksia pidettiin säännöllisesti, kevätkaudella 2023 kolme (3) kertaa ja syyskaudella 2023 neljä (4) kertaa.

ToiVeTila

TOIMINTA-AJATUS

ToiVeTila – Toivakan vesistöjen tilainventointi -hankkeen tavoitteena on selvittää Toivakan kunnan alueella Leppäveden valuma-alueen vesistöjen, Humalajärvi-Kalajoki ja Saarinen-Aittojärvi-Sahinjoki tilaa, kuormitusta ja mahdollisesti myöhemmin toteutettavia kunnostustoimia. Hankkeen aikataulu oli 1.7.2022 - 31.12.2023.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Hanke edistyi hankesuunnitelman mukaisesti ja valmistui ennakkoidusti. Valtion rahoitus 50 % toteutuneista kustannuksista saatiin suunnitelman mukaisesti. Hankkeen loppuraportti luo edellytykset toteuttaa kohdekohtaisia vesistökunnostustoimenpiteitä. Hankealueesta laadittiin valuma-aluekuormituksen selvitys ja alueelta tunnistettiin erityyppisiä vesienhoitokohteita, joille laadittiin kohdekohtaisia toimenpidesuosituksia.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Hankkeen valmistelua tehdään yhteistyössä alueen asukkaiden, maanomistajien ja muiden sidosryhmien välillä	Tiedotetaan ja järjestetään hanketilaisuuksia tarvittavissa määrin	Hankkeen tulosten esittely kuntalaisille 2023	Toteutui monikanavaisesti ja laajemmallekin alueelle. Järjestettiin yleisötilaisuus ja loppuraportin valmistuttua tiedotettiin kotisivujen lisäksi erillisessä tiedotekirjeessä ja Paikallisuutisissa, Vesitalouslehdessä sekä Keski-Suomen vesistökunnostajien verkossa julkaistiin artikkeli.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.	ToiVeTila -hankkeen valmistuminen, toimenpideohjelman laatiminen, viestintä, rahoituskanavien etsintä ja mahdollisten uusien hankkeiden käynnistyminen	Hankkeen eteneminen hankesuunnitelman mukaisesti Hankkeen valmistuminen ja toimenpideohjelma 31.12.2023 mennessä	Toteutui. Hanke päättyi 31.12.2023 ja hankkeen kohdevesistöille laadittiin toimenpideohjelma. Lisäksi selvitettiin valuma-aluekuormitus. Jatkohankkeita ajatellen on olemassa suunnitelmat ja rahoituskanavat kartoitettiin hankkeen loppuvaiheessa.

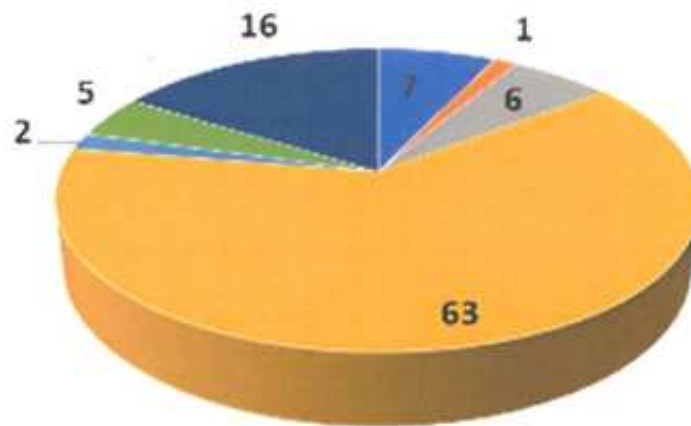
Ote ToiVeTila -hankkeen loppuraportista:

Saamisen ja Aittojärven yhteinen valuma-alue on 163 km², kartta alla.

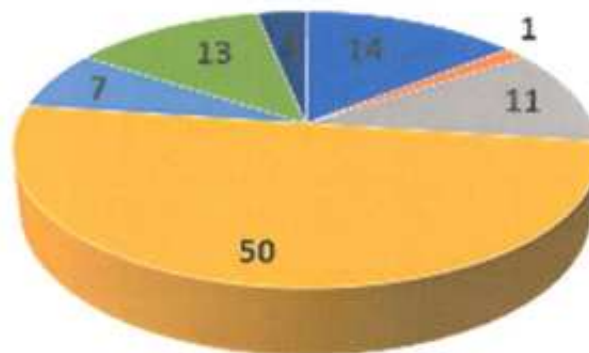
Vemala –mallilla valuma-aluekuormituksen lähteet typen ja fosforin osalta eriteltynä, kuva seuraavalla sivulla.

Saarinen, typpikuorma %-osuus

- Peltoviljely
- Metsätaloustoimet
- Haja- ja loma-asutus
- Laskeuma
- Pellot luonnonhuuhtouma
- Metsät luonnonhuuhtouma
- Hulevesi

Saarinen, fosforikuorma %-osuus

- Peltoviljely
- Metsätaloustoimet
- Haja- ja loma-asutus
- Laskeuma
- Pellot luonnonhuuhtouma
- Metsät luonnonhuuhtouma
- Hulevesi

9.10.4. Jätehuolto

TOIMINTA-AJATUS

Toivakan kunnan jätehuollon järjestämisestä on vastannut jo vuoden 2018 alusta alkaen Jyväskylän seudun jätelautakunta. Toivakan kunta on yhtenä osakkaana Mustankorkea Oy:ssä. Kunnan vastuu jätehuoltopalveluissa rajoittuu ainoastaan viranomaisvalvontaan jätehuoltomääräysten noudattamisessa.

Seudun jätehuollon toimintaa ohjaa jätepoliittinen ohjelma, joka on osaltaan hyväksytty myös Toivakan kunnanvaltuustossa 2021. Ohjelman visiona on Kohti jätteenöntä Jyvässeutua 2030.

Jätepoliittiseen ohjelmaan on kirjattu Jyväskylän seudulle neljä keskeistä tavoitetta:

Jätepoliittisen ohjelma sisältää kunnille asetettuja tavoitteita jätteen synnyn vähentämisen tavoitteissa seuraavasti:

Toimenpide	Seuranta/ mittari	Vastuu
Kunnissa edistetään lainaus- ja kierrätystoimintaa vuokraamalla tiloja tai tarjoamalla lainattavia tavaroita	Varattavat tilat Lainattavat tavarat kunnissa	kunnat
Kuntien hankinnoissa otetaan huomioon jätteen synnyn vähentäminen	Ympäristökriteerejä sisältävien hankintojen määrä	kunnat
Kuntien toimipisteissä seurataan ruokahävikkiä ja vähennetään sitä	Ruokahävikin määrä Ylijäämäruokaa myyvien toimipisteiden lukumäärä	kunnat
Perusopetukseen lisätään jäteneuvontaa	Järjestettyjen neuvontakertojen määrä Osallistuneiden oppilaiden määrä	Mustankorkea Oy jätehuoltoviranomainen kunnat
Järjestetään kampanjoita ja kilpailuja jätteen määrän vähentämiseksi	Kampanjoiden ja kilpailujen määrä	Mustankorkea Oy jätehuoltoviranomainen kunnat

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Jyväskylän seudun jätelautakunta hyväksyi jätehuollon palvelutason vuosille 2023 – 2025 kokouksessaan 16.2.2023. Palvelutason toimenpiteiden toteutumista seurataan vuosittain ja seurantatiedot raportoidaan toimialueen kunnille.

Kompostitarkastuksia tehtiin satunnaisotannalla kesällä 2023 Jyväskylän seudulla ja tarkastukset toteutettiin elokuussa Toivakassa.

Jätekuljetusten hintoja harmonisoitiin koko toiminta-alueelle. Toivakassa jätteen kuljetusten hinta laski jonkin verran.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i> Kehitämme kunnan palveluita tekemällä tiivistä yhteistyötä jätehuoltoviranomaisen kanssa	Seurataan ja selvitetään ruokahävikin määrää ja siihen vaikuttavat tekijät	Vertailukelpoisen tiedon hankinta Toivakan koululla syntyvän ruokahävikin määrästä/valmistettu ateria tai oppilas. Tavoitteena hävikin vähentäminen.	Ruokahävikin seuranta kehitettiin.

Uuden ajan maalaisidylli

Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.

Ympäristönsuojelu varmistaa jätehuoltomääräysten noudattamista

Terveelliset ja toimivat jätteiden keräys, kierrätys- ja kompostointiratkaisut kiinteistöillä ja aluekeräyspisteissä.

Vuosittain suoritettavat valvontakäynnit toteutuivat. Lisäksi tarvittaessa suoritettiin katselmuksia ilmoitusten perusteella.

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Vahvistamme sisäistä ja ulkoista viestintäämme nostamalla rohkeasti esiin onnistumisiämme ja vahvuksiämme.

Tukeudumme seudun jätehuoltoviranomaisen aktiiviseen viestintään

Jätehuoltoviranomaisen viestintää ohjataan myös kunnan omille kotisivuille ja sosiaaliseen mediaan.

Toteutunut. Mustankorkean ja jätelautakunnan tuottamaa materiaalia jaettiin.

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	0	0	0	0	-	0
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	0	0	0	0	-	0
Palvelujen ostot	-1 250	0	-1 250	0	0,0 %	1 250
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	0	0	0	-	0
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut yht.	-1 250	0	-1 250	0	0,0 %	1 250
Toimintakate	-1 250	0	-1 250	0	0,0 %	1 250
Poistot ja arvonalentumiset	-70	0	-70	-53	75,0 %	17
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-1 320	0	-1 320	-53	4,0 %	1 267

9.10.5. Yhdyskuntatekniset palvelut (liikenneväylät, puistot ja yleiset alueet)

TOIMINTA-AJATUS

Liikenneväylien ja yleisten alueiden palvelut (yhdyskuntatekniikka) käsittävät kunnan vastuulle kuuluvien asemakaavateiden ja muiden yleisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon järjestämisen. Katuvalaistus on niin ikään osa tätä palvelualueita.

Kaavateitä, kunnan omistamia liikenneväyliä, puistoja, yleisiä ulkoilma-alueita ja ulkoliikuntapaikkoja rakennetaan ja ylläpidetään hyväksytyjen tasovaatimusten pohjalta.

Palveluun sisältyy myös lakkautetun Kuivakolon kaatopaikan jälkihoidosta huolehtiminen.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Yhdyskuntatekniikka

Kirkonkylän katuvalaistuksen saneeraus kilpailutettiin kokonaishankintana. Hankintapäätös ei saanut lainvoimaa markkinaoikeuteen tehdyn valituksen vuoksi, joten urakkaa ei päästy aloittamaan tilikaudella. Hankinta käsitti noin 330 katuvalaisimen hankinnan ja vaihtotyön, ja työ jaetaan useammalle vuodelle. Hankinnan arvonlisäveroton arvo oli noin 121 000 euroa.

MAL – Jyväskylän kaupunkiseutuyhteistyön myötä mahdollistui syksyllä 2023 toinen tievalaistushanke. Ely-keskus ja Toivakan kunta sopivat Viisarinmäentien valaistuksen toteuttamisesta pika-aikataululla. Kustannukset tästä hankkeesta jakautuvat kunnan ja valtion kanssa tasan. Rakennuttamisesta vastasi tienpitäjänä Keski-Suomen Ely-keskus ja valaistuksen ylläpito jää kunnalle. Toivakan kunnan arvonlisäveroton osuus tästä hankkeesta oli noin 65 000 € ja tämä toteutui tilikaudella 2023.

Toivakan kunnan asemakaavateiden talvihoitotyöt kilpailutettiin ajalle 15.10.2023 -30.4.2025. Sopimus allekirjoitettiin ja se sisältää mahdollisen option 30.4.2026 asti.

Liikuntapaikat (alueiden rakennuttaminen ja ylläpito)

Vuonna 2023 jatkettiin keskeneräisiä hankkeita, joille oli saatu valtionavustuksia seuraavasti:

- **Toivakan lähiliikuntapaikkojen peruskorjaus/rakentamisen hanke**, koulukeskuksen tekonurmikentän saneeraus ja Paikkalanvuoren ulkokuntosali. Hanke valmistui ja avustus 9000 € toteutui vuodelle 2023.
- **Luonnon lähivirkistysalueiden parantamishanke**: Huikon laavun alueen P-paikkaa laajennetaan ja tehdään P-paikalta esteetön kulkureitti laavulle ja laavulta lammelle, rakennetaan uusi esteetön wc sekä uusitaan opasteita ja rakennetaan infotaulu. Hankkeen mukaiset työt aloitettiin 2023 ja viimeistellään 2024. Avustusta on myönnetty 8700 euroa ja tämän maksatushakemus siirryy vuodelle 2024.

Kunnan omana investointina toteutettiin seuraavat liikuntapaikkarakentamiskohteet vuonna 2023:

Paikkalanvuoren frisbeegolfrata laajennettiin 18 väylän radaksi. Radalle uusittiin kaikki opasteet ja rakennettiin uudet heittopaikat. Rakentaminen toteutui suunnitellusti.

Osallistavan budjetin perusteella valikoitunut hanke, uusi maastopyöräreitti, linjattiin Huikon ulkoilureitistöjen yhteyteen maastoon syksyllä 2023, mutta reitti ei valmistunut valmiiksi tilikaudella, vaan viimeistely siltarakenteiden ja merkintöjen osalta siirtyi kevääseen 2024.

Perinnepolulle uusittiin kaikki reittiä osoittavat opasteet vuonna 2023.

Koulukeskuksen kuntosalilla otettiin käyttöön verkkokauppapalvelu ja kulunvalvontajärjestelmä.

Liikuntapaikkojen palvelutason määrittely yhteistyössä sivistys- ja hyvinvointipalveluiden kanssa ei toteutunut vielä vuonna 2023. Työtä jatketaan, jotta palveluiden määrä ja laatutaso saadaan yhteensovitettua tarvittaviin ylläpitoresursseihin. Tällä hetkellä liikuntapaikkojen ylläpitoa hoidetaan kiinteistön- ja liikuntapaikkojen hoitajan (0,6 htv) ja osittain myös yksityisten palveluntuottajien toimesta.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Otamme kuntalaiset mukaan päätöksentekoon – yhdessä syntyy parasta	Asiakas- ja palautekyselyjen laatiminen kaavateiden palvelutasosta	Säännöllisesti käytössä oleva asiakastytyväisyyskysely Tavoite: väh. 1 krt/vuosi	Ei toteutunut liikenneväyliä koskien.
<i>Uuden ajan maalaisidylli</i>			
Pidämme huolen siitä, että Toivakka on viihtyisä, vireä ja turvallinen yhteisö, jossa on hyvä asua ja harrastaa.	Infrahankkeiden suunnittelun ja toteutuksen etenemisen aikataulussa	Katujen saneeraustöiden yhteensovittaminen vesihuoltotöiden kanssa tarkoituksenmukaisimmalla ja taloudellisimmalla mahdollisella tavalla.	Yhteensovittamishankkeita ei ollut 2023
Otamme käyttöön energiaa säästävää tekniikkaa ulkovalaistuksen ohjauksessa ja itse valaisimissa.	Ulkovalaistuksen kokonaisenergiankulutuksen vähentäminen	Katu – ja ulkovalaistuksessa siirrytään kokonaan led-valaistukseen 2023-2024 vuosina. Hankinta tapahtuu joko investointiohjelman mukaisesti tai niin sanottuna nolainvestointina, jossa pääosin syntyvällä energian säästöllä hankitaan valaistuksen uusi tekniikka leasing-palveluna.	Ei toteutunut suunnitellusti, siirtyi markkinaoikeuteen tehdyn valituksen johdosta.

Liikuntapaikat (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	0	0	0	0	-	0
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	0	0	0	0	-	0
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	0	0	0	0	-	0
Palvelujen ostot	-41 900	0	-41 900	-40 623	97,0 %	1 277
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-70 162	0	-70 162	-31 666	45,1 %	38 496
Avustukset	-29 000	0	-29 000	-28 733	99,1 %	267
Vuokrakulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	-1 866	-	-1 866
Toimintakulut yht.	-141 062	0	-141 062	-102 888	72,9 %	38 174
Toimintakate	-141 062	0	-141 062	-102 888	72,9 %	38 174
Poistot ja arvonalentumiset	-68 220	0	-68 220	-66 501	97,5 %	1 720
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-209 282	0	-209 282	-169 388	80,9 %	39 894

Puistot ja yleiset alueet (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	1 000	0	1 000	1 092	109,2 %	92
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	1 000	0	1 000	1 092	109,2 %	92
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-6 970	0	-6 970	-195	2,8 %	6 775
Palvelujen ostot	-13 700	0	-13 700	-1 108	8,1 %	12 592
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 300	0	-1 300	-2 091	160,9 %	-791
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	-327	-	-327
Toimintakulut yht.	-21 970	0	-21 970	-3 721	16,9 %	18 249
Toimintakate	-20 970	0	-20 970	-2 629	12,5 %	18 341
Poistot ja arvonalentumiset	-1 150	0	-1 150	-3 221	280,1 %	-2 071
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-22 120	0	-22 120	-5 850	26,4 %	16 270

9.10.6. Toimitilapalvelut (kiinteistöt, siivous-, kiinteistön- ja ruokahuoltopalvelut)

TOIMINTA-AJATUS

Tilapalveluiden toiminta käsittää kunnan suoraan omistamien asuinrakennusten, osakehuoneistojen, liike- ja teollisuusrakennusten, sivistys- ja hyvinvointipalveluiden sekä hallintopalveluiden käytössä olevien rakennusten suunnittelun, rakentamisen ja näiden elinkaaren aikaisen ylläpidon tehtävät. Tavoitteena on tuottaa ja ylläpitää kunnan toiminnan ja oman palvelutuotannon kannalta tarpeelliset terveelliset, turvalliset ja taloudelliset toimitilat.

Tilapalvelut tuottavat tukipalveluja ruokahuollon, siivouspalveluiden ja kiinteistönhoidon osalta kunnan omaan palvelutuotantoon.

Tilapalveluiden tukipalveluina järjestetään ruoka- ja siivouspalvelut sekä kiinteistönhoidon palvelut. Nämä palvelut tuotetaan kunnan omissa toimipisteissä ja kunnan omalla henkilöstöllä.

Ruokapalveluissa tuotetaan sivistys- ja hyvinvointilautakunnan palveluille (koulut ja päiväkodit) kaikki päivittäiset ateriat ja tämän lisäksi vapaaehtoisena palveluna maksullinen välipala.

Ruokapalvelut toteutetaan pääsääntöisesti yhden valmistuskeittiön ja kolmen jakelukeittiön mallilla, mikä takaa jatkuvan toimintavalmiuden. Koulukeskuksen valmistuskeittiö huolehtii kirkonkylän koulukeskuksen sekä päiväkotien ja Kankaisten koulu/päiväkodin aterioiden valmistuksesta. Koulujen ollessa suljettuna päivähoidon ruokatuotanto siirretään päiväkotitouhuvakan keittiöön.

Siivouspalveluiden tehtävänä on huolehtia tilojen siisteydestä ja turvallisuudesta sekä pintojen kestävydestä.

Kiinteistönhoidon tehtävänä on ylläpitää, korjata ja huoltaa kunnan omistamia rakennuksia ja niiden järjestelmiä sekä piha-alueita.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Tilapalveluihin sisältyi uusi vuokranantajan rooli Keski-Suomen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen. Keski-Suomen hyvinvointialueelle vuokrattiin terveysasema, paloasema, päivätoimintakeskus, kirjaston kotihoidon toimistotilat sekä yksittäisiä tiloja Toivakka-talosta sekä koulukeskuksesta. Vuokrasopimukset laadittiin lainsäädäntöön (nk. vuokra-asetukseen) perustuen määräaikaisina 3+1 vuoden pituisina sopimuksina.

Tilojen ylläpidon kehittämistä jatkettiin hyödyntämällä vuonna 2022 käyttöön otettua sähköistä huoltokirjaympäristöä.

Koulukeskuksen A- ja B-rakennuksille laadittiin kuntoarviot ja niiden ennakoidun elinkaaren mukaiset PTS-suunnitelmat. Myös Puukoulun kuntoarviota täydennettiin rakennuksen jatkokäytön suunnittelun pohjatiedoksi.

Koulukeskuksen C-talon käyttövesiputkiston saneeraus toteutui suunnitellusti kesällä 2023.

Koulukeskuksen A- ja B-talojen käyttövesiputkien saneeraussuunnittelu käynnistyi ja eteni suunnitellusti.

Koulukeskuksen varavoimasuunnittelua tehtiin sähköurakoitsijoiden kanssa yhteistyössä, mutta hanke ei vielä toteutunut (vaatii kiinteistön sähköjen ja kokonaisuuden tarkempaa suunnittelua).

Kiinteistöohjelmatyö eteni luonnosvaiheeseen ja jäi odottamaan tulevia Keski-Suomen hyvinvointialueen palveluverkkoa koskevia päätöksiä (kevälle 2024).

Ruokapalvelut aloitti tarjoamaan oppilaille ilmaista välipalaa koulupäivien aikana (8/2023 alkaen). Välipalamyyntiä jatkettiin rinnalla maanantaista torstaihin.

Sisäilmatyöryhmä

Sisäilmatyöryhmä ei kokoontunut vuonna 2023.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Osallistavan budjetoinnin kannustinmallinen yhteistyökokeilu sivistys- ja hyvinvointilautakunnan/ Nuorisovaltuuston kanssa.	Ilkivaltaporkkana 2023, 2500 €	Koulukeskuksen alueella tapahtuvien ilkeillä aiheutuvien korjauskustannusten vähentäminen	Koululla toteutettiin ilkivaltaporkkana/ Slistii-kampanjat.
Rakennamme hyvinvointia arjessa panostamalla kaikkein ikäisiin tolvakkalaisiin sekä kunnan henkilöstöön.	Uudis- ja korjausrakentamisen suunnittelu investointisuunnitelmien mukaisesti, kiinteistönpidon kehittäminen ja korjausinvestointien elinkaarisuunnittelu PTS-suunnitelmin	Kiinteistönpidossa kehitetään edelleen sähköistä huoltokirjaympäristöä sekä laaditaan PTS-suunnitelmat tärkeimmille rakennuksillemme.	Kehitys jatkui edelleen. Kuntoarviot ja PTS-suunnitelmat tehtiin koulukeskuksen rakennuksille

Uuden ajan maalaisidylli

Tarjoamme kunnan tiloja toivakkalaisille järjestöille ja yhdistyksille käyttöön mahdollisuuksiemme mukaan. Kohtelemme eri yhteisöjä ja järjestöjä yhdenvertaisin periaattein tilojen osalta.	Kiinteistöohjelmassa selvitetään myös eri järjestöjen ja yhteisöjen tilatarpeita ja eri toimintamalleja sekä tilojen yhteiskäyttöä pyritään lisäämään.	Kiinteistöohjelman hyväksyminen ja sen toimeenpanon käynnistäminen 2023	Kiinteistöohjelmaa valmistettiin pitkälle, kunnes työ jäi odottamaan Keski-Suomen hyvinvointialueen palveluverkkotyön valmistumista 2024.
--	--	---	---

Toivakka tuntuu ja tunnetaan

Uudistamme kiinteistöjohtamista ja otamme käyttöön uusia toimintatapoja ja tekniikkaa kiinteistönpidossa ja tilojen hallinnassa.	Kehitämme kiinteistöjemme huoltokirjatoimintoja edelleen ja uudistamme investointina talotekniikan kiinteistövalvomon sekä kameravalvonnan kokonaisuuden.	Koulukeskuksessa sijaitseva omiin palvelimiin perustuva kiinteistö- ja talotekniikan valvomo uudistetaan. Kameravalvontaan toteutetaan kokonaisuudistus ja järjestelmä suunnitellaan eri toimipisteisiin ennen hankintapäätöksiä. Toteutetaan investointiohjelman puitteissa 2023.	Koulukeskuksen automaattiosaneerausta ei laadittujen kuntoarvioiden valossa ollut järkevää toteuttaa, talotekniikka on tulossa elinkaaren päähän myös kojetasolla. Kameravalvonta siirretään toteutettavaksi käyttövesiputkiremontin yhteyteen, koska sisäkattorakenteet uudistuvat tässä yhteydessä kokonaan. (kaapeloinnit)
--	---	--	---

Toimitilapalvelut, rakennukset (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	300	0	300	1 654	551,2 %	1 354
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	1 337 415	0	1 337 415	1 133 754	84,8 %	-203 661
Toimintatuotot yht.	1 337 715	0	1 337 715	1 135 407	84,9 %	-202 308
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	0	0	0	-153	-	-153
Palvelujen ostot	-508 233	0	-508 233	-598 769	117,8 %	-90 536
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-454 890	0	-454 890	-306 751	67,4 %	148 139
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulut	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	-16 667	-	-16 667
Toimintakulut yht.	-963 123	0	-963 123	-922 340	95,8 %	40 783
Toimintakate	374 592	0	374 592	213 067	56,9 %	-161 525
Poistot ja arvonalentumiset	-270 240	0	-270 240	-271 192	100,4 %	-952
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	104 352	0	104 352	-58 125	-55,7 %	-162 477

Siivouspalvelut

TOIMINTA-AJATUS

Siivouspalveluiden tehtävänä on huolehtia koulu- ja julkisten tilojen siisteydestä ja terveysturvallisuudesta sekä pintojen kestävydestä. Siivoustyö toteutetaan tilojen käyttäjien tarpeet ja toiveet huomioiden.

Siivoustyötä toteutetaan kunnassa tehdyn mitoituksen mukaisesti.

Kaikki siivoojat ovat koulutettuja, joko laitoshuoltajakoulutuksen tai toimitilahuoltajan koulutuksen suorittaneita. Heidän osaamistaan päivitetään tarpeen mukaan. Siivoojat pyrkivät toimimaan kustannustehokkaasti ja laadukkaasti asiakkaiden tarpeet huomioiden.

Siivouspalveluiden tavarahankinnat on järjestetty Kuntaliiton ja valtion omistaman Hansel Oy:n järjestämän kilpailutuksen kautta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Toivakan kunnan siivouspalvelut toimi kunnan oman palvelutuotannon tarvitsemien tilojen siivouspalveluiden tuottajana. Toiminnassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia, mutta osa siivouskohteista siirtyi Keski-Suomen hyvinvointialueen vastuulle.

Henkilöstöä eläköityi ja yksi oppisopimustyöntekijä (toimitilahuoltaja) aloitti työt 2023.

ELÄMISEN ELEMENTIT			
Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Ympäristöystävälliset pesuaineet	Kaikissa toimipisteissä yhdenmukaistetaan käytettävät pesuaineet	Alkuvuodesta 2023 käytöön otettu	Toteutui
Rakennamme hyvinvointia arjessa panostamalla kaikkein ikäisiin toivakkalaisiin sekä kunnan henkilöstöön.	Reagoimme nopeasti palvelutarpeeseen ja sen mahdollisiin muutoksiin	Henkilöstö on tavoitettavissa työpäivän aikana ja 0,5 h sisällä läsnä akuuteissa palvelutarpeissa.	Toteutui
<i>Uuden ajan maalaisydylli</i>			
Voit luottaa siihen, että toimipisteissä on vastassa "tutut" työntekijät.	Pidetään työnantajana työntekijöistä hyvää huolta	Työhönsä sitoutuvat ja työsäännön viihtyvät ammattitaitoiset työntekijät	Työhyvinvointikyselyä ei toteutettu vuonna 2023, henkilöstöedut säilyivät
Toivakka tuntuu ja tunnetaan			
Toimintamme on helposti lähestyttävää	Kehitämme viestintäämme, myös sosiaalisessa mediassa	Vähintään kerran kuukaudessa uutinen tai päivitys, panostetaan hyvien asioiden julkaisuun ja työnkuvan tunnettavuuteen.	Sosiaalisen median viestintää lisättiin suunnitellusti

Ruokapalvelut

TOIMINTA-AJATUS

Ruokapalvelujen suurin sisäinen asiakas on perusopetus. Ruokapalvelut toteutetaan pääsääntöisesti yhden valmistuskeittiön ja kolmen jakelukeittiön mallilla, mikä takaa jatkuvan toiminta-
valmiuden. Koulukeskuksen valmistuskeittiö huolehtii kirkonkylän koulukeskuksen, Kankaisten
koulu/päiväkodin, päiväkotit Touhuvakan ja päiväkotit Vakkarin aterioiden valmistuksesta. Koulujen ollessa suljettuna päivähoiton ruokatuotanto siirretään päiväkotit Touhuvakan keittiöön.

Kankaisten koulun keittiö-/siivoustyöntekijä tarjoilee sekä koulun oppilaille että päivähoiton asiakkaille lounaan ja päivähoiton/ IP-kerhon lapsille välipalan. Tämän lisäksi työntekijä kuljettaa ateriat päivittäin toimipisteisiimme.

Ruokapalvelut tuottavat lakisääteisen ruokapalvelun lisäksi myös maksullista välipalan myyntiä kirkonkylän koulukeskuksessa. Palvelu on erittäin suosittu.

Elokuusta 2023 alkaen tarjottiin oppilaille ilmainen välipala koulupäivien aikaan. Oppilaiden jakaminen loppupäivän ajan on selkeästi parantunut ja toimintaa on tarkoitus jatkaa myös tulevaisuudessa.

Ruokapalveluiden elintarvikehankinnat on järjestetty Kuntaliiton ja valtion omistaman Hansel Oy:n järjestämän kilpailutuksen kautta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Elintarvikehankinnoissa liityttiin uuteen Hansel-kilpailutuksen puitesopimukseen.

Vuoden alusta alkaen kirjaamme ylös keittiöiden/toimipisteiden ruokajätteen määrän ja toimittamme tiedot eteenpäin Jyvässeudun jätelautakunnalle kalenterivuositain

Jyvässeudun jätehuollon palvelutaso vuosille 2023-2025 on tullut voimaan vuoden 2023 alusta. Palvelutasoon on määritetty, että Jyvässeudun jätelautakunta koordinoi toimenpiteen tavoitteita järjestäen yhteistyöpalavereita.

Palvelutasoon 2023-2025 kirjatut tavoitteet:

Tavoite 1: Seurata parhaita käytänteitä ruokahävikin seurannan kehittämiseksi ja ruokahävikin minimoimiseksi. Jaetaan tietoa kuntien välillä.

Tavoite 2: Otetaan käyttöön soveltuvia käytänteitä ruokahävikin seurannan kehittämiseksi ja ruokahävikin minimoimiseksi.

Ruokapalvelun tuottamat ateriamäärät (Keskuskeittiö)

	2022	2023
Aamupala	3891 kpl	3110 kpl
Välipala (annokset)	12412 kpl	13193 kpl
Välipala (myynti)	8470 kpl *)	10920 kpl
Kahvitus	471 kpl	164 kpl
Mukaan myydyt	916 kpl	740 kpl
Lounas	86180 kpl	83184 kpl

*) Välipalamyynti koronan takia aloitettu vasta elokuussa 2022

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä toimiva Toivakka</i>			
Ylijäämäruoan hyödyntäminen	Yhteistyö nuorisotilan ohjaajan kanssa	Ylijäävän ruoan hyödyntäminen kunnan nuorten tarpeisiin.	Toteutui vähäisissä määrin
Toivakka tuntuu ja tunnetaan			
Sisäisen ja ulkoisen viestinnän vahvistaminen	Kehitämme viestintäämme, myös sosiaalisessa mediassa	Vähintään kerran kuukaudessa uutinen tai päivitys, panostetaan hyvien asioiden julkaisuun ja työnkuvan tunnettavuuteen.	Toteutui- sosiaalisen median viestintää lisättiin.

Ruokapalvelut ja sisäinen palvelutoiminta (konekeskus) (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	315 796	0	315 796	381 728	120,9 %	65 932
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	1 200	0	1 200	3 830	319,2 %	2 630
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	83 382	0	83 382	26 263	31,5 %	-57 119
Toimintatuotot yht.	400 378	0	400 378	411 821	102,9 %	11 443
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-214 344	-1 720	-216 064	-203 810	94,3 %	12 254
Palvelujen ostot	-35 359	0	-35 359	-44 498	125,8 %	-9 139
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-134 666	0	-134 666	-132 238	98,2 %	2 428
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-31 335	0	-31 335	-28 587	91,2 %	2 748
Toimintakulut yht.	-415 704	-1 720	-417 424	-409 133	98,0 %	8 291
Toimintakate	-15 326	-1 720	-17 046	2 688	-15,8 %	19 734
Poistot ja arvonalentumiset	-42 050	0	-42 050	-37 923	90,2 %	4 127
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-57 376	-1 720	-59 096	-35 236	59,6 %	23 860

Kiinteistöhoito

TOIMINTA-AJATUS

Kiinteistöhoitoon tehtävänä on ylläpitää, korjata ja huoltaa kunnan omistamia kiinteistöjä. Ko. tehtäväkenttään kuuluu mm. piha-, liikunta- ja ulkoalueiden hoito, sisätilojen kunnosta huolehtiminen ja taloteknisten järjestelmien seuranta/ ylläpito soveltuvilta osin.

Kunnan kiinteistöjen ja kunnallisteknisten rakennusten/pumppaamoiden piha- ja tiealueiden auraus hoidetaan kiinteistöhoitoon toimesta.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLA

Kiinteistöjen hoitoa kehitettiin edelleen sähköisen huoltokirjan avulla.

Kiinteistöhoitoon ja vesihuollon yhteistä 24/7 päivystystoimintaa jatkettiin entiseen tapaan niin, että varallaolo/päivystysvuoro tulee työntekijälle noin 5 viikon välein.

Kiinteistöhoitoon lähiesihenkilö eläköityi. Työsuhdetta ei täytetty ja tehtävät jaettiin uudelleen. Kuntaympäristöjohtaja toimii myös kiinteistöhoitoon lähiesihenkilönä. Vähentynyt henkilösursssi on vaikuttanut jonkin verran sesonkiaikojen töiden sujuvuuteen.

Kiinteistöhoito ja siivouspalvelut (ulk/sis)

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	510 622	0	510 622	532 431	104,3 %	21 809
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	16 700	0	16 700	36 705	219,8 %	20 005
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	527 322	0	527 322	569 136	107,9 %	41 814
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-433 819	-24 192	-458 011	-490 462	107,1 %	-32 451
Palvelujen ostot	-37 108	0	-37 108	-38 603	104,0 %	-1 495
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-15 820	0	-15 820	-19 329	122,2 %	-3 509
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-58 111	0	-58 111	-30 246	52,0 %	27 865
Toimintakulut yht.	-544 858	-24 192	-569 050	-578 640	101,7 %	-9 590
Toimintakate	-17 536	-24 192	-41 728	-9 504	22,8 %	32 224
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	-	0
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-17 536	-24 192	-41 728	-9 504	22,8 %	32 224

##2-91451##

9.10.7. maa- ja metsätilat

TOIMINTA-AJATUS

Toivakan kunnalla oli omistuksessaan metsä- ja taajamametsäkiinteistöjä noin 610 ha ja noin 23 ha peltoa. Kunnan omistamat pellot ovat vuokralla aina kerrallaan viideksi vuodeksi tehtävän sopimusjakson ajan. Kunnan metsätilojen isännöinnin yhteistyökumppanina toimii Stora Enso Oyj (sopimus on voimassa vuoteen 2025 asti), joka huolehtii metsänhoitotöiden sekä leimikoiden jaksottamisesta, suunnittelusta ja teettämisestä vuosittain.

Kunnan omistama Hautajärven soranottoalue on vuokrattu yksityiselle elinkeinonharjoittajalle voimassa olevan maa-ainesten ottoluvan keston ajaksi.

Yleiskuva kunnan metsäomaisuuden nykytilasta. Lähde: Stora Enso eMetsä -palvelu. 2023.

Ilmoitetut hinta-arviot perustuvat laskennallisiin ja keskimääräisiin hintaolettamiin.

PUUSTOSI ARVO:

1 899 279 €

PUUSTOSI MÄÄRÄ:

71 540 m³

TUKKIA

22 511 m³

KUITUA

49 027 m³

Puustosi on kuituvaltaista ja todennäköisesti kohtalaisen nuorta. Metsäomaisuutesi koostuu pääosin nuorista metsistä ja taimikoista. Sinun kannattaa keskittyä puuston kasvattamiseen järeämmäksi ja tehdä hoitotyöt ja hakkuut ajallaan.

Kokeile miten metsäomaisuutesi kehittyy ajan myötä ja kuinka paljon voit saada metsätuloja hoitamalla metsäomaisuuttasi eMetsäsuunnitelman toimenpiteiden mukaan.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Kunnan metsäomaisuuden hoito perustui ajantasaiseen metsäsuunnitelmaan. Puun myynti toteutui suunnitelmallisesti kestäväällä tavalla.

Talousarvioon 2023 arvioitiin tuloja puun- ja soranmyynnistä 75 000 €. Tämä toteutui suunnitelmasti.

Talouden tasapainottamishjelman mukaisia metsätilojen myyntejä ei toteutettu täysimääräisesti, koska alijäämän kattamiseksi käynnistyi valmistelu Suur-Savon Sähkö Oy:n koko osakekannan myynnistä Savonlinnan kaupungille.

Kaksi metsätalakauppaa kuitenkin toteutui vuonna 2023:

Kiinteistö Heinäpuro 850-402-28-6, myytiin 70 000 euron kauppahinnalla ja noin 12,3 hehtaarin kokoinen määräala kiinteistöstä Haukkavuori 850-404-8-41, myytiin 52 500 euron kauppahinnalla. Kiinteistöjen välityksestä vastasi Metsä-Pirkka ky.

Tonttikauppoja ei toteutunut, vaikka markkinointia lisättiin edellisvuoteen nähden.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Metsäomaisuuden aktiivisella hoidolla varmistetaan omaisuuden tuotto nyt ja myös tulevaisuudessa.	Kunnan metsiä hoidetaan ajantasaiseen metsäsuunnitelmaan perustuen. Kunnan metsien isännöitsijän kanssa	Vuotuiset taimikoiden ja nuoren metsän hoitotyöt tehdään ajallaan.	Puun myynti ja hoitotyöt toteutuivat suunnitelmasti
Metsäomaisuutta hoidetaan kestäväällä tavalla siten, että vuotuiset hakkuut tai hoitotoimenpiteet ovat suunnitelmallisia ja hyvin valmisteltuja.	käydään vuoropuhelua metsiemme tilasta ja kestävästä hakkuumäärästä sekä metsähoitotoimista vuosittain. Leimikoiden puunmyynti kilpailutetaan.	2023 vuodelle suunnitellaan leimikko, josta saadaan kestävästi noin 75 000 euron puunmyyntitulot.	
Rakennamme hyvinvointia arjessa panostamalla kaikenikäisiin toivakkalaisiin sekä heidän virkistytymismahdollisuuksiinsa kunnan taajamametsien ja retkeilyreittien alueilla.	Taajamametsien käsittelyssä huomioidaan asukkaiden mielipiteet ennen päätöksentekoa puistometsien hakuista.	Taajamametsien käsittely ja vuotuiset hoitotyöt esitetään taajamametsiä koskevassa suunnitelmassa, jota ylläpidetään jatkuvasti. 2023 poistetaan turvallisuutta ja katuvalaistuskaapelointia vahingoittavaa riskipuustoa kaavateiden varsilta.	Riskipuustoa poistettiin yksittäisin kappalein.

Metsäkiinteistöjen myynti tapahtuu avoimella tarjous- tai kilpailuttamismenetelmällä.	Toimitaan talousarviossa tai muussa kunnan päätöksenteossa asetettujen tavoitteiden mukaisesti metsäkiinteistöistä luovuttaessa.	Talouden tasapainottamisohjelmassa on esitetty metsäkiinteistöjen (tai eri mää- räalojen) myyntiä siten, että myynnistä saatava kerta- luontoinen tulo vuonna 2023 olisi 230 000 €. Tämä tavoite on nyt lisättyä myös maa- ja metsätilojen talous- arvioon.	Metsäkiinteistöjen myynnit ja tontinmyyntitulot eivät toteutuneet suunnitellusti.
Tuemme aktiivisesti nykyisiä ja uusia yrittäjiä luomalla kannustavaa yritysilmapiiriä.	Metsienhoitotyöt teetetään kokonaan yksityisillä yrityksillä isännöitsijäkumppanimme kautta.	Kaavateiden vierustojen, tie- alueella sijaitsevan, riski- puuston poisto hankitaan yksityisiltä yrityksiltä kokoi- naispalveluna.	Toteutettiin yksittäisten pui- den poistoa yritysten kautta.
Uuden ajan maalaisidylli Kiinnitämme huomiota lä- hiympäristömme metsiin ja niiden virkistyskäyttömah- dollisuuksiin.	Emme vaarana muilla toi- menpiteillä metsiemme vir- kistyskäytön jatkuvuutta yleisen virkistyskäytön kan- nalta tärkeillä alueilla.	Kehitämme mahdollisuu- siemme mukaan virkistysrei- tistöjä metsissämme osana liikunta- ja vapaa-aikapalve- luiden kokonaisuutta.	Ylläpito jatkui entisessä mit- takaavassa
Toivakka tuntuu ja tunnetaan Pyrimme siihen, että kunnan metsien hoitoon luotetaan, sillä on yleinen hyväksyttä- vyys, toimimme avoimesti lainsäädännön ja alan yleis- ten standardien mukaisesti	Tiedotamme kuntalaisille kunnan metsien tilasta ja nii- den kehitysnäkymistä	Sähköistä metsäsuunnitel- maa esitellään kuntalaisille tiedon ja avoimuuden lisää- miseksi vuoden 2023 aikana.	Tähän ei riittänyt resurssit vuonna 2023, ei toteutunut

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	100 000	0	100 000	83 490	83,5 %	-16 510
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	493 000	0	493 000	106 006	21,5 %	-386 994
Toimintatuotot yht.	593 000	0	593 000	189 496	32,0 %	-403 504
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	0	0	0	0	-	0
Palvelujen ostot	-27 300	0	-27 300	-26 499	97,1 %	801
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	0	0	0	-	0
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut yht.	-27 300	0	-27 300	-26 499	97,1 %	801
Toimintakate	565 700	0	565 700	162 997	28,8 %	-402 703
Poistot ja arvonalentumiset	-77 720	0	-77 720	-75 739	97,5 %	1 981
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	487 980	0	487 980	87 257	17,9 %	-400 723

9.10.8. Vesi- ja viemärihuoltolaitos

TOIMINTA-AJATUS

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on keskitetty talousveden hankinta ja jakelu sekä jätevesien viemärointi laitokselle määritetyillä toiminta-alueilla. Vesihuoltolaitoksen eri toiminta-alueita kunnassa on seitsemän (7) kappaletta. Vesihuollon toiminta-alueiden viimeisin päivitys on hyväksytty kunnanvaltuustossa vuonna 2020.

Vesihuoltolaitoksen lähitulevaisuuden suunnitelmana on tasapainottaa talous vesihuoltolain edellyttämälle tasolle. Talouden tasapainottaminen voi tarkoittaa taksarakenteen muutoksia ja yleisiä hintojen korotuksia. Vesihuollon maksut ja taksat perustuvat voimassa olevaan vesihuoltolakiin (18§ ja 19§) ja siinä on otettu huomioon vesi- ja viemärilaitosyhdistyksen sekä kuntaliiton ohjeet ja suositukset. Maksurakenteen ja hinnoittelun lähtökohtana on laitoksen kustannusten kattaminen aiheuttamisperiaatteen mukaisesti ja siten, että maksut kattavat laitoksen toiminnasta aiheutuneet kaikki kulut, kuten pääomarahoituksen ja käyttökulut.

Toivakan kunnan vesihuoltolaitokseen kuului vuonna 2023 edelleen kolme (3) vedenottamo, jätevedenpuhdistamo ja vesi- ja jätevesipumppaamoja (n. 440 kpl linja- ja pienpumppaamoja). Jätevedenpuhdistamolle on myönnetty ympäristölupa vuonna 2012 ja se on voimassa toistaiseksi. Vesihuoltolaitos on eriytetty omaksi kirjanpidolliseksi taseyksiköksi 1.1.2016 alkaen.

Vesihuoltolaitoksella on töissä kokoaikaisesti kaksi (2) henkilöä. Vesihuoltolaitoksesta vastaa kuntaympäristöjohtaja.

OLENNAISET TAPAHTUMAT TILIKAUDELLE

Vesihuoltolaitos laatii vuosittain erillisen toimintakertomuksen, joka liitetään kunnan tilinpäätöksen osaksi.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

ELÄMISEN ELEMENTIT

Strateginen tavoite	Toimenpide	Tavoitetaso	Toteuma
<i>Yhdessä yhteisöllisesti</i>			
Vesihuollon jatkuvuuden ja häiriöttömyyden turvaaminen sekä omaisuudenhallinnan kehittäminen	Laaditaan selvitys vesihuoltoverkoston nykytilasta ja varaudumme mahdollisiin eri häiriötilanteisiin. Jatkamme verkostotiedon dokumentoinnin sekä omaisuudenhallinnan kehittämistyötä.	Vesihuollon varautumissuunnitelman sekä toiminnan ja henkilöstön jatkuva kehittäminen on tavoitteena. Verkkotietojärjestelmän käyttöönotto vuonna 2023.	Vesihuoltolaitos otti käyttöönsä uuden verkkotietojärjestelmän 2023

Vesihuoltolain 10§:n mukaan kiinteistö on liitettävä vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella järjestettyyn vesihuoltoon, ellei tähän ole laissa määrättyä poikkeamis-edellytystä. Tavoitteenamme on lisätä liittyjien määrää suunnitelmallisesti toiminta-alueittain.	Selvitämme vesihuoltolaitokseen liittymättömät kiinteistöt toiminta-alue kerrallaan, käsittelemme mahdolliset liittymisestä tehdyt vapauttamishakemukset sekä varaudumme rakentamaan uusia liittymiä uusille asiakkaille	Uusia asiakkaita liitetään vesihuoltoverkostoon sitä mukaa kuin edellytyksiä liittymisestä vapauttamiselle ei lainkaan ole. Liittymisvelvoite aikataulutetaan laitoksen liittymien rakentamiskataulujen kanssa.	Vesihuoltohankkeiden rakennuttamisessa syntyi viivästymisiä. Vapautushakemusten käsittely ei edennyt, resurssit eivät riittäneet tähän
Laadimme vesihuollolle pitkän tähtäimen investointiohjelman, joka perustuu verkoston tutkittuun kuntoon sekä mahdollisiin tai jo tiedossa oleviin riskeihin.	Toivakan VesiKymppi-ohjelman laatiminen	VesiKymppi-ohjelma laaditaan 10-vuoden ajanjaksolle, jota päivitetään vuosittain talousarviokäsittelyn yhteydessä.	VesiKymppi ohjelman laatiminen käynnistyi

TALOUSLUVUT

	TA 2023	M 2023	TA+M 2023	TP 2023	Tot.	Poik.
Toimintatuotot						
Myyntituotot	661 864	0	661 864	611 532	92,4 %	-50 332
Maksutuotot	0	0	0	0	-	0
Tuet ja avustukset	250	0	250	398	159,2 %	148
Vuokratuotot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintatuotot	0	0	0	0	-	0
Toimintatuotot yht.	662 114	0	662 114	611 930	92,4 %	-50 184
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0	-	0
Toimintakulut						
Henkilöstökulut	-155 151	0	-155 151	-161 919	104,4 %	-6 768
Palvelujen ostot	-189 478	0	-189 478	-188 051	99,2 %	1 427
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-251 814	0	-251 814	-205 781	81,7 %	46 033
Avustukset	0	0	0	0	-	0
Vuokratulot	0	0	0	0	-	0
Muut toimintakulut	-11 000	0	-11 000	-12 268	111,5 %	-1 268
Toimintakulut yht.	-607 443	0	-607 443	-568 019	93,5 %	39 424
Toimintakate	54 671	0	54 671	43 911	80,3 %	-10 760
Poistot ja arvonalentumiset	-242 600	0	-242 600	-241 320	99,5 %	1 280
Satunnaiset erät	0	0	0	0	-	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-187 929	0	-187 929	-197 409	105,0 %	-9 480

9.10.9. Vesihuoltolaitoksen vuosikertomus

VESIHUOLTOLAITOKSEN VUOSIKERTOMUS 2023

Yleistä

Toivakan kunnan vesihuoltolaitos on perustettu vuonna 1984. Vesihuoltolaitos on teknisen lautakunnan alaista toimintaa. Vesi- ja viemärlaitos pitää sisällään Maunosen, Mannisen, Heiskan vedenottamot, vesi- ja viemäriverkoston (putkistoa yhteensä tällä hetkellä noin 240 kilometriä ja jätevedenpuhdistamon. Lisäksi vesihuotoverkostoon kuuluu 29 kpl linjapumppaamoita ja yksi paineenkorotusasema Ruuhimäessä.

Kehitysnäkymät

Seuraavan viiden vuoden aikana vesihuoltolaitos kehittää edelleen laitoksen toimintavarmuutta. Automaatiosaneeraus jätevedenpuhdistamoilla ja vedenottamoilla aloitettiin 2023 ja työ jatkuu vuodelle 2024.

Vesihuoltolaitos käynnistää ELY-keskuksen osittain rahoittaman hankkeen kyberturvallisuuden ja toimintavarmuuden parantamiseksi. Hanke alkaa vuonna 2024 ja päättyy 2025. Hankkeen aikana on tarkoitus laatia myös kunnan yleinen vesihuollon kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelmassa tarkastellaan myös naapurilaitosten rajapintoja Toivakan kunnan vesihuoltolaitokseen ja tarkistellaan nykyisten toiminta-alueiden rajauksia. Yleisten sopimusehtojen, liittymisehtojen ja hinnoittelun tarkistaminen on myös mahdollista, koska laitos ei ole edelleenkään päässyt ylijäämäiseen tulokseen lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Toivakan jätevedenpuhdistamon kuormitustaso on korkea ja ympärivuotiseen nitrifointiin tähtäävä ajotapa siksi vaativa. Puhdistusprosessi saatiin kuitenkin pysymään ympäristölupaehdojen mukaisena kokonaan vuonna 2023.

Vuonna 2022 käynnistettiin vesihuoltolaitoksen omaisuudenhallinnan kehittämistyötä ja strategian laatiminen. Strategian perusteella muodostetaan muun muassa saneerausohjelma tuleville talousarviovuosille. Omaisuudenhallintaan hankittiin uusi KeyAqua-verkkotietojärjestelmä, jonka kehittäminen jatkuu.

Omaisuudenhallintaa kehitetään edelleen ja verkostotiedon laatua pyritään jatkuvasti parantamaan resurssien mukaan.

Vesihuoltolaitoksen investointien suunnittelua jatketaan VesiKymppi-ohjelmassa.

VesiKymppi-ohjelmalla tavoitellaan rullaavaa kymmenvuotissuunnitelmaa, jonka mukaan vesihuollon investoinnit jaksotetaan.

Hallinto ja henkilökunta

Kunnan tilintarkastusyhteisönä toimii BDO Audiator Oy. Vesihuoltolaitoksen vastuullinen viranhaltija oli kuntaympäristöjohtaja (osa-aikaisesti vesihuollossa). Laitoksella työskenteli vuonna 2023 kokoaikaisena kaksi vesihuoltolaitoksen hoitajaa. Vuonna 2023 käynnistettiin uuden työntekijän rekrytointi laitokselle.

Uusi vesihuoltolaitoksen hoitaja aloitti työt kesällä 2023 ja perehdyttämisyksikön ajan laitoksella työskenteli myös kolmas pitkäaikainen työntekijä, joka jäi eläkkeelle myöhemmin syksyllä 2023.

Vesihuolto-/kiinteistöpäivystys toimi edelleen 7 vrk/24 h. Vesihuolto-/kiinteistöpäivystystä (varallaoloa) hoidettiin viiden työntekijän voimin. Kirjanpitoa ja vesilaskutusta on hoidettu kunnan taloushallinnon toimesta.

Vedenkuluttajat

Vesihuoltolaitoksen vesi- ja viemäriverkoston liitettiin kaksi kiinteistöä vuonna 2023. Toiselle kiinteistölle tuli pelkkä viemäriliittymä.

Vuonna 2023 vesihuoltoverkoston palveluiden piirissä oli 768 käyttöpaikkaa, joista kahdessa oli vain jätevesiliittymä ilman puhdasvesiliittymää ja 57 käyttöpaikassa puhdasvesiliittymä oli ilman jätevesiliittymää.

Käyttö-/perus ja liittymismaksut

Vuoden 2020 alusta vesihuoltolaitos siirtyi perusmaksujen osalta kuuteen maksuluokkaan. Muutoksella pyrittiin entistä tasapuolisempaan laskutukseen kulutuspisteiden vedenkäytön mukaan. Puhtaan käyttöveden käyttömaksua alennettiin noin 7,5 %. Muilta osin käyttömaksut säilyivät ennallaan.

Käyttömaksuja korotettiin vuonna 2023.

Käyttömaksut Toivakan vesihuoltolaitoksen alueella olivat

	Veroton, alv 0 %	Verollinen, alv 24 %
Vesimaksu, €/m ³	1,53	1,90
Jätevesimaksu, €/m ³	2,93	3,63
Yhteensä, €/m ³	4,46	5,53

Käyttömaksut Joutsan Vesihuolto Oy:lle

	Veroton, alv 0 %	Verollinen, alv 24 %
Vesimaksu, €/m ³	1,74	2,16
Jätevesimaksu, €/m ³	3,12	3,87
Yhteensä, €/m ³	4,86	6,03

Maksuluokkien mukaiset perusmaksut

- 1) 1 – 2 asunnon pientalot ja vapaa-ajan rakennukset sekä ne liike-, toimisto-, koulu- ja muut vastaavat rakennukset, joiden vedenkulutus on alle 350 m³/vuosi. Paritaloissa perusmaksu puolitetaan kummallekin asunnolle.
- 2) 3 – 7 asunnon rakennukset sekä ne liike-, toimisto-, koulu- ja muut vastaavat rakennukset mukaan lukien maksuluokan 1 rakennukset, joiden vedenkulutus on vähintään 350 m³/vuosi ja enintään 750m³/vuosi.

- 3) Yli 7 asunnon rakennukset sekä ne liike-, toimisto-, koulu- ja muut vastaavat rakennukset, joiden vedenkulutus on yli 750 m³/vuosi ja enintään 1500 m³/vuosi.
- 4) Kiinteistöt, joiden vedenkulutus on yli 1500 m³/vuosi ja enintään 3000 m³/vuosi.
- 5) Kiinteistöt, joiden vedenkulutus on yli 3000 m³/vuosi ja enintään 6000 m³/vuosi.
- 6) Kiinteistöt, joiden vedenkulutus on yli 6000 m³/vuosi

Perusmaksuja korotettiin vuonna 2023 kunnanvaltuuston päätökseen 30.09.2019 § 56 perustuen.

Perusmaksut vuonna 2023

	Vesi		Jätevesi		Yhteensä	
	Veroton	Verollinen alv 24 %	Veroton	Verollinen alv 24 %	Veroton	Verollinen alv 24 %
Maksuluokka 1	110,20	136,65	235,19	291,64	345,39	428,28
Maksuluokka 2	330,59	409,94	705,55	874,88	1036,14	1284,81
Maksuluokka 3	661,20	819,89	1411,09	1749,75	2072,29	2569,64
Maksuluokka 4	1322,41	1639,79	2822,21	3499,54	4144,62	5139,33
Maksuluokka 5	2644,80	3279,55	5644,24	6998,86	8289,04	10278,41
Maksuluokka 6	5289,80	6559,35	11288,62	13997,89	16578,42	20557,24

Myös liittymismaksuja korotettiin vuonna 2023

Liittymismaksut Toivakan kunnan vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella vuonna 2023

Enintään kahden asunnon pientalojen ja vapaa-ajan rakennuksen liittymismaksu on:

Kerrosala	Veroton	Verollinen, alv 24 %
1 - 150 k-em ²	4096,40	5079,54
151 – 250 k-em ²	5482,40	6798,18
251 – 350 k-em ²	8254,40	9304,96

Mikäli liittyjä ottaa vain toisen liittymän, vesi- tai viemäri liittymän liittymismaksu on 60 % yllä mainituista hinnoista.

Rivi- ja kerrostalojen sekä teollisuus-, tuotanto-, varasto- tai muiden vastaavien kiinteistöjen liittymismaksu määritellään tapauskohtaisesti.

Teollisuuden jätevesien käsittelystä laaditaan tapauskohtainen jäteveden laadun ja määrän huomioiva sopimus (teollisuusjätevesisopimus).

Mikäli teollisuuskiinteistön jätevesien käsittely koskee vain henkilöstön sosiaali-tiloissa syntyviä jätevesiä, jotka rinnastuvat kotitalouden jätevesiin, erityistä teollisuusjätevesisopimusta ei tällöin edellytetä.

Vesilaitokset ja verkosto

Talousvesi

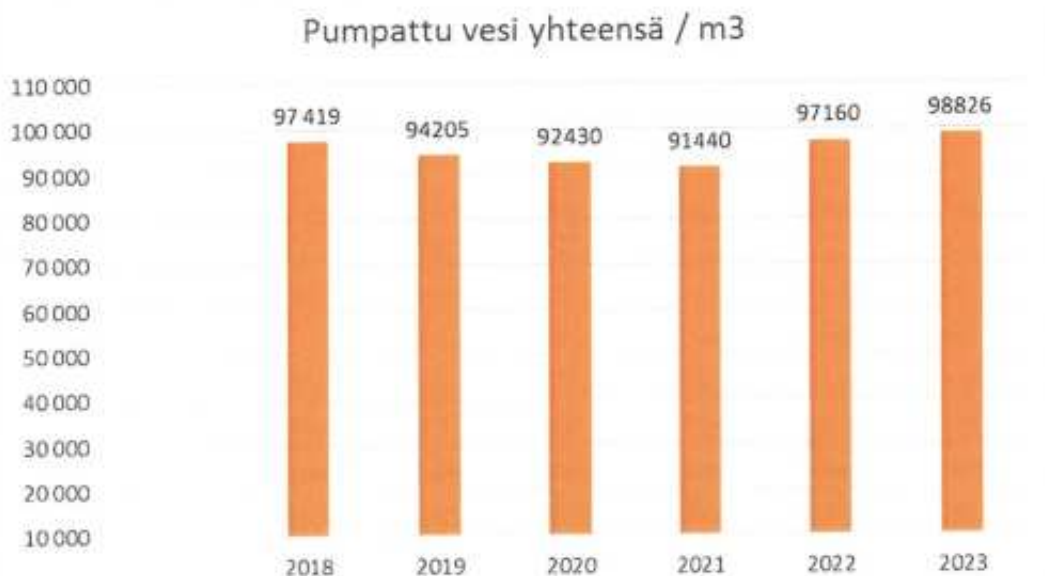
Maunosen vedenottamo on kunnan päävedenottamo. Maunoselta pumpataan vettä kirkonkylän alueelle, Huikon ja Ruuhimäen toiminta-alueille sekä Toivakan Kankaisten vesiosuuskunnalle. Vettä pumpattiin vuonna 2023 keskimäärin 186 m³ vuorokaudessa. Pumppaamo ottaa vettä kahdesta siiviläkaivosta.

Mannisen vedenottamolta pumpataan vettä Kakaravaaran asemakaava-alueelle, Viisarimäen ja Satulakiven toiminta-alueille sekä Koskikaran vesiosuuskunnalle- Joutsan Rutalahteen. Mannisen vedenottamolta vettä pumpattiin vuonna 2023 keskimäärin 56 m³ vuorokaudessa.

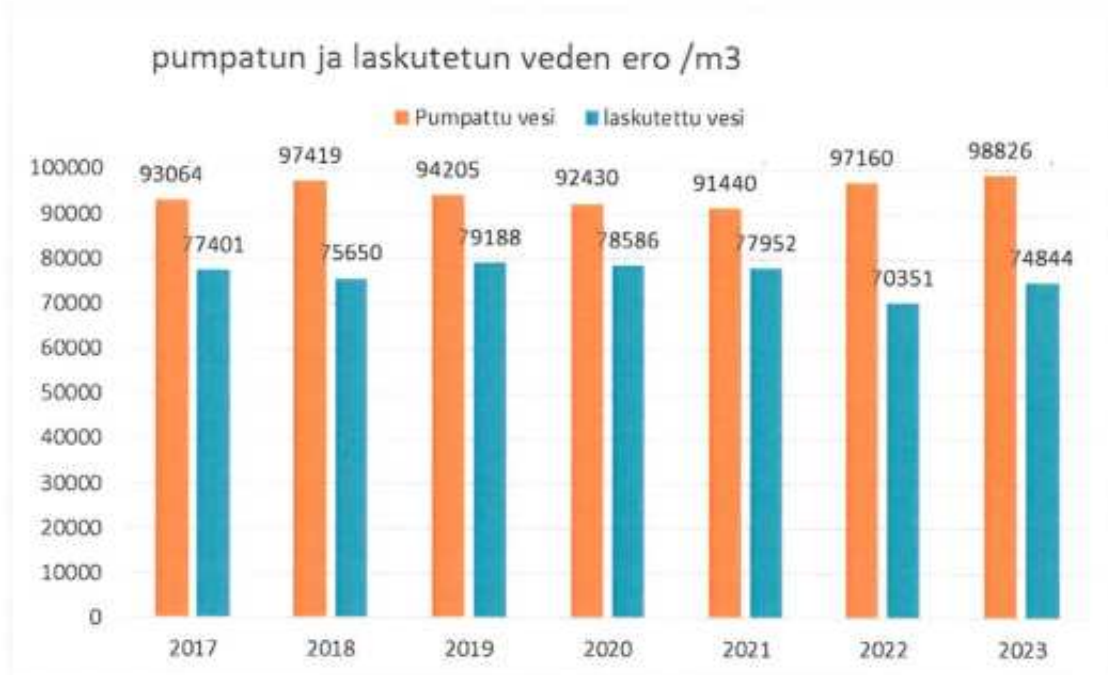
Lisäksi Heiskan toiminta-alueella on oma vedenottamo, josta pumpattiin vettä Heiskan toiminta-alueelle ja Sahinjoentielle. Kahdesta kaivosta pumpattiin vettä vuonna 2023 keskimäärin 24 m³ vuorokaudessa.

Heiskan vedenottamolla nousi omavalvontanäytteistä esiin kohonneita radon-pitoisuuksia, joiden johdosta vedenottamolle suunniteltiin muutostöitä radonin poistamiseksi. Radonin poisto ei toteutunut vielä vuonna 2023.

Kaiken kaikkiaan puhdasta käyttövettä pumpattiin vuonna 2023 yhteensä 98 826 m³.

Pumpatun ja laskutetun veden ero vuonna 2023 oli 23 982 m³.

Valvontatutkimusohjelma

Toivakan kunnan vesilaitoksen valvontatutkimusohjelma on laadittu, riskinarviointi

huomioiden, Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista 1352/2015 (muutos 683/2017) 8§ ja 2§ mukaisesti vähintään 10 m³ vuorokaudessa tai vähintään 50 henkilön tarpeisiin talousvettä toimittavien laitoksen vedenjakelualueelle, jolle talousvettä toimittava laitos toimittaa vettä.

Valvontatutkimusohjelma sisältää Maunosen, Mannisen ja Heiskan vedenjakelualueet. Ohjelma on laadittu yhteistyössä Jyväskylän seudun terveydensuojeluviranomaisen ja vesilaitoksen kesken.

Vesilaitoksella on aikaisemmin ollut valvontatutkimusohjelmat vuosille 2019 -2022, mikä otettiin käyttöön syksyllä 2018. Toivakan kunnan vesilaitokseen on vuonna 2021 yhdistynyt entinen Satulakiven vesiosuuskunnan vedenjakelualue. Talousveden laatu on täyttänyt 1352/2015 mukaiset laatuvaatimukset ja -tavoitteet eikä veden laadussa ole tapahtunut muutoksia vuosien aikana.

Uusi valvontatutkimusohjelma on voimassa 2023-2027. Valvontatutkimusohjelma on tarkistettava vähintään viiden vuoden välein ja muulloinkin, milloin se on olosuhteiden muuttumisen tai lainsäädäntömuutosten takia on pidettävä tarpeellisena. Näytteenottosuunnitelmaan voidaan tehdä muutoksia aiemminkin huomioiden tulevat lainsäädännön muutokset.

Vedenottamoiden raakavesitutkimuksissa vuonna 2023 vedenlaatu todettiin hyväksi lukuun ottamatta Heiskan vedenottamon lievästi koholla olevia radon-pitoisuuksia. Radonin poistamiseksi päätettiin kuitenkin käynnistää suunnittelu loppuvuodesta 2023. Vesinäytteitä otettiin edelleen myös suoraan talousvedestä kiinteistöiltä. Edellä mainittujen näytteiden perusteella vesi oli laadultaan hyvää jokaisessa näytteessä.

Otettujen vesinäytteiden tulokset ovat olleet nähtävillä kunnan virallisella ilmoitustaululla ja näytteiden tuloksia on ryhdytty lisäämään myös laitoksen internetsivuille. Valvontaohjelman lisäksi Keski-Suomen ELY-keskus otti Maunosen vedenottamolta vesinäytteet raakavedestä (kaivo 2) keväällä ja syksyllä. Näissäkin tutkimuksissa vesi oli laadultaan hyvää.

Jäteveden puhdistaminen

Toivakan jätevedenpuhdistamo on 2-linjainen biologis-kemiallinen aktiivilietelaitos. Toivakan jätevedenpuhdistamolla käsiteltiin Toivakan kunnan vesihuoltoalueen, vesiosuuskunnan (Toivakan Kankainen) ja Joutsan Vesihuolto Oy:n (Rutalahti) alueiden jätevedet.

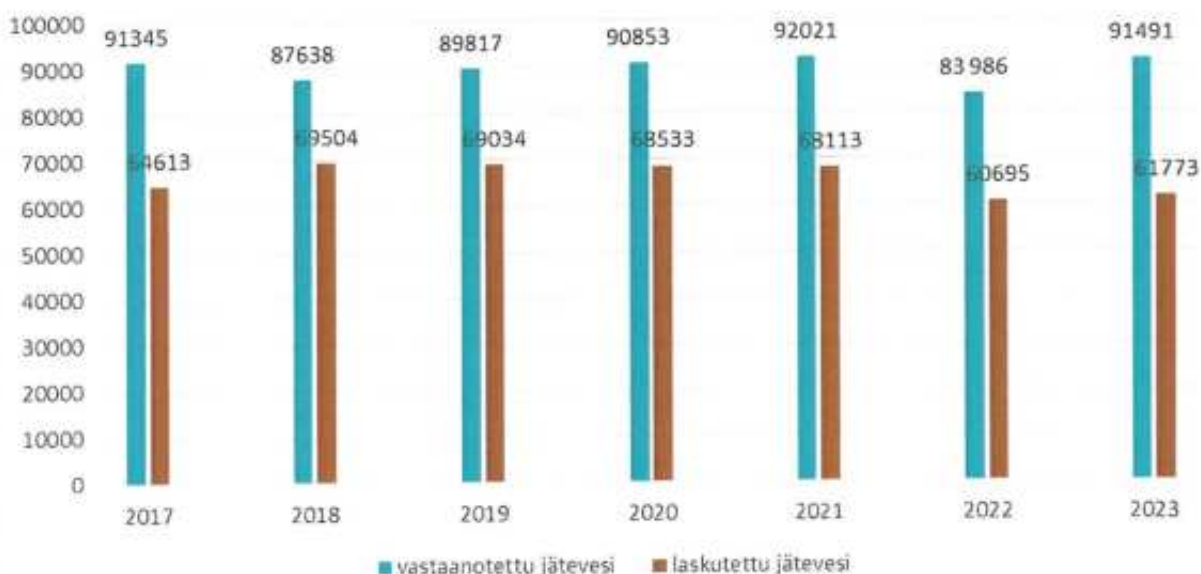
Jätevedenpuhdistamo on rinnakkaissaostuslaitos käyttäen kemikaalina PIX 105, PAX-XL100 ja lipeää. Puhdistuslaitos saneerattu vuosien.2013 – 2014 aikana. Saneerauksen yhteydessä puhdistusprosessia parannettiin ja sinne asennettiin muun muassa hiekkasuodatus jälkiselkeyttämöksi parantamaan puhdistustuloksia. Vuonna 2020 tehtiin iso investointi lietteen esikäsittelylaitokseen. Investoinnissa vanhat toimimattomat laitteet poistettiin ja tilalle asennettiin lietteenkuivauslaitteet. Investoinnin pääasiallisena tarkoituksena oli lopettaa noin kolme kertaa viikossa käynnissä ollut kuivaamattoman lietteen ajo Jyväskylään Nenäinniemen puhdistamolle. Tavoitteessa onnistuttiin ja vuoden 2020 lopussa kuivattua lietettä laitokselta ajettiin jatkokäsittelyyn noin kolmen viikon välein, 6–7 tonnia kerrallaan.

Vuonna 2023 ei rakennettu runkovesijohtoja tai -viemäriverkostoa.

Toivakan jätevedenpuhdistamolla käsiteltiin jätevesiä vuodessa yhteensä 91 491 m³. Tämä tarkoittaa, että jätevettä puhdistettiin vuorokaudessa keskimäärin 250 m³.

Määrä on 7505 m³ enemmän kuin edellisenä vuonna.

vastaanotetun ja laskutetun jäteveden ero/ m³

Laskutetun ja laskuttamattoman jäteveden ero johtuu suurimmalta osin verkostoon pääsevistä hulevedestä. Jätevesiverkoston laadittu vuotovesiselvitys valmistui 2022 ja selvitys osoittaa saman suuntaista.

Kuukausittain vesinäytteet otettiin tulevasta ja lähtevästä jätevedestä. Vesinäytteitä otettiin valvontaohjelman mukaisesti myös puhdistamon yläpuolisesta ja alapuolisesta vesistöistä. Vuonna 2023 näytteiden ottamisesta vastasi sopimuksen mukaisesti KVVY Tutkimus Oy.

Erilaisia pumppaamoiden huoltotoimenpiteitä tehtiin edelleen runsaasti.

Kiinteistökohtaisten pumppaamoiden siirtyminen vesihuoltolaitoksen ylläpitovastuulle rasittavat sekä laitoksen toimintaa että taloutta.

Olellaiset muutokset vesihuoltolaitoksen toiminnassa

Toivakan kunnan jätevedenpuhdistamon toimintaa seurattiin käyttötarkkailun ohella 12 kertaa otetuilla näytteillä, lisäksi otettiin kaksi kertaa vuodessa kuivatun lietteen näytteet, ja joka kuukausi analysoitiin lietteen kuiva-ainetta, jotka tiedot lähetettiin Mustankorkea Oy:lle. Puhdistamon näytteenotto tapahtui automaattitavalla vuorokausinäytteinä tulevasta ja poistuvasta vedestä. Jätevedenpuhdistamon tarkkailunäytteet otettiin laitoksen toimesta. Yhteenveto on laadittu näyte-, käyttö- ja päästötarkkailutietojen perusteella.

Käyttötarkkailun yhteenveto

Puhdistamolla käsiteltiin vuonna 2023 jätevettä 91 491 m³. PIX-kemikaalia syötettiin prosessiin vuoden aikana yhteensä 39 615 kg/a eli noin 109 kg/d ja PAX-kemikaalia 18 595 kg/a eli noin 51 kg/d. Polymeeriä syötettiin lietteenkäsittelyyn 250 kg/a. Lietettä kuivattiin 7 h/d ja viikonloppuisin 2 h/d.

Vuonna 2023 ei kirjattu puhdistamattoman jäteveden ohituksia eikä ylivuotoja verkoston alueella.

Vuonna 2023 ei vastaanotettu sako- tai umpikaivolietettä. Kuivattua lietettä vietiin Mustankorkean jätteenkäsittelylaitokseen yhteensä 331 t/a.

Sähkönkulutus oli 225 137 kWh (noin 2,5 kWh/jätevesikuutio).

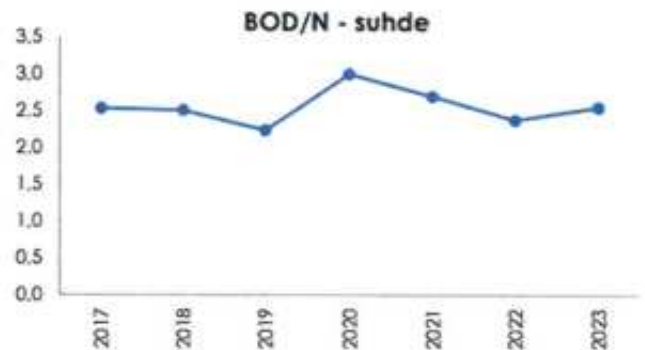
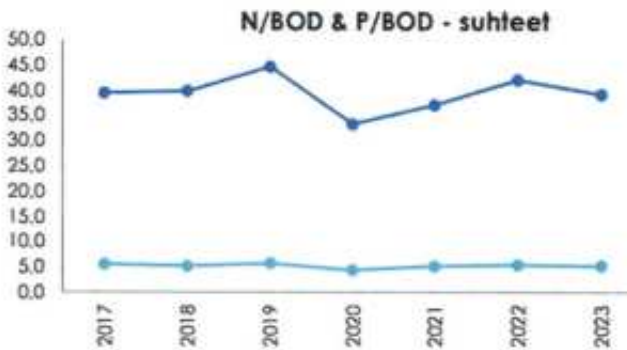
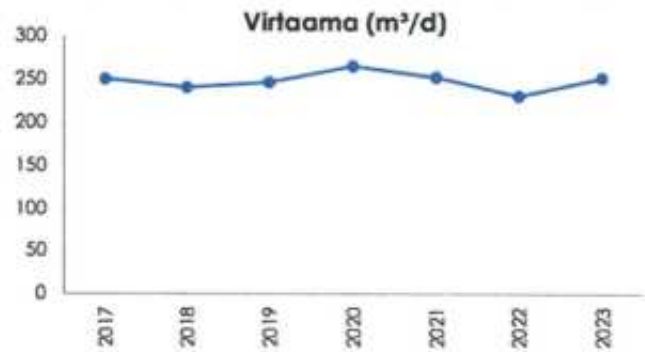
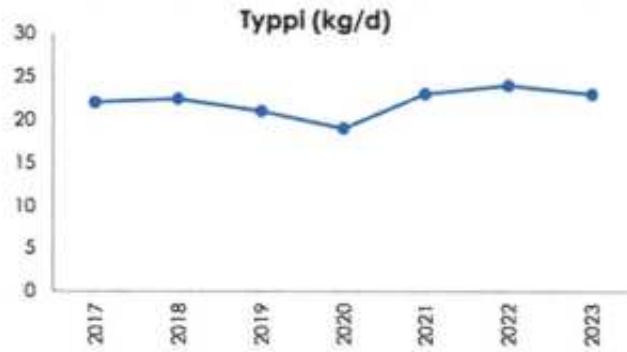
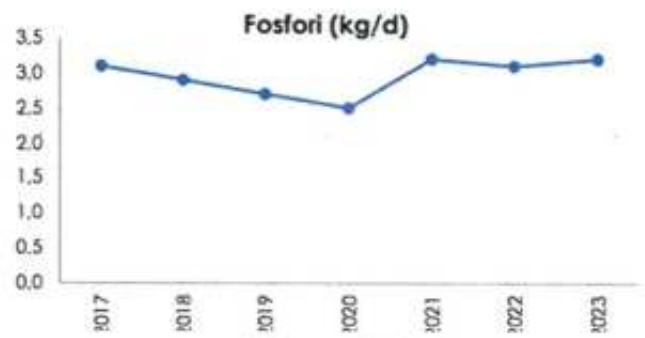
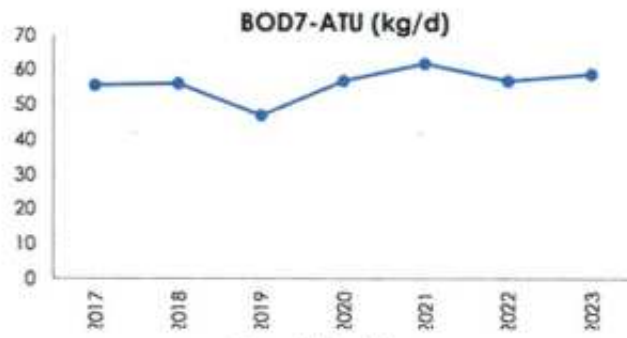

Päästötarkkailun yhteenveto

Toivakan puhdistamolle tulevan jäteveden laatu ja tulokuormitus vuosina 2017–2023.

VUOSI	Q m3/d		BOD7-ATU		Fosfori		Typpi	
	Tarkk.	Vuosi	mg/l	kg/d	mg/l	kg/d	mg/l	kg/d
2017	248	250	223	56	12	3,1	89	22
2018	247	240	234	56	12	2,9	93	22
2019	253	246	192	47	11	2,7	85	21
2020	242	265	216	57	9,5	2,5	73	19
2021	263	252	250	62	13	3,2	91	23
2022	232	230	250	57	13	3,1	110	24
2023	270	251	240	59	13	3,2	93	23
K-arvo	247	248	229	56	12	3,0	91	22

Lupamääräysten toteutuminen

Ympäristöluvan mukaan jätevedet on käsiteltävä puhdistamolla niin, että vesistöön johdettava jätevesi täyttää ohjauksutukset, viemäriverkossa tapahtuvat ylivuodot ja poikkeustilanteet mukaan lukien neljännesvuosikeskiarvona laskien alla olevassa taulukossa esitetyt vaatimukset.

	luparajat 1.1.2014 alkaen	asetus yhdyskunta- jätevesistä (888/2006)	laskentajaksoja / vuosi
BOD ₇ -ATU	≤ 10 mg/l ≥ 95 %	≤ 30 mg/l tai ≥ 70 %	lupa 4, asetus 1
Fosfori	≤ 0,7 mg/l ≥ 95 %	≤ 3,0 mg/l tai ≥ 80 %	lupa 4, asetus 1
COD _{Cr}	≤ 100 mg/l ≥ 85 %	≤ 125 mg/l tai ≥ 75 %	lupa 4, asetus 1
Kiintoaine	≤ 15 mg/l ≥ 90 %	≤ 35 mg/l tai ≥ 90 %	lupa 4, asetus 1

Tarkkailukertoja puhdistamolla kaksitoista (12) vuodessa.

Vesistöön johdetun jäteveden jäännöspitoisuudet sekä poistumaprosentit.

Tulosten mukaan Toivakan puhdistamo täytti ympäristöluvan määräykset kaikilta osin vuonna 2023. Puhdistamo oli prosessin ohjauksessa ja optimoinnissa vuoden 2022 aikana, ja sen tuloksena puhdistamon toiminta oli vuonna 2023 vakaata ja käsittelytulokset selkeästi edellisvuotta parempia.

Lupamääräyksiin verrattavat käsittelytulokset vuosineljänneksittäin vuonna 2023.

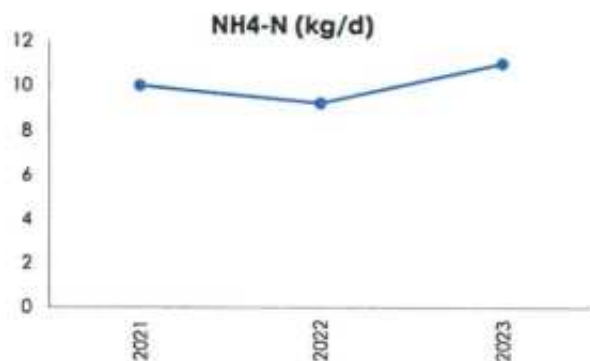
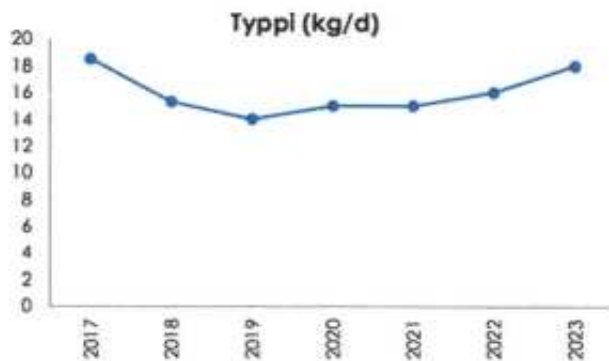
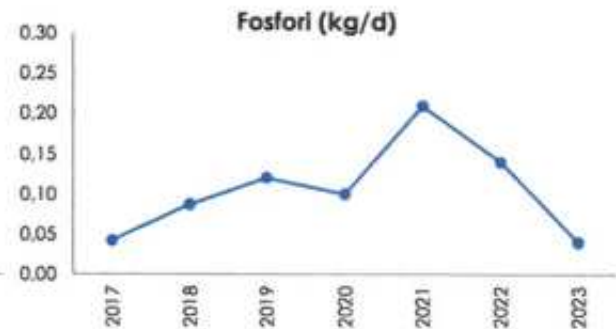
Laskentajakso	BOD ₇ -ATU		Fosfori		COD Cr		Kiintoaine	
	mg/l	%	mg/l	%	mg/l	%	mg/l	%
I-vuosineljännes	5,3	98	0,14	99	43	93	10	95
II-vuosineljännes	4,4	98	0,23	98	38	92	15	91
III-vuosineljännes	5,2	98	0,26	98	49	93	11	97
IV-vuosineljännes	3,2	98	0,09	99	28	93	3	98
Luparajat	10	95	0,70	95	100	85	15	90

Yhdyskuntajätevesiasetuksen 888/2006 vähimmäisvaatimukset määräytyvät asukasvastineluvun mukaan (AVL90 895). Toivakan jätevedenpuhdistamo täytti vuonna 2023 Yhdyskuntajätevesiasetuksen 888/2006 vähimmäisvaatimukset. Vaatimuksiin yllettiin myös yksittäisillä tarkkailukerroilla lukuun ottamatta kiintoaineen käsittelytehoa kesäkuussa.

Vesistökuormitus

Toivakan puhdistamolta vesistöön johdettavan veden keskimääräinen laatu, vesistökuormitus ja keskimääräiset puhdistustehot vuosina 2017–2023.

VUOSI	BOD7-ATU			Fosfori			Typpi		
	mg/l	kg/d	%	mg/l	kg/d	%	mg/l	kg/d	%
2017	4,0	1,0	98	0,17	0,04	99	74	19	17
2018	4,4	1,0	98	0,37	0,09	97	64	15	32
2019	3,8	0,9	98	0,50	0,12	95	56	14	34
2020	4,4	1,2	98	0,37	0,10	96	55	15	25
2021	7,9	2,0	97	0,83	0,21	94	60	15	35
2022	7,1	1,6	97	0,62	0,14	95	70	16	33
2023	4,5	1,1	98	0,18	0,04	99	71	18	24
K-arvo	5,2	1,3	98	0,43	0,11	96	64	16	29

Lähtevässä kuormituksessa on ollut viime vuosina laskeva trendi BOD:n ja fosforin osalta. Typpi-kuormitus on sen sijaan ollut lievässä kasvussa parin viime vuoden aikana.

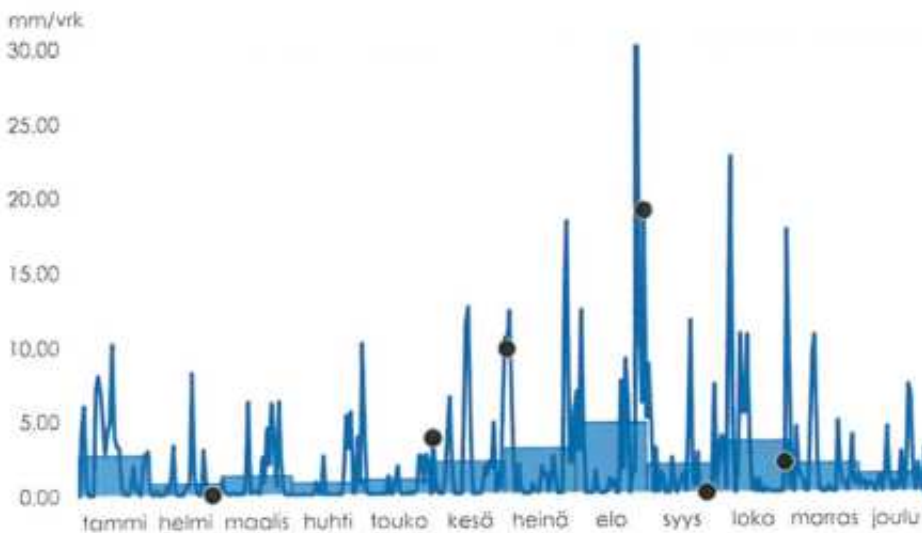

Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toimintaan vaikuttavista tekijöistä

Vesihuoltoon voivat vaikuttaa sääolosuhteet: rankka sade, kuiva kesä/syksy, tulvavesi, myrskytuuli. Lisäksi esimerkiksi oletettu ilmastomuutos voi tuoda tullessaan omia haasteita. Myrskytuuli muun muassa katkoo sähköjä laitoksilta ja tähän on varauduttu varavoimakoneilla (3 kpl), joista yksi on kuorma-auton alustalla. Alueen sähköverkon omistama yhtiö on varautunut säävarmemman sähkön toimittamiseen ja rakentaa koko ajan sähkökaapeleita maakaapelina vesihuoltoverkoston alueella. Myös rankkasateet voivat aiheuttaa raakavesiin muutoksia ja vastavasti myös kuiva kesä/syksy aiheuttaa pohjavesipintojen laskua ja samalla voi pohjaveteen ilmestyä mangaania ja jopa rautaa. Näitä on vaikea saada puhdistettua vedestä.

Vuosi 2023 oli normaali kesäsäiden osalta ja pohjavesiin sillä ei ollut heikentävää vaikutusta, mikä olisi vaarantanut vedenottoa ja sitä kautta kuntalaisten vedentarvetta.

Vuorokausisadanta (mm/vrk) Leppäveden alueella vuonna 2023. Siniset laatikot kuvaavat kuukausikeskiarvoja ja mustat pisteet näytteenottoajankohtia. Lähde: WSFS-Vesistömallijärjestelmä/Vemala

Muita oleellisia epävarmuustekijöitä ovat muun muassa vuotavien ja löytämättömien taloventtiileiden määrä ja muu verkostoihin liittyvä saneerausvelka.

Lisäksi laitoksen henkilöstö on vähäinen ja laitoksen avainhenkilöihin kohdistuva henkilöriski on huomattava

Riskejä ja epävarmuustekijöitä on saatu edelleen aiempien vuosien tasolta pienennettyä muun muassa digitaalisen verkostokartan avulla, jota päivitetään koko ajan. Omaisuudenhallinta onkin nostettu yhdeksi tärkeimmistä kehittämistehtävistä laitoksella.

Vesihuollon strategian ja verkostojen saneerausohjelman laatiminen käynnistettiin 2022 ja tätä jatkettiin edelleen 2023 resurssien mukaisesti.

Kehittämistyö nimettiin **VesiKymppi-ohjelmaksi**, joka tulee valmistuttuaan sisältämään myös investointien jaksottamisen suunnitelman rullaavana kymmenvuotissuunnitelmana.

Toivakan vesihuoltolaitokselle myönnettiin valtionavustusta kyberturvallisuuden ja toimintavarmuuden kehittämiseen vuosina 2024-2025. Avustusta myönnettiin 20 625 euroa, kuitenkin enintään 75 % toteutuneista hyväksyttävistä kokonaiskustannuksista.

Talous

Toivakan kunnan vesihuoltolaitoksen tilikauden 2023 tulos oli 197 281,39 euroa alijäämäinen. Alijäämä kasvoi edellisvuodesta 54 532,72 euroa. Toimintakulut kasvoivat vuonna 2023 joka sektorilla, mutta sähköenergian hinta ei toteutunut pahimpien skenaarioiden mukaisena, koska yleissähkösopimuksesta siirryttiin pörssisähkösopimukseen vuonna 2023 ja kunta käynnisti koko konsernia koskevan sähköenergian hankinnan kilpailutuksen.

Henkilöstökulujen kasvua oli 33 256,6 euroa. Tätä selittää osaltaan eläköitymiseen liittyvä lisäyksen uuden työntekijän perehdyttämisajalta.

Palveluiden ostoissa kulut kasvoivat edellisvuodesta 101 568,03 euroa.

Ostokulut kasvoivat sekä aineissa, tarvikkeissa ja tavaroissa että palveluiden ostoissa. Muut kulut vähenivät vuoteen 2022 verrattuna 9 819,24 euroa.

Poistoja ja arvonalenemisiä kirjattiin 241 320,11 euroa.

Vesihuoltolaitoksen taseen kertynyt alijäämä on 735 175 euroa.

Tulos ennen suunnitelman mukaisia poistoja oli +56 178,83 euroa.

Liikevaihto, joka oli 611 930,26 euroa, kasvoi edellisvuodesta 56 092,73 euroa maksukorotusten ja osittain myös suuremman kulutuksen ansiosta.

Vuosittaisen alijäämän kattamiseksi laadittiin vuonna 2020 suunnitelma, jonka tavoitteena on korottaa perusmaksuja portaittain vuoteen 2025 saakka. Suunnitelman mukaisesti vesihuoltolaitoksen tulisi saavuttaa vesihuoltolain mukaisen taloustilanteen viimeistään vuonna 2025, (vesihuoltolain 18 § mukaan vesihuollon ja huleveden viemäroinnin maksujen tulee olla sellaiset, että pitkällä aikavälillä voidaan kattaa vesihuoltolaitoksen uus- ja korjausinvestoinnit ja kustannukset).

Vesihuoltolaitoksen kulut kuitenkin kasvoivat edellisvuoteen verrattuna, joten taloustilanteen tervehdyttäminen vaatii edelleen maksujen korotuksia.

Lisätoimenpiteinä talouden tasapainottamiseksi voivat tulla kysymykseen myös vesihuollon eri toiminta-alueiden tarkemmat tarkastelut niin alueiden ulottuvuuksien kuin taksarakenteenkin osalta.

Kunnanvaltuusto hyväksyi vesihuoltolaitoksen maksurakenteen muutoksen 30.9.2019, jossa vesihuollon perusmaksuja nostetaan systemaattisesti vuosittain, jotta vuoden 2025 lopussa vesihuollon tulos olisi positiivinen ja perus- ja käyttömaksujen suhde olisi 50 – 50 %.

Vesihuoltolaitos seuraa toimintakuluja toiminta-alueittain.

	2023	2022	2021
Kirkonkylän verkosto			
TA	56 103 €	42 300 €	27 800 €
TP	39 983 €	21 260 €	33 973,22 €
Heiskan vedenottamo			
TA	14 200 €	7 200 €	9 500 €
TP	12 032 €	6 128 €	4 608,05 €
Heiskan verkosto			
TA	12 720 €	11 500 €	10 000 €
TP	14 691 €	10 657 €	10 396,65 €
Kominojan verkosto			
TA	6 000 €	4 200 €	2 200 €
TP	2 338 €	2 732 €	3 290,76 €
Viisarimäen verkosto			
TA	11 930 €	7 500 €	6 500 €
TP	9 139 €	7 500 €	5 815,26 €
Ruuhimäen verkosto			
TA	26 623 €	14 600 €	13 100 €
TP	26 334 €	16 579 €	41 389,38 €
Huikon verkosto			
TA	20 050 €	14 100 €	12 800 €
TP	11 369 €	16 784 €	15 199,35 €
Satulakiven verkosto			
TA	8 100 €	14 100 €	10 000 €
TP	12 909 €	7 114 €	677,15 €

Toivakan kunnan vesihuoltolaitos

Tuloslaskelma 1.1.-31.12.2023

	2023	2022	
Liikevaihto			
Myyntituotot	607 833,86	540 415,13	
Liittymismaksut	4 096,40	15 422,40	555 837,53
Materiaalit ja palvelut			
Aineet, tarvikkeet, tavarat	-205 780,70	-144 967,77	
Palvelujen ostot	-188 051,26	-147 296,16	-292 263,93
Henkilöstökulut			
Palkat ja palkkiot	-131 135,50	-106 624,73	
Henkilösivukulut			
Eläkekulut	-26 622,14	-18 171,36	
Muut henkilösivukulut	-4 161,83	-3 866,78	-128 662,87
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelma mukaiset poistot	-241 320,11	-255 572,11	
Arvonalentumiset		-241 320,11	-255 572,11
Liiketoiminnan muut kulut	-12 268,05	-22 087,29	
Liikeylijäämä (-alijäämä)		-197 409,33	-142 748,67
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot			
Muut rahoitustuotot	127,94		
Kunnalle maksetut korkokulut			
Korvaus peruspääomasta			
Muut rahoituskulut			
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia		-197 281,39	-142 748,67
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)			
Vapaaehtoisten varausten lisäys (-) tai vähennys (+)			
Tuloverot			
Tilikauden ylijäämä		-197 281,39	-142 748,67

TASE

Vastaavaa	31.12.2023	31.12.2022
Pysyvät vastaavat		
Aineelliset hyödykkeet		
Maa-alueet	2 856,79	2 856,79
Rakennukset	510 176,98	691 077,58
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 148 232,57	1 112 198,09
Koneet ja kalusto	44 272,33	84 200,13
Keskenäiset hankkeet		
Vaihtuvat vastaavat		
Myyntisaamiset	203 131,48	206 049,41
Vastaavaa yhteensä	1 908 670,15	2 096 382,00
Vastattavaa		
Oma pääoma		
Peruspääoma	2 299 058,96	2 299 058,96
Ed. tilikausien yli-/alijäämä	-735 175,73	-592 427,06
Tilikauden yli-/alijäämä	-197 281,39	-142 748,67
Oma pääoma yhteensä	1 366 601,84	1 563 883,23
Vieras pääoma		
Ostovelat	50 963,80	41 394,26
Muut velat	491 104,51	491 104,51
Vastattavaa yhteensä	1 908 670,15	2 096 382,00

10. TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

10.1. Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

6) ULKOISET TOIMINTATUOTOT TOIMIELIMITTÄIN

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Kunnanhallitus	106 390	92 111	73 165	60 825
Perusturvalautakunta	0	4 686 396	0	752 586
Sivistyslautakunta	927 503	913 611	773 069	755 113
Ympäristölautakunta	0	67 986	0	48 132
Tekninen lautakunta	1 742 883	1 743 520	1 153 529	1 291 605
Yhteensä	2 776 776	7 503 624	1 999 763	2 908 261

7) VEROTULOJEN ERITTELY

	TP 2023	TP 2022
Kunnallisvero	3 903 402	7 395 450
Osuus yhteisöverosta	622 632	1 097 363
Kiinteistövero	798 755	737 972
Verotulot yhteensä	5 324 789	9 230 785

8) VALTIONOSUUKSIEN ERITTELY

	TP 2023	TP 2022
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	1 854 693	4 537 162
josta verotuloihin perustuva v.os. tasaus	832 596	1 658 244
Veromenetyksen kompensatio	420 096	1 417 989
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus	-513 458	-478 735
Harkinnanvarainen v.os. korotus	150 000	430 000
Valtionosuudet yhteensä	2 743 927	7 564 660

9) PALVELUJEN OSTOJEN ERITTELY

	TP 2023	TP 2022
Asiakaspalvelujen ostot	372 383	9 176 196
Muiden palvelujen ostot	1 682 081	2 065 275
Yhteensä	2 054 464	11 241 471

	TP 2023	TP 2022
11) Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista		
Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu hyväksytyyn poistosuunnitelman mukaan.		
Aineettomat hyödykkeet		
Kehittämismenot	2 - 5 vuotta*	
Aineettomat oikeudet	5 - 20 vuotta*	
Liikearvo	2 - 5 vuotta*	
Muut pitkävaikutteiset menot		
ATK-ohjelmistot	2 - 5 vuotta*	
Muut	2 - 5 vuotta*	
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	ei poistoaikaa	
Rakennukset ja rakennelmat		
Hallinto- ja laitosrakennukset	20 - 50 vuotta	5 % - 10 %
Tehdas- ja tuotantorakennukset	20 - 30 vuotta	10 % - 15 %
Talousrakennukset	10 - 20 vuotta	15 % - 20 %
Vapaa-ajan rakennukset	20 - 30 vuotta	10 % - 15 %
Asuinrakennukset	30 - 50 vuotta	5 % - 10 %
Kiinteät rakenteet ja laitteet		
Kadut, tiet, torit ja puistot	15 - 20 vuotta	15 % - 20 %
Sillat, laiturit ja uimalat	10 - 30 vuotta	10 % - 25 %
Muut maa- ja vesirakenteet	15 - 30 vuotta	10 % - 20 %
Vedenjakeluverkosto	30 - 40 vuotta	7 % - 10 %
Viemäriverkko	30 - 40 vuotta	7 % - 10 %
Kaukolämpöverkko	20 - 30 vuotta	10 % - 15 %
Sähköjohdot, muuntoasemat, ulkovaalaistuslaitteet	15 - 20 vuotta	15 % - 20 %
Muut putki- ja kaapeliverkot	15 - 20 vuotta	15 % - 20 %
Sähkö-, vesi- yms. Laitosten laitoskoneet ja laitteet	10 - 20 vuotta	15 % - 25 %
Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	15 - 20 vuotta	15 % - 20 %
Liikenteen ohjauslaitteet	10 - 15 vuotta	20 % - 25 %
Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10 - 15 vuotta	20 % - 25 %
Koneet ja kalusto		
Muut kuljetusvälineet	4 - 7 vuotta	25 % - 30 %
Muut liikkuvat työkoneet	5 - 10 vuotta	25 % - 30 %
Muut raskaat koneet	10 - 15 vuotta	20 % - 25 %
Muut kevyet koneet	5 - 10 vuotta	25 % - 30 %
ATK-laitteet	3 - 5 vuotta	30 % - 40 %
Muut laitteet ja kalusteet	3 - 5 vuotta	30 % - 40 %
Muut aineelliset hyödykkeet		
Luonnonvarat	käytön mukainen poisto	
Arvo- ja taide-esineet	ei poistoaikaa	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	ei poistoaikaa	
Pysyvien vastaavien sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	ei poistoaikaa	

*) erityisestä syystä voi olla enintään 20 vuotta

12) PAKOLLISTEN VARAUSTEN MUUTOKSET

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Pakolliset varaukset 1.1.	250 554	466 253	250 554	314 265
Lisäykset tilikaudella	600 000	274 963	600 000	250 554
Vähennykset tilikaudella	0	314 265	0	314 265
Pakolliset varaukset 31.12. yhteensä	850 554	426 951	850 554	250 554

13) PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN LUOVUTUSVOITOT JA -TAPPIOT

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Luovutusvoitot				
Maa- ja vesialueiden luovutusvoitot	88 346	234 637	88 346	234 637
Rakennusten luovutusvoitot	6 586	152 982	0	152 982
Muut luovutusvoitot	0	27 418	0	0
Luovutusvoitot yhteensä	94 932	415 037	88 346	387 619
Luovutustappiot				
Kiinteistön luovutustappio	0	0	0	0
Muut myyntitappiot	0	0	0	0
Luovutustappiot yhteensä	0	0	0	0

15) OSINKO- JA PERUSPÄÄOMAN KORKOTUOTTOJEN ERITTELY

	TP 2023	TP 2022
Osinkotuotot muista yhteisöistä	72 731	66 366
Peruspääoman korot kuntayhtymiltä	4 318	4 318
Yhteensä	77 049	70 684

10.2. Tasetta koskevat liitetiedot

10.2.1. Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

19) AINEETTOMAT HYÖDYKKEET

	Aineettomat oi- keudet	Muut pitkävaik. menot	Ennakkomaksut	Yhteensä
Poistamaton hankintameno 1.1.	66 794,46	119 358,15	0,00	186 152,61
Lisäykset tilikauden aikana	22 977,36	0,00	0,00	22 977,36
Rahoitusosuudet tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset tilikauden aikana	0,00	0,00	0,00	0,00
Siirrot erien välillä	0,00	0,00	0,00	0,00
Tilikauden poisto	19 541,99	51 893,48	0,00	71 435,47
Arvonalennukset ja -palautukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Aktivoidut korkomenot	0,00	0,00	0,00	0,00
Poistamaton hankintameno 31.12.	70 229,83	67 464,67	0,00	137 694,50

19) AINEELLISET HYÖDYKKEET

	Maa- ja vesi- alueet	Rakennukset	Kiinteät ra- kenteet	Koneet ja ka- lusto	Muut aineelli- set hyödyk- keet	Enn.maksut ja kesk.er.h.	Yhteensä
Poistamaton hankintameno 1.1.	1 459 593,44	6 497 279,92	2 841 452,94	164 334,23	0,00	0,00	10 962 660,53
Lisäykset tilikauden aikana	0,00	51 916,43	213 006,68	14 957,00	0,00	0,00	279 880,11
Rahoitusosuudet tilikaudella	0,00	0,00	9 000,00	0,00	0,00	0,00	9 000,00
Vähennykset tilikauden aikana	39 028,95	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	39 028,95
Siirrot erien välillä	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Tilikauden poisto	0,00	350 386,00	342 446,33	70 051,93	0,00	0,00	762 884,26
Arvonalennukset ja -palautukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Aktivoidut korkomenot	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Poistamaton hankintameno 31.12.	1 420 564,49	6 198 810,35	2 703 013,29	109 239,30	0,00	0,00	10 431 627,43

19) PYSYVIEN VASTAAVIEN SIJOTUKSET

	Tytäryhtiö- osakkeet	Kuntayhty- mäosuudet	Muut osak- keet	Yhteensä	Muut laina- saamiset	Pääomalai- nasaamiset	Lainasaami- set yhteensä
Hankintameno 1.1.	340 849,18	594 769,82	977 518,82	1 913 137,82	106 561,37	70 430,00	176 991,37
Lisäykset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset	0,00	433 643,36	0,00	433 643,36	0,00	0,00	0,00
Poistamaton hankintameno 31.12.	340 849,18	161 126,46	977 518,82	1 479 494,46	106 561,37	70 430,00	176 991,37

19) OLENNAISET KUNTAYHTYMÄOSUUKSIEN ARVON MUUTOKSET

– Ei ilmoitettavaa

20) OMISTUKSET - TYTÄRYHTEISÖT

(1 000 euroa)	Kiinteistö Oy Toiva- kanhaka	Toivakan Lämpö Oy	Yhteensä
Kunnan omistusosuus	100%	100%	
Konsernin omistusosuus	100%	100%	
Kuntakonsernin osuus omasta pääomasta	55	273	328
Kuntakonsernin osuus vieraasta pääomasta	1 393	68	1 461
Kuntakonsernin osuus tilikauden voitosta/tappiosta	0	-23	-23

21) OMISTUKSET - KUNTAYHTYMÄT

(1 000 euroa)	Jyväskylän koul.ky	Keski-Suomen liitto	Yhteensä
Kunnan omistusosuus	1,05%	0,80%	
Konsernin omistusosuus	1,05%	0,80%	
Kuntakonsernin osuus omasta pääomasta	1 134	7	1 141
Kuntakonsernin osuus vieraasta pääomasta	318	14	332
Kuntakonsernin osuus tilikauden voitosta/tappiosta	56	1	57

23) SAAMISET

	TP 2023		TP 2022	
	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset	3 288	0	18 492	0
Lainasaamiset	0	630 663	0	636 963
Muut saamiset	0	0	0	0
Siirtosaamiset	0	0	0	0
Yhteensä	3 288	630 663	18 492	636 963
Saamiset kuntayhtymiltä				
Myyntisaamiset	0	0	0	0
Lainasaamiset	0	0	0	0
Muut saamiset	0	0	0	0
Siirtosaamiset	0	0	0	0
Yhteensä	0	0	0	0
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisöiltä				
Myyntisaamiset	0	0	0	0
Lainasaamiset	0	0	0	0
Muut saamiset	0	0	0	0
Siirtosaamiset	0	0	0	0
Yhteensä	0	0	0	0
Saamiset yhteensä	3 288	630 663	18 492	636 963

24) SIIRTOSAAMISIIN SISÄLTYYVÄT OLENNAISET ERÄT

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Tulojäämät				
Siirtyvät korot	2 769	0	2 769	0
Kelan korvaus työterveydenhuollosta	55 997	39 726	53 733	27 650
Tuet ja avustukset	14 632	5 764	8 008	5 764
Muut tulojäämät	43 565	120 558	25 386	9 992
Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä	116 963	166 048	89 896	43 406

24) RAHOITUSARVOPAPERIT

	1.1.	31.12.
Osakkeet ja osuudet	36 737	2 679

10.2.2. Taseen vastattavia koskevat liitetiedot

25) OMAN PÄÄOMAN ERITTELY

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Peruspääoma 1.1.	5 243 104	5 568 390	5 243 104	5 568 390
Muutokset tilikaudella	0	0	0	0
Peruspääoma 31.12.	5 243 104	5 568 390	5 243 104	5 568 390
Arvonkorotusrahasto	0	0	0	0
Muut omat rahastot 1.1.	374 346	359 242	0	0
Muutokset tilikaudella	273	15 104	0	0
Muut omat rahastot 31.12.	374 619	374 346	0	0
Edellisten tilikausien ylijäämä 1.1.	-677 834	-1 211 904	-1 614 521	-1 916 799
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä	2 793 840	546 422	2 717 709	302 278
Yhteensä	7 733 729	5 277 253	6 346 292	3 953 869

Kunnan avaavaa tasetta 1.1.2023 on oikaistu Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymäosuudella -433 643,36 € ja hyvinvointialueelle siirtyneiden henkilöiden lomapalkkavelalla 108 358,02 €.

27) PITKÄAIKAISET VELAT, JOTKA ERÄÄNTYVÄT 5 VUODEN KULUESSA

	TP 2023	TP 2022
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	2 982 127	3 824 247
Lainat julkisyhteisöiltä	0	0
Yhteensä	2 982 127	3 824 247

28) JOUKKOVELKAKIRJALAINAT

	TP 2023	TP 2022
JVK-laina	1 900 000	1 900 000
-Korko	4,07%	2,20%
-Erääntyy	2.29.2024	3.3.2023
Yhteensä	1 900 000	1 900 000

29) PAKOLLISET VARAUKSET

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Muut pakolliset varaukset				
Potilasvahinkovakuutusmaksuvastuu	0	151 988	0	0
Muut varaukset	850 554	250 648	850 554	250 554
Muut pakolliset varaukset yhteensä	850 554	402 636	850 554	250 554

30) VIERAS PÄÄOMA

	Lyhytaikainen		Pitkäaikainen	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Velat tytäryhteisöille				
Saadut ennakot	0	0	0	0
Ostovelat	30 373	34 291	0	0
Muut velat	0	0	0	0
Siirtovelat	0	0	0	0
Yhteensä	30 373	34 291	0	0
Velat kuntayhtymille				
Saadut ennakot	0	0	0	0
Ostovelat	0	915 142	0	0
Muut velat	0	0	0	0
Siirtovelat	0	0	0	0
Yhteensä	0	915 142	0	0
Velat osakkuus- sekä muille omistusyhteisöille				
Saadut ennakot	0	0	0	0
Ostovelat	0	0	0	0
Muut velat	0	0	0	0
Siirtovelat	0	0	0	0
Yhteensä	0	0	0	0
Velat yhteensä	30 373	949 433	0	0

31) SEKKITILILIMIITTI

	TP 2023	TP 2022
Luotollisen sekkitilin limiitti 31.12.	500 000	500 000
- siitä käyttämättä oleva määrä	500 000	500 000

32) MUIDEN VELKOJEN ERITTELY

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Liittymismaksut	419 014	419 014	419 014	419 014
Muut velat	118 683	107 595	100 189	107 265
Siirtovelat yhteensä	537 697	526 609	519 203	526 279

33) SIIRTOVELAT

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Tuloennakot	0	0	0	0
Menojäämät				
Lomapalkkavelan ja henkilösivukulujen jaksotukset	448 933	865 282	400 937	513 427
Muut palkkojen ja henkilösivukulujen jaksotukset	25 122	60 475	9 900	36 770
Korkojaksotukset	16 661	18 343	10 915	7 913
Muut menojäämät	41 216	75 115	0	0
Menojäämät yhteensä	531 932	1 019 215	421 751	558 110
Siirtovelat yhteensä	531 932	1 019 215	421 751	558 110

10.2.3. Vakuuksia, vastuusitoumuksia ja taseen ulkopuolisia järjestelyjä koskevat liitetiedot

38) VUOKRAVASTUUT

	Konserni		Kunta	
	TP 2023	TP 2022	TP 2023	TP 2022
Kaikki vuokravastuut				
Vuokravastuut	1 162 709	1 329 638	759 510	923 575
Leasingvastuut	76 031	359 396	59 050	15 609
Yhteensä	1 238 740	1 689 034	818 560	939 184
Seuraavalla tilikaudella maksettava osuus				
Vuokravastuut	186 907	184 084	157 140	157 140
Leasingvastuut	32 753	40 989	22 864	8 472
Yhteensä	219 660	225 073	209 652	165 612

39) TAKAUSVASTUUT

	TP 2023	TP 2022
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	19 968 061	18 071 066
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista	0	0
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	15 895	10 450

40) VASTUUSITOUMUKSET

	TP 2023	TP 2022
Takaukset muiden puolesta		
Alkuperäinen pääoma	1 681	1 681
Jäljellä oleva pääoma	1 681	1 681
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta		
Alkuperäinen pääoma	1 220 000	1 220 000
Jäljellä oleva pääoma	765 132	814 624

40) MUUT TALOUDELLISET VASTUUT

	TP 2023	TP 2022
Keskusvaraston velvoitevarasto	0	1 599
Yhteensä	0	1 599

41) ARVONLISÄVERON PALAUTUSVASTUU

Investointien valmistumisvuosi	Tarkistusvastuun päättymisvuosi	Konserni	Kunta
2014	2023	272 095	260 613
2015	2024	47 705	31 549
2016	2025	859 314	837 336
2017	2026	20 763	0
2018	2027	15 307	0
2019	2028	21 068	0
2020	2029	11 171	0
2021	2030	15 208	0
2022	2031	22 772	9 254
2023	2032	25 714	24 946

41) PITKÄVAIKUTTEISET YMPÄRISTÖMENOT

	TP 2023	TP 2022
Jätevedenpuhdistamon rakennukset	760 938	833 298
Yhteensä	760 938	833 298

Koronvaihtosopimus

Nordea Bank Abp

Päättymispäivämäärä 29.6.2025

Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainankorkoriskin suojaamiseksi.

Nimellisarvo 866 667

Markkina-arvo 24 406

10.2.4. Henkilöstöä koskevat liitetiedot

42) HENKILÖSTÖ

	TP 2023	TP 2022
Hallintopalvelut	6	6
Perusturva	0	17
Sivistys- ja hyvinvointipalvelut	67	43
Kuntaympäristöpalvelut	21	20
Henkilöstö yhteensä	94	86

43) HENKILÖSTÖKULUJEN KEHITYS

	TP 2023	TP 2022
Henkilöstökulut	-5 040 243,19	-5 760 737,00
Henkilöstökulut yhteensä	-5 040 243,19	-5 760 737,00

44) LUOTTAMUSHENKILÖMAKSUT

	TP 2023	TP 2022
Suomen keskusta r.p.	3 007	2 714
Toivakan sos.dem. työväenpuolue	1 170	1 056
Kristillisdemokraatit	638	620
Vasemmistoliitto	436	484
Toivakan kokoomus	755	664
Toivakan perussuomalaiset	1 380	1 300
Luottamushenkilömaksut yhteensä	7 386	6 837

45) TILINTARKASTAJAN PALKKIOT

	TP 2023	TP 2022
Tilintarkastuspalkkiot	7 605	8 415
Tilintarkastajan lausunnot	0	540
Muut palkkiot	455	135
Palkkiot yhteensä	8 060	9 090

OSAKEOMISTUKSIEN ERITTELY

	Osakkeet nro	Ostopäivä	Kauppahinta	M 2023	TP 2023
Keski-Suomen Verkkoholding Oy	21 789 kpl	6.2.2014	544,72 _€		544,72 _€
		10.13.2014	58 291,00 _€		58 291,00 _€
	21 789 kpl	8.31.2017	284 891,18 _€		284 891,18 _€
		1.1.2018	284 891,18 _€	284 891,18 _€	284 891,18 _€
		6.15.2018	136 790,65 _€	136 790,65 _€	136 790,65 _€
Keski-Suomen Verkkoholding Oy yhteensä				765 408,73 _€	
Mustankorkea Oy	7 kpl	1.22.2018	120 959,00 _€		120 959,00 _€
Monetra Oulu	1 kpl	2.18.2020	720,00 _€		720,00 _€
As Oy Toivakan Metsätalo	4596-5160 5886-6450	2.23.1983			40 247,80 _€
Sarastia Oy					2 379,00 _€
KPK ICT Oy					2 379,00 _€
Jyväskylän ajoharjoittelurata Oy	2 kpl á 5 000,-		1 681,87 _€		1 681,87 _€
Keski-Suomen Tietotekniikka Oy	1 kpl á 10 000,-		1 681,87 _€		1 681,87 _€
Metsä-Serla Oy B-osake	48 kpl á 94,-		758,66 _€		758,66 _€
Kuntien asuntoluotto / 1.5.2001 alkaen	25 kpl á 1000,-		4 204,69 _€		4 204,69 _€
Kuntarahoitus Oyj	6 875 kpl				
Kuntarahoitus Oyj	2 218 kpl		7 098,00 _€		7 098,00 _€
Metsäliitto			23 965,87 _€		30 000,00 _€
Osakkeet yhteensä					977 518,82 _€

11. TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUS JA TILINTARKASTUSMERKINTÄ

Toivakassa 22.4.2024

Heidi Hakkarainen

Paula Nieminen

Kimmo Järvinen

Pentti Kovanen

Juha Houni

Mika Mäkelä

Karla Karmaia

Touko Aalto

vt. kunnanjohtaja

Tilinpäätös on laadittu hyvän kirjanpitoavan mukaisesti. Tilintarkastuksesta on annettu erillinen tarkastuskertomus.

Toivakassa __/__/2024

BDO Audiator Oy

Lilja Koskelo, JHT

1/2

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 198 pages before this page

Dokumentet inneholder 198 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 198 sivua ennen tätä sivua

Dette dokument indeholder 198 sider før denne side

Detta dokument innehåller 198 sidor före denna sida

authority to sign

representative

custodial

asemavaltuus

nimenkirjoitusoikeus

huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt

firmateckningsrätt

förvaltare

autoritet til å signere

representant

foresatte/verge

myndighed til at underskrive

repræsentant

frihedsberøvende